

T.C.
KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

SEYYÎD GİRYÂN CEMÂLEDDİN KAZÂKÎ DÎVÂNİ
İNCELEME (TAHLİL)-METİN-SÖZLÜK-DİZİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ALİ KÖK

DANIŞMAN

YRD. DOÇ. DR. MEHEDDİN İSPİR

KARS-2013

T.C.

KAFKAS ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ali KÖK'e ait "Seyyid Giryân Cemâleddin Kazâkî Dîvânı İnceleme (Tahlil)-Metin-Sözlük-Dizin" konulu çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesinin Unvanı, Adı ve Soyadı

Yrd. Doç. Dr. Meheddin İSPİR

Yrd. Doç. Dr. Mustafa ÇINAR

Yrd. Doç. Dr. Arzu ŞEYDA

İmza

Bu tezin kabulü, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun **18/01/2013** tarih ve **2013/01** Sayılı kararı ile onaylanmıştır.

UYGUNDUR

.../.../...

Yrd. Doç. Dr. Mustafa ÖZDEMİR

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜ

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT.....	II
ÖN SÖZ.....	III
KISALTMALAR	V
GİRİŞ	1
1. SEYYÎD GİRYÂN CEMÂLEDDÎN KAZÂKÎ HAYATI VE EDEBÎ	
ŞAHSİYETİ.....	1
1.1. Hayatı ve Şiir Hakkındaki Görüşleri.....	1
1.2. Sanatı, Dil ve Şekil Özellikleri.....	6
1.3. Atasözleri, Halk Değişleri ve Deyimler.....	8
1.3.1. Deyimler.....	8
1.3.2. Atasözleri ve Halk Değişleri.....	11
BİRİNCİ BÖLÜM.....	12
1. SEYYÎD GİRYÂN CEMÂLEDDÎN KAZÂKÎ DÎVÂNİ'NİN ŞEKİL	
BAKIMINDAN İNCELENMESİ.....	12
1.1. Nazım Şekilleri ve Türleri.....	12
1.2. Nazım Tekniği.....	13
1.2.1. Vezin.....	13
1.2.2. Kafiye ve Redif.....	14
2. SEYYÎD GİRYÂN CEMÂLEDDÎN KAZÂKÎ DÎVÂNİ'NİN MUHTEVA	
YÖNÜNDEN İNCELENMESİ.....	16
2.1. DİN – TASAVVUF.....	16
2.1.1. Allah.....	16
2.1.2. Melekler.....	18
2.1.3. Dînî Kitaplar.....	19
2.1.4. Âyetler ve Hadisler.....	19
2.1.5. Peygamberler.....	21
2.1.5.1. Âdem.....	21
2.1.5.2. Yûsuf.....	21
2.1.5.3. Mûsâ.....	21
2.1.5.4. İsâ.....	22
2.1.5.5. Muhammed.....	22

2.1.6. Çehar-yâr.....	23
2.1.7. On iki İmâm.....	25
2.1.8. Kazâ ve Kader.....	30
2.1.9. Âhiret ve İlgili Mefhumlar.....	30
2.1.9.1. Âhiret.....	30
2.1.9.2. Cennet.....	31
2.1.9.3. Cehennem.....	31
2.1.9.4. Kâlû-Belâ, Rûz-ı Ezel.....	32
2.1.9.5. Ervâh-ı kudsî.....	33
2.1.10. Diğer İtikâdi Mefhumlar.....	33
2.1.10.1. Rûh.....	33
2.1.10.2. Şeytan.....	34
2.1.10.3. Deccâl.....	35
2.1.11. Din ile İlgili Mefhumlar.....	35
2.1.11.1. İmân, Küfr, Kâfir.....	35
2.1.11.2. Put, Zünnâr.....	36
2.1.12. İbâdet ve İlgili Mefhumlar.....	37
2.1.12.1. Secde, Secde-gâh, Mihrâb, Kible.....	37
2.1.12.2. Hac ve Hacı.....	38
2.1.12.3. Ka'be.....	38
2.1.13. Berât Gecesi, Kadir Gecesi.....	39
2.2. TASAVVUF.....	39
2.2.1. Âşık (Erbâb-ı dil, Ehl-i hâl, Ehl-i Harâbât).....	39
2.2.2. Dünya.....	40
2.2.3. Tarîk.....	41
2.2.4. Sâlik, Mürşîd.....	41
2.2.5. Dergâh, Tekye, Gûşe-i Hammâr.....	42
2.2.6. Fenâ, Bekâ, Mûtû kable en-temût.....	43
2.2.7. Akıl.....	44
2.2.8. Esrâr, Sır, Gayb.....	44

2.2.9. Kanâat, Tevekkül.....	45
2.2.10. Sa'y ve Himmet.....	46
2.2.11. Kerâmet.....	46
2.2.12. Ârif.....	46
2.2.13. Zâhid, Sûfi, Vâiz.....	47
2.2.14. Nefs.....	47
2.2.15. Zühd, Takvâ.....	48
2.2.16. Yâ-Hû.....	49
2.2.17. Mâsivâ.....	49
2.2.18. Meşreb.....	50
2.2.19. Cezbe.....	50
2.2.20. Tecelli.....	50
2.2.21. Ehl-i Hâl- Ehl-i Kal.....	51
2.2.22. Câm, Mey, Meygede.....	51
2.2.23. Tecrîd.....	52
2.3. TOPLUM.....	52
2.3.1. ŞAHISLAR.....	52
2.3.1.1. Hükümdârlar, Şâirler ve İlim Adamları.....	52
2.3.1.1.1. Necâtî.....	52
2.3.1.1.2. Muâviye b. İbn-i Süfyân (661-680).....	53
2.3.1.1.3. Yezîd.....	53
2.3.1.1.4. Şahnigar Hanım Rencur (1850-1899).....	53
2.3.1.1.5. Mîr Hamza Nigârî.....	54
2.3.1.1.6. Selmân ve Kanber.....	55
2.3.1.2. Tarîhi ve Efsânevî Şahsiyetler.....	55
2.3.1.2.1. Lokmân.....	55
2.3.1.2.2. Hatem.....	55
2.3.1.3. Masal Kahramanları.....	56

2.3.1.3.1. Leylâ(Leylî), Mecnûn(Kays).....	56
2.3.1.3.2. Ferhâd, Şîrîn, Bî-sütûn.....	57
2.3.2. KAVİMLER.....	57
2.3.2.1. Hind.....	57
2.3.2.2. Ye'cüc Me'cüc.....	57
2.3.2.3. Fireng.....	57
2.3.3. ÜLKELER ve ŞEHİRLER.....	58
2.3.3.1. Kerbelâ, Kazak, Bekke, Necef, Tebrîz.....	58
2.3.4. NEHİRLER, DENİZLER, DAĞLAR.....	59
2.3.4.1. Bahr-i Ummân.....	59
2.3.4.2. Dağlar.....	59
2.4. İNSAN.....	60
2.4.1. GÜZELLİK.....	61
2.4.2. SEVGİLİ.....	61
2.4.2.1. Sevgilide Güzellik Unsurları.....	62
2.4.2.1.1. Saç (Zülf).....	62
2.4.2.1.2. Kaş.....	63
2.4.2.1.3. Göz (Çeşm, Dîde).....	64
2.4.2.1.4. Gamz.....	64
2.4.2.1.5. Yüz.....	65
2.4.2.1.6. Ağız (Dehen, Fem).....	65
2.4.2.1.7. Dudak (Leb).....	66
2.4.2.1.8. Boy.....	66
2.4.2.1.9. Beden, Ten, Endâm.....	66
2.4.2.1.10. El, Avuç, Parmak.....	67
2.4.2.2. Sevgili ile İlgili Diğer Unsurlar.....	67
2.4.2.2.1. Bûse.....	67

2.4.2.2.2. Söz(Kelâm).....	68
2.4.2.2.3. Refîâr.....	68
2.4.2.2.4. Kûy.....	68
2.4.2.2.5. Eşik, Kapı.....	68
2.4.2.2.6. Ayağı Toprağı.....	69
2.4.2.2.7. Nefes.....	69
2.4.2.2.8. Selâm.....	69
2.4.2.2.9. Şefkât, İltifat, Muhabbet, İlgi.....	70
2.4.2.2.10. Hande, Nâz, Cilve.....	70
2.4.2.2.11. Gönül.....	70
2.4.3. ÂŞIK.....	71
2.4.4. MADDÎ VE MÂNEVÎ HALLER.....	73
2.4.4.1. Hastalık ve Delilik.....	73
2.4.4.2. Âh, Feryâd, Figân, Nâle, Gözyaşı.....	73
2.4.4.3. Yara(Dağ, Zahm).....	74
2.4.4.4. Gam, Gussa, Keder, Derd, Belâ.....	74
2.4.4.5. Cevr ü Cefâ, Mihnet.....	75
2.4.4.6. Hasret, Fûrkât.....	75
2.4.4.7. Vuslat.....	76
2.4.4.9. Aşk.....	76
2.5. TABİAT.....	77
2.5.1. KOZMİK ÂLEM.....	77
2.5.1.1. Felek.....	77
2.5.1.2. Mirrih.....	77
2.5.2. ZAMAN VE ZAMANLA İLGİLİ MEFHURLAR.....	78
2.5.2.1. Zaman.....	78
2.5.2.2. Yıl, Ay.....	78

2.5.2.3. Sabah.....	78
2.5.2.4. Akşam.....	79
2.5.2.5. Gün.....	79
2.5.3. DÖRT UNSUR(ANÂSİR-I ERBAA).....	79
2.5.3.1.Su.....	79
2.5.3.2.Toprak.....	80
2.5.3.3.Ateş.....	81
2.5.3.4.Hava.....	81
2.5.4. HAYVANLAR VE NEBATLAR.....	82
SONUÇ.....	87
BİBLİYOGRAFYA.....	89
İKİNCİ BÖLÜM.....	93
1.METİNİN KURULUŞUNDA KARŞILAŞTIRILAN NÜSHALAR.....	93
1.1. Milli Kütüphane A Nüshası.....	93
1.2. Milli Kütüphane B Nüshası.....	94
2.METİN KURMADA İZLENEN YOL.....	95
3. TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ.....	96
METİN.....	97
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	165
SÖZLÜK.....	166
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	207
DİZİN.....	208
ÖZ GEÇMİŞ.....	267
ÖRNEK METİNLER.....	268

ÖZET

Bu çalışmada 19. yüzyılın sonları veya 20. yüzyılın başlarında öldüğü tahmin edilen Seyyîd Giryân Cemâleddîn Kazâkî'nin hayatı ile dîvânı hakkında bilgiler verilmeye çalışılmıştır.

Şâirin hayatı ve dili hakkında bilgiler verildikten sonra çalışma dört bölüm şeklinde düzenlenmiştir.

Birinci bölümde dîvân şekil ve muhteva (din, tasavvuf, toplum, insan, tabiat) yönünden incelenerek sonuç belirtilmiş ve çalışmada yararlanılan kaynaklar sıralanmıştır.

İkinci bölümde dîvânın nüshalarını tanıtlarak tenkitli metin çalışması yapılmış ve metnin orijinali “Türk İlmî Transkripsiyon Sistemi” ile verilmiştir.

Üçüncü bölümde dîvândaki şiirlerde geçen ve anlamı bilinmeyen kelimelerin bir sözlüğünü hazırlanmıştır.

Dördüncü bölümde ise dîvândaki kelimelerin dizini yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Kazâkî, Sanatı, Dîvân, Metin, İnceleme, Sözlük, Dizin

ABSTRACT

In this study, have been submitted information about Seyyîd Giryân Camâleddîn Kazâkî's life and dîvân who are estimated to have died in the end of the 19th century or in early of the 20th century.

After giving some information about the poet's life and language, study is organized in four sections.

In the first section, after research the terms of dîvân form and content (religion, mysticism, social, human, natural), results indicate and in the present study are listed sources used.

In the second section, by introducing copies part of the dîvân in the criticizing the text of the divân and the original text is given with "The Turkish Scientific Transcription System".

In the third section, prepared a dictionary of words used and unknown the meaning in the poem.

In the fourth section, prepared the index of the words in the poem.

Key Words: Kazâki, Art, Dîvân, Text, Research, Dictionary, Index

ÖN SÖZ

Klâsik Türk Edebiyatı; Azerbaycan, Irak, Türkiye ve Balkanlar gibi farklı coğrafyalarda yetiştirdiği yüzlerce sanatkâr ve bu sanatkârların ortaya koyduğu manzûm ve mensûr binlerce eserle yüzyıllara meydan okuyarak altı yüzyıl hayatını devam ettirmiştir. Klâsik Türk Edebiyatı'nı oluşturan bu sanatkârların edebiyata neler kattığı, durumlarının ne olduğu ve eserlerinin akıbeti merak konusudur.

Bir edebiyatın bünyesindeki ürünler ile bu ürünlerin özellikleri ortaya çıkarılmazsa o edebiyatın gerçek anlamda tanınıp anlaşılabilmesi mümkün değildir. Bu yüzden Klâsik Türk Edebiyatını tamamıyla kavrayabilmenin ve çeşitli özelliklerini doğru arz edebilmenin yolu, bu edebiyatın edebî ürünlerinin tenkitli metinlerini ortaya koyarak çeşitli yönlerden incelemekten geçer. Bu edebiyata ait pek çok eser, kütüphanelerin tozlu raflarında kendilerine uzanacak elleri beklemektedir. Bunların bir kısmı da Kültür Bakanlığı, Türk Dil Kurumu, Milli Kütüphane gibi kurumlar tarafından internet sitelerine konularak araştırmacıların hizmetine sunulmuştur. Bizi de Seyyîd Giryân Cemâleddîn Kazâkî'ye yönlendiren sebep yukarıda vermeye çalıştığımız düşüncelerdir. İşte bu nedenlerle biz de yüksek lisans çalışmamızın konusunu “Seyyîd Giryân Cemâleddîn Kazâkî Dîvânı, İnceleme (Tahlil), Metin, Sözlük ve Dizin” olarak belirledik.

Çalışmanın “Giriş” bölümünde şâirin hayatı, eseri, şiir hakkındaki görüşleri, sanatı, dil ve şekil özellikleri, dîvândaki vezinler ile dîvândaki atasözleri ve deyimler hakkında bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Ancak taranan kaynaklarda Seyyîd Giryân Cemâleddîn Kazâkî'nin hayatı hakkında bir bilgiye rastlanmamıştır . Bu yüzden sanatçının dîvânından hareketle hayatı, dili, edebî kişiliği ile ilgili bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Dîvânda isimleri geçen Mîr Hamza Nigârî ve Şah Nigâr Hanım Rencûr'un 19. yüzyılda yaşamaları ve bu yüzyılın son çeyreğinde vefat etmeleri, Seyyîd Giryân Cemâleddîn Kazâkî'nin de bu dönemde yaşamış olma ihtimalini akla getirmektedir. Ayrıca eserde geçen mekân adları ve şâirin dil özellikleri onu Klasik Türk Edebiyatının Azerbaycan sahasına yakın kılmaktadır. Karşılaştırmalı çalışmaya malzeme olabilmesi amacıyla da şâirin kullandığı vezin ve redifler sayısal olarak verilmiştir.

“İnceleme” bölümünde dîvân muhtevâ açısından değerlendirilmiştir. Muhtevâ özellikleri konusunda din, tasavvuf, cemiyet, insan ve tabiat unsurlarına yer verilmiştir. Çalışmamız sırasında bu unsurlarla ilgili beyitler bir bir fişlenmiş, en önemli görülenler örnek olarak sunulmuştur. Bu bölümde eserdeki özelliklerin açıkça ortaya konabilmesi için konular çeşitli başlıklar altında sınıflandırılmıştır. Burada kendimize Nejat Sefercioğlu’nun “Nev’î Dîvânı’nın Tahlîli” eserini örnek alınmıştır. Hem eseri etraflıca tanıtılabilmek hem de eserden hareketle şâirin sanatını ortaya konabilmesi için bolca örnek verilmiştir. Verilen örnek beyitlerin hemen yanına, parantez içerisinde, beyitin geçtiği gazelin ve gazelde bulunduğu yerin numarası verilmiştir.

“Metin” bölümünde “Türk İlmî Transkripsiyon Sistemi” esas alınmıştır. Çevri-yazılı metin, Kültür Bakanlığı’nın www.yazmalar.gov.tr adlı internet sitesi 06 Mk Yz.A 8866/1 ve 06 Mk Yz. B 783 numaralarıyla “Seyyîd Giryân Cemâleddîn Kazâkî Dîvânı” adıyla iki nüsha şeklinde kayıtlıdır. Metnin kuruluşunda bu nüshalar tanıtılmış ve iki nüsha arasındaki farklı yerler belirtilmiştir. Her gazelden önce, gazelin hemen üstünde, o gazelin vezni belirtilmiştir.

“Sözlük” bölümünde ise dîvânda geçen ve anlamı bilinmeyen kelimelerin beyitteki anlamlarını verilerek işlevsel bir sözlük hazırlanmaya çalışılmıştır.

“Dizin” bölümünde dîvândaki kelimeler alfabetik sırayla ve transkripsiyonlu olarak verilmiştir. Burada kelimedenden sonraki ilk rakam gazel numarasını, ikinci rakam ise beyit numarasını ifade etmektedir.

Çalışmam esnasında benden her türlü bilgi ve desteğini esirgemeyen sayın hocam Yrd. Doç. Dr. Meheddin İSPİR’e şükranlarımı arz ederim. Ayrıca çalışmam süresince bana her konuda destek olan, beni anlayışla karşılayan eşim Arş. Gör. Naciye KARAHAN KÖK’e de teşekkürü bir borç bilirim

KARS-2013

ALİ KÖK

KISALTMALAR

age. : Adı Geçen Eser

agm. : Adı Geçen Makale

AKM : Atatürk Kültür Merkezi

Ar. : Arapça

b. : Birleşik

Bk. : Bakınız

C. : Cilt

Çev. : Çeviren

EKEV : Erzurum Kültür ve Eğitim Vakfı

Far. : Farsça

is. : İsim

KTB : Kültür ve Turizm Bakanlığı

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

mec. : Mecaz

MÜİFV : Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı

S. : Sayı

s. : Sayfa

sf. : Sıfat

T. : Türkçe

TAED : Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi

tam. : Tamlama

TDK : Türk Dil Kurumu

TDV : Türkiye Diyanet Vakfı

TTK : Türk Tarih Kurumu

vd. : ve diğerleri

Yay. : Yayınları

GİRİŞ

1. SEYYÎD GİRYÂN CEMÂLEDDİN KAZÂKÎ HAYATI VE EDEBÎ ŞAHSİYETİ

1.1. Hayatı ve Şiir Hakkındaki Görüşleri

Hayatı hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanılmayan Seyyîd Giryân Cemâleddîn Kazâkî ile ilgili bilgiler dîvânındaki şiirlerden hareketle ortaya konmaya çalışılmıştır. Dîvânındaki gazellerde geçen Mîr Hamza Nigârî, Şah Nigâr Hanım Rencûr isimlerinin 19. yüzyılda yaşamaları ve bu yüzyılın son çeyreği içinde vefat etmeleri şâirimizin de bu dönemde veya en geç 20. yüzyılın başlarında yaşamış olma ihtimalini düşündürmektedir. Nitekim dîvânın, her ikisi de Millî Kütüphanâ'de bulunan nüshalarının sonlarında Arap rakamlarıyla istinsah tarihi olarak Hicrî: 1312'yi görmekteyiz. Bu da Milâdî olarak 1895¹ tarihine denk olmaktadır.

Şâirin tam isminin dîvânda “Seyyîd Giryân Cemâleddîn Kazâkî” olarak yazılması, onun Azerbaycan'ın kuzeyinde bir bölge ismi olan “Kazak”tan olma ihtimalini akla getirmektedir. Nitekim Klâsik Türk Edebiyatındaki yer isimlerinden farklı olan bu yer isminin dîvânda iki ayrı gazelde geçmesi ve Kazâkî'nin “sultan” diyerek bahsettiği Mîr Hamza Nigârî'nin de buradan olması bu ihtimali kuvvetlendirmektedir. Buradaki “Kazak” ismi yanlış anlamlandırılarak yer adı değil de bir Türk boyu olan “Kazak” sanılmış ve dîvânın nüshalarından birinin üzerine “Kazak asıllı Azerbaycan şâiri” ifadesi yazılmıştır. Bunun böyle olmadığı sanatçının dîvânının söz varlığından ve dil özelliklerinin incelenmesinden anlaşılmaktadır. Ayrıca şâir kendini Kazak bölgesindeki şâirlerle mukayese etmiştir:

*Belâgat nahlûñ Giryân ki nuṭkuñ meyve-i 'irfân
Kazaḳda sen gibi teṣṣîrli bir şâ'ir gâzel düzmez (70/7)*

Dîvânda iki aslan olarak nitelendirdiği kişiler kendisi gibi Kazak'ta doğup büyüyen ve daha sonra Anadolu'ya gelmek zorunda kalan Mîr Hamza ile Şah-ı

¹ Faik Reşit Unat, *Hicrî Tarihleri Milâdî Takvime Çevirme Kılavuzu*, TTK Yay., Ankara, 1988, s. 130.

Vilâyet ve cehaletle zulmetten kurtaran hidayet nuru olarak nitelendirdiği Serdâr-ı Nikabdâr-ı Yesârî'dir:

*Eyledim şıdqla çok nâle vü efgân bu şabâh
İrdiler dâdîma bî-şek iki sulţân bu şabâh (30/1)*

*Biri Mîr Hamza ki bî-perde teveccüh buyurub
Kıldı bir derdime biñ çâre vü dermân bu şabâh (30/2)*

*Biri Serdâr-ı Nikâbdâr -ı Yesârî-yi dilîr
Ki ider seyf-i 'adâletle hün-efşân bu şabâh (30/3)*

XIX. asrın önemli Klâsik Azerbaycan şairlerinden biri olan Seyyid Mîr Hamza Nigârî, 1815 yılında Karabağ'da doğmuştur. Ailesi Karabağ'ın meşhur ailelerindedir. Çok küçük yaştan itibaren Nigârî'ye dönemin revaçta olan ilimleri ile beraber Arapça ve Farsça da öğretilmiştir. Nigârî dokuz yaşında iken ona, rüyâda ilahî aşkın şarabı sunulmuş ve o, rüyâsında Nigâr isimli bir kadını görerek ona âşık olmuştur. On yıl sonra tarikat ilimlerine sahip olmak için Şirvan'a giderken yolda Nigar Hanım'ın misafirhanesinde onunla karşılaşmış ve her ikisi de cezbeye tutulmuştur. Seyyid Nigârî, daha sonra Azerbaycan'dan Türkiye'nin Amasya şehrine giderek orada yaşamıştır ve mezarı halen orada bulunmaktadır. Nakşibendî tarikatının Azerbaycan'da yayılmasında Nigârî'nin büyük rolü olmuştur. Akıcı bir üsluba ve coşkun bir lirizme sahip olan Nigârî'nin Türkçe ve Farsça dîvânları ve mesnevileri bulunmaktadır.²

Nigârî, Sivas'ta İsmail Şirvânî'ye intisap ederek, şeyhinin gözetimi altında tasavvufî mertebeleri bir bir kat etmeye başlamıştır. Bu amaçla şeyhinden izin alarak Konya Mevlevî dergâhında ve Medine'de "Erbain" çıkartmıştır. Burada dikkatimizi çeken bir durum vardır ki, o da şudur: Nigârî'nin erbain çıkarmak için Mevlâna dergâhını seçmesi, tasavvuftaki hoşgörünün boyutlarını göstermesi bakımından son derece manidârdır. Zira Nigârî, bir Nakşibendî/ Hâlidî dervişi olmasına rağmen bir Mevlevî dergâhında erbain çıkarmış ve bunu şeyhinden aldığı izinle gerçekleştirmiştir. Bu da bize sanılanın aksine tasavvufî yapılanmalar arasında bir

² Parvana Bayram, "Seyyid Mîr Hamza Nigârî'nin Anadolu ve Azerbaycan'daki Devamçıları", **Filolojiya Meseleleri**, Azerbaycan Milli İlimler Akademisi M.Fuzuli adına Elyazmalar Enstitüsü, S.2, Bakü, 2008., s.254.

rekabetin değil bir dayanışmanın var olduğunu gösteren güzel bir örnektir.³Aynı durumun benzeri Nigârî'nin müntesiplerinden Kazâkî'de de görülmektedir:

*Mey içtüb ney çalarak hayfuña yanmış Giryân
Mevlevî tekyesine aşkla cevelâna gider (62/7)*

Kazâkî dîvânında, nakış yapmayı ifade eden Farsça iki kelimenin birleşmesiyle oluşmuş, Hoca Muhammed Bahâeddin Nakşibend'in (ö. 1397) kurduğu, gizli zikir esasına dayalı ve dünya üzerinde en çok yaygınlık kazanmış birinci tasavvuf okulu olan "Nakşibendiyye" dîvânda iki yerde geçer. ⁴Mîr Hamza Nigârî'nin de bu tarikata mensup olması ve Kazâkî'nin de kendisinden sultan olarak bahsetmesi şâirin de bu tarikattan olabilme ihtimalini düşündürmektedir. Nitekim dîvânın sonunda bu tarikatın silsilesinin verilmesi bu ihtimali güçlendirmektedir. Ayrıca Kazâkî de "Nakşibend ol, gönül levhasına nigâr'ın nakşı çizilir." ve "Nakşibend, gönülde nakkaş iledir." demiştir:

*Nakş-ı bend ol yazılır levh-i dile nakş-ı nigâr
Şanma bî-câ bu sözi söyleme hâşâ hâşâ (10/5)*

Kazâkî dîvânında, türbesi Bağdat'ta bulunan Abdülkadir Geylânî tarafından kurulmuş bir tasavvuf okulu olan ve Esediyye, Ekberiyye, Makdisiyye, Garibiyye, Eşrefiyye, Rumiyye gibi kolları olan Kâdiriyye tarikatı⁵ bir yerde geçer. Şâir: "Gönül, Kadîrîler gibi hakikat denizine varmak istiyormuş. (Bu amaçla) coşup kanlar saçarak zikirlere gark olmuş." der. Bu ifadeler şâirin Kadiriyye tarikatı ve onun zikir merasimleri hakkında da bilgi sahibi olduğunun delilidir:

*Hakîkat bahrine irmek dilermiş Kadîrîler teg
Coşub kânlar saçar seylâbe-i huy hâya gark olmuş (77/3)*

Kazâkî'nin şiirlerindeki samimiyet ve coşkuya baktığımızda, bazı şiirlerinde tesadüf olunan Muâviye ile Yezîd (menfî) ve Âl-i Abâ (müsbet) düşünceleri farklı inançların çatışmasını temsil için söylenmiştir sanki. Yine bir beyitte birçok Sünnî müslümanın İbn-i Süfyân'ın hilesine aldanarak dünya için İslâm'dan ve îmândan biât olduklarını söyler:

³ Fatih Çınar, **Hamza Nigârî'nin Hayatı Eserleri ve Tasavvufi Düşüncesi**, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 2009, s. 23.

⁴ Ethem Cebecioğlu, **Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü**, Rehber Yay., Ankara, 1997, s. 533.

⁵ Ethem Cebecioğlu, **age.**, s. 418.

*İbn-i Süfyan mekrine aldandılar çok Sünniler
Oldılar dünyâ için imân ü islâmdan brâd (40/4)*

Şairler dîvânlarında şiiri daha çok kendilerini övmek için söz konusu etmişler; şiirlerinin *güzelliğini ve etkileyiciliğini* vurgulamak için oldukça fazla sayıda kavram kullanmışlardır. Bunlar arasında *dür, güher, gevher, hazine, genc; dilber, arûs, şahid, mahbûb, cevân, tâze, şehr-bânû; gazâl, kebk; gül, nihâl, serv, gülistân; resim, kumâş, nesic, libâs, elbise, hil'at, kilim; bülbül, andelîb, tûtî, kebk, sarîr, mürğ, musikâr, ney, mizmâr; bâde, şeker, nev-bâve, sahbâ, câm, rüt-ı girân, âb-ı hayât, âb-ı zülâl, cûybâr, âb-ı revân, itr, buhur, anber; ayet, sihir* vardır.⁶ “Ey edip, Allah’a şükürler olsun! Gönül, ilhamla anlam dolu bir hazine olup kelimeler içinde mücevherler saçmaktayım.” diyen Kazâkî, şiirini mücevhere, kendisini ise mücevherler saçıp dağıtan kimse olarak tasavvur eder:

*Bi-hamdi'llah olub ilhâmla dil kenz-i pür-ma'nâ
Nişâr itmekdeyim elfâz içinde gevher edibâ (2/1)*

“Ey Giryân! Âyetle hadîs sözüme şahittir. Dert ve evhama etkili söz ile dermanız.” diyerek kelâmıyla övünen Kazâkî; belâgat ağacının meyvesiz olamayacağını, kıskanmayı bırakarak sözündeki fesâhati görmelerini, şiirlerinin belâgat dünyasına güneş gibi doğduğunu ve kelâmından kemâlinin ortaya çıktığını söyler:

*Kelâmımdan olur peydâ kemâlüm
Güneş teg toğdum inkâra ne hâcet (19/2)*

Allah’a yalvararak şiirini meyvesiz koymamasını ve şiirinin devamlı itibarlı olmasını Allah’tan niyaz etmektedir. Ateş saçan dîvânının okunmasını, okuyanların da sermest gezerek kapısında azap ve eziyet görmemesini ister. Şiirlerinin nağmelerinin bıraktığı etkiden dolayı vahdet bağı içindeki bülbüllerin bile kendisini kıskandığını ifade etmektedir. Şiirlerinin, muhabbet deryasını coşturduğunu ve her işe Kur’an’ın adıyla başladığını ifade eder. Şiirleriyle sırları çözmek için Allah’ın izniyle başlangıç yaptığını, kalemle hakkı batıldan ayıran dil erbabının az olduğunu ve kendisinden önceki dönemlerde birçok musannifin meselle muamma yazdığını söyler:

⁶ Menderes Coşkun, “Klasik Türk Şairinin Poetikası Üzerine”, **Bilig**, S.56, Kış, 2011, s. 59.

*Ḳalemle ḥaḳḳı bâṭıldan seçen erbâb-ı dil azdır
Selefde çok muşannif ki mu‘ammâyla mesel yazmış (80/3)*

Kazâkî, şiirlerinden anlaşıldığı kadarıyla tasavvuf ehli, lirik bir şâirdir. Bu sebeple aşk, Kazâkî için vazgeçilmezdir. Hatta aşk onun nazarında kemâle ermenin ilk şartıdır. Ona göre, aşkla yanabilmek, onun ateşinde eriyebilmek tasavvufun ana hedefidir. Muradı, ne bu dünya ne de öteki dünyadır, sadece gönül sarayını temizleyerek Allah’ın oraya tecellisidir. Bu nedenle Allah’a yalvararak benliğini ayaklar altında çiğneten, bin ihsandan daha değerli olacağına inandığı bir nazar ister. Bu, onun en büyük arzusu olan sevgilinin yüzünü görmenin gerçekleşmesidir. Bu sebepten gamla helak olurken sakinleşmek için âh eder. Bu âh, sevgiliye bir şikâyet veya sitem değildir. Aksine, sevgilinin yoluna adadığı başı ve gamla dolu gözleri ile sevgilisine göstermeye çalıştığı sadakâtının ifadesidir. Kendisini sevgilinin mahallesinde nasipsiz bir dilenci olarak görür ve bu kısmetsiz dilenci, sevgilinin mahallesinde el açar, dert ile gönlünün durumunu sevgilisine arz eder. Aşk kadehinin müridi olmayı kabullenerek elinde iradesi kalmaz. Bu aşk, kendisine Kays gibi ulu bir atadan miras kalmıştır. Kendisine cünûn dersi verilen şâire müstakim olması için bade içirilir. Bunun bir keramet olduğunu düşünen şâir, bu rüyaya kanmaz. Kâinatın bilgisinin okutulduğu şâir, Allah’ın bilgisine ve sırlarına ait hazineye eriştiğinden gönlü huzur dolar:

*Şükr kim kenz-i ledünnî oldı gönülüm pür-ḥuzûr
Kâ’inātuñ ilmini bir bir oḳutdılar baña (7/4)*

Şâir, insanlara seslenerek onların ibretle bakıp iyi düşüncelerini, ölmeden evvel öterek fenâdan geçmelerini, bu vefasız dünyadan geçmek için gaflet uykusundan uyanmalarını, Allahtan başka her şeyin ölümlü olduğunu, bu nedenle mâsivâdan kurtulmalarını, ikiyüzlülükten uzak durmalarını ve yoksulluk ateşi ile kebab gibi yanmaları gerektiğini belirtir. Bunlar bize şâirimizin dünya, ahiret ve din konularına yaklaşımını da göstermektedir:

*Aḳluñ olsaydı riyâdan şaḳınurduñ ben teg
Âteş-i faḳr ile yanmaḳda idüñ misl-i kebâb (13/5)*

Yine insanın, kanâat köşesini bekleyerek gözünün tok olmasını, yerin de göğün de Allah’ın zâtına muhtaç olduğunu, varını yoğunu bırakarak baş açık, ayak yalın, sırtında köhne bir keçeyle dergâhına geldiğini, Allah’tan ihtiyacını ihsan

buyurmasını, zikri ve fikriyle kendisini şad etmesini ve bu dünyada da öteki dünyada da maksadının Allah olduğunu söyler:

*Mağsadım sensiñ hemîñ dünyâ vü ‘uqbâ istemem
Zîkr ü fikrûñle beni şād eyle yâ Hayy Vâhid (38/3)*

Şâirin aşkının ilâhî olduğunun bir diğer kanıtı sayabileceğimiz şu beyiti de vermeden geçmek istemedik:

*Öyle bir maḥbûba dil virmiş bu Giryân kim anuñ
Enbiyâ vü evliyâdan nice biñ şeydâsı var (57/7)*

1.2. Sanatı, Dil ve Şekil Özellikleri

Kazâkî'nin edebî kişiliği hakkında, kaynaklarda bir bilgiye rastlanılmamıştır. Bu nedenle Kazâkî'nin edebî kişiliği ile ilgili bilgiler dîvânındaki şiirlerinden hareketle ortaya konmaya çalışılmıştır. Dîvânındaki şiirlerden hareketle Kazâkî'nin hayatın zevklerinden hoşlanmayan, iştret meclislerini sevmeyen ve bu dünyanın geçici olduğunu düşünen birisi olduğu söylenebilir. Bu sebeple o, beşerî güzellik üzerinde fazla durmayarak güzelliğin hakikî kaynağına yönelir. Her güzelliğin Hakk'ın güzelliğinin bir tecellisi olduğunu düşünür:

*Âdemi ḥulḳ eylemekden vaşl-ı zâtuñdur ‘arz
Sırr-ı mirâtdan daḥî seyr şîfâtuñdur ‘arz (85/1)*

Bu beyit bize Dîvân şâirlerinin şiirlerinde sıkça yer verdiği “Kendi hüsnün hûblar şeklinde peydâ eylemiş/Sonra dönmüş çeşm-i âşıkdan temâşâ eylemiş.” Lâ-edri beyiti ile “Ben gizli bir hazine idim. Tanınmayı sevdim ve diledim. Halkı beni tanımaları için yarattım.”⁷ hadis-i kudsiyi akla getirmektedir. Kendisi de bir aşk şâiri olan Kazâkî, dîvânındaki şiirlerinde ilahî aşkı, coşkunu bir şekilde dile getirir. Bunun için de âşık, vahdet, mey, meyhor, meykede, peyman, dildâr, şarâphâne gibi tasavvufî terimleri tercih eder. Fuzûlî'nin “Vâdî-i vahdet hakîkatte makâm-i aşktır/Kim müşahhas olmaz ol vâdîde sultandan gedâ”⁸ beyitleriyle anlatmaya çalıştığı bu aşkın halini Kazâkî de “Acâyib cilvegâh-ı mu‘adeletdir ‘aşk bâzârı/ Gedâlar şâh olur gâhice icmâr yâr ilen oynar” dizeleriyle anlatır. Aşkın gayesi vahdete erişmektir. Onun için bu yol aşk ile elde edilir. Bu aşk makamına erişince

⁷ www.hikmetozdemir.com.tr (Erişim Tarihi: 22.11. 2012).

⁸ Kenan Akyüz vd., **Fuzûlî Dîvânı**, Akçağ Yay., Ankara, 1990, s. 131.

insan, kesret âleminde birbirinden çok uzak varlıkları birleştirir. Meselâ mecaz, mâsivâ âleminde en yüksek mevkiyi işgal eden sultan ile en aşağı mevkide bulunan dilenci birbirinden ayırt edilemez.⁹ Fuzûlî'nin “Ben bilmezem bana geregin sen hakîmsin/Men' eyle verme her ne gerekmez sana bana”¹⁰ beyiti, Kazâkî'de ise “Nedür hakkımda bilmem ben hayr ancak bilen sensün/ Rızâdur matlebüm her dem ne virseñ kâ'ilim ya Rab” beyiti sevgilinin büyüklüğünü, âşığın acizliğini ve cüz-i iradenin küll-i irade karşısında ne denli küçük kaldığını ne güzel gösterir. Ayrıca kelime hazinesi ve aşka yaklaşımı Kazâkî'yi Fuzûlî'ye yaklaştırmaktadır. Kazâkî, birçok mutasavvuf şâir gibi, şiiri bir vasıta olarak görür. Esas amacı insanlara kendi düşüncelerini anlatmak ve onları tasavvufî açıdan eğitmektir. Nitekim birçok şiirinde insanlara çeşitli konularda nasihatlerde bulunur.

Nigârî, aşkta aşkta emsalsiz olduğunu, âşık olmayanın aşk zevkini bilemeyeceğini, aşk ateşinin teskin edilemeyeceğini ifade eder. Hudâ'nın lutfettiği bir bâdedir ve câmsız içilir; çünkü o ma'nâ bâdesidir.¹¹ Kazâkî de dünyada insanlara aşkın farz olduğunu ve ateşsiz, aşkı dileyen kimsenin insan değil eşek olduğunu iddia eder:

*Âdeme 'âlemde farzdur 'aşkla bî-dârlîğ
'Aşkısız eşşekdür ol kes kim diler bî-nârlîğ (105/1)*

Kazâkî'nin şiirlerinde zengin bir kelime kadrosu vardır. Söz dağarcığında kullandığı çoh, yoh, can virmek, gönül, od, oh “ok”, toprak, gönül tahtı gibi Türkçe kelimeler yanında; figân, sürûr, aşk, vuslat, gülşen, gülzâr, câvidân, zâr, nâz, mâh, mihr, riyâ, nikab, dehân, rûz, şeb, mesâ, gibi Arapça ve Farsça kelimeler ile mürüd-i câm-ı aşk, gül-i handân, zevk-i tîg, dil-i mecrûh, hâk-i pây, dehr-i fâni, dâr-ı dünya, külbe-yi ahzân, âlem-i esrâr, bû-yı gül gibi Arapça ve Farsça tamlamalar da yer almaktadır.

Zeynep Korkmaz “Fuzulî'nin Dilindeki Fonetik ve Morfoloji Özelliklerine Dair” adlı makalesinde Fuzûlî'nin diline dair bir sınıflandırma yapmıştır.¹² Biz de bu sınıflandırmayı esas alarak Kazâkî'nin şiirlerinde kullandığı dilin özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

⁹Ali Nihat Tarlan, **Fuzûlî Divanı Şerhi**, Akçağ Yay., Ankara, 2009, s.17.

¹⁰Kenan Akyüz vd, **age.**, s.132.

¹¹Azmi Bilgin, **Dîvân-ı Seyyid Nigârî Mîr Hamza Nigârî**, Kule Yay., İstanbul, 2003, s. XIII.

¹²Zeynep Korkmaz, “Fuzulî'nin Dilindeki Fonetik ve Morfoloji Özelliklerine Dair”, **Türk Dili Üzerine Araştırmalar**, TDK Yay., Ankara, 2005, s.6-10.

1. ur- (96/5), urıl- (92/2), itür- (76/2) gibi kelimeler bugünkü Azerbaycan Türkçesindeki hattâ kısmen Eski Uygur Türkçesindeki şekillerle denk olarak prothese'siz yazılmıştır.
2. Eski Türkçenin ñ damak n'si Eski Anadolu Türkçesiyle Osmanlı Türkçesinde olduğu gibi Kazâkî'de de sabittir: gönül (2/7), soñra (69/3), biñ (2/5), baña (3/1), aña-, diñle-, oña-, yakıl- (70/6), ...
3. t->d : Eski Türkçeden Türkiye Türkçesine tonsuz olarak geçen bazı kelime başı t'leri Kazâkî'de d'ye dönüşmüştür : daş (4/2), dut- (84/2), ... Buna karşılık bizde tonlulaşmış olan bazı t'ler de Kazâkî'de tonsuz olarak yer almış bulunmaktadır: tol- (28/4), tolan- (104/4), tolaş- (119/6), toh (35/2), toğrı (34/8), ...
4. -k> h: Kazâkî'de son ses durumunda olan k'lar tonlu gırtlak sızıcısı olan h'ya dönüşmüştür: yoh(10/2), bah- (31/1), çih- (24/7), koh- (35/3), yihıl- (27/2), çoh (33/1), ...
5. Bildirici (cevher fiili) eki olarak kullanılan “dur-” yardımcı fiilinin geniş zamanı “durur” çok defa hece yutulmasına (haplologie) uğrayarak “dur” şeklini aldığı halde, sadece bir yerde “durur ” yazılışına rastlanıyor: lazımdurur (116/1), ...
6. Bugün Azerî ve Türkiye Türkçelerinde kelime başlarındaki, yani ön ses durumundaki e'ler (kapalı e) ile, ilk hecenin e'lerinden çoğu Kazâkî dîvânında i iledir: it- (2/1), iriş- (119/3), ...

Kazâkî'nin dîvânında “yahşi”(12/4), “kande” (62/2) gibi arkaik kelimeler ile “afkur-”, “kıkacı”, “yeriş-”, “kutar-” gibi ağızlarda kullanılan kelimelere de rastlanmaktadır. Ayrıca, dîvânındaki ilk şiiri ile dîvânın sonundaki Nakşibendî tarikatı silsilesinin Farsça olarak kaleme alınmasından şâirimizin bu dili bildiğini de söyleyebiliriz.

1.3. Atasözleri, Halk Deyişleri ve Deyimler

1.3.1. Deyimler

aklımı al- : 4/1, 64/5, 74/1

aklı git- : 20/12

aklımı yitir-(kaybet-) : 67/9, 76/2

baş açık, yalın ayak : 38/2

baş çek- : 93/3

baş eğ- : 11/4

bağrını del- : 62/1

başına çal-: 9/4

başına çizgin-: 103/4

başına yığ-(topla-) : 122/1

başını ağrıt- : 33/2

baştan çıkar- : 88/7

can at- : 58/3, 60/1, 62/5, 68/4

canı çık- : 89/2

can ver- : 11/7, 15/4, 24/5, 30/7, 31/1, 43/7, 44/1, 46/3, 56/1, 66/5, 69/2, 72/6, 73/1, 77/7, 83/3, 86/1, 88/4, 98/1, 100/1, 107/2

cüdâ düş- : 73/2

çille çek- : 86/1

dem ur-(vur-) : 18/

dergûş-ı cân : 121/1

dil ü cânâ nâr düş- (yüreğine ateş düş-) : 42/1

dilini tut- : 56/6

el aç- : 9/5

el al- : 53/5

eli boş dön- : 12/3

el çek- : 5/2, 14/2, 28/4, 45/3, 45/4, 81/4

emek çek- : 34/4

eser kıl- (et-) : 4/8, 64/4

gam çek- : 31/1

gam ye-: 17/2

gönül vir- : 10/3, 54/4, 57/7, 119/1

gözünü aç- : 23/4, 34/1, 50/5

gözü tok : 35/2

hesab vir- : 24/3

ibret al : 93/3

imana gel- : 11/1

kan al- : 108/4

kan dök- : 119/6

kurban ol-: 38/1

lebleri duz saç- : 76/4

nutku açıl-: 20/14

rûyu(benzi) sol- : 89/1

saltanat sür- : 17/5

söz tutma-(dinleme-) : 33/7

taş at- : 13/4

yanıp yakıl-: 32/4

yele vir- : 13/3, 21/2, 42/7

yer vir- : 3/4

yol aç- : 4/2

yol kes- : 34/7

yolunu gözle-: 66/7

yolunu şaşır- : 75/3

yüz çevir- : 119/1

yüz sür- : 2/3, 71/2

yüz tart- : (çevir-) : 89/4

1.3.2. Atasözleri ve Halk Deyişleri

Veren de alan da Allah'tır: (Allah verdi Allah da aldı.): 12/4.

Kelâmımdan kemâlım peydâ olur: (Kişini konuşmasından kişiliği ortaya çıkar): 19/2.

Cehenneme gitikten sonra pişmanlık neye yarar: 23/6.

Serini ver; (ama) sırrını verme: 37/3.

Başkası için kuyu kazan, kazdığı kuyuya kendisi düşer (Mekr ie Giryân için ol çâha özün düşesen): 37/7.

Dünya dolu malın olsun ondan zerrece bârun olmaz: 67/8.

Allah akl-ı noksanlardan ruz-u mahşerde hesap sormaz: 72/7.

Her gördüğün insana sırrını sakın söyleme: 84/5.

Sâdık olan kimseler kâzibe aldanmasın: 87/3.

Bülbülün gül, vâizüñ pul, serhoşuñ mül yârıdur: (92/4)

Hâsılı hiçbir kese mümkn değil bî-bârlıg: (92/4).

Güle bî-hârlıg yakışmaz: (Gül, dikensiz olmaz.): 92/7.

Dîvânedede akıl olmaz: (67/9).

Doğrıya her yerde ider Hakk meded: (41/1).

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SEYYİD GİRİYÂN CEMÂLEDDİN KAZÂKÎ DÎVÂNÎ'NİN ŞEKİL BAKIMINDAN İNCELENMESİ

1.1. Nazım Şekilleri ve Türleri

Kazâkî'nin dîvânına baktığımızda sadece gazel nazım şeklini görmekteyiz. Nazım terimi olarak gazel, kafiye örgüsü aa ba ca .. olan ve genelde 4-15 beyit arasında yazılan bir nazım şeklinin adıdır. Murassa, yani iki mısra'ı birbirine kafiyeli olan ilk beytine “matla”, matladan sonra gelen ikinci beytine de “hüsn-i matla” denir. Gazelin son beytine “makta” ve maktadan önceki beyte de “hüsn-i makta” adı verilir. Gazelin en güzel beytine “şâh beyt” ya da “beytü'l-gazel” denir. Şâir gazelin makta beytinde adını söyler. Bu, şâirin sonradan aldığı ikinci adı, mahlasıdır.¹³ Kazâkî de şiirlerinde “Giryân” mahlasını, sadece 107. gazelde “Cemâl” mahlasını kullanmıştır. Şâir, “Giryân” mahlasını birçok gazelde tevriyeli olarak kullanmıştır; çünkü , “Giryân” Farsçada hem şâirin adı hem de “ağlayan, ağlamaklı”¹⁴ anlamlarına gelir. Şâirimiz aşağıdaki gazelde de “Giryân” mahlasını tevriyeli olarak kullanmıştır:

*Tîr-i müjgānuñu şaf şaf göricek sînedē dil
Āh u zār eyledi biñ derd ile Giryān olmuş (78/5)*

Matladan sonra gelen beyitlerin ilk ve ikinci mısra ortalarının ilk mısraının sonu ile kafiyelendiği gazeller “musammat gazel”, bunların mısra ortalarındaki kafiyeleri de iç kafiye şeklinde adlandırılır.¹⁵ Kazâkî'nin dîvânındaki gazellerin bazı beyitleri bu gazele örnek teşkil etmektedir:

*Görme özüñ tart sözüñ açma emirsiz gözüñ
Gösterür elbet yüzün itdiği ikrāra baḡ (34/3)*

*Derde taḡammül gerek tā ola ḡaşıḡ dilek
Kesme ümīd çek emek pāye-i ḡün-hāra baḡ (34/4)*

¹³ Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yay., İstanbul, 2010, s. 17.

¹⁴ Mehmet Kanar, *Büyük Farsça-Türkçe Sözlük*, Birim Yay., İstanbul, 1998, s. 517.

¹⁵ Mustafa İsen (Editör), *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yay., Ankara, 2009, s. 216.

Seyrde heb suhteler lerzede nā-puhteler
Kıldı zarar hufteler mu'adelet-kāra bah (34/5)

Kazâkî dîvânında Allah'a yalvarmak, duâ etmek amacıyla yazılan ve konusu Allah'a yakarış olan “münâcât” (12, 23, 26, 38 ve 83. Gazeller); Hz. Peygamberi, dört halifeyi, velileri ve din büyüklerini öven, onlara duyulan sevgiyi dile getiren “naat” (20, 39, 50, 93 ve 109. Gazeller) ve kişiyi, toplumu, bir adeti, görülen kusur ve beceriksizlikleri açık veya kapalı şekilde yeren söz veya yazının adı olan “hicviye”¹⁶ (35 ve 95. Gazeller) türündeki şiirlere tesadüf edilmiştir.

Kazâkî dîvânında 125 gazel bulunmaktadır. Bunlardan 124'ü Türkçe, biri de Farsça olarak yazılmıştır. Şâirin gazellerinden kırk sekizi 5, , ikisi 6, altmış dördü 7, biri 8, altısı 9, biri 10, biri 11, biri 12, biri de 14 beyittir. Topluca harflere göre gazellerin dağılımı şöyledir: elif-10, be- 4, te- 6, se- 3, cim- 3, çe- 1, ha- 3, hı- 6, dal- 6, zel- 2, ra- 20, ze- 9, sin-3, şın- 7, sad-1, dad- 3, tı- 1, zı- 2, ayın- 1, gayın- 2, fe- 2, kaf- 3, ke- 6, lam- 5, mim- 3, nun- 5, he- 3, vav- 2, ye- 4.

1.2. Nazım Tekniği

Şiir, edebî değeri olan, nazımlı ve kafiyeli söz.¹⁷ Dîvân şiirinin tanımı için “edebî değeri olan, nazımlı, kafiyeli”nin yanına “ölçülü”yü de ekleyebiliriz. Nazım tekniği de vezin ve kafiyedir. Tezimizde Kazâkî'nin dîvânını ilk olarak vezin, sonra kafiye açılarından incelemeye çalıştık.

1.2.1. Vezin

Kazâkî, dîvânındaki şiirlerin 123'ünü aruz, ikisini ise hece ölçüsüyle yazmıştır. Kazâkî, dîvânındaki gazellerinde dokuz ayrı vezin kullanmıştır, bu vezinlerin dördü hezec, üçü remel, biri seri^c ve biri de münserihtir. Ayrıca iki gazeli (66. ve 112. Gazeller) hece ölçüsüyle kaleme alınmıştır.

Kazâkî en çok Remel bahrinden “*fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün*” kalıbını otuz sekiz, “*fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün*” kalıbını on dokuz ve aynı bahrin “*fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün*” kalıbını iki kez; Hezec bahrinden “*me'fâ'ilün/*

¹⁶ Mustafa İsen (Editör), *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yay., Ankara, 2009, s.257- 265.

¹⁷ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügât*, Aydın Kitabevi Yay., Ankara, 2000, s. 999.

mefā'īlün/ mefā'īlün/ mefā'īlün” kalıbını otuz iki, “*mefā'īlün/ mefā'īlün/ fe'ülün*” kalıbını yedi, “*mef'ülü/ mefā'īlün/ mef'ülü/ mefā'īlün*” kalıbını bir, mef'ülü/ mefā'īlü/mefā'īlü/fe'ülün” kalıbını beş; Münserih bahrinin “*müfte'ülün/ fā'ülün/ müfte'ülün/ fā'ülün*” kalıbını dört; Seri^c bahrinin “*müfte'ülün/ müfte'ülün/ fā'ülün*” kalıbını ise on beş kez kullanmıştır.

İncelememiz sonrasında Kazâkî dîvânında, aruzla ilgili imâle, medd ve zihâf gibi kusurların az sayıda olduğunu gördük. Bu da şâirin aruzu başarılı kullandığını göstermektedir.

*Faqr mülkinde iķâmet kılan āzādeye baķ
Heb selāṭīn-i cihān üstüne olmuş serdār (59/6)*

*Sīnemden çār pā dağlanmışam kim dem-be-dem Giryān
Reh-i sevdāda ķānlar şaçdığım maḥzā 'ināyettür (50/7)*

1.2.2. Kafiye ve Redif

Şiirin en önemli özelliklerinden birisi kuşkusuz ahenktir. Ahengin en önemli vasıtaları olan kafiye ve vezin, şairin duygu ve düşüncelerini yönlendirip değiştirebilecek öneme sahiptir. Sâbit “Gazelde kafiye sağlam olmalıdır, zira o, düşünce evinin binasının temelidir.” der.¹⁸ Kazâkî, dîvânındaki şiirlerde ölçü, kafiye ve redife önem vererek bir ritim oluşturmaya çalışmıştır. Ahengin sağlanmasında aruz ölçüsünün sağladığı bir dil disiplini etkili olmuştur.

Kazâkî dîvânındaki gazellerin ikisinde kafiye (26. ve 83. Gazel), yirmi altısında ise redif yoktur. Şiirlerde en yaygın kullanılan kafiye türü zengin kafiyedir. -ān hecesiyle yirmi bir, -ār hecesiyle on yedi, -ā hecesiyle ise on altı gazelde kafiye sağlanmıştır. Dîvânda en çok “r” redifiyle gazel (18 gazel) yazılmıştır.

Genellikle kafiyeli kelimeler Türkçe değildir. Daha çok Arapça kelimeler, Arapça-Farsça, Arapça-Türkçe, Türkçe-Arapça; Farsça kelimeler, Farsça-Türkçe kelimelerdir:

*Bi-ḥamdi'llah olub ilhāmla dil kenz-i pür-ma'nā A+A
Niřār itmekdeyim elfāz içinde gevher edibā (2/1)*

¹⁸ Turgut Karacan, **Bosnalı Alâ'eddin Sâbit Divanı**, Cumhuriyet Üniversitesi Yay., Sivas, 1991, s.491.

Dolan sâkı bu meydânlar senüñdür A+F
Ser-â-ser top ü çevgânlar senüñdür (47/1)

Muhabbet âteşi gönümde gövünür ezeldendür A+T
Yanub mahviyyetim dünyâda bir hulķı güzeldendür (45/1)

‘Aşık-ı mestâneye her ân görünür kūy-ı dost F+F
Bes nice itmez tavâf anda bulunur rüy-ı dost (16/1)

Zencir-i zülfün düşen bendine dīvâne çoğ F+A
Şan viriyor halkası rütbe-i iķāna çoğ (33/1)

‘Aşka düşenler bilür yāreme bir çāre yoğ F+T
Mevtîmi dirler devā çünki beter yāre yoğ (36/1)

Murāduñ puldur ey vā‘iz ki hiç pendüñde lezzet yoğ T+T
Olurdu bir eser Allah için olsaydı ger az çoğ (35/1)

Odlar saçarım ney teg ben gibi yanar olmaz T+A
Feryād iderim her dem ‘aşkımda karar olmaz (67/1)

Kazâkî’de rastladığımız kâide dışı beyitler şunlardır:

Dilā seyr it fenā içre gönül virme bu dünyāya
Bu dünyā fānidür elbet çevirme yüz temennāya (119/1)

Bütün tefriķ ile ağıyar ü yarı dār u diyyarı
Nuķuş-ı tende Nakķaşı tefehhüm eyle bî-gāye (119/2)

Dem-â-dem kıl temennā t̄alib-i sevdā ol efhemde
Çalış isme sükūnetle iriş zevķ-i müsemnāya (119/3)

Yukarıdaki beyitlerde “dünyâ, müsemnâ” kelimeleri kâfiye, onlara eklenen yönelme durumu ekleri ile redif sağlanırken “bî-gāye” sözcüğü hem redif hem de kâfiye açısından bu durumu bozmuştur.

Hamdeleli tesellî rāh-ı keşf olmağdadır
Meyle aldı nârı kıldım sâkı-yi devrāna ‘arz (84/4)

Uğradurlar soñra biñ derde şaķın bir derdini
Eyleme dermān umub her gördiğün insāna ‘arz (84/5)

Şabr kıl Mevlā açar her müşkilün āsān olur
İhtiyācuñ itme zinħār zulm iden sultāna ‘arz (84/6)

*Merd olub Giryan çeker meyhâne şahında şalā
İtmek istermiş meyüñ esrârını rindāna ‘arz (84/7)*

Yukarıdaki gazelerde ise “-ân” çokluk ekiyle biten kelime ile sonu “ân”lı kelimelerin bir arada bulunması gibi kural dışı beyitler vardır.

Ayrıca gazellerin bazılarında kâfiye tekrarları görülmektedir: 73. gazelin 1. ve 7. beyitlerinde “heves”, 75. gazelin 3. ve 7. beyitlerindeki “câm” . . . gibi

Kullanılan kâfiyelerin redifle zenginleştirildiği görülmektedir. Rediflerin çoğu (altmış beş tanesi), Türkçe ek ve köklerden meydana gelmektedir.

2. SEYYÎD GİRYÂN CEMÂLEDDÎN KAZÂKÎ DÎVÂNİ’NİN MUHTEVA YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

Dîvân şiiri altı kaynaktan beslenmiştir: Kur’ân, hâdis, peygamber ve evliyâ hikâyeleri, tasavvuf, Şâh-nâme ve yerli malzeme.¹⁹ Kazâkî dîvânını muhteva açısından incelerken, tahlîle dayalı çalışmalardaki usûle uyararak, sırasıyla Din ve Tasavvuf, Cemiyet, İnsan, Tabiat olmak üzere dört ana başlık altında topladık.

2.1. DİN - TASAVVUF

Arapça, yün giymek anlamında bir kelime. Kul ile Allah arasında ihsan olayının gerçekleşmesi veya kulun ihsân vasfını kazanmasının yollarını gösteren bir ilim.²⁰ Kazâkî’nin dîvânındaki tasavvufî terimler teker teker ele alınarak incelenmeye çalışılmıştır.

2.1.1. Allah

Kâinatın yegâne yaratıcısının zat ismi. Varlığına, ilk insan Hz. Adem ile inanılan ve bağlanılan en yüce varlık. Allah’ın varlığının alametleri her yerde bulunmaktadır.²¹ Kazâkî’nin dîvânında, klasik dîvân tertibine uygun olarak tevhîd mahiyetinde bir kaside yoktur; fakat münâcat mahiyetinde gazellere (on ikinci, yirmi üçüncü, yirmi altıncı, seksen sekizinci gazeller) rastlanmaktadır. Gazellerinin

¹⁹ **Büyük Türk Klasikleri**, Ötüken-Söğüt Yay., İstanbul, 1985, s.223.

²⁰ Ethem Cebecioğlu, **age.**, s. 689.

²¹ Ethem Cebecioğlu, **age.**, s. 104

beyitleri arasında Allah'ın yüce isim ve sıfatlarına işaret edilir. Allah'ın bu yolla bizzat kullanılan ve işaret edilen isim ve sıfatları arasında Allah, Rab, Vâhid ve Hayy yer alır:

*Mağşadım sensiñ hemîñ dînyâ vü 'uğbâ istemem
Zîkr ü fikrûñle beni şād eyle yâ Hayy Vâhid (38/3)*

Bunların dışında Hakk, Hüdâ, Kayyûm, Mevlâ, Rab, Sübhân, Yezdân, Hâlik, Celâl, Cemâl, Cebbâr, Samed ve Nakkâş gibi ad ve sıfatlar da Allah'ı ifade etmek için kullanılmıştır.

Dîvânda, İslâm dinine uygun olarak zikredilen Allah birdir ve mû'cid-i mutlakdır. Zâtında başlangıç ve sıfatında tükenme yoktur. O, bütün cihandır ve her zerrede hazırdır. Canlıları yoktan var etmiştir.²² Yeryüzü ile gökyüzündeki tüm canlılar O'nun zâtına muhtaçtır; fakat O, varlığını hiçbir şeye muhtaç değildir.

*İnâyet eyle Allahım ki yok men teg gedâ muhtâc
Semavât ü zemîñüñ gerçi halkı zātuña muhtâc (26/1)*

Kâinattaki her mevcut, Hakk'ın sıfatlarından birinin mazharı yani zuhur ettiği yerdir. Hakk'ın sıfatları nâmütenâhîdir. Ancak umumî vasfı itibariyle ikiye ayrılır; Cemâl ve Celâl. Cemâl, Hakk'ın lûtf ve keremi "lûtfeden azamet", Celâl ise kahr ve gazabıdır, "kahreden azamet".²³ Kazâkî de bîçare kulların Allah'ın hikmetini anlamada âciz kalarak keşfine muhtaç olduklarını ve Allah'ın Cemâl sıfatından "nur" yani "cennet", Celâl sıfatından ise "nâr" olarak nitelendirilen "cehennem" in ortaya çıktığını söyler:

*Celâlîñden olan nâruñ cemâlîñden olan nûruñ
Ne bilsün hikmetüñ bîçäre kullar keşfüñe muhtâc (26/2)*

Dîvânda zikredilen Allah; ihtiyaç sahiplerinin ihtiyacını karşılayan, tüm canlıların kısmetini veren, kulların kapısında sa'îl olduğu ve herkesin ve her şeyin rızkını verendir:

*Virir mañlûk yedeynden kısmetîñ Hâlık tevekkül ol
Kanâ'at köşesin bekle gözüñ her lañza olsun toñ (35/2)*

²² Nejat Sefercioğlu, *Nev'î Divanı'nın Tahlîli*, Akçağ Yay., 2001, s. 21.

²³ Ali Nihat Tarlan, *age.*, s.20.

Dîvânda “sevgili” diye adlandırılan Allah’ı bulmanın koşulu mâsivâdan kurtulmaktır. Allah’ın dîvânda vasfedilen sıfatlarından bazıları şunlardır: O, huzur kaynağıdır. Her rüyâ O’nun tecelligâhıdır. Doğrunun her zaman yanında olandır. O, asla zulüm etmeyendir. Hiçbir kusuru olmayandır; yani mükemmeldir ve asla hata yapmaz. Her şeyi bilir, kulların kusurunu örter. Kaza, onun emridir, bu nedenle de kulun tedbiri Allah’ın takdirini asla değiştiremez:

*Fesâduñ men’ine incinme güç yetmezse hikmet vār
Belâ şek Hâlıkun taqdîrini tebdîr-i kul bûzmez (70/4)*

Tasavvufî mahiyetteki ifadelerde kastedilen sevgili Allah’tır:

*Rûyuña gözgü şanem ben gibi hayrân olmuş
Ayrı olmaz iki ten öyle ki bir cân olmuş (78/1)*

2.1.2. Melekler

Nurdan yaratılmış olan melekler, dişi ve erkek değildirler; yani cinsiyetleri yoktur. Yemezler, içmezler, uyumazlar. Halleri başka yaratılmışlara benzemez. İlahi emirlerin gerçekleştirilmesinden sorumludurlar:²⁴ Kazâkî de meleklerin diğer canlılara benzemediğini, Allah’a kulluk ettiklerini ve onlardan hesap olmayacağını söyler:

*Melekler özge mahlûkâtdan artuğdur hesâb olmaz
‘Ubûdiyyet iderler zayfata dergâhuña muhtâc (26/4)*

Kazâkî dîvânında ismi geçen üç melekten birincisi Azrail’dir. Bir beyitte o, ekincilik yapan çiftçiye benzetilerek yeryüzünde iyi ve kötü mahsulü olduğu söylenir ve ekinini biçmek için çabaladığı belirtilir:

*‘Arşa-yı rûy-ı zemînde nîk ü bed maşşûlı var
Sa’y ider peyk-i ecel güyâ ekin biçmekdedür (49/3)*

Diğeri ise gayipten haberler veren “Hâtif” adlı melektir:

*Garezsiz yan münâcâtında tenhâ
Tuyurma halka iç mey virse hâtif (94/4)*

Bir diğer melek ise zebânidir:

²⁴ İskender Pala, *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yay., Ankara, 1989, s. 329.

*Muḳarrer oldı emrũñle cehennem heft cennet heşt
Zebāñ hũrĩ vü ğilmāñ bekke emrũñe muḫtāc (26/3)*

2.1.3. Dîñî Kitaplar

Dîvânda söz konusu edilen kitap Hz. Peygamber Efendimiz'e indirilen Kur'ân-ı Kerîm'dir. Kur'ân-ı Kerîm dört semavî kitabın en son indirilenidir. Vahiy yoluyla Cebraîl vasıtasıyla peygamberimize gönderilmiştir.²⁵ Kazâkî de İslâm dinine inananların onun akaidelerine uydıklarını söyler:

*Ey Yezîdāñ ḥükm-ü Ḳur'āñ oldı sizden mürtefi'
Ḥükm içün ḳāñun-ı şeytāñ size bes Ḳur'āñ deĝil (105/4)*

Dîvânda "Mushaf" adıyla zikredilen Kur'ân, sevgilinin yüzü ve güzelliği için benzetme unsuru olarak yer alır. Yüzün vahdet ve Hakk'ın tecelligâhı olması bu tasavvurların hareket noktasını teşkil eder:²⁶

*Āteř-i hicriññ nigārım cāndan artıḳdur baña
Safḫa-yı rũyuññ daḫı Ḳurāndan artıḳdur baña (3/1)*

2.1.4. Âyetler ve Hadisler

Âyet ve hadislerin beyitlerde yer alışı, ibâreler ya da kelime halinde iktibas yoluylaadır.

Len- terāñî²⁷ :

*Virmedüñ erini dirseñ cānuñı ey bĩ-ḫayā
Ĝuř-dār ol len-terāñiden maḳāl eyler nigār (56/3)*

Helmin mezîd²⁸ :

*Olmasun dîvāne göñlüm vuřlatuñdan nā-ümîd
Āteř-i 'ařḳuñda yandıḳca disün helmîn mezîd (40/1)*

²⁵ İskender Pala, **age.**, s. 304.

²⁶ Nejat Sefercioĝlu, **age.**, s. 23.

²⁷ Musa tayin ettiĝimiz vakitte (Tûr'a) gelip de Rabbi onunla konuşunca "Rabbim! Bana (kendini göster; seni göreyim!" dedi. (Rabbi) "Sen beni asla göremezsin; fakat şu daĝa bak, eĝer o, yerinde durabilirse sen de beni göreceksin!" buyurdu. Rabbi o daĝa tecelli edince paramparça etti. Musa da baygın düştü. Ayılınca dedi ki: Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, sana tevbe ettim. Ben inananların ilkiyim. Araf sũresi 143. âyet. **Kur'ân-ı Kerîm Açıklamalı Meâli**, TDV Yay., Ankara, 2004, s. 156-157.

²⁸ "O gün cehenneme doldun mu?" deriz. "Daha yok mu?" der. Kaf sũresi 30. âyet. **Kur'ân-ı Kerîm Açıklamalı Meâli**, TDV Yay., Ankara, 2004, s. 513.

Kalû belâ²⁹ :

*Va‘ad eylemiş yâr ile biz kalû belâdan
El çekmeziz aldık nazarın şah-ı velâdan (113/1)*

Yuhyîl- izâm³⁰:

*Hasretle kapuñda öldük çürüdük
Cân virmeye yuhyîl-izâmuñ gelmez (66/5)*

İlme ben şehrim, Ali de onun kapısı³¹:

*İder bir noktadan Haydar nice ‘ilm delûb iħrâc
Buyurdu ‘ilme ben şehrim o bâbum sâhibü’l-mi‘râc (25/1)*

Ölmeden önce ölünüz. “Mûtû kalbe en-temût.”³² :

*Yatar yâlm diyen dünyâ vü mâfihâya ender hâk
Düşüñ ‘ibretle baķ ölmeden evvel öl fenâdan geç (24/2)*

Küntü kenz³³:

*Sırr-ı küntü kenzi fehm itmez müderris cenk ider
Fi’l maķâl hâl ‘ilmine ĩmâdı yâ ĩmâd deĝil (106/3)*

Erini³⁴:

*Şalma ferdâya kanım dök bir gün evvel dâda yet
Kıblegâh-ı mührde erini diyen Giryâna baķ (98/7)*

²⁹ Bu ifade, Kur’ân-ı Kerîm’deki A’raf Sûresinin 172. Âyetlerinde yer alır. “Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik, demeyesiniz diye, Rabb’in Ademoğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini aldı, onları kendilerine şâhit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabb’iniz deĝil miyim? (Onlar da) Evet, Rabbimiz olduĝuna şâhit olduk dediler.” Allah’ın ruhlardan aldığı bu “misak”ın adıdır. (A. Himmet Berkî, **250 Hadis Terceme ve İzahı**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara, 1974, s.37.), **Kur’ân-ı Kerîm Açıklamalı Meâli**, TDV Yay., Ankara, 2004, s. 161.

³⁰ Kendi yaratılışını unutarak bize karşı misal getirmeye kalkışıyor ve “Şu çürümüş kemikleri kim diriltecek?” diyor. Yâsin sûresi 30. âyet. **Kur’ân-ı Kerîm Açıklamalı Meâli**, TDV Yay., Ankara, 2004, s. 434.

³¹ “Ben ilmin şehriyim, Ali de onun kapısı.” El-Camiu’s-Saĝir, 1/415.

³² Aclunî, Keşfü’l Hafa, s. 291-2669.

³³ “Ben bilinmeyen bir hazine idim, bilinmek istedim, bilineyim diye âlemi yarattım.” Aclunî, Keşfü’l-Hâfâ ve Muzî e’l-İlbâs Amma’ş- Tehere Mine’l-Ehâdis-i ala Elsineti’n-Nas, C.II, Matbaatü’l-Fünûn, Halep, 1351, s. 132. Hadis no: 2016.

³⁴ Musa tayin ettiğimiz vakitte (Tûr’a) gelip de Rabbi onunla konuşunca “Rabbim! Bana (kendini göster; seni göreyim!” dedi. (Rabbi) “Sen beni asla göremezsin; fakat şu daĝa bak, eĝer o, yerinde durabilirse sen de beni göreceksin!” buyurdu. Rabbi o daĝa tecelli edince paramparça etti. Musa da baygın düştü. Ayılınca dedi ki: Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, sana tevbe ettim. Ben inananların ilkiyim. Araf sûresi 143. âyet. **Kur’ân-ı Kerîm Açıklamalı Meâli**, TDV Yay., Ankara, 2004, s. 156-157.

2.1.5. Peygamberler

2.1.5.1.Âdem: İlk insan ve ilk peygamber olan Hz. Âdem³⁵, dîvânda iki yerde geçer. Bunlardan birincisi şeytanın kendisine secde etmemesi (74/1), diğesinde ise “Safiyullah” (121/2) olarak kendi neslini tanımlamak için kullanılır:

Evvelim âdem Şafiyu-llahdur
Âhirim şâhib zamân Mehdî-yi hû (121/2)

2.1.5.2.Yûsuf: İsrailoğulları peygamberlerinden olup Yakûb peygamberin oğludur. Hz. Yakûb’un on iki oğlu vardır. İçlerinde Yûsuf’u hepsinden daha çok sever. Yûsuf’un büyük kardeşleri onu kıskanır ve hîle ile onu kıra götürüp bir kuyuya atarlar. Babalarına ise “Onu bir kurt yedi” derler. Sonra geri dönüp Yûsuf’u bir kervana ucuz fiyata köle diye satarlar.³⁶ Kazâkî de dîvânında kardeşleri tarafından karanlık kuyuya atılan Hz. Yusuf’a Allah’ın Cebrâil vasıtasıyla âyetler göndermesini hatırlatmaktadır:

Yoğdur elbette bizim nisbetimiz bir birine
Yûsuf’a hoşla mukâbil gelür inşâ inşâ (10/2)

2.1.5.3.Mûsâ: Mûsâ peygamberin dîvânda yer alışının sebebi, mûcizeleridir. Bu mûcizeler arasında Allah ile konuşması ve Hakk’ın yüzünü görmeği arzulaması ile Hakk’ın Tur dağında tecelli etmesi yer alır.

Hz. Mûsâ, Mısır’a dönmek üzere ailesi ve iki çocuğuyla yola çıktığında Tûr-ı Sinâ’ya yaklaştığı zaman şiddetli bir rüzgar ve yağmurla karşılaştı. Yolunu şaşırdı. Ateş yakmak istediye de çakmağı ateş almadı. O sırada uzaktan bir ateş gözüne ilişti. Ateşe yaklaşınca onun bir ağaç tepesinde olduğunu gördü. Korkarak geri dönmek istedi. O zaman ağaçtan “Ya Mûsâ! Ben âlemlerin Rabbi olan Allah’ım!” diye bir nida geldi. Bu sırada ikinci bir nida ile “Ya Mûsâ ben senin Rabbinim. Nalınlarını çıkar. Sen Tuva denilen kutsanmış vadidesin (Kur’ân 20/12).” O zaman “Ya Rabbi! Bana zâtını göster sana bakayım.” dedi. “Allah da sen beni göremezsün.” dedi. “Fakat dağa bak. Eğer benim tecellime tahammül edip durursa, beni görürsün.”

³⁵Gencay Zavotçu, **Divan Edebiyatı Kişiler-Kişilikler Sözlüğü**, Aydın Kitabevi, Ankara, 2006, s. 8.

³⁶İskender Pala, **age.**, s. 525.

Allah dağa tecelli etti. Dağ parçalandı. Mûsâ bayılıp düştü. Bu mülakattan sonra Hz. Mûsâ'ya “Kelîmullâh” denildi.³⁷ Kazâkî de dîvânında bu hadiseyi hatırlatır:

*İhtiyârũ emre taḥvîl it Kelîmullah gibi
Nâr-ı firḳâtden ḥülâş ol şu'le-yi envâra baḡ (31/3)*

2.1.5.4. İsâ: Hz. İsâ göğe çekilmesi, kendisine kıyamete dek ömür verilmesi ve ahir zamanda Şam'a inerek halkı İslam dinine davet etmesi konusu işlenir.³⁸ Kazâkî de dîvânında Mehdi'nin (ortaya) çıkıp, İsâ'nın (yere) inerek bütün nâhîlerin seçildiğini belirtir:

*Çıḡub Mehdi inüb 'İsâ seçildi cümle nâhîler
Atıl gavvâş teg ey merd şâdık iseñ bu 'ummâna (117/9)*

2.1.5.5. Muhammed: İslâm peygamberi. Künyesi Ebul-Kasım Muhammed el-Muhtar b. Abdullah b. Abdulmuttalib b. Haşim b. Abd-i Menaf... Allah'ın son elçisi, İslâm dininin peygamberi.³⁹ Kazâkî, Hz. Muhammed'in esrarının parıltısının kendisini yaktığını, ağzına kadar dolu Hz. Muhammed kasesinin bugün devredince mecliste bulunan tüm rindlerin mest olduğunu, saçının gönül bahçesinin sümbülü olduğunu ve onun verdiği kokuyu açıklamamın imkansız olduğunu, nergis gözlerinin sadece gönül derdi değil, tüm hastalıklara çare olduğunu, Hz. Muhammed'in müezzinler tarafından isminin günde beş defa çağrılarak her taraftan güşâd olduğunu dile getirir:

*Beş vaḡt mü'ezzinler ider da'veti Giryân
Her yerde güşâd olmada bâzâr-ı Muḡammed (39/7)*

Yüce ahlâk sahibi; cömert dünya bahçesinde boyu rahmet çiçekleriyle süslü Muhammed; zulmü ve sapkınlığı yok eden Hayrî'l-mürselin.⁴⁰

*Muḡabbet nârı dilde ḡamz eltâf-ı Ḥudâdandur
Dem-â-dem nefy ü işbâtım Muḡammed Muşafâdandur (53/1)*

Kelime-i Şehâdet: Lâ ilâhe illallah iki kısımdır. Lâ ilâhe, ilâh yoktur kısmını nefy “ortadan kaldırmak, yok etmek” ikinci kısmı olan illallah kısmına ise ispat

³⁷ İskender Pala, *age.*, s. 364-365.

³⁸ İskender Pala, *age.*, s. 258.

³⁹ Metin Akkuş, *Dîvân Şiirinde İnsan Dinî Kişilikler*, Fen-Edebiyat Fakültesi Yay., Erzurum, 2000, s. 122

⁴⁰ Metin Akkuş, *age.*, s. 125.

derler. İllallah, sadece Allah vardır demektir.⁴¹ Devamında da Hz. Muhammed onun kulu ve elçisidir. Yukarıdaki beyitte de bu anlatılmak istenmektedir. Ayrıca Hz. Muhammed'in peygamberliğinin on ikinci senesinde, Recep ayının 27. gecesini, Cebrâil'in rehberliğinde Arş'a çıkması ve Allah'la görüşüp dönmesi⁴² mucizesinin adı olan "mi'râç"tan dolayı "sâhibü'l-mi'râç" olarak zikredilir:

İder bir noqtadan Haydar nice 'ilm delüb iħrâc
Buyurdu 'ilme ben şehrim o bâbum sâhibü'l-mi'râc (25/1)

Naat, Hz. Peygamberi öven, ona olan sevgi ve askı dile getiren şiirlerdir. Divan şiirinde dini türler içerisinde yer alır. Divanlarda tevhit ve münacattan sonra yer alır. Yoğunlukla kaside nazım sekiyle yazılır. Diğer nazım şekilleriyle de yazılabilir. Edebiyatımızda en çok tür Hz. Peygamber etrafında teşekkül etmiştir.⁴³ Kazâkî de dîvânında bu türe örnek vermeden geçmemiş; Hz. Peygambere olan sevgisini anlattığı ve onu övdüğü bu naatı yazmıştır.

2.1.6. Çehar-yâr

Dört dost, dört büyük halifeye verilen isimdir. Hz. Ebubekir, Ömer, Osman ve Ali ashâbın ileri gelenlerindedir. Bu yüzden çâryâr hakkında methiyeler yazılmıştır.⁴⁴

Ebû Bekir; dört büyük halifenin birincisidir. Peygamberimizin İslâm'dan önceki ve sonraki dönemde en yakın dostudur. Kureyş'in ileri gelenlerinden olan Ebû Bekir, Müslümanlığı kabul eden dördüncü kişidir. Mi'raç hadisesini duyduğu zaman hemen inandığı için "Sıddık" lakabını almıştır.⁴⁵

Ömer; İslâm'ın ikinci halifesi olup hayatında cennetle müjdelenen on kişiden biridir. Mekkeli Hattab'ın oğludur. Hz. Ebû Bekir, vefatından önce onu halife göstermiştir. Doğruluk ve adaletiyle herkesi hayran bıraktı ve İslâm'a hizmet etti.⁴⁶

Osman; İslâm'ın üçüncü halifesi olup hayatında cennetle müjdelenen on kişiden biridir. Beşinci müslümandır. Peygamberimizin iki kızı ile evlendiği için

⁴¹ Ali Nihat Tarlan, **age.**, s. 19.

⁴² Nejat Sefercioğlu, **age.**, s.36.

⁴³ Meheddin İspir, "Fuzûlî'nin Türkçe Dîvânı'nda Naat Türü ve İşlenişi", **Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi**, S. 2, 2007, s.185, 186.

⁴⁴ İskender Pala, **age.**, s. 113.

⁴⁵ İskender Pala, **age.**, s. 146.

⁴⁶ İskender Pala, **age.**, s. 399.

“Zü'n-Nûreyn” ünvanıyla anılır. Hz. Ömer'in şehit edilmesinden sonra halife olmuştur. 656 yılında 82 yaşındayken Kur'ân okurken şehit edilmiştir.⁴⁷

Kazâkî dört halifeden hürmetle bahseder; ancak Hz. Ali'ye ayrı bir değer verir:

*Hilâfetde EbūBekr ü 'Ömer 'Osmân otur dise
Münāsibdir velâkin sır virildi Şah-ı Merdâna (117/4)*

Ali; dört büyük halifenin sonuncusu, Hz. Muhammed'in amcazadesi ve damadıdır. İslâm dinini kabul eden ilk dört kişiden biridir. 8-10 yaşlarındayken İslâm'ı kabul ettiği ve yüzünü hiç puta döndürmediği için “Kerremallahu veche” diye tazim edilir. Lakabı Esedu'llah el-Gâlib ve Haydar'dır. Hayattayken cennetle müjdelenen on kişiden biridir. Hz. Peygamberin kızı Fatma'dan Hasan, Hüseyin, Gülsüm ve Zeynep adlı dört çocuğu olmuştur. Peygamber soyu onda devam eder. Şâh-ı Merdân, Merd-i Hudâ, Haydar-ı Yezdân ve Haydar-ı Kerrâr gibi lakablarla anılır.

Rivayete göre kainâtın sırrı Kur'ân'da, Kur'ân'ın sırrı besmelede, besmelenin sırrı be harfinde, be'nin sırrı altındaki noktada ve noktanın sırrı da Ali'dedir. Peygamberimiz “Ben ilmin şehriyim, Ali de onun kapısıdır. O halde ilim isteyen kimse kapıya gelsin.” buyurmuştur. Onun edebiyatımızda gerek kahramanlık gerekse velîlik ve imâmlık yönleriyle birçok teşbihe konu edildiğini görürüz.⁴⁸ Kazâkî de dîvânında bu hadisi terennüm eder:

*İder bir noktadan Haydar nice 'ilm delüb iħrâc
Buyurdu 'ilme ben şehrim o bâbum sâhibü'l-mi'râc (25/1)*

On iki imâmın ilki olan Hz. Ali'ye derin bir sevgi duyan Kazâkî: “Allah'tan Aliyyü'l Murtaza canında candır ve gönül tahtımın üzerinde handır.”der, Muâviye taraftarlarının uydurduğu bir nifaktan dolayı Haydar-ı Kerrâr'dan bahsedenlerin ölmesi mi gerektiğini ifade eder. Allah'tan kendisinin sehv ve hatadan men edip sırlara vakıf olan Haydar-ı Kerrâr'ı örnek aldırmasını niyaz eder:

*Sehv ü haḫâdan beni men' kılub 'âkıbet
Vâkıf -ı esrâr iden Haydar-ı Kerrâra bah (34/6)*

⁴⁷ İskender Pala, *age.*, s. 396.

⁴⁸ İskender Pala, *age.*, s. 31.

Kazâkî; neyin gamını seyretmek gerektiğini, talipliler için tevekkülün yeterli olduğunu; çünkü yardımlarına Haydar-ı Kerrâr'ın yeteceğini ifade eder. Muâviye'ye uyararak şer ashâbının birer birer seçildiğini söyler; fakat Aliyyü'l Murtaşâ taraftarlarının dostunun ashâb-ı dirâyet olduğunu hatırlatır. Mutluluktan ya da bedbahtlıktan yatıp kalkıp içtiğini (sarhoş gezdiğini) söyler ve bu telvinden muradının da Murtaşâ'nın iltifatı olduğunu belirtir. Muâviye ile onun kıyaslanmasının Hz. Adem'in şeytanla kıyaslanması gibi saçma olacağını ifade eder. Ona kavuşmak isteğinden canını telef ettiğini, ondan ayrılamayacağını ve bu nedenle kendisine her yerin Necef olacağını söyler:

*Yâ 'Ali vaşlüñ temennâsında cân itdim telef
Rü'yetüñden ayru olmam kim baña her yer Necef (93/1)*

Hz. Ali için “ Kevser sakisisin, ilm-i haktan uzak olmazsın, senden önceki rintler vahdet tevhidini sensiz içmedi.” der:

*Sâkı-yı kevşersiñ 'ilm-i hağdan olmazsñ cüdâ
İçmedi sensiz mey-i tevħîdi rindân-ı selef (93/2)*

2.1.7. On iki İmâm

Kazâkî on iki imâm olarak anılan “Emirü'l-müminin, İmâm Hasan, İmâm Hüseyin, İmâm Zeyne'l- Âbidin, İmâm M. Bâkır, İmâm C. Sâdık, İmâm M. Kâzım, İmâm A. Rızâ, İmâm M. Takî, İmâm A. Nakî, İmâm H. Askerî, İmâm Mehdî'den büyük bir hürmet ve övgü ile bahseder.

Kazâkî, dîvânındaki yirminci gazeli on iki imâma övgü için yazmıştır:

*'Aliyyü'l-Murtaşâ cânumda cânest
Oturmuş taht-ı gönülüm üzre hânest (20/1)*

Hz. Ali (599-661) Fil vakasının 30. yılında, Recep ayının 13. günü Kâbe'de dünyaya geldi. Annesi Esed kızı Fatıma ve babası Ebû Tâlib'dir. Hicrî kırk yılı yirmi birinci günü Kufe şehrinde şehadet mertebesine erdi. Mübarek türbesi Irak'ın Necef-i Eşref kentinde bulunmaktadır.⁴⁹ On iki imâmın içinde sadece o halifelik yapmıştır. Hz. Ali ile ilgili geniş bilgi yukarıda verildiği için burada sadece on iki imâmı övgü için yazılan gazeldeki beyiti vermekle yetindik. Yukarıdaki beyitte Kazâkî: “Aliyyü'l Murtaşâ canımda candır. Gönül tahtımın üzerine oturmuş handır.” der.

⁴⁹ Mehdi Pişvai, **12 İmam**, Alulbeyt Yay., İstanbul, 2010, s. 47.

*Hasen tārāc ider varım ki hūbest.
Ata kirpik oqın ebrū kemānest (20/2)*

Hz. Hasan İmâm Ali'nin İslâm peygamberinin sevgili kızı ile evliliğinin ilk meyvesi idi. Hicretin üçüncü yılı Ramazan ayının on beşinde dünyaya gözlerini açtı. Peygamber efendimizin vefatından sonra otuz yıl boyunca babası Ali'nin yanında bulunmuş ve onun şehadetinden sonra on yıl boyunca ümmetin imamlığını yapmıştır. Hicretin 50. yılında Muâviye'nin komplosu sonucu zehirletilmiş ve 48 yaşında şehadet derecesine ermiştir. Medine'de "Bâkî kabristanına defnedilmiştir."⁵⁰ Yukarıdaki beyitte Kazâkî, insanın gözüne güzel (şirin) görünen dünya malını İmâm Hasan'ın (yoksullara) yağmalattırıldığını (dağıttığını) söyler. Nitekim ünlü tarihçi ve müfessir Suyûtî: "Ali oğlu Hasan çok üstün ahlakî değerlere ve insanî faziletlere sahipti; saygın bir kişiliği vardı. Sabırlı, vakarlı, metin, cömert, bahşişi bol idi ve halk kendisini övgüyle anıyordu."⁵¹

*Şehîdân üstüne sultân Hüseynim
Ki deşt-i Kerbelâ içre 'iyānest (20/3)*

Hz. Hüseyin(626-680) : "Şehîd" lakabıyla meşhur ve "seyyidü's-şühedâ" ünvanıyla bütün dinî ve edebî metinlerde kendisine kudsiyet atfedilen, Hz. Muhammed'in sevgili torunu Hz. Hüseyin'in isminin Cebrail vasıtasıyla Allah tarafından gönderildiği birçok kaynaklarda geçmektedir.⁵² Hz. Hasan'ın vefat haberi Kufe'ye ulaşınca taraftarları Hz. Hüseyin'e babasıyla ağabeyinin intikamını almak için emrini beklediklerini bildiren bir mektup göndermişlerdir. Hz. Hüseyin de beraberindekilerle Kufe'ye doğru hareket etmiştir; ancak Kufeliler daha sonra kararlarından dönmek zorunda kalmışlar, yalnız kalan Hz. Hüseyin de beraberindeki az sayıdaki kişilerle Kerbelâ'da şehit edilmiştir.⁵³ İslâm âlemini yasa boğan bu olaya Kazâkî dîvânında da değinilmiştir. Dîvânda Hz. Hüseyin "Maktel-i Serdâr, Yâr-ı Şehîd" gibi adlarla adlandırılmıştır. Kazâkî: "Sultan Hüseyin'in Kerbela'daki şehitlerin üstüne hüveydadır." der. Allah'a yalvaran Kazâkî Kûfelilerin hilesinden emin olmaz, âh eder. Allah'tan Yâr-ı Şehîd'e acımasını ve onun güvenle amacına

⁵⁰ Mehdi Pişvai, *age.*, s. 101.

⁵¹ Celâleddîn Suyûtî, *Tarihü'l Hülefâ Mektebü'l Müsennâ*, Bağdad, Hicri: 1383, s. 189.

⁵² Mehmed Arslan, "İsmail Hakkı'nın 'Hüseyin' İsmi'nin Fazileti ve Özellikleri ile İlgili Eseri: Risâle-i Hüseyniyye", *Çeşitli Yönleriyle Kerbelâ (Edebiyat)* C. II, KTB Yay., Sivas, 2010, s. 69.

⁵³ *İslâm Ansiklopedisi*, Diyanet Vakfı Yay., C.18, İstanbul, 2005, s.518-519-520-521.

ulaşmasını diler. Allah'ın yanında her biri Giryân gibi şehittir, der. Cahillerin bunu yumuşakbaşlılık veya fakirlik sanmamalarını ister.

*Yeter imdâda Zeynü'l-Âbidînim
Cihâd ekberimize pehlevânest (20/4)*

İmâm Zeynü'l- Âbidin (658-714): İmâm Hüseyin'in üçüncü oğludur. En çok bilinen lakabı "Zeynelâbidin" (Abidlerin ziyneti) ve Seccâd (çok fazla secde eden)dır. Hicrî 61 yılı Muharrem ayında babası İmâm Hüseyin'in şehadeti sırasında Kerbelâ'da bulunmuştur. Ehlibeytin diğer efradı ile birlikte esir edilerek önce Kufe'ye oradan da Şam'a götürülmüştür. Şam'dan döndükten sonra Medine'de ikamet etmiştir. Amcası İmâm Hasan'ın yanına defnedilmiştir.⁵⁴Yukarıdaki beyitte Kazâkî: "Nefse karşı verdiğimiz savaşta İmâm Zeynü'l- Âbidin pehlivanımızdır ve bize de yardım eder." der.

*Derinde Bâkırûñ kemter kulum ben
İden kulluğ aña çün şâdmânest (20/5)*

Hicrî 57 yılında Medine'de dünyaya gözlerini açtı. Adı Muhammed, künyesi "Bâkır" ve "Bâkırü'l-Ülûm"dur. On sekiz yıl imâmlık yaptıktan sonra Hicrî 114 yılında Medine'de vefat etmiştir.⁵⁵ Yukarıdaki beyitte Kazâkî: "İmâm Bâkır'ın kapısında aşağı, değersiz bir kulum; çünkü ona kulluk (hizmet) eden mesuttur." der.

*Delîlim Ca'fer-i Şâdık derinde
Ki 'ilm-i gâ'ibe bi'l-cümle kânest (20/6)*

İmâm Caferü's Sâdık (702-765): Künyesi; "Ebû Abdullah", lakabı "Sâdık"tır. Hicrî 83 yılı Rebiülevvel ayının on yedisinde Medine'de dünyaya gözlerini açmış, hicrî 148 yılında 65 yaşında iken dünyaya veda etmiştir.⁵⁶ Yukarıdaki beyitte Kazâkî: "Kılavuzum İmâm Cafer'in kapısındadır; çünkü o, gayb ilminin kaynağıdır." der.

*Benim bâbında Musa Kâzım 'uñ hâk
Der-i dergâhı bekler el - amânest (20/7)*

İmâm Muhammed Musâ Kâzım (745-799): İsmi "Musâ", lakabı "Kâzım"dır. Hicrî 128 yılında Medine'nin yakın köylerinden "Ebvâ"da dünyaya geldi ve Hicrî

⁵⁴ Mehdi Pişvai, *age.*, s. 229-230.

⁵⁵ Mehdi Pişvai, *age.*, s. 293.

⁵⁶ Mehdi Pişvai, *age.*, s. 332.

183 yılında vefat etti.⁵⁷ Türbesi Bağdat'ta Kazımiye'dedir. Yukarıdaki beyitte Kazâkî: Musâ Kâzım'ın kapısında toprak benim. Dergahının kapısını bekler, medettir.” der.

Rızâ-yı zü'l-ʿatâ sâkî -yi bezmem
Ki cānān ʿaşkına feyz-i revānest (20/8)

İmâm Ali Rızâ (766-818): İmâm Musâ Kâzım'ın oğludur. Hicrî 148 yılı Zilkâde ayının on birinde Medine'de dünyaya geldi. Künyesi “Ebu'l-Hasan” ve lakabı “Rıza”dır.⁵⁸ Mezarı İran Horasan'ında Meşhed'dedir. Yukarıdaki beyitte Kazâkî: “Bahşiş sahibi olan İmâm Rıza, ben de onun meclisinin sâkîsiyim; Allah aşkına bu, onun ruhunun yürüyen bereketidir.” der.

Takî'nüñ derdime dermân nigâhı
Ki ilm-i pür-fütûhı bî-gümānest (20/9)

İmâm Muhammed Takî (812-836): Künyesi “Ebû Cafer”, lakabı “cevad” ve “Takî” olan dokuzuncu imam, Hicrî 195 yılı Ramazan ayında Medine'de dünyaya gelmiştir. Bağdat'ta Kureyş mezarlığında, yedinci imâm olan dedesi İmâm Musa Kâzım'ın yanına defnedildi.⁵⁹ Yukarıdaki beyitte Kazâkî: “İmâm Taki'nin bakışı derdime dermandır; çünkü kesinlikle onun bakışı (tüm dertlerin çaresi olan) anahtarlar dolu bir ilimdir.” der.

Nakî'nüñ sâʿilim bâbında muhtâc
Rumûzâtında gencini nihānest (20/10)

İmâm Ali Nâkî (827-868): İmâm Cevad'ın oğlu Nakî, Medine civarında bulunan “Surya” denilen yerde dünyaya geldi. En meşhur lakapları “Nakî”, “Hadî” ve “Ebu'l Hasan-ı Salis”tir. Hicrî 254 yılında “Samarra” vefat etmiştir.⁶⁰ Yukarıdaki beyitte Kazâkî: “İmâm Nakî'nin kapısında ihtiyaç sahibi bir dilenciyim; çünkü onun hazinesi işaretlerinde gizlidir.” der.

İder her müşkilâtım ʿAskerî hâll
Ledünnî bahri içre dürrfeşānest (20/11)

İmâm Hasan Askerî (847-874): İmâm Nakî'nin oğludur. Hicrî 232 yılında dünyaya gözlerini açtı. Abbasi halifesinin emriyle “Samirra”da, “Asker” diye bilinen

⁵⁷Mehdi Pişvai, *age.*, s. 387.

⁵⁸Fazl b. Hasan Tabersi, *A'lâmü'l-Verâ bi-A'lâmi'l-Hüdâ*, Beyrut, 1985, s. 313.

⁵⁹Mehdi Pişvai, *age.*, s. 485.

⁶⁰Mehdi Pişvai, *age.*, s. 515.

mahallede (zorunlu) ikâmete tabi tutulduğu için “Askerî” diye anılmıştır. “Naki” ve “Zeki” hazretlerinin en meşhur lakaplarıdır. Künyesi “Ebu Muhammed”dir.⁶¹ Yukarıdaki beyitte Kazâkî: “İmâm Askerî her problemi halleder; çünkü o, ledünni denizi içindeki tuğlardır.” der.

*Göründü rû-yı Mehdi girdi aklım
Güzeller serveri maḥbûb cevânest (20/12)*

İmâm Muhammed Mehdî (870-..), Hicrî 255 yılı Şaban ayının on beşinde “Samarra” şehrinde dünyaya gözlerini açtı. İmâm Mehdî’nin gaybeti iki dönem olmuştur. Birincisi (gaybet-i Süğra) doğduğu günden özel naipeler dönemi sona erinceye kadardır. İkincisi (Gaybet-i Kübra), birincinin sona ermesiyle başladı ve zuhur ile kıyam edeceği güne kadar sürecektir.⁶² Yukarıdaki beyitte Kazâkî: Mehdî’nin yüzü görününce aklım gitti; (zira) o, güzellerin reisi, maḥbub bir yiğittir.” der. Ayrıca “Deccâl olan nefsi Mehdî gibi köle yap”. Her zaman “Neredesin dost?” sözünü söyleyerek Allah’ın feyzini açtır. Hâdî ve Mehdî’nin görünmesinin rûmuzatın fethi olduğunu söyler. Allah’ın zâhir ve bâtın evini hacıların tavaf etmelerini söyler. Hüseyinîlerin Yezîdîlerle dostluk etmemelerinin Mehdî’nin emri olduğunu (böyle yaparlarsa) ahiretini kazamış mübarek kimselerle kötülerin farkının daha da netleşeceğini söyler. Seyyid Yesârî’nin şâh-ı velâyet olması sırrını bilenlerin mânâ dolu bu hikayeden hayrete düştüğünü ifade eder. Nâmert ile merdin birbirine karışmamasının Allah’ın mübarek ayetleriyle açıklandığını ve münafıkların Allah’ın yiğitleriyle irtibata geçme çabalarına Mehdî’nin aman vermediğini ifade eder. Âşıkları meclise topla da yoldaşın Mehdî olsun böylelikle Allah’ın şartlarının hükmü her yerde geçsin ki tüm gölgeler düşsün, der:

*Yeter imdâdına Giryân beher ân
Adâlet hâkim-i şâhib zamânest (20/13)*

Ey Giryân! O, her zaman imdadıma yetecektir; çünkü adaletin sağlayıcısı “Sahib-i Zaman”dır. Aşağıdaki beyitte de, “Dilim çözüldüğü için saklamış olduğum sırrımı açıkladım halbuki bu sır, dîvânım içinde belli değildi.” der.

*Açıldı nuṭkum itdim sırrın îlân
Dîvânım içre ger kim bî-nişânest (20/14)*

⁶¹ Mehdi Pişvai, *age.*, s. 557.

⁶² Mehdi Pişvai, *age.*, s. 601-602.

2.1.8. Kazâ ve Kader

Kazâ, olacağı ezelden Cenâb-ı Hak tarafından takdîr olunan şeylerin vukua gelmesi⁶³, kader ise inanılması İslâmî îman esaslarından olmak üzere insanların başına gelecek her türlü işlere dâir Allah'ın ezelf hüküm ve takdîridir.⁶⁴ İnsanın kazâ karşısında yapabileceği tek şey, rızâ göstermektir ve şikayetlenmemektir:

*Qazâ fermândur ey dil gel şikâyet kıılma Yezdân 'a
Zarûrî eyliyor hıdmet halâyıq cümle sulfâna (117/1)*

Konuyla ilgili olarak Peygamberimizin şu hadis-i şerîfleri vardır: “Allahu Teala: Bütün olacakları tedbîr ve takdîr ettim. Sun'î bedi'imi tahkim ettim. Bunlara rıza gösterene bana ulaşıncaya kadar benden de rıza vardır. Bunlara kızana bana ulaşıncaya kadar benden de gadab vardır.”⁶⁵

Ezel kâtipleri Allah'ın kazası, iradesi demektir ve (ne yazılıysa zamanı gelince) mutlaka teker teker gerçekleşecektir. (O gün) bazılarının âmel defterlerinin helâllerle dolu olacağını, bazılarınının ise haramla dolu olacağını söyler:

*Çıkar bir bir ne kim elbetde küttâb-ı ezel yazmış
Kiminüñ pür halal bahtın kiminüñ bî-halal yazmış (80/1)*

2.1.9. Âhiret ve İlgili Mefhumlar

2.1.9.1. Âhiret

Dîvânda “ukbâ” adıyla yer alan âhiret, insanların ebedî istirahatgâhlarıdır. Kazâkî, dünyayı “fânî” olarak vasıflandırır. Kazâkî insanlara sadece dünyaya meyl etmekle ukba devletinin açılmayacağını veya ukbaya meyledilerek de dünya nimetinin kazanılmayacağını ifade eder:

*Eger dünyâyâ meyl itseñ açılmaz devlet-i uqbâ
Vü ger uqbâyâ meyl itseñ tapılmaz ni'met-i dünyâ (5/1)*

Aynı gazelin 3. beyitinde ise Kazâkî, dünya ve ukba maksadından vazgeçerek kalp sarayını temiz tutanların, Allah'ın tecellisine mazhar olacağını ifade eder:

⁶³ Ferit Devellioğlu, *age.*, s. 498.

⁶⁴ Ferit Devellioğlu, *age.*, s. 478.

⁶⁵ İmam Gazâlî, *İhyâu Ülümid-dîn*, C.4, Bedir Yayınevi, İstanbul, 1975, s.622.

*Geç ey tâlib bütün dünyâ vü 'uqbâ maqşadından gel
Serây-ı kalbüni pâk it tecellî eylesün Mevlâ (5/3)*

Cihan halkının dünya işlerine dalıp gittiğini ve gece gündüz mülk-i bekâya kervanlar göçtüğünü Kazâkî şöyle ifade eder:

*Bağlanur dünyâ-yı â'mâl halâyıq denk denk
Rûz u şeb mülk-i beğâyâ kârvân göçmekdedür (49/2)*

2.1.9.2. Cennet

Kazâkî, beyitlerde yer alan cennetin Allah'ın cemâl sıfatının bir sonucunun olduğunu ifade eder. "Gölgelik bahçe" anlamına gelen cennet, ahrette mü'minlerin gidecekleri yerdir. Allah cennet hakkında "takva sahipleri için rablerinin önünde nimet cennetleri vardır. (Kalem/34)" buyurmaktadır. Cennet ile birlikte Kevser, hûrî, gılmân, tâvus gibi unsurlarda beyitlerde yer edinir:⁶⁶

*Muqarrer oldı emrûñle cehennem heft cennet heşt
Zebânî hûrî vü gılmân bekke emrûñe muhtâc (26/3)*

Cennet, sevgilinin sarayı, bahçesi, mahallesi, yurdu kısaca onun bulunduğu yerdir. Güzel yerler de cennete teşbih edilir:

*Hayâlimden ebed gitmez kemâlün sezdiğim yerler
Olur reşk-âver-i cennet senüñle gezdiğim yerler (52/1)*

2.1.9.3. Cehennem

Ahiretteki azap yurdu. Cehennem, imânsız ölenlerle suçları bağışlanmayan günahkârların uğrağıdır. Bazı müfessirler en üstte cehennem, en altta da hâviye olmak üzere birbiri üstüne kurulan yedi tabakadan müteşekkil yedi cehennem olduğunu söyler. Tasavvufa göre bu yedi tabaka adâlet, hikmet, iffet ve yiğitliğin zıtları olarak görülür. Adâletin zıttı zulümdür. Diğer üçünün bir ileri bir de gerisi yani her birinin iki zıttı vardır. Hikmetin ilerisi saçma sapan sözler, gerisi de hiç söylememek, aldırış etmemektir. İffetin ilerisi şehvetten kesilmek, gerisi ise şehvete düşkünlüktür. Yiğitliğin ilerisi pekgözlülük gerisi korkaklıktır. Edebiyatta ateş

⁶⁶ İskender Pala, *age.*, s. 102.

olması ve yakmasıyla özelliğiyle çok kullanılır⁶⁷. Celâl, Allah'ın kahr ve gazabıdır. Cehennem ise Hakk'ın celâl sıfatının gereğidir. Tasavvufta hadd-i zâtında celâl tecellisi yoktur.⁶⁸

*Ḳahr-ü lütfundan açar perde ki her şām u seher
Kāfirî nāra şalub mü'mini eyler mağfūr (60/5)*

Nâr-ı kahr olarak nitelendirilen cehennem, çoğu beyitlerde cennetle beraber anılır. Cehennem kafirlerin ve şeytanın mekanı olarak düşünülür, Allah'ın celâl sıfatının bir sonucudur:

*Celālũnden olan nāruñ cemālũnden olan nũruñ
Ne bilsün hikmetũñ bĩçāre ḳullar keşfüñe muhtāc (26/2)*

2.1.9.4. Kâlû-Belâ, Rûz-ı Ezel

Kâlû-Belâ; “Evet dediler.” anlamına gelen bu kelimeler, Elest bezminde ruhların Allah'a kulluk için söz vermelerini anlatır. Allah'ın “Elestü birabbiküm” yani “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” sorusuna insanların nefisleri “Evet Rabbimizsin” dediler. Kur'ân-ı Kerim'de anlatılan (A'raf/172) bu olay edebiyatta çok kullanılmıştır.⁶⁹Kâlûbelâdan beri tabirinin esası da budur. Nitekim Giryân Kazâkî'nin dîvânında da bu olaya, misaka telmîhte bulunulur:

*Va'ad eylemiş yār ile biz ḳalû belādan
El çekmeziz aldık nazarın şah-ı velādan (113/1)*

*Nār-ı aşḳum kā'ināt olmazdan evveldür belî
Cilve-i ḳâlû belādan ḳaldı gönlümde ḳabes (73/5)*

Yine başka bir beyitte kalû belâ için “bâde-i imsâk” ifadesi kullanılmıştır. Her daim imsâk kadehini içen vefâ sahibi, her şeyini kurban ederek canını vuslat yolunda vermeye can atar:

*Dem-be-dem bâde-i mişâkı içen ehl-i vefâ
Cân atar bāruñı vuşlata ḳurbāna gider (62/5)*

*İşve-i luḳf nigāhuñla ebed sönmiyor
Sinede yanmaḳdadur rûz-ı ezelden oçāğ (91/2)*

⁶⁷ İskender Pala, *age.*, s. 98.

⁶⁸ Nilüfer Çelik, “Fuzûlî'nin Türkçe Dîvânında Geçen Ayetler ve Yorumları”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 6, Elazığ, 2001, s.145.

⁶⁹ İskender Pala, *age.*, s. 280.

Mahlûkâtın Allah huzurundaki bu topluluğuna da “bezm-i elesi (elestü bezmi), bezm-i ezel” denir.⁷⁰

2.1.9.5. Ervâh-ı kudsî

1. Melekût âlemindeki mücerret rûhlar. Bu rûhlara kudsiyân, ervâh-i kudsiye, ervâh-ı âliye, ervâh-ı mükerreme ve insanî ruhlar gibi isimler de verilir. 2. Bedenlerinden ayrılan ermişlerin rûhlarına da bu isimler verilir.⁷¹ Kazâkî dîvânında da “ervâh-ı kudsîler” olarak tasavvuftaki hayret ve hayranlık halinin anlatıldığı bir beyitte geçer:

*İmdi ey Giryân değışdi ‘âlemim pür neşeyim
Bilmedim ervâh-ı kudsîler ne itdiler baña (7/5)*

Tasavvufta hayret ve hayranlık Allah’ın yaratıcılığına, hikmetine karşı duyulan en son duygu mertebesidir ki ifadeye sığmaz. Orada ancak susulur ve o hal yaşanır.⁷² Giryân dîvânında da kendisine cünûnluk dersi verilen şâir kendinden geçer:

*Benden aldılar beni dün gör ki nitdiler baña
Virdiler ders-i cünûnu bâde gitdiler baña (7/1)*

2.1.10. Diğer İtikâdi Mefhumlar

2.1.10.1. Rûh

Canlılığı sağlayan şey. Duygu ve tutkuların merkezidir. Kötülöklere meyilli olan rûha nefis denir.⁷³ İnsan da kâinatın unsurları gibi iki unsurdan teşekkül etmiştir: Kötölük ve çirkinlikleri ihtiva eden Adem unsuru, iyilik ve güzelliğı ihtiva eden, Allah’tan gelen vücut unsuru. Allah’tan kopup gelen ilâhî unsur daima kaynağına dönmek için uğraşır. Bunu kafeste hapsedilmiş ve yuvasına uçup gitmek için çırpınan kuşa benzetirler. Onun yuvasına uçup gitmesine kafes gibi engel olan şey cismimiz ve nefsimizdir. İki unsurun bu didişmesinde ilâhî unsurun galip gelebilmesi nefse hâkim olmakla, yani, dünyanın zevklerine, ihtiraslarına kapılmamakla kabildir.

⁷⁰ Necmettin Halil Onan, *İzahlı Dîvân Şiiri Antolojisi*, MEB Yay., İstanbul, 1989, s. 498.

⁷¹ Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalcı Yay., İstanbul, 2001, s. 125.

⁷² Cemal Kurnaz, *Hayâlî Bey Dîvânı Tahlili*, KTB Yay., Ankara, 1987, s. 100.

⁷³ İskender Pala, *age.*, s.413.

Bunun çaresi de aşktır.⁷⁴ Kazâkî de vahdet bağından uzak düştüğü için gamda olduğunu, bir kuş olarak nitelendirdiği rûhu için teninin bir kafes olduğunu belirtir:

*Bâğ-ı vahdetden cüdâ düşdüm gam u hicrādayım
Murğ-ı rûhum çün tenim mānend-i zindān bir kafes (73/2)*

2.1.10.2. Şeytan

“İblîs” olarak da zikredilen şeytan, kibirlenip Allah’a isyan etmesi ile zikredilir:

*Özgeyi bî-‘ayb gör ‘aybuñ yeter
Bir düşün iblîsi ne kılmış hased (41/5)*

Yukarıdaki beyitte Bakâra sûresinin 34. Âyetine (Meleklerle Adem’e secde ediniz, dediğimiz zaman secde ettiler, sadece şeytân secde etmedi ve kendini Adem’den üstün saydı.) işaret edilmiştir.

Enaniyyet, şeytanın en önemli özelliklerinden biridir ve Allah’ın huzurundan kovulmasının, itaâtsizlikle birlikte en önemli nedenidir. Şeytanın tuzağına yakalanan kişinin de şeytan gibi akli örtülür, şuuru kapanır ve Allah’ın yolundan ayrılır. Böylece Allah’ın sonsuz gücü karşısında kendi aczinin bilincine varması ve Allah’tan içi titreyerek korkması imkânsızlaşır. Böylece kişi, kendisini sonsuz azaba götürecek olan isyan yolunu seçmiş olur.⁷⁵ Giryân dîvânında da meydana bencillikle girenlerin helak olduğu ve dinini (imânlarını) yele verdikleri anlatılır:

*Girme meydāna enāniyyet ile olma helāk
Eyleyen virdi yele dīni fedākār ile bahş (21/2)*

Şeytan, önceleri Hâris adlı bir melek imiş. Allah, Âdem’i yaratıp da bütün meleklerle secde etmelerini buyurduğunda hepsi birden secde etmiş. Ancak meleklerin en ulusu ve onların hocası olan Hâris, kendisinin cin olup ateşten yaratıldığını; bu nedenle topraktan yaratılmış olan Âdem’e secde etmeyeceğini söyleyerek Allah’a asî olmuştur. Allah onu şeytan kılığına sokmuş ve lanetlemiştir:

⁷⁴ Necmettin Halil Onan, *age.*, s.34.

⁷⁵ Fuat Türker, İblisle Başlayan İsyân, <http://hicrandergisi.com/fuat-turker/blisle-baslayan-syan.html> (28.11.2012)

*İbn-i Süfyan olamaz Haydar-ı Yezdāna kıyās
Hâzret-i Âdemi gel eyleme şeytāna kıyas (74/1)*

2.1.10.3. Deccâl

Deccâl, kıyametin büyük alâmetlerindendir. Deccâl son zamanda dünyaya gelecek olan, bir gözü kör Yahudi'dir. Deccâl Tanrılık davâsında bulunacak ve Mehdî tarafından öldürülecekmiş.⁷⁶Şâir, nefsi Deccâl'a benzetiyor ve nefsin köle yapılmasını istiyor:

*Ey muhâlif itmedüñ bî'at şerî'at hükmine
Tîğ-i huccetdir ki kânın dökdi güft-gü-yı dost (16/4)*

Bir başka beyitte ise şâir, gül gibi ömrün Deccâl yoluna harcanırsa telef olacağını, cehenneme gittikten sonra pişmanlığın neyleyeceğini, sâdık olanın yalancıya aldanmamasını ve Deccâl'ın hilesine karşı tedbirli olmasını söylüyor:

*İmdi gel ömriñi deccâl yoluna kıлма telef
Neyler ol demde nedâmet düşesiñ nâra 'abes (23/6)*

*Şâdık olan kâzibe aldanmasun
Hîle-i Deccâlde gerek ihtiyâ't (87/3)*

*Katl-i Deccâl Mehdî 'İsâ en-nüzül
Hükmi şerre'n-nâsdir rabbü bî-dayu (121/4)*

2.1.11. Din ile İlgili Mefhumlar

2.1.11.1. İmân, Küfr, Kâfir

İmân aydınlığın, küfr karanlığın ifadesidir. Müslüman olmayanlar “a'dâ-yı ehl-i sünnet” olarak vasıflandırılır ve binlerce la'netle anılırlar.⁷⁷ İmân, bir şeye kesin ve tereddütsüz inanmaktır. Daha çok aklın mâverâsında olan gayb ilminin kalb ve dil ile tasdikidir. Kur'ân-ı Kerîm'de “gaybe imân” tarzında ifade edilmiştir. İmân, samîmiyet ve ihlas ile tamam olur. Ten ve canı bir görme geleneğini devam ettiren İslâm dininde ibâdet, imâni besleyen en önemli vâsıta'dır.⁷⁸ Şâir bir beyitte mürâyîler gibi benlikle imân istemediğini söyler:

⁷⁶ İskender Pala, *age.*, s.123.

⁷⁷ Nejat Sefercioğlu, *age.*, s. 38.

⁷⁸ Selçuk Eraydın, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, MÜİFV Yay., İstanbul, 1997, s. 24-25.

*İstemem îmân mürâyîler gibi benlikle ben
Küfr-i zülfiñ tavk-ı cân îmandan artıkdur baña (3/3)*

Allah'a rûy-ı dîvânın görüp îmâna geldiğini, lutf-ı ihsanını gördükten sonra ise dergâhının bendesi olduğunu belirtir:

*Hamd kim îmâna geldim rûyı dîvânuñ görüb
Bende-i dergâhuñ oldum luft-ı ihsânuñ görüb (11/1)*

Gönül, Hak binasıdır: Kâ'be'yi Hz. İbrahim(a) gönülü de Allah inşâ etmiştir. Kâbe, zamanımıza kadar çeşitli nedenlerle yıkılmış; fakat insan eliyle yeniden yapılmıştır. Sonlu somutun (Kâ'be) inşası kolay; sonsuz soyutun (kalbin) inşası zordur.⁷⁹ Gönlün beyt-i Hakk olduğunu, îmânı olanların onu ziyaret etmesini ifade eder:

*Bilür erbâbı gönülüm beyt-i Haqqdır
İderdüñ olsa îmânuñ ziyâret (19/3)*

Gönülde asla küfr ve kinin bulunmamasını zerrece meyl-i sanemin olması durumunda Allah'ın o kalbe asla tecelli etmeyeceğini söylüyor :

*Kalmasun pâk eyle Giryân dilde aşla küfr ü kîn
Zerrece meyl-i şanem kalsa mekân tutmaz şamed (38/5)*

Kazâkî, evlâd-ı adem'in küfrünün çok olduğunu, aşka uyan serkeşin aklının ona şîar eyleyemeyeceğini, çoğu Sünnî'nin İbn-i Süfyan'ın mekrine aldanarak dünya için îmân ve İslâmdan bi'ad olduklarını, ayrıca Allah'ın her sabah ve akşam kahır ve lütuf perdelerini açarak kâfirleri nâra saldığını ve mü'minleri affylediğini söyler:

*Kahr-ü lütfundan açar perdeki her şâm u seher
Kâfiri nâra şalub mü'mini eyler mağfûr (60/5)*

2.1.11.2. Put, Zünnâr

Bazıları "büt"ü sevgili, ma'sûk, matlûb şeklinde tanımlamıştır. Putperest: âşik, Büt: Vahdet, Büthâne: kelime olarak puthane ve tapınak demektir.⁸⁰ Sevgilinin güzelliği karşısında âşığın akli başından gider ve onu ne yaptığını bilemez hâle getirir:

⁷⁹ Ethem Cebecioğlu, *age.*, s. 297.

⁸⁰ Ethem Cebecioğlu, *age.*, s. 165.

*Dem-â-dem kânımı içmiş ki ey büt gözleriñ toğdur
Çekilmiş kaşlarıñ yay teg düzülmüş kirpiğüñ oğdur (58/1)*

*Verd-i ruhsârını seyr itmeye aldım destür
Ya'ni kim âteşe cân atmağa oldum mecbür (61/1)*

*Ey büt nazâr itdi bizi tenge getirüñ
Bî-hüş eyleyüb 'aqlımızı benge getirüñ (101/1)*

Sanem olarak tasavvur edilen sevgili için Kazâkî: Ey sanem! Yüzünü görenler benim gibi hayran kalırlar. Öyle bir büyücüsün ki meftûnlarında ihtiyar olmaz. Her şeylerinden vazgeçerler; vuslat için arada hiçbir engel bırakmazlar. Başka âlemler görürler ki oralarda hiç gece gündüz olmaz. Ey sanem! Allah'a şükürler olsun ki âb-ı hayâtı nûş eyledim. Seyr-i didârınla öyle mestim ki ölüm korkusunu bilmezem. Ey sanem, kirpik okların bağrımı deldi ve cana doğru ilerler, der.

*Şükr İlahâ ey şanem nûş eyledim âb-ı hayât
Seyr-i didâruñla mestim bilmezim havf-ı memât (15/1)*

*Bağrımı deldi şanem tîr-i müjg câna gider
Şanki cerrâhdi açar yâremi dermâna gider (62/1)*

Sanem olarak nitelendirilen sevgili o kadar güzeldir ki Kazâkî gibi ayna dahi ona hayran kalır:

*Rûyuña gözgü şanem ben gibi hayrân olmuş
Ayrı olmaz iki ten öyle ki bir cân olmuş (78/1)*

2.1.12. İbâdet ve İlgili Mefhumlar

2.1.12.1. Secde, Secde-gâh, Mihrâb, Kible

Arapça, secde etmek, Allah'ı tazim için, yüzü yere koymak anlamını ifade eden bir kelime. Mukaddes zatın sürekli zuhuru ile, beşerî özelliklerinin silinip yok olması.⁸¹ Sevgilinin (övülenin) kapısı, eşiği ve kaşı secde-gah olarak düşünülür.⁸² Aşk kadehinden içen zâhit mest olur ve bütlere secde kılar. "Bütler" ifadesinin geçmesi, zâhidin gönlünün Allah sevgisiyle değil de başka sevgilerle dolduğu (para, şöhret, ev, çocuk...) düşüncesini ortaya çıkarmaktadır:

⁸¹ Ethem Cebecioğlu, *age.*, s. 623.

⁸² Nejat Sefercioğlu, *age.*, s. 42.

*Eyledim bir zāhidi dün mest cām-ı aşkıdan
Secde kıldı bütlere aceb rüyâlardan geçüb (14/3)*

Müminler namaz kılarken kibleye yönelirler. Âşığın ibâdet yeri sevgilinin yüzüdür. Yüz, vahdettir, ayine-vech-i ilâhî'dir. Bezm-i mezhepte her zaman kiblegâh sevgilinin kaşdır:

*Tāk-ı ebrûdur bizim mezhebde dâ'im kiblegâh
Meyl-i mihrâb itmeyiz biz mehlikâlardan geçüb (14/4)*

2.1.12.2. Hac ve Hacı

İslâmın beş şartından biri olan hac, sadece bir beyitte geçer.

*Hacca özrüñ var bu yıl gönder revānuñ ey Cemāl
Cümle ehl-i özr için bî-şübhe şer'idür bedel (107/5)*

Hac vazifesini yerine getirenlere verilen bir sıfat olan “hacı”, dîvanda sadece iki beyitte geçer. Birinde “Allah’ın evi”ne her yandan hacılar geldiğini, seveda yolundaki bu katarların Allah’a ait olduğunu söyler; diğlerinde ise “*Göründi Hādî vü Mehdî rumūzātuñ budur fetħi /Tavâf iyle Hudānuñ zāhir ü bâtın evin hüccâc*” der.

2.1.12.3. Ka'be

Ka'be, İslâm dini için büyük önemi olan makamdır. Müminlerin Hakk’a yöneldikleri ve ömürlerinde en az bir defa, şartlara uygun olarak Müslümanların ziyaretle yükümlü oldukları yerdir.⁸³ Müslümanlar Ka'be'ye gidince orayı tavaf ederler. Tasavvuf erbabına göre iki türlü Ka'be söz konusudur: Birisi Hz. İbrahim tarafından yapılan maddî Ka'be, diğeri de Allah tarafından bin edilen insan gönlü, kalbi.⁸⁴ Kazâkî de âşıkların Ka'besini tavafa (bu yola; yani aşk yoluna, Allah yoluna) canını kurban etmekle başladım der:

*Kā'be-i uşşâkı tavâf itmeğe
Cânımı kurbân ile itdim şürû' (90/3)*

⁸³ Nejat Sefercioğlu, *age.*, s. 43.

⁸⁴ Ethem Cebecioğlu, *age.*, s. 413.

2.1.13. Berât Gecesi, Kadir Gecesi

Leyle-i Berat, Hz. Peygamber Efendimize peygamberliğin bildirildiği Şaban ayının 15'i; Leyle-i Kadr, Kur'ân-ı Kerim'in inmeye başladığı Ramazan ayının 27. Gecesidir. Kadir ve Berat gecelerinde duaların kabul edileceğine dair şu hadis-i şerifler dikkat çekicidir: "Şaban ayının on beşinci gecesi (berat gecesi)) olduğu zaman gecesinde namaz kılın, gündüzünde de oruç tutun. Çünkü Allah Teala hazretleri o gün, güneşin batmasıyla, dünya semasına iner ve şöyle der: "Bana istiğfar eden yok mu mağfiret etsem! Benden rızık isteyen yok mu rızık versem, belaya maruz kalan yok mu afiyet versem... Şöyle olan yok mu, böyle olan yok mu?" Bu hal fecrin sökmesine kadar devam eder."⁸⁵ "Kadir gecesinin, kim sevabına inanıp onu kazanmak ümidiyle ihya ederse geçmiş günahları affedilir."⁸⁶ Kazâkî de her gecesini Kâdir gecesinin mağfireti ve hidâyeti gibi görür. Kendisine yeni bir berât geldiği için Allah'a şükreder:

*Her gice bir leyli-yi kadre müşâbihdir baña
Hamdül-mevlâ kim ey Giryân gelür bir nev berât (15/5)*

2.2. TASAVVUF

2.2.1. Âşık (Erbâb-ı dil, Ehl-i hâl, Ehl-i Harâbât)

Kazâkî'ye göre âşık, sevgilinin hasretiyle câna gelen, sevgilinin mahallesini onun gözünün önünden bir an gitmeyen sermest, sevgilinin dîdârına sürekli muhtaç, münkirin anlamadığı ilm-i ledûnu kendisinin anlaması için dolaylı olarak bilgiler gelen, sevgilinin aşkıyla kendinden geçen, vahdet yolunu gösterebilecek bir sûzâne, sevgilinin bir bakışıyla ruhunu teslim ederek ölümlere karışmış, zaman zaman sevgiliye ulaşmak için feryat figan edip hastalanan, sevgilinin adının mecliste zikriyle dahi kendisinden geçerek mest olan, ateş olarak nitelendirilen ayrılık ile yanan kimsedir:

*Âşık-ı mestâneye her ân görünür kûy-ı dost
Bes nice itmez tavâf anda bulunur rûy-ı dost (16/1)*

Şâire göre, âşığın ham sofularla bir tutulması karga ile bülbülün denk tutulmasına benzer. Nitekim karganın sesinin bülbülün sesine üstün tutulması ne

⁸⁵ **Kütüb-i Sitte**, Hadis No: 6364.

⁸⁶ **Kütüb-i Sitte**, Hadis No: 3002.

kadar imkansızsa zâhitleri de âşıklerle eşit düşünmek o kadar imkansızdır. Âşık, ebedî feyz bulmak için daima ravza-i dîdârı şerh eder. Nasıl ki bülbül gece gündüz gülün durumunu öğrenmek için feryat figan koparmasına rağmen gülden cevap alamıyorsa âşık da pervane gibi yanmadığı müddetçe sevgiliden nikab alamaz. Meyfürûş, âşığa yardım için tecrîd bâdesini sunar.

*Koymayuñ ‘âşıkları zühhâd ile
Zağ ile bülbül idemez imtizâc (27/4)*

Bülbül ve pervane edebiyatta vefalı âşığı sembolize eden unsurlardır. Gece gündüz demeden bülbülün aşkı için ötmesi sevgilisinden haber almak, onun dikkatini çekmek içinse de bu gayesine erişemez:

*O büt pervâne teg yanmazsañ ey ‘âşık niķâb almaz
Nitekîm şorsa bülbül rûz u şeb gülden cevâb almaz (72/1)*

2.2.2. Dünya

“Dünya mümine zindan, kâfire cennettir.”⁸⁷ hadis-i şerifi, mutasavvıf şairlerin şiirlerinde iktibas ettiği sözlerden biri olmuştur. Dünya divânda üzerinde en çok durulan unsurlardan biridir. Dünya, insanları çeşit çeşit yemekleriyle aldatarak kendine av kılan bir hileci:

*Kılma yâ Rabb bizi dünyâ ile avlara ‘abeş
Tam‘-ı hânıma şalar halkı o mekkâra ‘abeş (23/1)* ve dünya zulmeti de vadî-yi eymen misalidir:

*Zulmet-i dünyâ maḥūfdur vādî-yi eymen mişâl
Tur-ı sevdâdan kabes maḥlūbuñ olsun nâra baḥ (31/2)*

Yukarıdaki beyitte geçen Vadî-yi eymen Arapça, sağdaki vadi demektir. Kalbin ilâhî tecelliyi kabul edecek şekilde arındırılması. Mutlak vahdet ki bundan "innî enallah (Ben Allah'ım)" hitabı gelir. Vâdî; peygamber, âlim ve velîlerin kalpleridir. Tur dağından, yani feyz kaynağından fişkırان marifet suları ve nefis mükâşefe halleri, bu vadilerde akar. Bu ibare Kasas suresinin 30. âyetinde geçer: "Oraya geldiği zaman sağdaki vadinin kenarından seslenildi..." Hz. Mûsâ, o vadiden nasıl İlâhî hitaba muhatab oldu ise, nefisini arındıranlar da, birtakım ilâhî tecellilere mazhar olurlar. Şâir, fakr mülkinde ikâmet eden azâdelere bakıldığında bunların hep

⁸⁷ Sahih-i Müslim, **Kitâbu’z-Zühhd 1**, Sünen-i Tirmizî, **Kitâbu’z-Zühhd 16**.

cihan sultanları üzerine serdar olduğu, bu nedenle dünyaya meyledilerek ukba devletinin açılmayacağını, ukbaya meyledilerek de dünya nimetinin kazanılmayacağını, bir rinde benzetilen cihanın başına ateşler saçarak dolandığını, dünyanın cehalet fitnesiyle dolu bir yer olduğunu, Allah (c.c)'ın bir müminin kalbine tecelli etmesi için o kişinin dünya arzularından geçerek kalp sarayını pak eylemesini ve bu dünyanın fani olduğuna, asla onu temennilerine yüz çevirmemek gerektiğini söyler:

*Dilā seyr it fenā içre gönül virme bu dünyāya
Bu dünyā fānidür elbet çevirme yüz temennāya (119/1)*

Konuyla ilgili olarak Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: “Kim âhireti dilerse dünya hayatının zinetini terk etmeli, âhireti bu hayata tercih etmelidir. Kim bu söylenenleri yerine getirirse, Allah'tan hakkıyla hayâ etmiş olur.”⁸⁸

2.2.3. Tarîk

Tarîk olarak ele alınan, aşk yoludur. Şâir, Allah'a yalvararak aşk derdini inkar eyleyen cerrarı ateşlere atıp yakmasını böylece de onu sevda derdine giriftar etmesini diler. Bir başka beyitte ise şâir kendi kendisine seslenerek tarîk-i istikâmetten çıkmamasını, bu yolda yanmasını ve ser verip sır vermemesini söyler:

*Çıkma gel Giryān tarîk-i istikâmetden yakıl
Ser virüb sır açma kim şâhib kemâl eyler nigār (56/7)*

Kazâkî bir başka beyitte ise aşk yolunu duyduğunu; fakat korkusunun başlamaktan olduğunu belirtir. İmtihan eden şûhun zorlayıcı hükümleri karşısında zebûn olduğunu söylüyor; çünkü imtihan eden şûh, âşğın canını alıp satarak pazarda oynamaktadır:

*Zebūnum hük-m-i cebbārānesinde mümtehin şūhuñ
Alub virmekdedir cânım yedi bāzārilen oynar (53/2)*

2.2.4. Sâlik, Mürşîd

Allah'a giden yolu tutana seyr halinde bulunduğu sürece müritle müntehi (vâsıl, eren) arasındaki mutavassite sâlik denir. İlmi ve tasavvuruyla değil, haliyle makamlarda seyreden sâlik bu haldeyken ayne'l-yakin türünden bilgi sahibi olur ve

⁸⁸ **Kütüb-i Sitte**, Hadis No: 1641.

bu bilgi onun şaşırmasına sebep olan herhangi bir şüpheyeye kapılmasına engel olur. Menzil-i maksûda varma azmine sahip, hedefe ulaşma kararıyla tasavvuf yolunu tutan, bu yolun gerektirdiği hususları maddi ihtiyaçlardan önde tutan, tasavvufu meslek edinen insanlardır.⁸⁹ Kazâkî de sâlikin kendi aybını boşvererek başkalarının aybını görmemesinin ve Allah'ı bulması için mâsivâdan geçerek fenâ-fi-llah'a erişmesinin gerektiğini belirtir:

*Mâ-sivâdan geçen Allâhı bulur ey sâlik
Hâb-ı ğafletten uyan söyle ene-l-ħaķ her-bâr (59/3)*

Yukarıda Kazâkî'nin dediği gibi "mâsivâdan geçen" yani Allah'tan başka gerçek hiçbir varlık olmadığını bilen (kimse), gaflet uykusundan uyanarak Allah'a kavuşacak, Hak'la Hak olacaktır.

Vatan, aşk sahrasını seyredip onu anlamaktır, diyen Kazâkî sâlikin nutkunun bilinmek ve ikinci olarak da akl ez-sükûn olduğunu söyler:

*Seyr idüb şahrâ-yı aşkı aňlamaķdurur vaţan
Saliküñ nuţķı bilinmek şâniyen aķl ez-sükûn (116/2)*

Mürîd, Arapça isteyen demektir. Allah'a vuslatı arzu eden, bir başka deyişle. Allah'ın ahlâkıyla ahlâklanmak isteyen ve bu olgunluğun eğitimini verecek bir şeyhe (veya mürşide) bağlanan kişiye denir.⁹⁰ Kazâkî de bir amaç uğrunda canını vermeye hazır bulunmayan mürşitlerin, müritlerin gözünde tevhidinden hüner olmadığını belir-tir:

*Fedâyi olmayan mürşidleriñ heb
Mürîd ininde tevħidden hüner yoķ (95/5)*

2.2.5. Dergâh, Tekye, Gûşe-i Hammâr

Dergâh, Farsça kapı, eşik, kapı yeri, sığınılacak yer, makam, tekke gibi anlamları vardır. Tarîkat mansubu şeyhlerle, dervişlerin ikâmetgâhı olan büyük tekkelere dergâh denir.⁹¹ Yüz yere konularak cürümlerin itiraf edildiği bir mekân olarak düşünülen dergâhta kendisini nasipsiz bir dilenci olarak nitelendiren Kazâkî,

⁸⁹Süleyman Uludağ, *age.*, s. 302.

⁹⁰Ethem Cebecioğlu, *age.*, s. 526.

⁹¹Ethem Cebecioğlu, *age.*, s. 215.

efendisinin ihsanını gördükten sonra o kapının kölesi olduğunu söyler ve müşkilatının çözülmesini ister:

*Bî-nevâ bir sâ'ilim dergâha geldim hey meded
Hâcetim ihsân buyur kurbân olam boş kılma red (38/1)*

2.2.6. Fenâ, Bekâ, Mûtû kable en-temût

Fenâ, yok olmak; bekâ, var olmak mânâsına gelir. Çoğu zaman beraber kullanılan bir tasavvuf ıstılahı olarak Fenâfillah-Bekâbillah da denir. Sûfiler bu terimlere birçok yorum ve izâh getirmişlerdir. Bunlardan bir kısmı şöyledir: Kötü huy ve davranışlardan fani, ilimle baki olmak; gafletten fani zikirle baki olmak; Allah'ın dışında bir varlığa hürmet etmekten fani, Allah'a tazimde baki olmak v.s. Mahv-İsbat ıstılahları da yakın mânâlar taşır. Rahman sûresinin 26.-27. Âyetlerinden alınan bu ikili terimi, ilk sûfilerde görmemekteyiz.⁹² Kazâkî , fenâyâ Hakk'ın varlığında kendini yok etmek, der ve tasarruf ilminin yok olmakta olduğunu , bu nedenle de varlığı yakmak gerektiğini belirtir. Şâir, dünya için fena içinde kurulmuş bir bina ve daima tuzaklar olduğu için de bir tek eserin görülmediği yer der:

*Kurubsuñ bir binâ kim bu fenâ içre beķâdan yek
Görülmez bir eser billahi dağıllur heb duzâķdan (115/5)*

Cihan fânî olarak vasıflandırılır. Çoğu zaman fânî olarak vasıflandırılan bu cihan için efkâra dalmanın yersiz ılduğunu belirtir:

*Diñle ey yâr-ı vefâķâr sözümü aç gözünüñ
Talma gafletle bu fânî için efkâra 'abes (23/4)*

Tasavvufta meşhûr bir hadis olan “mûtû kalbe en te-mût”, “ Ölmeden evvel ölünüz.” Anlamında adetâ bir emr-i zarurîdir.⁹³ Kazâkî de dîvânında bu zarûrî emri hatırlatmıştır:

*Yatar yâlim diyen dünyâ vü mâfihâya ender hâķ
Düşüñ 'ibretle baķ ölmeden evvel öl fenâdan geç (24/2)*

Gerçek hayat ondan sonra ulaşılabacak hayattır. Çünkü Hak'la dirilmek; ağırlıklarını atmış ve hür olarak, adeta ilâhî bir kişilikle hayata devam etmektir.

⁹² Mustafa Kara, **Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1985, s.161.

⁹³ İsa Çelik, Türk Tasavvuf Düşüncesinde Ölüm, **Atatürk Üniversitesi TAED**, S. 40, Erzurum, 2009, s.124.

Bunun adı “Bekâ billâh”tır.⁹⁴ Giryân Kazâkî de ölenlerin daimî hayatı buldukları için katlgâhında her zaman sayısız kurban olduğunu söyler:

*Cân virenler buldılar her dem hayât-ı câvidân
Katlgâhında anuñçün bî-aded kurbân olur (46/3)*

2.2.7. Akıl

Akıl konusunda şâirin hükmü kâinâtı anlamada, bir noktadan sonra âciz kaldığı şeklidir. Nitekim sevgiliyi görünce akıl baştan gider, aşka uyan şerkeşin akli ona şîâr eylemez, sevgilinin vurdumduymazlığı karşısında âşık aklını yele verir, aşk insanın aklını alarak onu cehalete sürükler ve bir dertten bin gönül yarası doğdukça âşık şaşar, her kudret perdesi açıldıkça da akli başından gider.

Ayrıca varlığın aslında yokluk olduğunu, insan aklının Allah’ı bulmada yetersiz kaldığını dile getirir. Aklın esiri olunmamasını, aksi takdirde insanın yolunu şaşırabileceğini söyler. Aklın, insanı hayvandan ayıran ve insanın doğruyu bulmasına yardım eden önemli özellik olduğunu belirtir:

*Doğrıdan giçmeyelim kim lü’lü zer soñra hacîl
Seçelim ‘akl ile hayvân değıliz insânız (69/3)*

Ali Nihat Tarlan, *Fuzûlî Divanı Şerhi* adlı eserinde şeri’atta asıl olanın akıl, tarikatte ise aşk olduğunu; aklın masiva yani kesret âleminde yaşamının yollarını gösterdiğini, aşkın ise mâvera yani vahdet âleminin idrakı için olduğunu; aklın mahdût, aşkın sonsuz olduğunu söyler.⁹⁵

2.2.8. Esrâr, Sır, Gayb

Esrâr ve sır daha çok âşığın gönlü ve sevgilinin ağzı ile beraber söz konusu edilir. Gaybın Arapça, göz önünde olmayan, bilinmeyen, gizli olan, gâib vs. gibi mânâları vardır. Senden Hakk’ın gizlediği her şeydir. Allah’ın pek çok âlemleri vardır. Allah’ın insan vasıtasıyla baktığı âleme, vücûdî şehâdet denir. Allah’ın, insan vasıtası olmaksızın baktığı âleme de gayb denir. Gayb da, ikiye ayrılmıştır. Allah gaybın birini, insanın ilminde mufassal kılmıştır. Yine bir gayb vardır ki, onu da insanın kabiliyetinde mücmel olarak yaratmıştır. Birinci gaybe vücûdî denir, âlem-i melekût gibi. İkinciye de, gayb-ı ademî âlem denir ki, bu âlemi Allah bilir kullar

⁹⁴ İsa Çelik, *agm.*, s.124.

⁹⁵ Ali Nihat Tarlan, *age.*, s.15.

bilmez. Bu ikinci âlem bize göre, adem mesabesindedir. İşte, ademî gaybın mânâsı budur. Gayb-ı meknûn'a gelince, bu, korunmuş gayb olup, Zatî sırdan ibarettir, mâhiyetini Allah'tan başkası bilemez. Bundan dolayı da mâhiyeti korunmuş, akıllardan ve basiretlerden gizlenmiştir.⁹⁶ Kazâkî de bu sırrı asla açıklamamayı, bu yolda Maktel-i Serdâr'ı örnek almayı, bu sırrın söylenmesi durumunda ise yârin unutulmasına yol açabileceğini belirtir:

*Söyleme Giryân dilüñ esrârını
Söyleyen hergiz unudur yârini (123/1)*

2.2.9. Kanâat, Tevekkül

Kanâat, Arapça, ikna olmak, yetinmek vs. gibi anlamları ihtiva eden bir kelime. Yaşamak için zarurî olan ihtiyaçlar dışında kalan, bütün nefsî arzu ve hayvanî isteklerden uzak durmak. Yeme, içme ve çeşitli konularda aşırıya kaçmamak.⁹⁷ Kazâkî de Allah'ın mahlûkun kismetini mutlaka vereceğini, bunun için mahlûkun kanâat köşesini beklemesini, gözünün tok olmasını, açgözlü davranmamasını belirterek kanâat köşesinde tarikat mülkünün serdârının gönlü olduğunu dile getirir:

*Ƙanâ'at köşesinde oldu Giryân
Tarîkat mülkinüñ serdârı gönlim (111/7)*

Tevekkül, Arapça, vekil edinme, güvenme anlamında bir kelime. Gerekli tüm çabayı sarf ederek, her türlü, tedbiri aldıktan sonra, işi tam bir inançla Allah'a havale etme, yani, deveyi bağladıktan sonra Allah'a emanet etmeye, tevekkül denir. Tevekkül bir kalp amelidir. Seri es-Sakatî tevekkülü "güç ve kuvvetten sıyrılmak", İbn Mesrûk "hükümlerdeki kaza cereyanına tam anlamıyla teslim olmak" diye tarif ederken, onu ihsan makamında bulunma şartına bağlayıp, muhsinlerin tevekkülünü, işi Allah'a döndürmekten ibaret görenler de vardır. Tevekkül'de esas olan, kalbin ıstırapsız olmasıdır. İstırap halindeki kalpte tevekkül olmaz. Tevekkül makamındakilerin bir kısmı, Allah'ın huzurunda, ölü yıkayıcısı elindeki ceset gibi durur. Allah'a tevekkül edenin yaveri Hak'tır.⁹⁸ Kazâkî de tevekkül derdinin mühlik olduğunu, teselli bulmak isteyenlerin vahdet gülünden koklamalarını söyler:

⁹⁶ Ethem Cebecioğlu, *age.*, s. 289.

⁹⁷ Ethem Cebecioğlu, *age.*, s. 427.

⁹⁸ Ethem Cebecioğlu, *age.*, s. 717.

*Tevekkül derdi mühlikdür tesellî olmak isterseñ
İrirseñ feyz-i bi-pâyâna al vahdet gülünden koñ (35/3)*

2.2.10. Sa'y ve Himmet

Sa'y ve himmet âşğın maksadına ulaşmak için ihtiyaç duyduğu mânevî kuvvet olarak ele alınır.⁹⁹ Dîvânda da Müslümanların münkîrlerin ortadan kaldırılması için çabalamalarını, bu uğurda çalışanlara Allah'ın da mutlaka yardım edeceğini, gece gündüz çalışıp yakılarak dosta ulaşılacağını, Allah'ın emriyle gâfilî uyardığını ve yâr ile ağıyârı ayırmaya gücü olmadığını bunun kendisi için bir ayıp olduğunu ve ecel gelmeden de bu aybı kaldırmak için çalışacağını söyler:

*Kalma ey Hağ tãlibi nã-hağ mu'atıl var zarar
Sa'y kıl lâ'yık değıldür tãlibe bi-kãrlığ (92/3)*

2.2.11. Kerâmet

Kerâmet, “velâyet mertebesine ulaşan kimselere Allah tarafından bahşedilen olağanüstü haller yaratabilme kudreti”dir. Dîvânda üç yerde geçer. Özellikle Kazâkî'nin hak yola girmesinde ervâh-ı kudsîlerin yaptıkları karşısında hayrete düşer:

*Çeker sedd bâb-ı şöhet üzre Giryân
Bilür hayzür-ricãldür her kerâmet (19/9)*

Arapça, erkeklerin aybaşı hali anlamına gelen kelime. Sâlik vecde gelip kendinden geçince, hayız gören kadınlar gibi, Allah'ın huzuruna çıkamaz (yani namaz kılamaz, zira teklifin muhatabı olan akıl, kendinden geçme hâlinde sâlikte yoktur.) Yine sûfiler, keramet göstermeyi bir kadının aybaşı kanı gibi çirkin ve kaçınılması gereken bir durum olarak görürler.¹⁰⁰

2.2.12. Ârif

İrfan sahibi, bilgili ve dirayeti kimse. Tasavvufta ve mutasavvıfane eserlerde çok geçen bu kelime aşk ve ilham yolu ile yaradılışın sırrını, kâinatın mânâ ve mahiyetini ve aşkın hakikî değerini bilen, anlayan kimse mânâsına gelir.¹⁰¹ Ârif, Allah Teala'nın kendi zatını, sıfatlarını, isimlerini ve fiillerini müşahede ettirdiği

⁹⁹ Nejat Sefercioğlu, *age.*,

¹⁰⁰ Ethem Cebecioğlu, *age.*, s. 338-339.

¹⁰¹ Necmettin Halil Onan, *age.*, s. 490.

kimse. Müşahede ve temaşadan hasıl olan bilgiye marifet, bu bilgiye sahip olan şahsa da arif denir. Ârif, sûfilikte kâmil insandır.¹⁰² Kazâkî de ârifin cehâletten kirlenmeyeceğini, ârifliğin müderrisin övgü ya da yergisine bağlı olmadığını, kabul veya reddin gerçeği değiştirmeyeceğini, onun hak ve bâtil her söz ile davranışı ayırt edebileceğini ve dilini tutmayanın ârif olamayacağını belirtir:

*Âferî ol ‘ârif billahi kim pür mu‘adelet
Hakk ü bâtil her ne kavîl ü fi‘l var seçmekdedür (49/4)*

2.2.13. Zâhid, Sûfi, Vâiz

Bilindiği üzere Divan şiirinde daima bir zâhid- aşık tartışması vardır. Zâhid (sofu) sadece ibadetin kabuğuyla ilgilenir. İmanın ve aşkın derinliğini idrak edemez. Bu nedenle âşıkla sürekli mücadele halindedir. İmânın hakikatine erişemediği için ilâhî güzelliğin de iştiyakını duymaz. Sadece cennete gitmek ister. İmânın ve aşkın sırrını idrak edemedikleri için bazen imansızlıkla, kâfirlikle itham edilir. Diğer tarafta, âşıkların amacı cennete gitmek değil Cemâlullah’ı (hakiki sevgiliyi) görmektir. Onlar bu dünyada sevgiliden ayırdırlar.¹⁰³ Kazâkî de zâhilde sevgilinin aşkıdan nasip olmadığını, varlığa düştüğü için çevresindekilere taş attığını, âmâlinin ona bir çeşit hicap olduğunu ve zâhidin halka yalandan evliyâlık tasladığını söyler:

*Halka zâhid teg yalândan evliyâlık şatmayım
Toğrı yolda cân virem ‘aceb ü riyâdan eyle hıfz (88/4)*

Vâizin şeytana candan kul olduğu, tapındığının pul olduğu, kadın yüzünden yüzünün rengi değiştiğini ve gönül yarası olmasa feryadının eseri olmayacağını bu nedenle dili kopsun ki beyhude nida eylememesini söyleyerek şöyle der:

*Bâtili terk itmiyor, toğrı yola gitmiyor
Bir pula dînin şatar vâ‘iz-i cerrâra bağ (34/8)*

2.2.14. Nefs

Kazâkî dîvânında nefis, insanın en büyük düşmanıdır; bu nedenle ona cihat açılarak Deccâl olarak nitelendirilen nefsin bağlanması, toprak gibi öldürülmesi ve böylece işinin ondan kurtarılması gerekir:

¹⁰² Süleyman Uludağ, *age.*, s. 45.

¹⁰³ Muhammed Kuzubaş, “Dîvân Edebiyatında Hadis-i Şeriflerin Yeri”, *Yedi İklim Dergisi*, Mayıs 2006, s. 127-136.

*Esîr olma ‘adüvv-i ekberüñ destinden āzād ol
Düşünseñ fehm idersüñ heft ser nefsiñdür ejderhā (5/4)*

Nefs bir ayak bağı, bir kayıttır. Bazı beyitlerde Deccâl olarak vasıflandırılan nefsin insanın yolunu keserek onu yoldan çıkarmak için hile yaptığını, nefsin gıdasının naz ve nimetler olduğu, Allah’a tam anlamıyla bir kulluk için ebediyyen bağlanması gerektiği, karanlıktan aydınlığa bir gün bilgi ve âmelle çıkılabileceği ve nefse karşı cihad açılarak Allah’tan uzaklaştıkça ona hançer sokulması gerektiğini söyler.

Nefs kelimesi, zikredilmemekle beraber, birçok beyitte karşımıza, dünyâ nimetlerine düşkünlük ve âcizlik alâmeti olarak çıkar. İnsandaki ilâhî unsur olan ve dîvânda da bir kuş olarak nitelendirilen rûhun yuvasına uçup gitmesine engel olan şey, nefistir. İlâhî unsur olan ruhun galip gelebilmesi için insanın nefesine hâkim olabilmesi, dünya nimetlerine bağlanmaması gerekir:

*Helâlinden hesâb virmek harâmından ‘azâb çekmek
Zulümdür nefse vir bir âb ü nân artuğ ezâdan geç (24/3)*

2.2.15. Zühd, Takvâ

Zühd, her türlü zevke karşı koyarak kendini ibâdete vermek, takvâ ise Allah’tan korkma, dînin yasak ettiği şeylerden sakınma anlamına gelir. Kur’ân’da sadece Yusuf Suresi’nin yirminci ayetinde geçen zühd kelimesi, sözlükte rağbetsiz olmak ve yüz çevirmek anlamlarına gelmektedir. Terim olarak zühd kavramını sûfiler diğer âlimlere göre biraz daha farklı tarif etmişlerdir. Sûfilerin dışındaki âlimler zühdü; “Bedenin ve kuvvetlerinin lezzetlerle zorunlu ölçülerle ilgilenmesine imkân vermek” şeklinde tanımlarken sûfiler bu tanımın sadece uzuvlar düzeyinde terki zühd olarak kabul ettiği için benimsememişler ve zühdü; “Dünyayı hakir görmek, kalpten ona yönelik duygu ve düşünceleri koparıp atmaktır” şeklinde tarif etmişlerdir. Sûfiler bu tanımla birlikte zühdün türleri olduğundan bahsederek âhiret karşılığında dünyayı terk edenlerin ve sadece Rabbinin rızası için zühdü tercih eden âriflerin zühd anlayışlarına temas etmişlerdir.¹⁰⁴ Dîvânda Kazâkî: “Birçok denînin şöhret ve toplum için zühd sattığını ve Hak yoluna set çektiğini, halktan ümidini kesip İbn-i Sufyan’a kul olan zühd elbisesiyle mahluk için sûret düzeldendir.” der:

¹⁰⁴ Fatih Çınar, *age.*, s. 45.

*Şöhret ü cem'iyet için çok denî
Zühd şatar Hakk yoluna çekdi sed (41/3)*

2.2.16. Yâ-Hû

Hû Arapça O demektir. Allahu teâla'nın adlarındandır. Sûfilerce hitap ve cevap olarak da kullanılır.¹⁰⁵

*Eşk-i dîdemdir ser-i kûyuñda çâr-ı muttaşıl
Hû çeker âb-ı şafâ aşkuñda ser-gerdâna bak (98/5)*

2.2.17. Mâsivâ

Bir şeyden başka olan şeylerin hepsi. “Mâsivallah” kelimesinin kısaltılmışı olarak “Allah'tan gayrı sayılan şeyler” anlamında kullanılır. Mâsivâdan geçmek, kendini Allah'a vermektir. Sûfiler gönülde Tanrı'dan başka bir şey bulundurmazlar. Gönülünde başka bir sevgi olan kişi mâsivâdan kurtulmaz.¹⁰⁶ Kazâkî de dîvânında Allah'ı bulmanın şartının mâsivâdan geçmek, gaflet uykusunda uyanmak ve “Ben Hakk'ım demekten geçtiğini söyler:

*Mâ-sivâdan geçen Allâhı bulur ey sâlik
Hâb-ı gâfletden uyan söyle ene-l-hak her-bâr (59/3)*

Tasavvufî düşüncede ölüm, sadece beden ölümüdür. Rûhun ölümü diye bir şey yoktur. Ölüm, Allah Teâlâ'dan gelen rûhun tekrar ona dönmesi, karanlıklardan kurtulup aydınlığa kavuşması, gerçek ve sonsuz bir hayata başlamasıdır.¹⁰⁷ Allah'tan başka her şey sonradan yaratılmıştır. Sonradan yaratılan varlıklar da Allah'tandır. Kadîm, evveli olmamak demektir. Allah ezelîdir yani varlığının başlangıcı yoktur, ebedîdir yani sonradan da yok olmayacaktır. Çünkü başlangıç ve son hadis yani yaratılan içindir. Allah ise kadîmdir.¹⁰⁸ Kazâkî de Kadîm olan Allah'a kavuşmak için O'ndan gayrı olandan geçmek ve tevhîde ermek ister.

¹⁰⁵ Nejat Sefercioğlu, **age.**, s. 53.

¹⁰⁶ İskender Pala, **age.**, s. 323.

¹⁰⁷ F. Asiye Şenat Kazancı, “Kur'an'da Ölüm-Mevlânâ'da Şeb-i Arûs: (Karşılaştırmalı Bir Çalışma)”, **Uluslararası Mevlânâ ve Mevlevîlik Sempozyumu Bildiriler I 26-28 Ekim 2007**, s.218.

¹⁰⁸ Meheddin İspir, Fuzîlî'nin Türkçe Dîvânında Edebî Tür Olarak Tevhid ve İşleniş, **Atatürk Üniversitesi TAED**, S. 32, Erzurum, 2007, s. 101.

2.2.18. Meşreb

Tasavvufta bir hayat tarzı, duyuş ve düşünüş biçimidir. Sâlik olanların kendine özgü davranış ve fikirleri vardır. Dünyaya ve insanlara daha farklı bakarlar. Onların meşrebini bu anlayış oluşturur.¹⁰⁹ Kazâkî, aslına dönüş için her meşrebini bir mecrası olduğunu, muhakkak ki talep edenin iyi ya da kötü arzusunu bulacağını, diğer beyitte ise meşreb ayrı olsa da yolun bir olduğunu söyler:

*Meşreb ayrı olsa yol bir nola Giryân it kerem
On iki tarafa muhakkak sen koyarsın nev kânûn (116/5)*

2.2.19. Cezbe

İlahî inayetin gereği olarak Cenâb-ı Hakk'ın, kendisine giden yolda ihtiyaç duyulan her şeyi kuluna bahşedip çabası ve çalışması olmaksızın onu kendisine çekmesi ve yaklaştırması.¹¹⁰ Kazâkî de insanın nefesine kul olmayı bırakıp kelime-yi tevhîdi getirerek ateşin içine yiğitçe girince “cezbe-yi ahrâr”ın geleceğini söyler. Ayrıca bâdeyi çekip dert ile cezbeye düşerek meşk deryasını sürekli kaynatmak gerektiğini ifade eder:

*Bâdeyi çek cezbeye düş dert ile
Dem-be-dem it çüşiş-i deryâ-ya meşk (97/4)*

2.2.20. Tecelli

Gaybten gelen ve kalpte zahir olan nurlar.¹¹¹ Tasavvufta bütün varlıkların değişik ölçülerde tecelli ettiği düşünülür. Sûfî, vahdet-i vücûda erebilmek için önce tevhîd-i ef'âl sonra tevhîd-i sıfat ve en son olarak da tevhîd-i zât tecellilerine uğrar. İlk durakta her işi yapanın Allah olduğunu, ikincide bütün sıfatların Allah'ın sıfatı olduğunu, sonuncuda da her şeyin, Allah'ın zuhurundan ibaret olduğunu anlar.¹¹² Kazâkî de her bir velînin “nûr-ı bâkî”nin bir tecelligâhı olduğunu, vahdet meyinde bir tecelli nurunun doğarak şâiri kendinden geçirerek kendine hayran bıraktığını, ehl-i beyte olan bağlılık dağının tecellisinin gönül ehlinin sinesinde peyda olduğunu ve

¹⁰⁹Hakan Yekbaş, **Hüdâyî-i Kadîm Dîvânı**, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 2005, s.76.

¹¹⁰Süleyman Uludağ, **age.**, s. 90.

¹¹¹Süleyman Uludağ, **age.**, s.341.

¹¹²İskender Pala, **age.**, s. 483.

Allah'ın Tûr dağına olan tecellisini dîvânındaki gazellerin değişik beyitlerinde ifade eder:

*Perdesin atmış meğer merd-i fedâyı diler
Tûra tecellâ ider cilve ki yâre bah (34/2)*

2.2.21. Ehl-i Hâl-Ehl-i Kal

Arapça hakikat ehli, bildiğini, inandığını tatbik eden, kendinden geçme sırrına eren kimseler. Bunlar ilâhî tecellilere mazhariyet şerefine ermişlerdir. Arapça, lafçılar, demektir, işin özünden ve esprisinden uzak, kıyısında, kenarında dolaşan kişiler. Bunlar söylediklerini yaşamayan, hakikata ulaşmamış kişilerdir.¹¹³ Kazâkî de kâl ehlinin hâl ehlinin durumundan anlayamayacağını, ölü kâl ehlinin hâl ehlinin şöhretini nereden bileceğini ve çiğ et ile biryan kebabını lezzet yönünden kıyaslamak ne kadar saçma ise hâl eli ile de kâl ehlini kıyaslamanın o kadar saçma olduğunu söyler:

*Ehl-i hâliñ iremez lezzetine ehl-i makâl
Laḥm nâ-puḥteyi Giryân dime biryâna kıyâs (74/5)*

2.2.22. Câm, Mey, Meygede

Câm, Farsça kadeh, bardak mânâsındadır. Tasavvuf ıstılâhında, Allah dostunun kalbi için kullanılır. Câm-ı mey, Farsça şarap kadehi demektir. Tasavvufta marifet bâdesi ve İlâhî nurların tecellîleri ile dolup taşan pîrin kalbi.¹¹⁴ Kazâkî de aşk kadehinin müridi olarak elinde iradesinin kalmadığını, aşkta câma çok hevesin gaflet şarabını içereceğini yine de meyperest olup her zaman câma heves edilmesini söyler. Bu kavramlar bazen beyitlerde bir arada kullanılarak tenasüp sanatı yapılmıştır:

*Mürîd-i cām-ı sevdâ çâker-i pîr-i muğânız biz
Ezelden maḥlaş-ı peymâne rind-i bî-gümânız biz (71/1)*

Mey, Farsça şarap demektir. Kuvvetli aşk ve bunun verdiği şevk.¹¹⁵ Kazâkî de mey için şu ifadeleri kullanır: Şarap kadehini merak ediyorsan meyden iç de şarabı anla. Allah adamları yokluk meyi içerler, varlık meyi için şeytan mağrur oldu. Meye hürmet ederek meyhane kapısından imana gel ki kalbine nur gelsin. Hatif

¹¹³ Ethem Cebecioğlu, *age.*, s. 242.

¹¹⁴ Ethem Cebecioğlu, *age.*, s. 169.

¹¹⁵ Ethem Cebecioğlu, *age.*, s. 507.

meleği, sana mey verirse halka duyurmadan iç. Vahdet meyinden bir tecelli nuru yetişti:

Bir nūr-u tecellā mey-i vahdetde yereşdi
Bî-hod eyleyüp Giryānuñı denge getirüñ (101/7)

2.2.23. Tecrîd

Dünya nimetlerinden vazgeçip savm u salât (oruç ve namaz) ile meşgul olmak, bu sayede maksada ulaşmak imkânı elde etmek şeklinde düşünülür.¹¹⁶ Kazâkî de: Tecrîd zannının şevkini elinden bırakma, yoluna haydut (şeytan) çıkarsa bir ilenti oku fırlat. Tecrîd vâdisini gören herkes üryân olur ve gece gündüz aşk ateşinde dönerek kebab olur. Neyi var, neyi yok her şeyini terk ederek bekâ meclisinde kâm isteyen ehl-i tecrîdin sevda yolunda bin tane hülyası var. Ey Giryân! Zâhir ile batında ictihâd etmekteyim. Acaba tecrîd yolunda benim gibi bir üryân var mı?” der:

Zâhir ü bâtında Giryân ictihâd itmekdeyim
Râh-ı tecrîd içre bir er ben gibi ‘uryân değil (105/7)

2.3. TOPLUM

2.3.1. ŞAHISLAR

2.3.1.1. Hükümdârlar, Şâirler ve İlim Adamları

2.3.1.1.1. Necâtî

Dîvânda adı geçen Necâtî, muhtemelle İbrahim Efendi Nicati olmalıdır. İbrahim Efendi Mustafa Efendi oğlu rûhanî ailesinde anadan olub. Uşak iken valideynleri ile birge Qazah’dan Şeki şehrine köçüb. Doğum ve ölüm tarihi belli deyil. Ancak onun M. F. Ahundov (1812-1878) ve Kerim oğlu Fatehle müasir olduğu melumdur. İbrahim Efendinin poeziyası esasen dinî mövzuda olub, minacat (Allah’ın terifi), net (peyğemberin terifi) ve qesidelerden ibaretdir.¹¹⁷ Kazakî de ne yazık ki fırsatın elden kaçırıldığını bu nedenle hiç kimsenin ânsız Necâtî’ye benzememesi yönünde dua eder:

Hayf geçdi vaqt fırsat destden
Kimsenüñ ansız Necâtî olmayu (121/3)

¹¹⁶Nejat Sefercioğlu, *age.*, s. 48.

¹¹⁷Teymur Bünyadov, vd. (Komisyon), *Qazaxdadır*, Bakı, 2007, s.46.

2.3.1.1.2. Muâviye b. İbn-i Süfyân (661-680)

Sahâbî, İbn-i Süfyan'dan dolayı Hz. Muhammed'in kayınbiraderi, Emevî hilâfetinin kurucusu ve birinci Emevî halifesidir. Hz. Hüseyin'in şehit olmasına sebep olan Emevî halifesi Yezîd'in babasıdır. Sıffin Savaşında askerlerinin mızraklarına Kur'ân-ı Kerîm sayfaları taktırarak Hz. Ali'ye karşı mağlubiyetten kurtulmuştur.¹¹⁸ Kazakî de birçok Sünnî'nin İbn-i Süfyân'ın hilesine aldanarak iman ve islamdan bî'ad olduklarını, her işin Allah için olmasını, şayet Allah için olmazsa eğer İbn-i Süfyân gibi inkâra düşebileceğini, Mîr Hamza ile Seyyid Yesârî'nin Muâviye'nin şerrini ortadan kaldırdığını söyleyerek Muâviye'yi Hz. Ali ile kıyaslamasının Hz. Adem'i şeytanla kıyaslamaya benzeyeceğini ifade eder:

*İbn-i Süfyân olamaz Haydar-ı Yezdâna kıyâs
Hâzret-i Âdemi gel eyleme şeytâna kıyas (74/1)*

2.3.1.1.3. Yezîd

Muâviye'nin oğlu ve Emevî devletinin ikinci halifesidir. Kerbelâ olayı onun zamanında olduğu için özellikle Maktel-i Hüseyin'lerde adı çok anılır. Alevî-Bektaşîler onun düşmanı olup "Yezîd" kelimesini bir küfür sözü olarak kullanırlar.¹¹⁹ Kazakî de mel'ûn münafıkların Yezîd'in yoluna girdiğini; fakat Hüseyinîlerin Yezîd'in taşıyla melûl olmayacağını, Yezîdîlerin günümüzde nimetlerle dünyada sefa sürdüklerini ve Hüseyinîler gibi Allah yoluna kurban olmadıklarını, Yezîdîliğin batıl bir inanç olduğunu, dinin esaslarını yakarak her taraftan tuğyana geldiklerini, Kur'ân'ın kaidelerinin Müslümanları bağladığını, Yezîdîlerin ise şeytanın kurallarına uyduklarını belirtir:

*Ey Yezîdân hüküm-ü Kur'ân oldu sizden mürtefi'
Hüküm için kânûn-ı şeytân size bes Kur'ân değil (105/4)*

2.3.1.1.4. Şahnigar Hanım Rencur (1850-1899)

Nigar, Şah Nigar- şâirin sevgilisinin adıdır. Eyni zamanda töləbəykən şairə maddi olarak kömək edib onu oxudan qadının adı da Nigar vəya Şah

¹¹⁸ **İslâm Ansiklopedisi**, Diyanet Vakfı Yay., C. 30, İstanbul, 2005, s.332-333-334.

¹¹⁹ İskender Pala, **age.**, s. 524.

Nigardır.¹²⁰Dîvânda “edîbe-i sertâcımız” olarak zikredilmesi, bize bu Nigâr’ın şâir olan Nigâr olduğunu göstermektedir. Nigâr Hanım, 1850 yılında Gazah rayonunun Ağköynek adlı köyünde dünyaya göz açmıştır. Babası Gazah’ın meşhur şairlerindedir. Rencur mahlasını kullanmasına bakmayarak Gazah’da herkes onu Mollahanım adıyla tanımıştır. Eğitimi ağabeyi Hacı Mehemmed Ağa’dan almıştır. 1899 yılında vefat etmiştir. Şahnigar Hanım’ın dindâr, namuslu, vaktinin çoğunu ibadetle geçiren bir hanım olduğunu yazarlar. İleri derecede bir eğitim almamasına rağmen iyi bir şairlik yeteneği varmış. Eserlerinin çoğu münacat, tarih kıtaları, sıradan olayları içeren şiirlerden ibarettir. Âşıkâne gazelleri fazla değildir. Nigârî’nin müritlerinden olduğu için şiirlerinin çoğu tasavvufî konuludur. Şahnigar Hanım’ın çeşitli nazım şekilleriyle yazdığı şiirlerinin sayısı iki yüz civarındadır. Dîvânı varsa da basılmamış veya bir araya getirilmemiştir. Firudin Bey Köçerli’nin verdiği bilgiye göre şâirenin münacat ve gazellerinden başka rubai, muhammes, müseddes ve sakinâmeleri de vardır. Bu şiirlerin dili çok akıcı ve anlaşılır olmasına rağmen konu itibarıyla birbirine çok yakındır.¹²¹

2.3.1.1.5. Mîr Hamza Nigârî

Asıl adı Hamza olan Nigârî, 1212 (1797) yılında Azerbaycan’ın Karabağ bölgesinde Zengezur kazasının Cicimli köyünde doğdu. Karakaş’ta iken tahsiline yardımcı olan ve her türlü ihtiyacını karşılayan Nigâr adlı bir hanıma şükran borcunu eda için Nigârî mahlasını aldığı rivayet edilir. Tahsil ve irfan hayatına genç yaşta Anadolu’ya gelerek Amasya’da, Nakşibendî şeyhlerinden Hâlid-i Bağdâdî’nin halifesi İsmail Şirvânî’ye (ö. 1270/ 1853) bağlanarak devam etmiştir. 1268’de (1851-52) Erzurum’a, 1271’de (1854-55) İstanbul’a giden Hamza Nigârî, buralardaki sohbetleriyle kısa sürede tanınmıştır. Daha sonraları çeşitli sebeplerden Erzurum, Amasya, Samsun, tekrar İstanbul ve en sonunda Harput’ta ikâmet etmiştir. Hamza Nigârî, 1303 yılının Muharrem ayında (Ekim 1885) vefat edince vasiyeti gereği naaşı ailesi ve muhibbânı tarafından Amasya’ya getirilerek oradaki bağlıları tarafından hazırlanan kabre defnedilmiştir.¹²²

¹²⁰ Parvana Bayram, Seyyîd Nigârî’nin Şiirlerinde Aksini Tapan Anenevî, Dinî ve Tasavvufî Mazmûnlar, **Filolojiya Meseleleri**, N.1, Azerbaycan Milli İlimler Akademisi M. Fuzuli adına Elyazmalar Enstitüsü, Bakü, 2008. s.570.

¹²¹ Firudinbey Köçerli; **Azerbaycan Edebiyatı**, C.II, Bakı 1981, s. 251.

¹²² Azmi Bilgin, **age.**, s. , 11, 12.

2.3.1.1.6. Selmân ve Kanber

Subûtî mahlaslı bir kimsenin dîvân sayfalarının kenarına yazdığı beyitte ismi zikredilen Kanber, Hz. Ali'nin siyâhî sâdık bendesi, sâdık hizmetkârıdır.¹²³ Selmân ise Selmân-ı Farisî'dir. Rivayete göre Selmân, başkanlığını Hz. Ali'nin yaptığı “kırklar” danmış.¹²⁴ Dîvândaki gazeller sona erdikten sonra Subûtî başlığıyla verilen bu beyiti de incelememize dahil ettik.

*Ne devletdür ki ey dil çāker-i kuṭb-ı zamān oldîñ
Nitekim çāker-i Şîr-i Hudā Selmān ü yā Kanber*

2.3.1.2. Tarihi ve Efsânevî Şahsiyetler

2.3.1.2.1. Lokmân

İki beyitte adı geçen Lokmân, hekimliğin piri ve sembolü olarak bilinir. Rivayete göre Lokmân her derdin devasını bilen bir doktordu; bütün otlar hangi derdin dermanı olduklarını ona söylerdi.¹²⁵ Nitekim Kazâkî de dermansız derdinin çaresi için Lokmân'a gitmiş Lokmân da çarenin kendisinde olmadığını, leb-i handâna gitmesini buyurmuştur:

*Derd-i bî-dermânımı dîñ eyledim Loḡmāna ‘arz
Bende yoḡdur didi çāre kıl leb-i ḡandāna ‘arz (84/1)*

2.3.1.2.2. Hatem

Hatem (Hâtem-i Tayyî) : Arap kabileleri arasında cömertliğiyle tanınmış olan İbn Abdullah b. Sa'd'ın lakabıdır. Tay kabîlesinden olduğu için “ Tâÿ, Tayyî, Tâî ” olunan Hatem, Peygamberimiz zamanında yaşamışsa da peygamberliğine erişememiştir. Çok zenginmiş. Kabîlesinin reisi ve şâir olduğu hakkında rivayetler vardır. Ancak onun meşhur oluşuna neden, cömertliği olup bu durum, darb-ı mesel haline dönüşmüştür. Bir gazvede Müslümanların eline esir düşen kızı, babasının cömertliğinden dolayı azâd edilmiş ve müslüman olmuştur. Edebiyatta cömertlik ile daima birlikte bulunan Hatem, özellikle kasidelerde yer edinmiştir.¹²⁶ Kazâkî dîvânında da Hatem, cömertlik yönünün sevgilinin mahallesinin dilencileri ile cömertlik yönünden mukayese ile geçmektedir:

¹²³ Azmi Bilgin, *age.*, s. 356.

¹²⁴ İskender Pala, *age.*, s. 434.

¹²⁵ Ahmet Talat Onay, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara, 1992, s. 276.

¹²⁶ İskender Pala, *age.*, s. 219.

Her biri Hâtemden artuğdur saḫāvetde belī
Sā'il-i kūyuñ gibi aşḫāb-ı iḫsān gelmemiş (82/2)

2.3.1.3. Masal Kahramanları

2.3.1.3.1. Leylâ(Leylî), Mecnûn(Kays)

Leylâ ile Mecnûn mesnevisinin erkek kahramanı. Asıl adının Kâys olduğu rivayet edilen bu kişinin gerçekte yaşayıp yaşamadığı, eğer tarihî bir kişilik olarak yaşamışsa ne zaman ve nerede yaşadığı, nesep ve hayatının mahiyeti hep tartışılabilen konulardan biri olmuştur.¹²⁷ Aşk, âşık ve maşûk için sembol olan kahramanlardır. Mecnûn sevgilisine düşkünlüğü, ızdırabı, perişanlığı ve cinnet haliyle âşık; Leylâ da naz, cevr ü cefa etme özelliğiyle maşûk için teşbih unsuru olmaktadır. Beyitlerde birlikte kullanıldığı gibi tek tek de geçtiği olmaktadır.¹²⁸

Şâir kendisinin Mecnûn olduğunu, muradının ise Leylâ'ya kavuşmak olduğunu, övgü veya yergi ile söz satmaya görevli olmadığını, cünûn olduğunu ve sohbetinin de Leylâ olduğunu söylüyor:

Medḫ ü zemle sözüümüz şatmağā me'mûr değiliz
Biz cünûnuz sözüümüz sohbet-i Leylâ Leylâ (10/6)

Edebiyat kültüründe beşerî aşktan ilâhî aşka ulaşmanın sembolü olarak bilinen Mecnûn'u¹²⁹ Kazâkî de bu yönüyle ele almıştır ve Giryân gibi divâne âşıkların amacının Leylâ (beşerî) değil de Mevlâ (ilâhî aşk) olduğunu belirtir. Gönlüne seslenerek dağda Mecnûn'un Leylâ'ya meşk eylediği gibi sen de Mevlâ'ya meşk eyle der:

‘Aşḫda Giryân gibi dīvānenüñ
Maḫşadı Leylâ dime Mevlâ imiş (76/7)

Mecnûn, mest, divâne, rüsvâ v.b. sıfatlarla vasıflandırılır. Çöllerde yaşaması sebebiyle söz konusu edilir. Mecnûn aşk vadisinde yolunu kaybetmiş bir saliktir:

Çıḫub cevlâna ād itseñ görünse zerrece rüyuñ
Düşüb dağlara Mecnûn teg ten ‘uryân eylemezdim mi? (122/3)

¹²⁷ Dursun Ali Tökel, *Dîvân Şiirinde Mitolojik Unsurlar Şahıslar Mitolojisi*, Akçağ Yay., Ankara, 2000, s. 441

¹²⁸ Ahmet Mermer, *Mezâkî Hayatı, Edebî Kişiliği ve Dîvanı'nın Tenkidli Metni*, AKM Yay., Ankara, 1991, s.93.

¹²⁹ Dursun Ali Tökel, *age.*, s. 441- 448.

2.3.1.3.2. Ferhâd, Şîrîn, Bî-sütûn

Hikâyenin kadın kahramanı Şîrîn, aşk hikâyesinin erkek kahramanı da Ferhâd'dır. Hüsrev adlı İran padişahının sevgilisi olan Şîrîn'e âşıktır. Şîrîn'in arzusu üzerine Bîsütûn adlı bir dağı delmesi istenir. Çünkü kendisi bir mimar, mühendistir. Dîvân şiirinde sevgilisine kavuşmak için zorlu, gerçekleşmesi güç işleri göze alan âşığı sembolize eder.¹³⁰ Kazâkî de dîvânında Ferhâd'ın sevgilisi Şîrîn'in tatlı dudaklarının arzusuyla dağları delmesi olayına telmîhte bulunur:

*Ârzû-yı leb-i Şîrîn ile dāğlar dağdub
‘Âlemi dutdı aduñ kendüñi Ferhâd itdüñ (104/2)*

2.3.2. KAVİMLER

2.3.2.1. Hind

Hindistan. Dîvânda bir yer adı olarak sadece bir beyitte kullanılır. Şâir, bu kavimlerden dünyanın en doğusundan en batısına kadarki milletleri kastetmiş olabilir:

*Hind ü Freng cümle geçüb destine
Virse gerekdür aña âlem harâc (27/3)*

2.3.2.2. Ye'cüc Me'cüc

Me'cüc ile Ye'cüc, Nuh peygamberin oğlu olan Yâfes zürriyetinden iki kabilenin adıdır. Kur'ân-ı Kerîmde adı geçen (Kehf/94, Enbiyâ/96) bu iki kabile tefsirlerde hayli değişik tanımlanmıştır. Ancak ortak noktaları dünyayı fesad verecekleri, kıyâmete dek bütün insanlığa şümüllü bir afet oldukları ve kıyâmete yakın zamanda, buldukları yerden çıkacaklarıdır. Nitekim dîvânda da bela meydanında kimsenin olmadığı ve Ye'cüc ile Me'cüc'ün ortaya çıktığı söylenir.

*İmdi meydân-ı belâda kimse yok
Çıkdı Yecüc ü Me'cüc söyleyü (121/5)*

2.3.2.3. Fireng

Avrupa'daki milletlerin genel adıdır.¹³¹ Dîvânda Hindû kavmiyle beraber kullanılmıştır.

¹³⁰ İskender Pala, *age.*, s.167.

¹³¹ Hakan Yekbaş, *age.*, s. 88.

2.3.3. ÜLKELER ve ŞEHİRLER

2.3.3.1. Kerbelâ, Kazak, Bekke, Necef, Tebrîz

Kerbelâ, Bağdat'ın 100 Km. güneybatısına düşer. Şimdi burada aynı adla yer alan bir şehirdir. Peygamberimizin torunu İmâm Hüseyin'in şehit olduğu yerdir. Hz. Hüseyin'in bu sahrada çok acıklı bir şekilde ve susuz bırakılarak şehit edilişi bir beyitte yer alır:

*Şehîdân üstüne sultân Hüseynim
Ki deşt-i Kerbelâ içre 'iyân it (20/3)*

Bağdat'ın güneybatısında bulunan Kerbelâ, Hz. Peygamber'in torunu Hz. Hüseyin'in şehit edildiği ve türbesinin bulunduğu yerdir. İslam âlemini yasa boğan Kerbelâ vakası için “Maktel-i Hüseyin” türünde birçok eser kaleme alınmıştır. Şiirimizde Kerbelâ; matem, şehadet, susuzluk gibi kavramlarla, şehit kanıyla sulanmış toprağının kudsiyeti ile anılır; çoğu zaman da tasa, gam, keder anlamında “kerb ü belâ” terkihiyle ele alınır.¹³²

Yer adı olarak dîvânda iki yerde geçen bir diğer mekan Kazak'tır. Azerbaycan'ın batı kapısı alınması mümkün olmayan bir kale, basılması imkansız bir kaledir. Ermenistan ile Gürcistan'a sınırdır. İnsanlığın ilk medeniyet beşiklerinden biridir. Ateşin ilk defa alınması, ocağın çatılması ve yeni medeniyetin ortaya çıkmasında bu bölgede yaşayanların büyük bir rolü vardır.¹³³ Şâir, Kazak'ta vahdet denizinden dem vuran öyle iddiacılar olduğunu ve bunların benlik şarabından içerek hülya damlasına gark olduklarını söyler.

*Belâgat nahlüñ Giryân ki nuḡkuñ meyve-i 'irfân
Kazaḡda sen gibi teḡşîrli bir şâ'ir ġazel düzmez (70/7)*

Necef de dîvânda adı geçen yer adlarındandır. Irak'ın başkenti Bağdat'ın güneyinde, nüfusunun çoğunluğunu şîilerin oluşturduğu ve Hz. Ali'nin türbesinin bulunduğu yerdir.¹³⁴ Dîvânda da Hz. Ali ismiyle birlikte geçer:

*Yâ 'Alî vaşlüñ temennâsında cân itdim telef
Rü'yetüñden ayru olmam kim baña her yer Necef (93/1)*

¹³² Emine Yeniterzi, “Klasik Türk Şiirinde Ülke ve Şehirlerin Meşhûr Özellikleri”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, , Klâsik Türk Edebiyatının Kaynakları Özel Sayısı, Prof. Dr. Turgut Karabey Armağanı, Volume: 3, İssue: 15, s.319.

¹³³ Teymur Bünyadov, vd., **age.**, s.1.

¹³⁴ Emine Yeniterzi, **agm.**, s. 323.

Tebrîz, İran'ın kuzeybatısında yer alan büyük bir şehirdir. Dîvân şiiri coğrafyasında şîî inançların önemli bir merkezi olması yanında telli/çizgili bir çeşit kumaşıyla anılır:¹³⁵

Yağduñ dilimi şems-i cihānım aradub dūn
Kaçduñ dağı Tebrîze Kelefrengē getirūñ (101/3)

Külbe-i ahzân, Arapça birer isim tamlaması olan “beytü'l-hazen” ve “beytü'l-ahzân”, kaybolan oğlu Yûsuf'un hasretiyle ağlaya ağlaya gözleri görmez olan Yakup peygamberin ikâmetgâhı için kullanılan tabîrlerdir; “beytü'l-hazen” hüznün evi ve “beytü'l-ahzân”, hüznün evi demektir. Külbe-i ahzân da bu Arapça tamlamanın karşılığı olarak Farsçada kullanılır. Şâirler, kendi fakir ve gamlı odaları, evleri için de bu tabîri kullanırlar.¹³⁶ Kazâkî: “Gözyaşımın hüznün evini sele verdim. Ayrılığının ateşi bedenimi yakarak bir mum gibi eritti.” der:

Külbe-i ahzânı sensüz seyle virdim eşkden
Şem' teg cismim eritdi yağdı nâr-ı firqâtūñ (99/2)

2.3.4. NEHİRLER, DENİZLER, DAĞLAR

2.3.4.1. Bahr-i Ummân

Arap yarımadasının güneyi ile İran'ın güneyi arasında kalan deniz. Umman adıyla bilinen Arap yarımadasındaki ülkeden Hind kıyılarına dek uzanan Hind okyanusuna da bahr-i Ummân denilir.¹³⁷Dîvânda, âşığın sevgili için akıttığı gözyaşının bu suyu bol okyanusa dönüşmesi münasebetiyle yer alır:

Felek ten bî-minnet pā gezdirdirdi tahtını
Bahr-ı ummân oldı dîdemden ağan seyler baña (4/6)

2.3.4.2. Dağlar

Hız. Mûsâ'nın Allah'la konuştuğu dağ. Hak, Hız. Mûsâ ile nefis yönünden konuşmuştur. Dağ konuşmadan sarsılıp un ufak olduğu gibi, onun Allah ile konuşmasında da İlâhî tecelli sebebiyle nefsi toz olmuş, yani helak olmuştu. “Tur'un sağ yanından ona seslenmiştik.” (Meryem/80) âyetindeki sağ ifadesi Hız. Musa'nın

¹³⁵ Emine Yeniterzi, *agm.*, s. 328.

¹³⁶ Necmettin Halil Onan, *age.*, s. 99.

¹³⁷ İskender Pala, *age.*, s. 503.

nefsini gösterir. Yani onun nefsi fena fillah'a ermişti. Onun bayılması, mahv ve yok olmaktan ibarettir. Hak yok olmamış gibi, kul ise yok olmuş gibi vardır.¹³⁸ Dağ ve kûh kelimeleriyle ifade edilenlerin dışında Tûr Dağı Hz. Mûsa ve Allah'ın nûrunun tecelli ettiği yer olması sebebiyle söz konusu edilir:

*Âteş için Tûr-ı tecellâya çık
Nûra kavuş kıl leb-i gülnârı şerh (29/4)*

*Tûr-ı sevdâya gönüldendir 'azîmet 'aşkla
'İlm-i ma'nâdan hemîn remz ü nikâtuñdur 'arz (85/3)*

2.4. İNSAN

Kazâkî dîvânında insan şöyle anlatılır: Allah iyiyi ve güzeli seçebilmesi için insana akıl vermiştir. Bir derdini bin dert yapmamak isteyen insan, gördüğü herkese derdini söylememeli. Âşık olmayan insanlar bülbülün cefasını kaldıramaz; zira hayvan olmayan insan, aşkın gücünü anlar. Âşık olmadan bağırانlar insan değil, eşektir. İnsan kendi günahını görmeden başkasının ayıbına takılmamalıdır. Dünya halkı cenneti de cehennemi de kendi eliyle seçmektedir. Dünya halkı emir olmadan asla hareket edemez. Yerin ve göğün halkı varlığını Allah'a borçludur. İnsan için âlemde unutulmaması zarûrî olan bir şey vardır ki o da semâvât, arz ve dağlara teklif edilen emâneti, insanın yüklenmiş olmasıdır¹³⁹:

*Mest iken ervâh âdemi aldı bârûñ yoğsa kim
Hiç bir 'âkil cebel kaldırmamış bârûñ senüñ (102/3)*

İnsana emânet edilen irfan, ma'rifetullah'tır. Ahzâb sûresinin 72. âyetinde buna işaret edilmektedir: “Biz emâneti, göklere, yere ve dağlara sunduk; onu yüklenmekten kaçındılar. O'nun sorumluluğundan korktular, onu insan yükledi (Bununla beraber, onun hakkını tam yerine getirmede.) Çünkü o, çok zâlim ve câhildir.” Kazâkî de yukarıdaki beyitte bu olaya telmihte bulunmaktadır.

¹³⁸ Ethem Cebecioğlu, *age.*, s. 722.

¹³⁹ Sahih-i Buhârî Muhtasarı, Müt. Kâmil Mîras, *Tecrîd-i Sarîh Tercüme ve Şerhi*, C. IV, Ankara, 1981, s. 529.

2.4.1 GÜZELLİK

Kazâkî dîvânında en çok ele alınan kavramlardan biridir. Şâir, insanın fizikî güzelliğinden çok manevî güzelliğinin önemli olduğunu ifade eder. Çünkü fizikî güzellik geçicidir. Allah'ın yanında asıl değerli olan insanın iç güzelliğidir.

2.4.2 SEVGİLİ

Dîvânda tasvir edilen sevgili; aşkıyla yanıp tutuşan âşğın gönül aynasından bakınca cemâlini göreceği, tende beslenen canın onun yoluna harcanması ile bir değer kazanacağı, ona danışıldığında en önemli işlerin en doğrusunun olacağı, sadece ayrılık gecesinde yanan âşğa yüzünü göstereceği, mağmûm olan âşğı kendisinden gelen kâğzın kurtaracağı, gönülün ağıyârdan geçerek bakacağı, âşğın kelâmının onun sayesinde şekere bala dönüşeceği, âşğa bakmaması bile âşğın yüreğine ateş düşüreceği, âşık ile sözleşmesinin kâlu belâya dayandığı kişidir:

*Va'ad eylemiş yâr ile biz kalû belâdan
El çekmeziz aldık nazarın şah-ı velâdan (113/1)*

Dîvânda sevgili için kullanılan diğer ifadeler “dildâr” ve “mahbûb” kelimeleridir. Dildâr âşğın sevgisinde hoş-sebât bulduğu yoldaşdır. Dildâr için çile çeken âşık, zevke erir ve canını seve seve onun yoluna verir. Onu yad eden âşık, peşinen nale ile feryadı da murat etmiştir. Âşık onun mahallesinde yanıp yakılıp ahlâr ederek derdine dert ekler, devadan geçer:

*Muķîm ol ehl-i sevda teg ser-i kūyunda dildârîñ
Beher dem arturub derdüñ yaķıl âh it devâdan geç (24/5)*

Âşıkları sayısız olduğu hâlde, sevgili bir tanedir. O anonim bir tiptir. Hiçbir şâirin sevgilisinin adını bilmeyiz. Kişiselleştirilmez, "özel"leştirilmez. Türkünün, "Yar ismini desem olmaz/Düşer dillere dillere" dediği üzere, kişinin özel'inden sakınmak gerekir.¹⁴⁰ Kazâkî'nin dîvânının birçok yerinde bahsettiği sevgili Allah'tır. Bunu şu ifadelerden anlıyoruz: O'na kavuşmak için mâsivâ olan candan kurtulmak gerekir; çünkü can madde hayatının devamlılığını sağlar. Âşık, onu sadece gönül aynasından bakınca görebilir, nitekim gönül Allah'ın evidir. Yâr, Tur Dağına tecelli edendir. Gam köşesinde âşık, ağıyara bakmayarak O'nu diler; çünkü O'nunla kâlû

¹⁴⁰ Cemal Kurnaz, "Vuslat Yolculuğu", **Turkish Studies**, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 5/3 Summer 2010, s.449.

belâ'da sözleşmişlerdir ve bu sevgilinin peygamber ve velîlerden birçok seveni vardır:

*Öyle bir maḥbûba dil virmiş bu Giryân kim anuñ
Enbiyâ vü evliyâdan nice biñ şeydâsı var (57/7)*

Kazâkî, sevgili ile yabancıları hemdem görse sabreder; çünkü güle dikensizlik yakışmayacağını iyi bilir diyerek rakip için “diken” ifadesini kullanır:

*Yâr ile aġyârı hem-dem görse Giryân şabr ider
Neylesün zîrâ yakışmaz güllere bî-ḥârlıġ (92/7)*

2.4.2.1. Sevgilide Güzellik Unsurları

2.4.2.1.1. Saç (Zülf)

Saç, sevgilinin üzerinde durulan ve tasavvurlara konu olan güzellik unsurlarından biridir. Daġınık şekli, siyah rengi ve kokusu sebebiyle birçok unsurla benzerlik gösterir. Dîvânda, saçın en çok tasavvurlara sebep olan özelliġi şeklidir.¹⁴¹ Sevgilinin gözleri âşġın aklını nasıl alırsa saçları da âşġı kendisine bağlar. Bu nedenle sevgilinin zülfünün zincirinin baġına düşen divâne âşık çöktür. Burada âşık için divâne sözcüġü kullanılmış; çünkü sevgili kendi daġınık saçları gibi âşġın da gönül cemiyetini daġıtır ve onun aklını alır.

Yanaġın iki yanına sarkan saça zülf denir. Hiç kimsenin ulaşamadıġı gaybî hüviyyet.¹⁴² Bu nedenle Kazâkî de Allah'tan ikiyüzlüler gibi benlikle bir îmân istemez. Sevgilinin siyah zülfünü tavk-ı câna yeġ tutar:

*İstemem îmân mürâyîler gibi benlikle ben
Küfr-i zülfüñ tavk-ı cân îmândan artıkdur baña (3/3)*

Saçın halka olarak tasavvuru kıvrımlı şekline dayanır. Bunun yanında yakalama, çekme ve baġlı tutma özellikleri de bu tasavvurlara sebep olur:

*Zencir-i zülfüñ düşen bendine dîvâne çoġ
Şan viriyor ḥalkası rütbe-i îkâna çoġ (33/1)*

¹⁴¹Nejat Sefercioġlu, *age.*, s. 147.

¹⁴²Ethem Cebecioġlu, *age.*, s. 788.

Saç koku bakımından anber gibi kokar. Eğer zülfe sâbâ rüzgarı değse kokuyla her tarafa gider. Böylece de nerede olursa olsun yayılan bu güzel kokulardan gönül erbâbına da gider.

Kâkül ve turra alın üzerine düşmüş, kıvrımlı saçtır. Âşığın her şeyini alan sevgili, ona kakülünün ukdesinde yer vererek âşığa orayı menzil kılar. Gönül bir kaküle (sevgiliye) gönül verdiğiinde ejderhalardan kurtulup da şahmarın tutsağı olan kişi gibi olur. Gönül ve kakül sözcükleri cüz söylenip küll'in kastedilmesi yoluyla mecaz-ı mürselli kullanılmıştır:

*Çekdi el alandan bağlandı dil bir kâküle
Oldı şehmâruñ esîri ejdehâlardan geçüb (14/2)*

2.4.2.1.2. Kaş

Kaş ve kirpik gözle beraber bir bütündür. Kâtil olarak vasıflandırılan gözün, âşığı yaralamak ve öldürmek için kullandığı silahlar, yay, keman, hançer ve kılıç olarak tasavvur edilen kaş ile ok olarak düşünülen gamze ve kirpiktir. Benzerlik şekil yönündendir. Kaşın çatılması ile “yay çekmek”, “keman kurmak” deyimleri arasındaki münâsebet, çatik kaşın insana verdiği zarar (alında kırışıklıklar meydana getirmesi) ile kurulu bırakılan yayın, yaya verdiği zarar arasındaki münasebet de kaşın yay olarak tasavvuruna sebep olur.¹⁴³ Kirpik, çoğunlukla, kâtil olarak vasıflandırılan sevgilinin ve gözünün öldürücü bir silahı durumundadır. Göze ve yay olarak düşünülen kaşa olan yakınlığı buna sebep olan en önemli husustur.¹⁴⁴ Dîvânda da kaş için kemân ve yay, kirpik için ise ok kullanılmıştır:

*Dem-â-dem kânımı içmiş ki ey büt gözlerüñ toğdur
Çekilmiş kaşlaruñ yay teg düzülmüş kirpiğüñ oğdur (58/1)*

Allah'ın güzellerinin kapısına yüzümüzü sürüp yalvarırız. Sevgilinin yüzü âşıklar için kible, kaş şekil benzerliği dolayısıyla mihrâb olarak tasavvur edilmiştir:

*Münâcât eyleriz hâk-i der-i hübâna sirtüb yüz
Beher dem sâcid-i tāk rû-yı ebrû-yu bütânız biz (71/2)*

¹⁴³ Nejat Sefercioğlu, *age.*, s. 163.

¹⁴⁴ Nejat Sefercioğlu, *age.*, s. 174.

2.4.2.1.3. Göz (Çeşm, Dîde)

Göz, sevgilinin kişiliğini aksettiren ve ona uygun düşen bir güzellik unsurudur. Sevgili, âşık hakkında düşündüklerini uygulama safhasına göz vasıtasıyla koyar. Göz, âşıkları sevgiliye cezbeden, bağlayan en önemli güzellik unsurlarından biri olarak ele alınır. Bu özelliğinin yanında, fettân ve şûh bir dilber olarak tasavvuru da, âşıkların gönlünü çelen, meftûn eden bir özelliğe sahip olmasına dayanır. Sevgili, âşıklarına revâ gördüğü her türlü eziyeti göz vasıtasıyla icrâ eder. Kaş, gözün elindeki yaydır ve gamze, kirpik oklarını bu yay vasıtasıyla âşıkın sînesine, gönlüne yağdırır.¹⁴⁵Nitekim Kazâkî de: “Canım ve gönlüm bakışının lütuflarını paylaşamaz. Kan dolu gözlerime bâis o savaştandır.” der:

*Eltâf-ı nigāhuñ idemez pāy dil ü cānım
Ol ħarbdedir dîde-i ħûn-bārıma bā'ış (22/3)*

Âşığın gözleri gam doludur ve gözünden akan seller bahr-i umman olur. Âşığın gözünden düşen incilerin kıymetini ise dünyada kıymeti bilinmeyen dürdanelerden sormak gerektiği söylenir:

*Gözünden derdlü Giryānıñ düşen incülerüñ ħadrin
Cihānda ħadri nā-maħdûr olan dürdānelerden şor (55/7)*

Göz, sevgilinin şamdan daha aydınlık cemali karşısında kamaşır.

Göz, dîvânda “tok gözlü ol-“ deyimini içerisinde de kullanılmıştır. Şâir, âşığa seslenerek her zaman gözünün tok olmasını ve Allah’a tevekkül edip kanâat köşesini beklemesini söyler.

2.4.2.1.4. Gamz

Gamze, sevgilinin âşığa cevri ü cefâ etmekte görevli ve kâtil olarak vasıflandırılan gözünün en önemli silahlarından biri olarak düşünülür. Âşığın sevgiliye ilgi duyup bağlanmasına sebep olan güzellik unsurları arasında önemli bir yeri olan gamze, aynı zamanda âşığın, gönlünün ve canının yaralanmasına sebep olan öldürücü bir silahtır.

¹⁴⁵ Nejat Sefercioğlu, *age.*, s. 167, 168.

Dîvânda, gamze ile ilgili kurulan en önemli unsur oktur. Bu tasavvurda göz ve göz ile bir bütünlük arz eden kaşın önemli bir yeri vardır. Fettân olan göz, gamze oklarını, yaya benzetilen kaşları vasıtasıyla hedefine gönderir.¹⁴⁶

*Ķānlar şaçarım çeşm-i ciğer-hāruñ elinden
Ķamzuñ okıdur āh-ı āteşbārıma bā'is (22/2)*

2.4.2.1.5. Yüz

Tasavvufî anlamı, sevgili İlahî güzelliği seyretmedir.¹⁴⁷ Genel olarak sevgilinin yüzü, parlaklığı, aydınlığı ve güzelliğiyle tasavvur edilir. Âşık, sevgilinin yüzüne kurban olmak ister, yüzünün seyriyle mest olup kendinden geçer. Âşık, canını verse dahi sevgilinin yüzünü bir an göremez; çünkü sevgili, yüzünün seyriyle canını veren âşıklara hiç bakmaz. Ayrıca bir ceset olarak nitelendirilen vücut, sevgilinin yüzünü görmeye bir utançtır. Yüzün Hakk'ın tecelligâhı oluşu da beyitlerde geçer:

*Ķaddüñ teg serviler āzādelikde pāyidār olmaz
Yüzüñ āyine-i vech-i ilahīdür ğubār olmaz (65/1)*

Kötü huylu nefsin elinden Giryân'ın yaptığı gibi yan yakıl. Yârin huzuruna çıktığında sararmış solmuş benzin senin durumunun sevgiliye en güzel ifadesidir:

*Nefs-i bedkārıñ elinden yan yakıl Giryân gibi
Yâre ħālūñ rüy-ı zerdüñ 'arz ider dīvāna çıĥ (32/4)*

Kazâkî, çok sayıdaki ay yüzlülerden meclise ışık gelmemesi karşısında şaşırır:

*Ķutulmuş sensüz ey büt gönümü hem-demlerim aĥmaz
'Acebdür bezme bunca māh-rūlardan ziyā gelmez (68/3)*

2.4.2.1.6. Ağız (Dehen, Fem)

Kazâkî dîvânında ağız üç yerde geçmektedir. Bunlar daha çok sözün çıkış noktası olarak kullanılmıştır. Aşk cellâdının, âşığın başının üzerinde gözü olsa da âşığın kanını alan sevgilinin ağzından âşığın katli için emir veya ferman çıkmamıştır:

¹⁴⁶ Nejat Sefercioğlu, *age.*, s. 172.

¹⁴⁷ Ethem Cebecioğlu, *age.*, s. 224.

*Munţazırdır bāşım üzre katl için cellād-ı aşk
Kānımı alan femüñden emr ü fermān gelmemiş (82/6)*

2.4.2.1.7. Dudak (Leb)

Farsça, dudak demektir. Leb-i la'l: al dudak.¹⁴⁸Dudak, kırmızı rengi ve âşığa can verme vasıflarıyla zikredilmektedir. Dîvândaki sevgili, ancak can veren, yani ölen âşığına cemalini gösterir ve la'le benzeyen dudağının şarabı âşığa o zaman helal olur. Dudak, renk yönüyle “gülnâr, gülgûn” hem kıymet hem de renk yönüyle de “la'l”e teşbih edilir:

*Cān viren uşşâkına arz-ı cemāl eyler nigār
Bāde-i la'l-i lebin her dem helāl eyler nigār (65/1)*

Şîrîn'in dudağının arzusıyla Ferhâd dağı delerek âlemde ad sahibi olmuştur. Âşığın derdine ilaç, sevgilinin leb-i gülgûnudur. Tabîbler tabîbi Lokmân dahi âşığın derdi karşısında çaresiz kalarak âşığa derdinin çaresinin sevgilinin leb-i handânında olduğunu söyler:

*Derd-i bî-dermānımı dün eyledim Loqmāna arz
Bende yokdur didi çāre kıl leb-i handāna arz (84/1)*

2.4.2.1.8. Boy

Boy, uzunluk, incelik, ve düzgünlük bakımından serviye benzetilmiştir:

*Qaddüñ teg serviler āzādelikde pāyidār olmaz
Yüzüñ āyine-i vech-i ilahîdür gubār olmaz (65/1)*

2.4.2.1.9. Beden, Ten, Endâm

Mutasavvıf şairlerin şiirlerinde zindana en çok benzettikleri nesne bedendir. Bedenin nasıl zindan olduğunu ise Eflatun (ö. İ.Ö. 347) şöyle açıklamaktadır: Varlıkta esas olan rûhtur. Allah, önce bütün âlemleri canlandıran küllî rûhu sûretlendirmiştir. Ondandır, bu küllî rûhtan gezegenlerin her birine mahsus ayrı bir rûh meydana getirmiştir ki bunlar da feleklerin ruhlarıdır. Dolayısıyla dünyanın da bir rûhu vardır. Ondandır yıldızların vekilleri olan ikinci derece ilahlar, şeytanlar ve dünyamızın rûhundan hayvanlardaki cüz'î rûhlar ile insana ait rûhu

¹⁴⁸ Ethem Cebecioğlu, *age.*, s. 471.

ayırılmışlardır. Bu bakımdan insana ait rûh en büyük rûhun bir zerresidir ve cesede girmeden de vardır. Rûh sonradan, kendisi için zindan olan bedene girmiştir.¹⁴⁹ Giryân Kazâkî dîvânında da kuş olarak tasavvur edilen rûh için ten, bir zindana benzetilmiştir:

*Bâğ-ı vahdetden cüdâ düşdüm gam u hicrādayım
Murğ-ı rûhum çün benim mânend-i zindân bir kafes (73/2)*

Rengi, tazeliği, kokusu ve yumuşaklığı sebebiyle endâm bir güle teşbih edilir:

*Genc-i vîrānede Giryân gibi çok aşık var
Nice bir bekleye şahbâ-yı gül endâmı getir (51/7)*

2.4.2.1.10. El, Avuç, Parmak

Dîvânda, sevgilinin eli ile ilgili olarak pek fazla tasavvura rastlanmaz. El; el çekmek, elinde ihtiyarı olmamak, el almak ve el üzmek şeklinde birkaç deyimmin içinde kullanılır:

*Mürîd-i cām-ı aşk olduñ elüñde ihtiyāruñ yok
Özüñden urma dem Giryân beher dem cehlüñ ikrār it (18/7)*

2.4.2.2. Sevgili ile İlgili Diğer Unsurlar

2.4.2.2.1. Bûse

Farsça öpmek, öpücük demektir. Tasavvufî olarak batındaki feyz ve cezbe; müjde alındığında duyulan zevk veya haz; ilim ve anlama ve anlatma bakımından sözün keyfiyetini kabul etme yeteneği; rûhun vasıtasız olarak aldığı zevk veya haz gibi çeşitli mânâları ihtiva eder.¹⁵⁰ Bûse, bir beyitte meyveye benzetilerek ham ile olgun şekillerinin olduğu söylenmiş, ham şeklinin lezzet bakımından daha üstün olduğu belirtilmiştir. Diğer beyitte ise şâir, sevgilisini dizine oturmuş, ondan bûseler alır hayâl etmektedir:

*Âr-ı vāruñ virüb al muğbeçenüñ bûsesini
Puhtesi telhi aceb meyve ki bak hāmı leziz (44/3)*

¹⁴⁹ Cavit Sunar, **Tasavvuf Felsefesi veya Gerçek Felsefe**, Anadolu Aydınlanma Vakfı Yay., İstanbul, 2003, s. 17-18.

¹⁵⁰ Ethem Cebecioğlu, **age.**, s. 164.

2.4.2.2.2. Söz (Kelâm)

Tasavvuf söz değil yaşama işidir. Bir başaka deyişle, tasavvuf ehli laf (kal)'a değil yaşama (hâl)'ya önem verir. Kişinin değeri için şu atasözü gündemdedir: “Kelâmımdan olur ma'lûm, kişinin kendi mikdarı.”¹⁵¹ Söz, dîvânda üzerinde çok durulan unsurlardan biridir. Ayrıca cümle anlamında da kullanılan sözün, yerinde söylenilmesi, ölçülüp söylenilmesi, hak eden insanlar için söylenilmesi ve faydeli olması gibi niteliklere sahip olması gerektiği ifadelerde bulunulur. Daha sonra şâir, kıskananlara seslenerek belâğât ağacının meyvesiz olmayacağını, sözündeki fesahâti görmelerini söyler. Yârin ağzından çıkan sözleri ise şeker ve bal olarak nitelendirir:

Ṭurma gönül ṭuruna çık şevkmend
Eyle kelâm yâr ile be-şehd ü kand (37/1)

2.4.2.2.3. Reftâr

Sevgili naz ehlidir. Gül olarak nitelendirilen sevgilinin yürüyüşüne benzer bir yürüyüş de dünyada yoktur. Sevgilinin meclisten ayrılması cemiyet ashâbını yok eder. Sevgilinin salınarak yürüyüşü evhamı meclisten kaldırır:

Fıraḳuñ sâkiyâ cem'iyet aşhâbın helâk eyler
Ṭağit evhâmı meclisden gelüb bir nâz-ı reftâr it (18/3)

2.4.2.2.4. Kûy

Kûy, âşığın her zaman orada olmayı istediği; ancak bir türlü erişemediği bir mekândır. Bu mekânda nasipsiz bir dilenciye benzetilen âşık, el açıp dilenerek gönlünün ahvâlini sevgiliye arz eder. Bir diğer beyitte ise sarhoş âşığın gözünün önünden bir an olsun gitmeyen ve sevgilinin orada olması sebebiyle âşıkların tavâf etmesi gerektiği yerdir. Bu yerin dilencileri cömertlikte nam salmış Hatem'den daha büyük ve ihsan sahibidir:

Her biri Ḥâtemden artuḳdur saḫâvetde belî
Sâ'il-i kûyuñ gibi aşhâb-ı iḫsân gelmemiş (82/2)

2.4.2.2.5. Eşik, Kapı

Sevgilinin eşiği son derece önemli, erişilmesi zor ve yüksek bir yer olarak tasavvur edilir. Âşığın bütün arzusu o kapıya ulaşmaktır. Sevilenin ve övülenin eşiği,

¹⁵¹ Ethem Cebecioğlu, *age.*, s. 648-649.

onun nazarında, şikâyetçilerin sığınağıdır. Burası Allah (c.c.)'ın huzurudur.¹⁵² Âşık, burada yalvararak bir dilenci olduğunu söyler ve suçunun affını ister:

Münâcâtım kabûl it kim kapuñda sâ'ilim yâ Rabb
Bağışla cürmümi lütfen nazar kııl bâ'ilim yâ Rabb (12/1)

2.4.2.2.6. Ayağı Toprağı

Sevgilinin, âşık için büyük önem taşıyan unsurlarından biri de ayağının toprağıdır. Şâir, aşktan dolayı ayağı yalın, başı açık gezdiğini; elemelerin ve sitemlerin çokluğundan şaşarak ayaklara toz olduğunu söylüyor:

Keşret-i âlâm ü sitemden şaşub
Oldım ayaklara gubâr ey meded (42/3)

2.4.2.2.7. Nefes

Nefes; soluk, hafif rüzgâr, uzun söz, mühlet, bolluk, genişlik anlamlarını ihtiva eden Arapça bir kelimedir. Kâşânî'ye göre bu, gaybden gelen latifeler sebebiyle, kalplerin rahatlamasıdır. Bu, sevenin sevilenle ünsiyetidir.¹⁵³ Kazâkî dîvânında nefes, ölümlere can bahşeder:

Her kim almış olsa ger pîr-i muğândan bir nefes
Dem-be-dem cânâna cân virmek için eyler heves (73/1)

Yukarıdaki beyitte “pîr-i mugan” yani “meyhanecilerin miçosu” anlamına gelen bu tamlama meyi yani Allah aşkını insanlara öğretmeye çalışan kişidir. Bunu öğrenen kişi de maddî hayatı ifade eden canı canânın yolunda kuban etmek için her zaman can atar.

2.4.2.2.8. Selâm

Sevgilinin selâmının âşığa gelmemesi âşığı mutsuz eder. Müjdecî olan esen yellerin sevgilinin selâmının kokusunu getirmesi ise âşığı mutlu eder:

Dün selâmuñ gelmedi nâşādım şādım bugün
Geldiler bû-yı selâmuñla esen yeller baña (4/7)

¹⁵² Nejat Sefercioğlu, *age.*, s. 237.

¹⁵³ Ethem Cebecioğlu, *age.*, s. 542.

2.4.2.2.9. Şefkât, İltifat, Muhabbet, İlgi

Sevgiliden beklenen muhabbettir. Şâir, şiirlerinin sevgi deryasını coşturduğunu söylüyor. Sevgiliye duyulan muhabbet gönül ateşinde ezelden beri yanıp gövünmektedir. Bu ateşin menbası Allah'tır. Muhabbet; gam, cefa olmadan muhabbet mümkün değildir:

*Muhabbet âteşi gönlümde gövünür ezeldendir
Yanub mahviyyetim dünyâda bir hulûkı güzeldendir (45/1)*

Sevda hastası âşık, sevgilinin iltifatını diler. Âşığın iyileşmez yaralarına şifa sevgilidedir. İltifattan kasıt, bazen sevgilinin bir tebessümüdür. Yoksa âşık, sevgilinin dert ve mihnetlerinden ikrah etmez; zira dertsiz muhabbetin mümkün olmadığını iyi bilir ve bundan zevk duyar:

*Derd ü mihnetlerden ikrâh itmezem kâim almışım
Derdsüz zîrâ muhabbet ğayr-ı mümkündür huşûl (109/3)*

2.4.2.2.10. Hande, Nâz, Cilve

Naz, iki beyitte sevgilinin yürüyüşüyle ilgilidir. Diğerlerinde ise nefsin besin kaynağı ve Yezîdîlerin de bunlarla neşelendiği unsur olarak ifade edilir. Cilve ise, kâlû belâdan gelen ve Allah'ın Tûr dağına tecellisidir. Aşk yolunda ilerleyen âşığın mâşuğuna ulaşabilmesi için ondan destek almasıdır. Bu aşkın kaynağı da kâlû belâyaya dayanır:

*Nâr-ı aşkum kâ'inât olmazdan evveldür belî
Cilve-i kâlû belâdan kaldı gönlümde kabes (73/5)*

2.4.2.2.11. Gönül

İnsanın yaşaması için gönle olan ihtiyaç ve can kavramı gönle daha da önemli bir yer hazırlar. Bazen sevgilinin cemalinin peyda olduğu bir aynaya, bazen tahta benzetilir. Bu nedenle gönül, "Kalp Allah'ın evidir; âlemlere sığmayan Tanrı insanın kalbine sığmıştır. Dünyalara sığmayan Allah bir gönüle sığarsa o gönül yere göğe sığmaz. Yıldırımlar yuvası olan gönül, göklere, kâinata sığmayan bir tecellidir."¹⁵⁴ Kazâkî de: "Tevfik-i ilâhî şayet bir gönülde yoldaş olsa parlak bir ayna gibi, o gönülde bir zerrecik gubâr olmaz." der:

¹⁵⁴ Zülfi Güler, "Şeyh Galib Divanında Ayna Sembolü", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.14, S.1, Elazığ, 2004, s. 103-121.

*Tevfîk-i ilâhi ger bir dilde refîk olsa
Mirât-ı mücellâ teg ol dilde gubâr olmaz (67/5)*

Hüzünlü, divâne ve maraz olarak nitelendirilen gönül, vuslattan ümitsiz olunca aşk ateşiyle yanar ve “helmin mezîd” der:

*Olmasun divâne gönülüm vuşlatuñdan nâ-ümîd
Âteş-i ‘aşkuñda yanduğca disün helmîn mezîd (40/1)*

Gönül âşğın aşkıyla ilgili her türlü gelişmenin algılandığı yerdir. İnsanın yaşaması için gönle olan ihtiyaç ve can mefhumu ona daha da önemli bir yer hazırlar. Gönül bir hitap yeridir. Gam ve kederle beslenir. Sevgilinin hayali ile mutlu olur, nazıyla kendinden geçer. Ağyara asla tahammülü yoktur. O, aşkın yağmasına uğramış, sevgilideki güzellikler ile darmadağın olmuştur. Bu yüzden perişandır, dertlidir, hayrândır, bîçâredir, harâptır, sergeştedir, şikestedir ve kararı yoktur.¹⁵⁵

İnsandaki gönül, Allah’ın Kâbesi ve tahtıdır. Bu sebepten, mutasavvıflara göre, gönlün kıymeti pek büyüktür. Bir gönül yapmak, yüz bin Kâbe yapmaktan üstün ve hayırlı bir iştir.¹⁵⁶ Gönül, bakınca sevgilinin peyda olacağı bir aynadır bazen. Kimi zaman da sevgilinin kâkülünün darmadağın ettiği bir yerdir. Gönül, Allah’ın evidir:

*Bilür erbâbı gönülüm beyt-i Hâkğdır
İderdüñ olsa imânuñ ziyâret (19/3)*

Konuyla ilgili olarak şu hadis-i şerif nakledilmiştir: “Allah mümin kullarının kalbindedir.”¹⁵⁷

Gönül, sabah akşam sevgilisini diler. Sevda askerinin hücumundan harap olur:

*Leşker-i sevdâ hücumundan harâb oldı gönül
Çâr nâ-çâr itdim artık hazret-i Sübhâna ‘arz (84/3).*

2.4.3. ÂŞIK

Âşğın en dikkat çeken vasfı, sevgiliye olan karşılıksız aşkı ve sevgiliden ayrı kalmanın verdiği rûhî ve fizikî çöküntü içinde olmasıdır. Âşık, sevgilinin yüzüne

¹⁵⁵ İskender Pala, *age.*, s.185-186.

¹⁵⁶ Necmettin Halil Onan, *age.*, s. 33.

¹⁵⁷ İmam Gazâlî, *age.*, s.32

kurbandır. Âşığın kurban olarak tasavvuru sevgiliye olan aşırı bağlılığına ve onun yoluna can vermenin kendisi için bir mutluluk vesilesi olmasına dayanır.¹⁵⁸

Âşığın mest olarak tasavvuru, davranışları bakımından sarhoşla kurulan ilgiye dayanır. Âşığı bağı yanan âşıklardan sorulmalıdır. Sarhoş oluşunun bir başka sebebi tasavvuf açısından şarabın ilâhî aşkı ifade etmesidir. Bu nedenle vahdet yolunun tasviri dertsizlere değil de fedâîleri olan bağı yanık âşıklardan sorulmalıdır:

*Şorulmaz zâhid-i bî-derde resm rah-ı vahdetden
Fedâyiler sülûkuñ 'âşık -ı sūzânelerden şor (55/4)*

Sevgilinin mahallesi sarhoş âşığın gözünün önünde durur. Âşık, sevgilinin yüzüne muhtaçtır. Sevgilinin yüzü, sevgilinin mahallesinde olduğu için âşık devamlı orayı tavaf etmelidir. Sabırsız bir âşığın nâlesi ise baş ağrıtır. Kontrolünü kaybeden sarhoşların çoğu nâra atar, âh çeker. Münkirin anlayamadığı konularda âşığa zerreden bile haber gelir.

Âşık, Mecnûn gibi delidir. Âşığın deli olarak tasavvuru sevgiliye aşırı düşkünlüğüne dayanır. Delilerin bir özelliği de sabırsız olmaları ve bağırap çağırımlarıdır. Sevgilinin vefasızlığı sabrının sonuna gelen âşığı bir deliden farksız kılar. Şâir de kendisini âşık olarak görür. Fedâîler sülûkunu yanan âşıklar anlar. Bülbül gece gündüz gülü sorup ondan cevap alamadığı gibi âşık da pervane gibi yanmadıkça sevgiliden nikab alamaz. Âşık ile bülbül arasında ilgi kurulmasına sebep sevgilinin vuslatından uzak olmalarındaki müştereklik ve âşığın devamlı ağlayıp inlemesiyle bülbülün feryadı arasındaki benzerliktir. Yine sevgili muma benzetildiği için âşık da pervânedir. Âşık can verse dahi sevgilinin yüzünü göremez. Âşık, sevgiliye ulaşmak için her zaman feryad figan eder. Âşık sevgilinin ukdesinde gizlenen kakül gibidir. Âşık, altın ve gümüş gibi hamdır ve sevgilinin yolunda her şeyini yakarak kendini pâklar. Leylâ'nın zikri âşıkı Mecnûn gibi mest eyler, kendinden geçirir. Yani Mecnûn, Ferhâd edebiyâtımızda âşığa sembol olmuş hikâye kahramanlarıdır. Mecnûn kelimesi aynı zamanda deli, divâne anlamlarına da gelir. Bu sebeplerle bu kelime, her iki anlamları kastedilerek, sanatlı kullanışlara sebep olur. Âşığın Mecnûn olarak vasıflandırıldığı beyitlerde Leylâ, sahrâ; Ferhâd olarak düşünüldüğü beyitlerde Şîrin ve kûh genellikle beraber kullanılır. Sevgili, âşıkları

¹⁵⁸ Nejat Sefercioğlu, *age.*, s. 244.

terbiye için yeni kurallar koyar. Sevgilinin bir nazarıyla gönülleri virân olmuş kendisi ölümlere karışmış cansız birçok âşık vardır:

*Dimek rüsvâdı bu dîvâne-i Leylâ cünûnumdan
Dil uşşâka aşık olmuş iki kaşı dünûnumdan (114/1)*

2.4.4. MADDÎ VE MÂNEVÎ HALLER

2.4.4.1. Hastalık ve Delilik

Âşığın kendisi deli ve hasta olarak nitelendirilir. Sevgilinin hicrân hançeriyle hasta yatan yaralı çoktur. Hasta âşık, hasta yatağında da sevgilinin yolunu gözler. Âşk hastalığı konusu geçmesine rağmen tabîpler tabîbi Lokmân bu konuya çare bulamaz. Âşık kendinden geçer, âşk onun aklını başından alır ve cehle salar bu yüzden âşık delirir. Böylece kendinden geçen âşık, cünûn dersini alır. Sözü, sabah akşam Leylâ olur. Cünûn dersi başlangıçta alınmalıdır ve kılavuzu her adımda kontrol edilmelidir:

*İbtidâ almağ gerekdir tâlibân ders-i cünûn
Her kademde bellemek lâzımdurur rāh-nümûn (116/1)*

2.4.4.2. Âh, Feryâd, Figân, Nâle, Gözyaşı

Bu haller, âşığın hasta ve deli olmasının birer neticesidir. Bu hallerin ortaya çıkışında, âşığın acizliği ve sevgiliye düşkünlüğü ile hastalık ve deliliğe sebep olan haller önemli bir yer tutar.¹⁵⁹ Gamla helâk olan âşık sakinleşmek için âh eyler ve sevgiliye de bu âhın gamdan kaynaklanan bir şikâyet olmadığını söyler. Âhının kılıcı semâlardan geçip arşa değen âşığın yarasına sevgili cefa etmeyi bırakıp merhem sürmez. Âşığa düşen görev, derdini daha da artırarak devâdan vazgeçip ah etmektir. Âh u feryâdı kıvılcım olan âşığın aşkının ateşiyle gönlü ciğer gibi dağlanıp yanar. Sevgili âşığın âhına merhamet etmez. Âşığın âhının dumanı göğü serkeş kılar.

Engin ve ilahî bir aşkın meydana getirdiği dalgalanmalar, ayrılık acısı, maşuğun devamlı hayal edilmesi, vahdet-kesret tezaadı gibi gönül merkezli hareketlilik ve dalgalanma neticesi gözyaşı dökülmektedir. İşte ilahî aşkın bu çetin yolunda zıtlıklar arasında sıkışan âşığın ıstırabını yansıtan gözyaşı, şâirin

¹⁵⁹ Nejat Sefercioğlu, *age.*, s. 330.

muhayyilesinde değisik durumların ifadesi için bir anahtar olur.¹⁶⁰Sevgilinin müjganının oklarının saf saf olduğunu gören âşıkın sîne-i dili âh u zâr eyler, bin dertle ağlamaklı olur:

*Tîr-i müjgānuñu şaf şaf göricek sîne-i dil
Âh u zâr eyledi biñ derd ile Giryān olmuş (78/5)*

Âşığın figanı yer-i bîrdir. Aşk mülkünü bu figan büyüler:

*Fiğānım yer-i bîrdir ‘aşk mülkin eylerüm teşhîr
Sürürüm artar eksilmez hicābātım açar mevlā (2/2)*

2.4.4.3. Yara(Dağ, Zahm)

Yara, âşığın çektiğı ızdırab ve çilenin elle tutulur, gözle görülür delilidir.¹⁶¹ Âşığın feryādının sebebi de gönül yarasıdır. Bu yara özellikleri bakımından dîvânda lâleye benzetilmiştir. Sevgili de merhamet ederek âşığın yarasına merhem sürmeyince âşığın yarası daha da dermansız bir durum alır. Bu durumdan kurtulmanın tek yolu ölümdür; çünkü yara dermansızdır. Dermansız bir yaranın hasta için işkence olduğunu bildiklerinden ölümün bu hasta için kurtuluş olduğunu düşünürler ve hastanın ölümünü dilerler:

*‘Aşka düşenler bilür yāreme bir çāre yoğ
Mevtimi dirler devā çünkü beter yāre yoğ (36/1)*

2.4.4.4. Gam, Gussa, Keder, Derd, Belâ

Âşığa musallat olan bu unsurlar, âşığın perişanlığının başlıca sebepleri arasında yer alır. Verdikleri sıkıntı ve huzursuzluk sebebiyle âşığın karamsar olmasına sebep olur. Belâ âşığın annesidir. Gam, âşığın sinisini hiç terk etmeyen devamlı bir misafirdir.¹⁶²Dîvânda geçen derd, dermanı olmayan bir aşk derdidir. Bu derdin sahibinin durumunu sadece bu derde düşen anlar. Bu derdi istemeyen, insan olamaz. Bu derde tahammül etmek gerekir. Teselli olmak isteyenler için bu derd öldürücüdür. Bu derd, tabîpler tabîbi Lokmân’ın dahi çaresinin kendisinde bulunmadığını söyleyerek leb-i handâna arz kılınmasını buyurduğu bir derttir. Çaresi, sevgilinin bir bakışındadır:

¹⁶⁰ Bahir Selçuk, “Fuzûlî’de Gözyaşı”, **EKEV Akademi Dergisi**, Y. 9, S. 25, Güz-2005, s. 334.

¹⁶¹ Nejat Sefercioğlu, **age.**, s. 332.

¹⁶² Nejat Sefercioğlu, **age.**, s. 332.

*Tāzelendi derd-i pinhānum mürüvvet çağıdır
Bir nazār kı̄l kim ṭabībim bī-bedel dermān olur (46/2)*

Gamın kendisini helak ettiğini gören âşık, sakinleşmek için âh eder. Böylece elem ve gam askeri onun temkinini bozamaz. Vahdet bağından uzak düştüğü için âşık, gam ve hicrandadır. Fakat ayrılığın gamının kavuşmanın lezzetinden fazla olduğunu öğrenir. Civarındaki gamın yergi taşından hisar olmasını ister:

*Ṭa'ne daşından hişār olsun civārındaki ğam
Rāh-ı dilden vaşl için Ḥaḫḫ açdı çok yollar baña (4/2)*

2.4.4.5. Cevr ü Cefâ, Mihnet

Bu unsurlar aslında sevgiliye ve rakibe ait özelliklerdir ve neticeleri bakımından âşıkla ilgilidir.¹⁶³ Âşık, gam ve mihneti zevke safaya değişmiştir. Âşık, dert ve mihnetlerle imtihan olmaktadır. Bu yüzden dert ve mihnetlerden tiksizmez, tam tersi lezzet bulur; çünkü muhabbetin dertsiz olmadığını iyi bilir ve aşta sebatlı olunma sözünün boşa söylenmediğini hatırlatır. Her kârın Allah'tan geldiğini bilir:

*Bilür her kār Ḥālīḫdan ki maḥlūkuñ cefāsından
Şafâ bulmaḫdadur her dem şikāyet eyleyüb bezmez (70/2)*

2.4.4.6. Hasret, Fırkât

Hasret ve ayrılık, âşığın devamlı içinde bulunduğu bir durumdur. Sevgilinin ilgisizliğinin ve vefasızlığının neticesi olan bu durum, âşığın sıkıntılarının ve üzüntülerinin de en önemli kaynağıdır. Gönül ayinesine kat kat keder verir. Ayrılık ve hasretin âşık için bir farkı yoktur. Dâr-ı dünyada âşık için musibetlerin en büyüğü ayrılıktır. Ancak âşık bu durumu kabullenmiştir. Çünkü ayrılık onun alın yazısıdır.¹⁶⁴ Dîvânda Kazâkî, sevgiliye seslenerek: Ayrılık ateşin cismimi (bedenimi) mum gibi eritti. Ben de sensiz, gözyaşıyla hüzünler evini sele verdim, der:

*Külbe-i aḫzānı sensüz seyle virdim eşkden
Şem' teg cismim eritdi yaḫdı nār-ı fırḫātüñ (99/2)*

Bâğ-ı vahdetten uzak düştüğü için âşık, gam ve hicrandadır. Ayrılığın ateşi, âşığa candan daha fazladır. Sevgili, hasret ateşiyle âşığı gece gündüz yakar. Âşık, sevgilinin kapısında hasretten ölür. Ayrılığın hançeriyle hasta yatan yaralı çöktür.

¹⁶³ Nejat Sefercioğlu, *age.*, s. 333.

¹⁶⁴ Nejat Sefercioğlu, *age.*, s. 333.

Ayrılık elemi âşığın canına kast eyler. Sevgilinin ayrılığının ateşiyle yanan âşığın tek dileği onun yüzünü görmektir:

Nigārā âteş-i hicrûñle yandık rûyuñ izhâr it
Niyâz-mendân-ı uşşâkuñ beher dem kıtle icbâr it (18/1)

2.4.4.7. Vuslat

Âşığın arzuladığı tek şeydir. Çektiği bütün sıkıntılara katlanma gücünü âşığa veren bir gün sevgiliye (Hak'a) kavuşma ihtimalidir. Bu sebeple vuslat âşık için bir bayramdır. Vuslata ulaşma âşık için rütbelerin en yücesidir. Bu rütbeye ulaşmak için âşığın veremeyeceği hiçbir şey yoktur. Vuslat âşığın ihtimam ile büyüttüğü fidandan (sevgiliden) beklediği bir meyve; sevgilinin güzelliği kaybolduktan sonra âşığa sunduğu bir unsur olarak, hazanda görülen itibarsız bir rüyaya benzer.¹⁶⁵

Vuslat, kendini bî-âr Mecnûn olarak nitelendiren ve gece gündüz sermest bir şekilde inleyerek sevgilisine kavuşmayı hayal eden âşığın biricik dileğidir. Vuslat için Allah, âşığa gönül yolundan birçok yol açar. Sözleşme badesini içen ehl-i vefa, her şeyini vuslata kurban eder:

Dem-be-dem bâde-i mişâkı için ehl-i vefâ
Cân atar bâruñı vuslata kırbâna gider (62/5)

2.4.4.9. Aşk

Aşk, tesirini daha çok âşık üzerinde gösteren bir haldir. Sevgili âşığı âşıklığına pişman edecek bir davranış içinde görülür. Bu sebeple aşk çoğu zaman âşık için bir sıkıntı ve acı vesilesi olur.¹⁶⁶

Dîvânda ise aşk, âşığın figanıyla büyülenen bir ülke, mertebesinin âşığın nutku ile anlaşılacağı bir durum, zâhidi sarhoş eden bir kadeh, âşığı kadehinin müridi yaptığı bir şeyh, kendisine uyanın aklının şiâr eylemediği bir hâl, gönlü ciğer gibi dağlayarak yakan ve kökü kainat yaratılmadan önceye dayanan bir ateş, dilenci ile padişahın eşit olabileceği bir pazar, onu içenin kanacağı bir şarap, tabîpler tabîbi Lokmân'ın tedavide aciz kaldığı bir hastalık, girilince aşkın Kâbesi'ne severek kurban olunacak bir yol, âşığın başına dolanan bir cellat, âşığın nara girip yandığı bir

¹⁶⁵ Nejat Sefercioğlu, *age.*, s. 333.

¹⁶⁶ Nejat Sefercioğlu, *age.*, s. 334.

sahra, nurun da zulmetin de kendisinden peyda olduğu bir durum, bir deliliktir. Âşık aşkla yandıkça şarap çeker. Vatan, aşk sahrasını seyredip anlamaktır:

*‘Acā’ib cilve-gāh-ı mu‘adeletdir ‘aşk bāzārı
Gedālar şāh olur gāhice i‘mār yār ilen oynar (54/3)*

Kazâkî: “Sevda derdini talep etmeyen (kimse) insan olamaz, bu nedenle Allah’a yalvararak binlerce derdim ola.” diyerek duâ eder.

*Derd-i sevdāyı talep itmeyen adam olamaz
Ol sebebden nice biñ derd ola dil-ḥāhımdır (63/6)*

2.5. TABİAT

2.5.1. KOZMİK ÂLEM

2.5.1.1. Felek

Kazâkî, dîvânındaki şiirlerinde felekten serzenişte bulunarak devrinde abâd bir gönül görmediğini, şahın da gedânın da feleğin zulmünden feryât ettiğini, herkese az veya çok bir kusur işlediği için kimsenin onun çemberinden sağ azât olmadığını kusursuzluğun sadece Allahın’a özgü olduğunu ve kulların kusursuz olamayacağı için kulları Mevlâ’nın felekle bir yâr kıldığını, istikamet ehlinin kendi günahlarını düşünmekten yanarak Allah’tan medet dilediğini ve sır-ı bezadaki gamın yeni köşesinde bu Kazâkî’nin üzgün olduğunu, yabancıya bakmadığını ve dildârını yad ettiğini ifade eder:

*Görmedim bir dil senüñ devriñde abād ey felek
Eyliyor şāh u gedā zulmüñle feryād ey felek (103/1)*

2.5.1.2. Mirrih

Dünya’dan sonra Güneşe en yakın gezegen olan Mars’ın ismidir. Dîvânda “gezegenlerin sâkîsi” olarak bir yerde geçer:

*Rehzeni baş bağla geç yār ile ağıyārı seç
Gir yola Giryān merīḥ sākī-yi seyyāra bah (34/9)*

2.5.2. ZAMAN VE ZAMANLA İLGİLİ MEFHURLAR

2.5.2.1. Zaman

Kazâkî dîvânında zaman “gün, rûz, şâm, şeb (gice), ay ve yılla (sene)” ifade edilmiştir. Dîvânda muayyen bir zamandan bahsedilmemektedir. Sadece “her zaman, hayli zaman, sahib-i zaman ve ahir zaman” gibi tamlamalarda kullanılmıştır:

*Pend ider âhîr zamanda hayli şeytân kürside
Didi peygamber belâ şek görmüşüm bühtân değil (105/3)*

2.5.2.2. Yıl, Ay

Dîvânda muayyen bir ay ve yıldan bahsedilmemektedir. Sadece üç ayların geldiğinden bahsedilmektedir:

*Üç aylar geldi nâçâkken yağılduñ noldu ey vâ'iz
Meger zer aşkına rüyuñ şaraldı şoldı ey vâ'iz (89/1)*

Hicrî takvimdeki Receb, Şa'ban ve Ramazan ayları için kullanılan bir tâbir. Bu aylarda oruç tutmak âdeti yaygındır. Üç aylar gelince medreseler tatile girer; mollalar, yıllık maddî ihtiyaçlarını temin etmek için memleketin dört yanına dağılırlar, gittikleri yerlerde va'z ederler, namaz kıldırırlar ve Kur'ân-ı Kerîm okurlardı. Halk sadaka ve zekatlarını bu mollalara vererek senelik giderleri hususunda onkara yardımcı olurlardı.¹⁶⁷

2.5.2.3. Sabah

Bir zaman birimi olarak gün, güneşin doğuşu ile batışı arasında geçen aydınlığın hakim olduğu bir zaman dilimidir. Beyitlerde “subh, sabah”, “seher”, “rûz u şeb” “leyl ü nehâr” gibi ifadelerde yer alır.¹⁶⁸

Ayrıca ayrılık gecesinde sevgili için yanan âşığa sevgilinin yüzünü göstereceği, diken için zâr eyleyen bülbüle vuslatın geleceği, uykudan uyanıldığında bir kâr edildiği ve bülbülün güle kavuşması için feryatlar ettiği bir zaman dilimidir:

*Hayr ü şerrüñçün muqarrerdür hazer kıl nûru nâr
Uyğudan kalkub iderseñ şübhesiz bir kâr şubh (28/3)*

¹⁶⁷ Ethem Cebecioğlu, *age.*, s. 733.

¹⁶⁸ Nejat Sefercioğlu, *age.*, s. 390.

2.5.2.4. Akşam

Güneşin batışıyla başlayıp doğuşuna kadar süren gece, karanlık olması sebebiyle, genellikle sıkıntı ve üzüntü kaynağıdır. Çekilen bu sıkıntıyı azaltacak tek unsur sevgiliye ve onun yüzüne benzetilen aydır. Akşam gündüzün güzelliklerini örten bir peçe gibidir. Gündüzün vuslat olmasına karşılık gece firkati temsil eder.¹⁶⁹

*Gösterür rüyun şeb-i firkatde yansañ yār şubḥ
Vaşl gelür ḥār için bülbül gibi kııl zār şubḥ (28/1)*

Bunun dışında “rûz u şeb, gece” gibi ifadelerde kullanılmıştır:

*Rûz u şeb ḥalvetde zıkr itdikce oldım feyż-yāb
Bāğ-ı vaḥdetden tükenmez verd dirdim bî-ğarez (86/3)*

2.5.2.5. Gün

Dîvânda muayyen bir günden bahsedilmemektedir. Yirmi dört saatten ibaret bir zaman olan günü karşılamak için dîvânda “rûz” sözcüğü kullanılmıştır. Sadece bir beyitte “rûz-u mahşer” diye geçmiş, bunların dışında hep karşıt anlamlı sözcüklerden oluşan ikilemeler içinde “sevdalılarının uykusuz kalışlarını, sevenin sevdiğinin vaslini dileyişini, sevgilisinin misafirlerinin yoluna âşığın muntazır oluşunu, kulun Mevlâsı’na kendisini sehv ve hatadan koruması için yakarışını, bülbülün gülünü sorup cevap alamayışını ve âşığın lale yanaklıların sihrine kapılarak dil-i nâr ile oynayışını” ifadelerde kullanılmıştır:

*Kimde kim sevdâ olursa rûz u şeb bî-hāb oḥūr
Zār için tenhā sūr tutmuş hevāsın bülbülün (100/3)*

2.5.3. DÖRT UNSUR(ANÂSİR-I ERBAA)

Bu başlık altında kâinatın dört unsuru olan su, toprak, ateş ve hava ile ilgili tasavvurlar üzerinde durulacaktır.

2.5.3.1.Su

“Âb-ı hayât” can suyu, içene ebedî hayat veren çeşme. Sevgilinin sözü ve sohbeti.¹⁷⁰ Kazâkî de sevgilinin yüzünün seyriyle kendinden geçtiğini, ölüm korkusu nedir bilmediğini, Allah’a şükürler olsun diyerek ölümsüzlük suyunu içtiğini sânem

¹⁶⁹ Nejat Sefercioğlu, *age.*, s. 393.

¹⁷⁰ Süleyman Uludağ, *age.*, s. 22.

gibi güzel olan sevgiliye söyler. Âb-ı hayâtın olduğunu; fakat ele rehbersiz geçmeyeceğini söyleyen âşık, hayat bağışlama özelliği sebebiyle, âb-ı hayâtı sevgilinin dudağı için benzetme unsuru olarak düşünür. Dünya zulmetinden âhiretten geçen âşık, sevgiliyi bulmak ve sevgilinin şühedâ dudağından ölümsüzlük suyunu içmek benim için yeterlidir der:

*Zulmet-i dünyâ vü uqbâdan geçüb tapsam seni
Şehd-i la'lüñ âb-ı hayvândur ki içsem baña bes (73/4)*

Su ile ilgili unsurların başında deniz gelmektedir. Suyun geçtiği beyitlerde enginliği, genişliği, bağrında çeşitli cevherleri saklaması ve Allah'ın sonsuz bir derya olarak tasavvurudur. Suyun âşığı “kuy-ı fenâ”ya götürmesi, âşığın zayıf bedenini sevgilinin dergâhına ulaştırmasıdır. Ferhâd'ın dağları mesken edinmesinin sebebi, gözyaşı selinin vâdîleri doldurmuş olmasındandır. Bu sebepten âşığın bedeni, gözyaşı ırmağının köprüsü ve sevgilinin “def-i melâl” edeceği bir yerdir.¹⁷¹ Aşkın deniz (vahdet denizi) olarak düşünülmesi, âşığın da katre olarak tasavvurunu doğurmuştur:

*Kazakda müdde'i var kim urur dem yem-i vahdetden
İçüb benlik şarâbın katre-i hulyâya garç olmuş (77/6)*

2.5.3.2.Toprak

Toprağın en çok ilgi kurulduğu unsurlar âşık ve âşığın bedenidir. Bu ilgide âşığın sevgilinin yanındaki değeri ve arzusu önemlidir. Toprak değersizdir ve toz halinde ayaklar altında bulunur. Gönülün ayna olarak tasavvur edildiği yerlerde, Allah'ın tevfiği veya tecellisi durumunda, kalpte gubar olarak tasvir edilen gam ve keder; o parlak aynada (kalpte) kendisine zerre kadar yer edinemez:

*Tevfîk-i ilâhi ger bir dilde refîk olsa
Mirât-ı mücellâ teg ol dilde gubâr olmaz (67/5)*

Dağ ile ilgili olarak tasavurlar; dağda Mecnûn'un Leylâ'ya meşki, Allah'ın dağa tecellisine benzer mucizenin müminin kalbine tecellisi ile ona yanaşması ve Allah'ın tecellisi ile kendinden geçen âşığın kendisini insanlarda uzak tutarak dağlara atması konularıdır.

¹⁷¹ Nejat Sefercioğlu, *age.*, s. 401.

Vâdi, geçit yoludur. Aşkın gayesi ise vahdete erişmektir.¹⁷²Nebilerin, velilerin, âlimlerin kalpleridir. Tûr Dağı'ndan, yani feyz menbaından fişkırان marifet suları ve nefis mükâşefe halleri bu vadilerde akar.¹⁷³Dîvândada “vahdet vâdisi” ve “tecrîd vâdisi” gibi adlarla zikredilen vâdi, görenin üryan ve aşk ateşinde dönerek kebab olacağı bir yer olarak tasavvur edilir.

2.5.3.3.Ateş

Ateşin aşk, âh, firkat, hasret ve cehennem ile ilgisi yakma özelliği ve dolayısıyla verdiği acıya dayanır. Ayrılık ateşi, şâirin cismini bir mum gibi yakar. Şâir, bu acı yüzünden gözyaşıyla “külbe-i ahzân”ı sele verir. Gönül ve sînenin ateşle ilgisi aşk, âh, ayrılık ve hasret gibi duyguların mekânı olmalarıdır. Âşığın âhı ile feryâdı bir kıvılcımdır. Kâinât yaratılmadan evvele dayanan bu ateşin sebebi aşktır. Şâir, muhabbet ateşinin gönülde, bakış ile lütûfların ise Allah'tan olduğunu söyler. Bu nedenle aşk ateşiyle âşığın gönlü dağlanarak kebab gibi olur. Sevgilinin âşığa bakmaması âşığın gönlüne ateş düşürür:

Bakmadı nitdim baña yâr ey meded
Düşdü dil ü cânıma nâr ey meded (42/1)

Cehennemin ateşle ilgisi, yakıcılığıdır. Allah'ın celâl sıfatının bir tecellisidir. Dîvânda nefsinin hatibi olanın layık olduğu yer olarak nitelendirilir. Allah her sabah ve akşam kahır ve lütûf perdelerini açarak kâfirleri cehenneme atar, müminleri ise affeder.

2.5.3.4.Hava

Kaynakların verdiği bilgilerden de anlaşılacağı gibi sabâ, şiir dilinde farklı anlamlar kazanmaktadır. Dîvân şiirinde sık kullanılan rüzgâr çeşitlerinden biri olan sabâ, daha çok koku ile olan taşıma, dağıtma ve yaymaya dayanan ilişkisi bakımından ele alınır. Sabâ, güzel kokusu yüzünden sevgilinin saçlarına düşkündür. Onu çözer, dağıtır, uçurur. Sevgilinin saçlarına dokunduğu için güzel kokar. Sabânın taşıyıp dağıttığı kokuların başında misk, amber, sümbül ve reyhan gelir. Aynı zamanda sabâ sevgiliden haber getiren, onun güzelliğinden söz eden bir postacıdır. Bazen de âşık kendisini sabânın eline bırakır ve sevgilisine götürmesini ister.

¹⁷² Ali Nihat Tarlan, *age.*, s. 17.

¹⁷³ Süleyman Uludağ, *age.*, s. 363.

Çoğunlukla gülşen, bağ ve bostan gibi yerlerde dolaşır, bunlar arasındaki ilişkiyi düzenler. İlkbaharda tabiatın gelişmesi, güzelleşmesi sırasında bazı görevler üstlenir. Örneğin, goncanın açılıp gül haline gelmesini sağlar, laleye kırmızı rengini verir, nergisin gözünü açar, serviyi yeşilliklerle donatır. Sabâ, tabiatla ilgili görevlerini yerine getirdikten sonra âşıkların meclisine uğrar ve sevgiliyle âşık arasındaki daha çok kokuya dayalı bağlantıyı kurar.¹⁷⁴

Sabâ, kuzeydoğudan hafif hafif esen bir rüzgârdır. En çok sevgilinin izi veya ayağı tozunu, zülfü kokusunu getirmesi, yani haberci oluşu ile söz konusu edilmektedir. Bazen de, uzaklardan sevgilinin diyarından gelmiş bir tüccar şeklinde tasavvur olunur. Âşık can nakdini vererek, ondan sevgilinin ayağı tozunu sermayesine almak isterse de o vermez. Âşık o kadar zayıf düşmüştür ki, sabâ elinden tutup onu yârin eşiğine iletir. Mecnun'u da öldüğünde o alıp götürmüştür. Sabânın yârin kapısından getirdiği toprak âşığın dermanı, ilâcıdır. Gül, onu hasta nergisin gözüne sürme yapar. Sabâ sevgilinin zülfünde dolaşmaktadır. Bu durum, “el oyunları oynamak” deyimini ile anlatılır.¹⁷⁵

Dîvânda hava ile ilgili unsurlar daha çok “yel ve sabâ” gibi tâbirlerle geçmektedir. Sabâ, sevgilinin kokusunu ve sevgilisinden, mahallesinden âşığa haber getirmesi gibi durumlarda zikredilmektedir:

*İrer erbâb-ı dile kıandı olursa nefehât
Değse ger zülfe şabâ bû ile her yana gider (62/2)*

2.5.4. HAYVANLAR VE NEBATLAR

Beyitlerde mürg adıyla anılan kuş, özel adlarla anılanların dışında en çok âşık, can ve gönül ile beraber söz konusu edilir. Kurulan ilgilerde en önemli unsurlar uçma ve ötme özellikleridir. Kafes, pâbend gibi unsurlarla azâd etmek, figân etmek, habs-i kafes eyleme gibi ifadeler beyitlerde zikr edilir. Sevgili bu münasebetlerde avcıdır. Sevgilinin saçı, yan bakışı, kirpiği ve kaşığı kullandığı en tesirli silahlarıdır. Âşık can ve gönül kuşunun sevgili tarafından avlanmasından şikayetçi değildir.¹⁷⁶

¹⁷⁴ Dilek Batislam, “Dîvan Şiirinde Sabâ”, **Osmanlı Tarihi Araştırmaları XXVI**, Prof. Dr. Mehmet Çavuşoğlu'na Armağan II, İstanbul, 2005, s.4.

¹⁷⁵ Dilek Batislam, **agm.**, s.4-5.

¹⁷⁶ Nejat Sefercioğlu, **age.**, s. 413.

Âşığın gönlü ve canı, kuş ile ilgi kurulan en önemli unsurlardır. Âşığın sinesi, gönül ve can kuşlarının kafesidir. Sevgilinin okları ise kuşların gıdası olarak düşünülür. Bu tasavvurlarda canın bedenden uçup gitmesi ve gönlün sevgiliye düşkünlüğü yer alır. Kuş olarak düşünülen canın avcısı eceldir:¹⁷⁷

*Bâğ-ı vahdetden cüdâ düşdüm gam u hicrāndayım
Murğ-ı rûhum çün tenim mānend-i zindān bir kafes (73/2)*

Dîvânda en fazla sözü edilen kuş çeşidi olan bülbül, vefâlı âşığın sembolü durumundadır. Bu tasavvurun en önemli sebebi sevgilinin gül olarak hayalidir.¹⁷⁸

Dîvânda bülbül, gülün kokusu üzerine feryat ve figanlar koparan, ateşlere düşerek seherde zar ile oynayan, feryadı fani gül için olan, bâkî zevki bilmeyen, beyhûde bir duâsı olan, gül bahçesinde gül için öten, geceleri uykudan bî-haber velveleler koparan, cihan kuşlarının sesini duyunca şaştığı, gülün sevgilisi ve bu sevgi için bir güle canını verecek kadar vefalı bir kuştur:

*Şubh dek feryād ider gel şor şafāsın bülbülüñ
Bir güle cān virmek ister gör vefāsın bülbülüñ (100/1)*

Bülbülün söz konusu edildiği beyitlerin hemen hemen tamamında gül, gülşen, gülizâr, diken, figan, naz ve feryat gibi unsurlar yer alır. Gül, yüzünü bülbüle dönmez, bülbül ateşlere düşüp her seher figan eder. Açılmış gül goncası gül bahçesinde diken ile oynar. Bülbül, gülün yanından ayrılmayan dikenden devamlı şikayetçidir; fakat gülün dikensiz olmayacağını da bilir. Gül bahçesinin gülüne özgü feryatlar edebilmek için bülbül gibi olmak gerekir.

Karga, yer aldığı beyitte siyah rengi, bülbül ile geçinememesi, bülbülün güzel sesinin tersine çirkin bir sese sahip olması ve hakkındaki inanış sebebiyle söz konusu edilm ektedir. Rakip olarak da tasavvur edilebilir:

*Koymayuñ âşıqları zühhād ile
Zağ ile bülbül idemez imtizāc (27/4)*

Kebk (keklik) yürüyüşü sebebiyle dîvânda söz konusu edilir. Aşkında yataklara üşen âşığın hayaline sevgilisinin keklik gibi nazlı yürüyüşü dahi gelmez:

¹⁷⁷ Nejat Sefercioğlu, *age.*, s. 414.

¹⁷⁸ Nejat Sefercioğlu, *age.*, s. 414.

*Gözler yollaruñı hasta Giryānuñ
Hayālūñe kebg-i hırāmuñ gelmez (66/7)*

Mârın öldürücü özelliği yanında insana verdiği korku duygusu da yer alır:

*İbn-i Süfyān çekdi baş senden olur bağışla mār
Aldılar ʿibret ki senden korğar ayrılmaz halef (93/3)*

Gece kelebeği de denilen kanatlı, küçük ve kendini yakıncaya kadar şem' ile uğraşan pervane, dîvânda zikredilen bir diğer hayvandır. Bu hayvanın gözleri küçüktür. Gündüzleri karanlık yerlerde bulunur. Ortalık kararınca gördüğü ziyaya doğru koşar. Gözleri kamaştığı için ayrılmaz ve kendini fener, lamba şişesi, mum ve ampul gibi şeylere çarpar. Bittabi' nihayet kanatları, vücudu yanar.¹⁷⁹

Dîvânda pervane olan gönül, sevgilinin çıraya benzeyen yüzünü tavaf eder. Sevgilinin mumuna dönen pervanenin çok olduğu ve şâirin yanan gönlünün durumunu yanan pervanelerden sorulması istenir. Bir diğer beyitte ise şâir Hz. Muhammed'in nurunun pervanesi olduğunu söyler:

*Oldum yine pervāne-i envār-ı Muḥammed
Yandırdı beni lemʿa-yı esrār-ı Muḥammed (39/1)*

Dîvânda ejderha, yedi başlı olması ve nefisle ilgisinden dolayı bir beyitte konu edilir:

*Esîr olma ʿadüvv-i ekberüñ destinden āzād ol
Düşünseñ fehm idersüñ heft ser nefsüñdür ejderhā (5/4)*

Servi, dîvânda iki yerde sözü edilen bir ağaç çeşididir. İnce, uzun ve düzgün boyu, su kenarlarında yetişmesi, rüzgar tesiriyle uzun ve ince boyu ile hafif hafif sallanışı, onun beyitlerde yer almasına sebep olur. En çok sevgilinin boyu için benzetme unsuru olarak kullanılır. Bu özelliği sebebiyle elif harfine benzetilir:

*Ḳaddüñ teg serviler āzādelikte pāyidār olmaz
Yüzüñ āyine-i vech-i ilahidür gubār olmaz (65/1)*

Gül ve gonca sevgilinin çeşitli güzellik unsurlarıyla ilgili tasavvurlarda yer alır. Diken ise sevgilinin yanından hiç ayrılmayan rakiptir. Bu beraberlik, bir bütün olarak gül fidanının sevgiliye benzetilmesine sebep olur. Dîvânda en çok sözü edilen

¹⁷⁹ Ahmet Talât Onay, *age.*, s.333.

çiçek güldür. Kırmızı rengi, gonca ve dikenle beraber bulunuşu, yapraklarının şekli diğer çiçeklere nazaran daha yukarıda bulunuşu değişik tasavvurlara konu olmasını sağlar. Tazeliği sebebiyle gençliği temsil eder. Renk ve koku unsurları, sevgilinin yüzü ve yanağı olarak düşünülmesine sebep olur.¹⁸⁰

Dîvânda ise gül; kokusu üzerine bülbülün feryatlar ettiği, şâirin Allah'tan kendisini dostu için ney gibi ateşler saçarak arayan olmak istediği, daimî feyz arayanların koklamak istediği, bülbülün figanına sessiz kalan, rindin yanılarak dikenini kendisi zannettiği, bülbülün vefasını göstermek için canını vermek istediği ve sevgili ile onun yüzü için benzetme unsuru olan bir çiçektir:

*Bâğbân ʿaqlın itürdi ʿişve-i handuñ görüb
Gül yüzüñ mânendi bir gül bâğda handân gelmemiş (82/3)*

Goncanın tasavvurlara konu olan en önemli özelliği küçüklüğü ve kapalı oluşudur. Bu özellik goncanın istiâre yoluyla sevgilinin ağzının yerini alan bir unsur olmasına yol açmıştır. Ayrıca bu kapalılık, âşığı ile konuşmaya tenezzül etmeyen sevgilinin özelliklerine uygun düşer. Goncanın naz ile açılması ile yüzünü âşığına göstermemekte nazlanan sevgili arasında da ilgi kurulur. Küçüklüğü ve kırmızı rengi, sevgilinin tebessüm eden kırmızı dudaklarıyla utançtan kızaran yanaklarıyla münasebet kurulmasına sebep olur.¹⁸¹ Kazâkî: “Ey gönül! Gül defteri, gülen goncayı katlar. Sen de gülün yapraklarından oluşan dîvânın sayfalarının üzerinden geç”:

*Eyle dilâ muşhaf-ı dîvânı tayy
Defter-i gül gonca-yı handânı tayy (125/1)*

Lalenin kırmızı rengi ve şekliyle yaprakların alt kısmında bulunan siyah lekesi değişik tasavvurlara sebep olur. Sevgilinin yanağıyla, renk ve şekil bakımından yer aldığı tasavvurlar arasında dağ (yara) âşığın kana boyanmış bedeni ve kanlı gözleri önemli yer tutar. Lalenin ateş koruna benzetilmesi tasavvuru dîvânda karşımıza çıkar.¹⁸² Dağ başında yetiştiğinden yalnızlığa alışkın olduğu belirtilir. Aynı zamanda âşığın sinesindeki yaralarının şekli ve rengi münasebetiyle de dîvânda kullanılır:

¹⁸⁰ Nejat Sefercioğlu, *age.*, s. 438.

¹⁸¹ Nejat Sefercioğlu, *age.*, s. 441.

¹⁸² Nejat Sefercioğlu, *age.*, s. 443.

Yandım şanemā lāle renk nārıma bā'is
Sinemdeki dāğlarımā dem zārıma bā'is (22/1)

Koyu kızıl rengi ve şekliyle sevgilinin saçı sümbüle benzetilir. Şâir, Hz. Muhammed'in saçının telinin gönül ravzasının sümbülü olduğunu ve gül bahçesinde sevgilisiz her lale ile gülün diken olacağını, sümbüllerin de kendisine azap toku gibi görüneceğini söyler:

Bir nefha virür vaşfını şerh eylemek olmaz
Dil ravzasınıñ sünbülidir tār-ı Muhammed (39/3)

Bağ, içki ve sevgili ile yaz günü zevk eden gönül ehline bedelsiz bir keyif yeri, sevgilinin yüzü gibi bir gülün hiç gelmediği bir yerdir. Ayrıca dîvânda bağ-ı vahdet tamlaması kullanılmıştır. Bu bağ, âşığın buradan uzak düştüğü için kendini gam ve hicranda hissettiği ve bu bağdan garezsiz, tükenmez güller derdiği yerdir:

Bāğ-ı vahdetden cüdā düşdüm gam u hicrāndayım
Murg-ı rūhum çün tenim mānend-i zindān bir kafes (73/2)

Bağ ile ilgili unsurlardan gülistân, gülzâr ve gülнар söz konusu edilmektedir. Gülşen, gülzâr ve gülistân adlarıyla güzelliği, kokusu ve gül, gülнар ve lale gibi çiçeklerin orada bulunması, gül goncasının orada yetişmesi ve bülbülün gülü için orada ötmesi sebebiyle çeşitli tasavvurlarda sık sık rastlanmaktadır:

Düşüb âteşlere bülbül seherler zār ilen oynar
Açılmış gönçe gül gülşende nādān hār ilen oynar (54/1)

SONUÇ

Bugüne kadar hakkında ciddi bir araştırma yapılmamış olan Kazâkî'nin hayatı ve edebî kişiliği, kaynaklar ile dîvânının incelenmesi sonucu elde edilen bilgiler ışığında aydınlatılmaya çalışılmıştır. Ancak şâir hakkında kaynaklarda bir bilgiye rastlanılmamış olması çalışmamızı zorlaştırmıştır. Kazâkî dîvânının incelenmesi neticesindeki tespitlerimizi şöyle sıralayabiliriz:

1. Dîvânda isimleri zikredilen Mîr Hamza Nigârî (1797-1885) ile Şahnigâr Hanım(1854-1889)'ın 19. yüzyılda yaşamaları ve dîvânın her iki nüshasında da istinsah tarihi olarak belirtilen Hicrî: 1312(Milâdî : 1895) ifadesi, onun 19. yüzyılın sonları ile 21. yüzyılın başında yaşamış olma ihtimalini güçlendirmektedir.
2. Giryân Kazâkî muhtemelen Azerbaycan'ın Kazak bölgesinde dünyaya gelmiştir. Hem mahlasının Kazâkî olması hem de dîvânında bu bölgenin iki defa zikri, bizi bu tesbitimizde haklı kılmaktadır.
3. Dîvândaki ilk şiirini ve Nakşibendî silsilesini Farsça kaleme alması onun bu dili şiir yazabilecek kadar bildiğini göstermektedir.
4. Son sesteki k'ların tonlu gırtlak sızıcısı h'ya dönüşmesi (yoh, bah-, çih-, koğ-), kelime başı t'lerin d'ye dönüşmesi (daş, dut-), ur-, urıl-, itür- gibi kelimelerin prothese'siz yazılması, "yağşi" kelimesinin y'li yazılması onun Kazak değil de bir Azeri olduğunu ve dilinin Azerbaycan Türkçesi olduğunu göstermektedir.
5. Şâirin dîvânındaki gazellerin yarısından fazlası altı beyitten oluşmaktadır. İki şiirinde hece, yüz yirmi üç şiirinde aruz ölçüsünü kullanmıştır. Ölçünün yanında ahengi sağlayan kafiye ve redife önem vermiştir. Her Dîvân şâirinin şiirinde görülen zihâf, imâle gibi kusurlara Kazâkî'de rastlanır.
6. Mîr Hamza Nigârî'nin Nakşibendî olması, Kazâkî'nin de ondan sultan diyerek bahsetmesi ve dîvânının sonunda bu tarikatın silsilesini sıralaması, onun bu tarikattan olma ihtimalini ortaya koymaktadır.
7. Dîvânda tasvir edilen sevgilinin yanıp tutuşan âşığa cemalini gönül aynasından bakınca göstermesi, tende beslenen canın O'nun yoluna kurban edilmesi ile bir değer kazanması, her işin en güzelini O'nun bilmesi, sadece ayrılık gecesinde yanan âşığa yüzünü göstermesi,

mağmûm olan âşığı kendisinden gelen kâğızın kurtarması, gönülün ağyârdan geçerek O'na bakması, âşığın kelâmının onun sayesinde şekere bala dönüşmesi, âşığa bakmaması dahi âşığın yüreğine ateşler düşürmesi, âşık ile sözleşmesinin kâlu belâyaya dayanması ve enbiyâ ile evliyâlardan nice mahbûbunun olması Kazâkî'nin dîvânında işlediği aşkın ilahî olduğunun göstergesidir.

8. Kazâkî'nin dîvânında ilahî aşkın yanı sıra ölüm, felekten şikayet, tasavvuf konuları işlenmiştir. Hz. Muhammed, dört halife ve on iki imam sevgisi ile onlara duyulan sevgi dile getirilmiştir.
9. Dîvânının detaylı bir tetkiki yaptıktan sonra Kazâkî'nin tasavvuf ehli bir şâir olduğunu söyleyebiliriz.

BİBLİYOGRAFYA

KİTAPLAR

- ACLUNÎ, **Keşfü'l-Hâfâ ve Muzî e'l-İlbâs Amma's- Tehere Mine'l-Ehâdis-i ala Elsineti'n-Nas**, C.II, Matbaatü'l-Fünûn, Haleb, 1351
- AKKUŞ, Metin, **Dîvân Şiirinde İnsan Dinî Kişilikler**, Fen-Edebiyat Fakültesi Yay., Erzurum, 2000.
- AKSOY, Ömer Asım, **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 2 (Deyimler Sözlüğü)**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1995.
- AKYÜZ, Kenan vd., **Fuzûlî Dîvânı**, Akçağ Yay., Ankara, 1990.
- BERKİ, A. Himmet, **250 Hadis Terceme ve İzahı**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1974.
- BİLGİN, Azmi, **Dîvân-ı Seyyid Nigârî Mîr Hamza Nigârî**, Kule Yay., İstanbul, 2003
- BÜNYADOV, Teymur, vd. (Komisyon), **Qazaxdadır**, Bakı, 2007.
- Büyük Türk Klasikleri**, Ötüken- Söğüt Yay., İstanbul, 1985.
- CEBECİOĞLU, Ethem, **Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü**, Rehber Yay., Ankara, 1997.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügât**, Aydın Kitabevi Yay., Ankara, 2000.
- DİLÇİN, Cem (Düz.), **Yeni Tarama Sözlüğü**, TDK Yay., Ankara, 1983.
- ERAYDIN, Selçuk, **Tasavvuf ve Tarikatlar**, MÜİFY, İstanbul, 1997.
- TABERSÎ, Fazl b. Hasan, **A'lâmü'l-Verâ bi-A'lâmi'l-Hüdâ**, Beyrut, 1985.
- GAZALİ, İmam, **İhyâu Ūlûmid-dîn**, Bedir Yayınevi, C.4, İstanbul, 1975.
- HÜSEYNOV, Mir Celâl-Firidun (Haz. Kemal Yavuz-Erol Ülgen), **Örneklele XX. Esr Azerbaycan Edebiyatı**, Akçağ Yay., Ankara, 2008.
- İPEKTEN, Haluk, **Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz**, Dergâh Yay. 12. baskı, İstanbul, 2010.
- İSEN, Mustafa (Editör), **Eski Türk Edebiyatı El Kitabı**, Grafiker Yay., Ankara, 2009.
- KARA, Mustafa, **Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1985.
- KARACAN, Turgut, **Bosnalı Alâ'eddin Sâbit Divanı**, Cumhuriyet Üniversitesi

- Yay., Sivas, 1991.
- KÖÇERLİ, Firudunbey, **Azerbaycan Edebiyatı**, C. II, Bakı, 1981.
- Kur'ân-ı Kerîm Açıklamalı Meâli**, TDV Yay., Ankara, 2004.
- KURNAZ, Cemal, **Hayâlî Bey Dîvânı Tahlili**, KTB Yay., Ankara, 1987.
- MERMER, Ahmet, **Mezâkî Hayatı, Edebî Kişiliği ve Dîvanı'nın Tenkidli Metni**, AKM Yay., Ankara, 1991.
- MUHTASARI, Sahîh-i Buhârî, Müt. Kâmil Mîras, **Tecrîd-i Sarîh Tercüme ve Şerhi**, C. IV, Ankara, 1981
- ONAN, Necmettin Halil, **İzahlı Dîvân Şiiri Antolojisi**, MEB Yay. , İstanbul, 1989.
- ONAY, Ahmet Talat, **Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar**, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara, 1992.
- PALA, İskender, **Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü**, Akçağ Yay., Ankara, 1989.
- PİŞVAİ, Mehdi, **12 İmam**, Alulbeyt Yay., İstanbul, 2010.
- PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali, **Türkçe Deyimler Sözlüğü**, Arkadaş Yay., Ankara, 1998.
- PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali, **Türk Atasözleri Sözlüğü**, Arkadaş Yay., Ankara, 2003.
- Sahih-i Müslim, **Kitabu'z-Zühd 1**, Sünen-i Tirmizî, **Kitâbu'z-Zühd 16**.
- SAMÎ, Şemseddin, **Kâmûs-ı Türkî**, Kapı Yay., İstanbul, 2004.
- SARI, Mevlût, **Arapça- Türkçe Lûgat**, Bahar Yay., İstanbul, 1982.
- SEFERCİOĞLU, Nejat, **Nev'î Divanı'nın Tahlili**, Akçağ Yay., Ankara, 2001.
- SUNAR, Cavit, **Tasavvuf Felsefesi veya Gerçek Felsefe**, Anadolu Aydınlanma Vakfı Yay., İstanbul, 2003.
- SUYÛTÎ, Celâleddîn, **Tarihü'l Hülefâ Mektebü'l Müsennâ**, Bağdad, Hicrî: 1383.
- TARLAN, Ali Nihat, **Fuzûlî Divanı Şerhi**, Akçağ Yay., Ankara, 2009.
- TÖKEL, Dursun Ali, **Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar Şahıslar Mitolojisi**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000.
- ULUDAĞ, Süleyman, **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, Kabalcı Yay., İstanbul, 2001.
- UNAT, Faik Reşit, **Hicrî Tarihleri Milâdî Takvime Çevirme Kılavuzu**, TTK Yay., Ankara, 1988.
- ZAVOTÇU, Gencay, **Divan Edebiyatı Kişiler-Kişilikler Sözlüğü**, Aydın Kitabevi, Ankara, 2006.

MAKALELER

- ARSLAN, Mehmed, İsmail Hakkı'nın "Hüseyin" İsminin Fazileti ve Özellikleriyle İlgili Eseri: Risâle-i Hüseyiniyye", **Çeşitli Yönleriyle Kerbelâ (Edebiyat) C. II**, KTB Yay., Sivas, 2010, s. 69-94.

- BATİSLAM, Dilek, “Dîvan Şiirinde Sabâ”, **Osmanlı Tarihi Araştırmaları XXVI**, Prof. Dr. Mehmet Çavuşoğlu’na Armağan II, İstanbul, 2005, s. 95-117.
- BAYRAM, Parvana, “Seyyid Mîr Hamza Nigârî’nin Anadolu ve Azerbaycan’daki Devamçıları” **Filologiya Meseleleri**, Azerbaycan Milli İlimler Akademisi M.Fuzuli adına Elyazmalar Enstitüsü, S.2, Bakü, 2008, s. 254-259.
- BAYRAM, Parvana, “Seyyid Nigârî’nin Şiirlerinde Aksini Tapan Anenevî, Dinî ve Tasavvufî Mazmûnlar”, **Filologiya Meseleleri**, N.1, Azerbaycan Milli İlimler Akademisi M. Fuzuli adına Elyazmalar Enstitüsü, Bakü, 2008. s. 562–579.
- COŞKUN, Menderes, “Klâsik Türk Şairinin Poetikası Üzerine”, **Bilig**, S.56, Kış, 2011, s. 57-80.
- ÇELİK, İsa, “Türk Tasavvuf Düşüncesinde Ölüm”, **Atatürk Üniversitesi TAED**, S. 40, Erzurum, 2009, s. 119-146.
- ÇELİK, Nilüfer, “Fuzûlî’nin Türkçe Dîvânında Geçen Ayetler ve Yorumları”, **Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S. 6, Elazığ, 2001, s. 131-148.
- GÜLER, Zülfî, “Şeyh Galib Divanında Ayna Sembolü”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 14, S. 1, Elazığ, 2004, s. 103-121.
- İSPİR, Meheddin, “Fuzûlî’nin Türkçe Dîvânı’nda Naat Türü ve İşlenişi”, **Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi**, S. 2, 2007, s.185- 215.
- İSPİR, Meheddin, Fuzûlî’nin Türkçe Dîvânında Edebî Tür Olarak Tevhid ve İşlenişi, **Atatürk Üniversitesi TAED**, S. 32, Erzurum, 2007, s. 99-114.
- KAZANCI, Şenat, F. Asiye, “Kur’an’da Ölüm-Mevlânâ’da Şeb-i Arûs: (Karşılaştırmalı Bir Çalışma)”, **Uluslararası Mevlânâ ve Mevlevîlik Sempozyumu Bildiriler I 26-28 Ekim 2007**, s.217-224.
- KURNAZ, Cemal, “Vuslat Yolculuğu”, **Turkish Studies**, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 5/3 Summer 2010, s. 447-461.
- KUZUBAŞ, Muhammed, “Dîvân Edebiyatında Hadis-i Şeriflerin Yeri”, **Yedi İklim Dergisi**, Mayıs 2006, s. 127-136.
- SELÇUK, Bahir, “Fuzûlî’de Gözyaşı”, **EKEV Akademi Dergisi**, Y. 9, S. 25, Güz-2005, s. 233-246.
- YENİTERZİ, Emine, “Klasik Türk Şiirinde Ülke ve Şehirlerin Meşhûr Özellikleri”,

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, , Klâsik Türk Edebiyatının Kaynakları Özel Sayısı, ProFar. Dr. Turgut Karabey Armağanı, Volume: 3, Issue: 15, s. 301-334.

TEZLER

ÇINAR, Fatih, **Hamza Nigarî'nin Hayatı Eserleri ve Tasavvufi Düşüncesi**, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 2009.

YEKBAŞ, Hakan, **Hüdâyî-i Kadîm Dîvânı**, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 2005.

İNTERNET KAYNAKLARI

TÜRKER, Fuat, İblisle Başlayan İsyân, <http://hicrandergisi.com/fuat-turker/blisle-baslayan-syan.html> (28.11.2012)

www.hikmetozdemir.com.tr (22.11.2012).

İKİNCİ BÖLÜM

1. METNİN KURULUŞUNDA KARŞILAŞTIRILAN NÜSHALAR

Seyyîd Giryân Cemâleddîn Kazâkî Dîvânı'nın iki nüshası vardır. Her ikisi de Milli Kütüphane'de yer almaktadır. Bunlardan birisi 35, diğeri ise 50 yapraktan oluşmaktadır. Biz de çalışmamızda kolaylık sağlaması için bu nüshalardan 50 yapraklı olana Milli Kütüphane A nüshası, 35 yapraklı olana ise Milli Kütüphane B nüshası adlarını vermeyi uygun bulduk.

1.1. Milli Kütüphane A Nüshası

Ankara Milli Kütüphane'de 06 Mil Yz. A 8866/1 arşiv numarası ile kayıtlıdır. Dvd numarası 1787'dir. Bu nüshada 1 Farsça, 124 Türkçe toplamda da 125 gazel vardır.

Başı :Bismi'llâhi'r-raḥmāni'r-raḥīm ve bihi nu'āvenü

Be-ismü zātî pāk-i zü'l-ḥā-rā

Şudem fātih der ḥilm ü seḥā-rā

Sonu : Yesārî Es-Seyyid Ḥüseyn Ḥulūşıyyi El-İstanbulî

Efāza'llāhu ḥaleynā min feyzihî's-sārî

Būde'end temmet

Sene 1312

Gazellerden sonra ise bir dua ile Nakşibendî tarikatının silsilesinin verildiği bir bölüm ile Nigârî'ye ait menâkıb bulunmaktadır. Bizim çalışmamızın konusu sadece Kazâkî Dîvânı'ndaki şiirler olduğu için Nigârî'ye ait Menâkıb'ı çalışmamıza dahil etmedik. Ayrıca yine bu nüshada menâkıbdan sonra Refet adındaki birine verilen değirmenlik bugday ve arpanın hesabının tutulduğu bölüm ile “mezḳūr rakamlara diḳḳat idüb ḥamel idesiz sizlere bir vaḳt lazım olur ve's-selām” denilerek birtakım rakamların verildiği bölüm ile son bulmaktadır.

50 yaprak, 220 x 175, 190 x 115 mm., tâlik kırmacı, âbâdî kâğıt türü, yaldız şemseli, mıklıplı mukavva cilt, mahlaslar kırmızı keşideli.

Birinci yaprakta Latin harfleriyle 1. Dîvân-ı Seyyîd Giryân el-Kazâkî, yıl (istinsah): 1313(Milâdî: 1897) ve Menâkıb-el Ahvâl (Nigârî), Dîvânı Cedîd-i Belâgat Sûrîd Giryân el Kazâkî Kuddise Sırrahu yazısı vardır.

1.2. Milli Kütüphane B Nüshası

Ankara Milli Kütüphane’de 06 Mil Yz. B 783 arşiv numarası ile kayıtlıdır. Dvd numarası 943’tür. Bu nüshada 1 Farsça, 124 Türkçe toplamda da 125 gazel vardır.

35 yaprak, 270 x 195, 190 x 102 mm., tâlik kırması, krem rengi kâğıt türü, sırtı vişne rengi, meşin kapakları açık vişne rengi pandizot bez kaplı, mukavva bir cilt içerisinde. Mahlasların altı kırmızıdır.

Başı :Bismi’llâhi’r-rahmâni’r-rahîm ve bihi nu‘âvenü

Be-ismü zâti pâk-i zü’l-‘aṭā-rā

Şudem fâtiḥ der ‘ilm ü seḥā-rā

Sonu : Yesārî Es-Seyyid Ḥüseyn Ḥulūşiyî El-İstanbulî

Efāza’llāhu ‘aleynā min feyzihî’s-sārî

Būde’end temmet

Sene 1312

Birinci yaprakta Dr. Abdullah Öttemiz’in mührü, nüshanın künye bilgileri yer almaktadır. Diğer nüshadan farkı, menâkıb ile dîvânın sonundaki hesapla ilgili karalamanın bu nüshada bulunmamasıdır.

Gazellerden sonra dua ve gelecekteki Nakşibendî tarikatına dahil edilmek üzere bu tarikatın önde gelenlerinin isimleri sıralanıp “İtmām yā fet ihtitām pezîr-fet terķîm dîvân-ı cedîd-i belâgat ser-yed es-Seyyîd Cemâle’d-dîn e’t-taḥalluş be-Giryânü’l Kazâkî ḳuddes Allah-ı Ta‘âlā serār hemel-Bâķî ki ez-cümle feyzyâbında kân-ı Mevlāna vü mürşid Hādî ve el Mehdî Şah Yesārî es-Seyyîd Ḥüseyn ḫulūşî el-İstānbülî efāz ‘aleynāmın feyzime es-Sārî būde end temmet.” şeklinde bir sonuç ile Hicrî 1312 tarihi bulunmaktadır.

2. METİN KURMADA İZLENEN YOL

Bilindiği gibi karşılaştırmalı metnin amacı müellif nüshasını ortaya çıkarabilmektir. Sanatçı hakkında bir bilgiye sahip olmamız bunu mümkün kılmamıştır. Her iki nüshanın da istinsah tarihlerinin aynı olması bunu daha da zorlaştırmıştır. Karşılaştırmalı metinde kullandığımız, yukarıda haklarında bilgiler verdiğimiz iki nüshadan en çok şiiri ihtiva eden Milli Kütüphane A Nüshası'dır. Milli Kütüphane B Nüshası'nın beyit sayısının bir gazelde daha az olması bize metni kurarken Milli Kütüphane A Nüshası'nı esas almamıza sebep olmuştur. Bunun dışında, iki nüsha arasında imlâ bakımından bir fark yoktur.

TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ

ء: E ,e, A, a

ف : f ,F

ب: b, B

ق : k, K

پ: p, P

ك : k, K, g, G, ñ

ت : t, T

ل : l, L

ث: s, S

م : m, M

ج: c, C

ن : n, N

چ: ç, Ç

و : v, V, o, O, ö, Ö, u, U, ü, Ü

ح: h, H

ه : h, H, a, A, e, E

خ: ħ, Ĥ

ی : y, Y, ı, I, i, İ

د : d ,D

ذ: z ,Z

ر : r, R

ز : z, Z

س : s, S

ش : ş, Ş

ص : ş, Ş

ض : d, D, z, Z

ط : t, T

ظ : z, Z

ع : c

غ : ğ, Ğ

METİN

DĪVĀN-I SEYYĪD GĪRYĀNÜ'L- KAZAKĪ(CEMĀLEDDĪN)

2a

Dünyāda ele geçen tek nüshādır. (Mürettep dĪvān)

Yıl (istinsah) 1313

Milādī 1897

Menākıbü'l- Ahvāl (NĪGARĪ)

2b

DĪvān-ı Cedīd-i Belāgat

Seyyid Giryānū'l- Kazākī kuddise Sırrahu'l-bāki

Harfū'l-elif

1.Ġazel

Allāh

Bismi'llāhi'r-rahmāni'r-rahīm ve bihi nu'āvenü

- 1 Be-ismü zāti pāk-i zü'l-ʿaṭā-rā
Şudem fātiḥ der ʿilm ü seḫā-rā
- 2 Ḥacīlem der ḥuzūret ger zi bed-kār
Ki mīh'āhem kuned ʿafv ü ḥaṭā-ra
- 3 Fedā şod rūḥ-i men her cā ki būdīm
Zi-ġaflet-i dil ḥider dāred nigārā
- 4 Men ān biṭāre'em der-vādiy-i ʿışk
Beher-dem ney-i tek āteş-zen şadā-rā
- 5 Biyā ey ṭālib-i sevdā bişnev
Zi-esrār-ı dilem zāhir nevā-rā*

* Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla. Yardım ancak ondandır.

1. İhsan sahibi pak zatin ismiyle/İlim ve cömertlikde fatih oldum
2. Huzurunda utanırım meğer kötü iş ettimse/Eğer öyleyse hatamın afvını istiyorum
3. Her neredeysek benim ruhum feda olsun/Gafletten gönül perdelendi gör
4. Ben o çaresiz aşk vadisinde/Her zaman yalnız ney sesi bile (beni) tutuşturur
5. Gel ey sevda talibi dinle!/Gönül sırlarımdan dışa vuran iniltiyi

- 6 Eger müştâkḳ bâşed bend der-gūş
Nümāned maḥrūm yābed z'in şafā-rā
- 7 Bived peymāne-i himmet zi-pīrān
Ki bī-himmet ne-şod zevḳ-i dilā-rā
- 8 Zi-ğaflet-i mürde şod ān merd-i bī-suz
Buved merdān-ı Ḥaḳḳ pūr-sūz ü vefā-rā
- 9 Be-mīrem sāḳiyā dih cām-ı himmet
Ki pinhān derd-i men başed devā-rā
- 10 Dem-ā-dem şeş cihet der nār-ı ḥasret
Tazarru^c dārem ez-dil k'in fedā-rā*
- 11 Mekon yā Rabb cudā yekdem beher-cā
Zi şer^c-i pāk-i şāh-ı enbiyā-rā
- 12 Şevīm der bārgāheş zār u giryān
Ki şāyed yek nazar dāred ḥüdā-rā*

2. Ğazel

mefā'īlün/mefā'īlün/mefā'īlün/mefā'īlün

- 3a 1 Bi-ḥamdi'llah olub ilhāmla dil kenz-i pūr-ma^cnā
Nişār itmekdeyim elfāz içinde gevher edibā
- 2 Fiğānım yer-i bīrdır aşḳ mülkin eylerüm teşḫīr
Sürürüm artar eksilmez ḥicābātım açar mevlā
- 3 Der-i dergāhına sürdüm yüzüm kıldım tazarru^c dün
Bugün 'arz-ı ğaddār itdi elinde cām-ı pūr-şahbā

* 6. Eğer kulak vermeye özlemin varsa/Sizler o saadetten mahrum göründünüz
7. Al pirlerin himmet kadehinden/Zira himmetsiz mahbubun zevki olmadı
8. Gafletten öldü o aşḳ ateşi olmayan adam/Hakk erleri ateş ve vefa dolu oldu
9. Öleyim ey saki himmet kadehi ver/Zira o benim gizli derdimin devası oldu
10. Her daim altı yön hasret ateşinde/Yalvarırım gönülden ki o (gönül) da fedadır
11. Kılma ya Rabb bir an bile ayrı her nerede/O nebiler sultanının temiz şeriatından
12. Onun huzurunda ağlayıp inleyen oldum/Zira ola ki tek nazar kılırsa Hüda

- 4 Nola şarf eylesem cānān yolunda cānımı her ān
Pey-ā-pey nūr-ı urbiyyetle artar āteş-i sevdā
- 5 Niçe biñ ālem-i esrār açıldı bakmadım geçdim
Ki ben Mecnūn-ı bī- arım murādım vuşlat-ı Leylā
- 6 Dilimde ayy ü el-ayyūm ki olmam bir zamān mağmūm
Kemālim āsīde mektūm göründüm şūret-i şeydā
- 7 Yaıldım yandım ey Giryān unuttum benliğim el-ān
Gōñül āyinesinden bak cemāl-i yār olur peydā

3. Ğazel

fā-ilātūn/fā-ilātūn/fā-ilātūn/fā-ilūn

- 1 Āteş-i hicrūñ nigārım cāndan artıdur baña
Şafa-yı rūyuñ dađı urāndan artıdur baña
- 2 Bir nazār şalsañ ser-ā-ser benliğim pā-māl olur
Ol nazār elbette biñ ihsāndan artıdur baña
- 3 İstemem ĩmān mūrāyīler gibi benlikle ben
Kūfr-i zūlfūñ tav-ı cān ĩmāndan artıdur baña
- 4 Ude-i ākūlde yer virdūñ alub vāriyyetim
Menzilim itdūñ nihān seyrāndan artıdur baña
- 5 Sāıyā ğamzuñla hāl olmadadur her müşkilāt
Ol işāretler iyān-ı fermāndan artıdur baña
- 6 Bū-yı gül üzre ider būlbūl eđer feryād ü zār
Bū-yı feyzūñ ol gül ü bustāndan artıdur baña
- 7 Söyleyem ezvā-ı dilden resm-i dervīşān için
Gizlū Giryānım iyān efgāndan artıdur baña

3b

4. Ğazel

fā-ilātūn/fā-ilātūn/fā-ilātūn/fā-ilūn

- 1 Aqlumı alduñ nigārım ta‘n ider iller baña
Mesken oldu ays teg ulu cedden çoller baña
- 2 Ta‘ne daşından işār olsun civārımda ne ğam
Rāh-ı dilden vaşl için a açdı çok yollar baña

- 3 Maḥv olur deryā-yı raḥmet içre kūh-ı muʿşibet
Ḥār-ı ʿisyāndan açıldı lüḥfla güller baña
- 4 Nār olur gülzār içinde yārsiz her lāle gül
Görinür ṭavḳ-ı ʿazāb mānendi sünbüller baña
- 5 Her neye muḥtāc isem ben Ḥālīkim eyler ʿatā
Ḥidmetinden ötrü minnet itmesün ḳullar baña
- 6 Felek ten bī-minnet pā gezdirirdi taḥtını
Baḥr-ı ʿummān oldu dīdemden aḳan seyler baña
- 7 Dün selāmuñ gelmedi nāşād idim şādım bugün
Geldiler bū-yı selāmuñla esen yeller baña
- 8 Nağme-i pūr sözüüm ey Giryān eşer ḳılmış meger
Reşk iderler bağ-ı vaḥdet içre bülbüller baña

5. Ğazel

mefāʾilün/mefāʾilün/mefāʾilün/mefāʾilün

- 1 Eger dünyāya meyl itseñ açılmaz devlet-i ʿuḳbā
Vü ger ʿuḳbāya meyl itseñ tapılmaz niʿmet-i dünyā
- 2 İkisinden de el çekdi velīler baḳmadı dāra
Anuñçün buldılar dārında çok rütbe-yi aʿlā
- 3 Geç ey ṭālib bütün dünyā vü ʿuḳbā maḳşadından gel
Serāy-ı ḳalbūni pāk it tecellī eylesün Mevlā
- 4 Esīr olma ʿadüvv-i ekberüñ destinden āzād ol
Düşünseñ fehm idersüñ heft ser nefsüñdür ejderhā
- 5 Bugün ḳānlar şaçub yān ğark-ı ḥūn ol dem-be-dem Giryān
Yarın maḥşerde toprāḳdan çıkarısuñ mert ü bī-hemtā

6. Ğazel

fāʾilātün/fāʾilātün/fāʾilātün/fāʾilün

- 1 Ey gözüm cevlāna çık şādāne bir meydān ola
Raḥşla devr eyle kim ʿālem saña ḥayrān ola
- 4a 2 Ḥasretüñle cāna gelmişler kerem ḳıl dāda yet
Āl niḳāb ʿāşıklarūñ dīdārına ḳurbān ola

- 3 Bes değil mi nār-ı haşretle yaķarsuñ rüz u şeb
Ravza-i vaşlũñ güşād it pür şafā seyrān ola
- 4 Kākũlũñ teg tār-mār itdiñ gönũl cem‘iyyetin
Ķoymaduñ ‘uşşāķuñ ‘akd-i bezmini her ān ola
- 5 Derd-i sevdā bī-devā bir derddür tāb itmeyin
Ben gibi her laħza istimdād idũb Giryān ola

7. Ķazel

fā‘ilātũn/fā‘ilātũn/fā‘ilātũn/fā‘ilũn

- 1 Benden aldılar beni dũn gör ki nitdiler baña
Virdiler ders-i cünũnu bāde gitdiler baña
- 2 Didiler iç bāde ol sevdā yolunda müstaķĩm
Seyr iderken bir ħaţırda dāda yetdiler baña
- 3 Ķanmadım rü‘yā mı bu maħza kerāmetdir mi yā
Ķaħķ yola gelmekte biñ bir ħĩle dutdılar baña
- 4 Şũkr kim kenz-i ledũnnĩ oldu gönũlũm pür-ħuzũr
Kā‘inātuñ ‘ilmini bir bir oķutdılar baña
- 5 İmdi ey Giryān değişdi ‘ālemim pür neş‘eyim
Bilmedim ervāħ-ı Ķudsĩler ne itdiler baña

8. Ķazel

fā‘ilātũn/fā‘ilātũn/fā‘ilātũn/fā‘ilũn

- 1 Ben dimezdim derd-i ‘aşķım kim didi benden saña
Eyler idim Ķũn muħabbet ey şanem-kenden saña
- 2 Maħlaşa ne bir niyāzum var eger itseñ Ķabũl
Rũyuñu görmek temennā eylerim senden saña
- 3 Ķam helāk eyler beni tesķĩn içũn āh eylerũm
Yoħsa kim billāħ şikāyet itmezem Ķamdan saña
- 4 Ķoymuşum Ķurbān yoluñda canımı fermānberim
Ķaşķar olmaķda sıdķım çeşm-i pür-Ķamdan saña
- 5 Rũtbe-i ‘aşķum dilerseñ añlamaķ ey müdde‘ĩ
Nuţķum izħār eyler elbet āteşin demden saña

- 4b 6 Dem-be-dem bir köşede ben teg beķā fikrinde ol
Gelmesüñ lezzet fenāda ħar gibi yemden saña
- 7 Besle ey dīvāne Giryān tende cānuñ yār için
Özge ħayr olmaz bilürseñ cān ile tenden saña

9. Ğazel

fe·ilātün (fā·ilātün)/fe·ilātün/fe·ilātün/fe·ilün

- 1 Derd-i pinhānıma didāruñ olur maĥz-ı devā
Ola cānım saña her laĥzada biñ kerre fedā
- 2 Çarĥı sergeşte iden āh u fiġānımdı delī
Şuş dimezseñ baña bir kez başım ağrıtdı şadā
- 3 Dāġ-ı dil olmasa feryādınuñ olmaz eşeri
Ķopa vā·iz dehenüñ eyleme beyhūde nidā
- 4 Ey mürāī özüñi şatma bize kibr ile sen
Başuña çal nidelim t̄atüñ itdüñ edā
- 5 Yār-i kūyunda açub destini Giryān tolanur
‘Arz ider ĥāl-i dilin derd ile bī-vāye gedā

10. Ğazel

fe·ilātün (fā·ilātün)/fe·ilātün/fe·ilātün/ fe·ilün(fa·lün)

- 1 Şā·ir eğildi selāmuñ bize aĥlā aĥlā
Muntaşır kalma ‘abeş ey gözi şehlā şehlā
- 2 Yoĥdur elbette bizim nisbetimiz bir birine
Yūşuf’a ĥoşla muķābil gelür inşā inşā
- 3 Hünerüñ vār ise vir sākī-i devrāna gönül
Añla peymāne nedir iç meyi şaĥbā şaĥbā
- 4 Eyle pendimle ‘amel kāfile-i ‘aşķa ulaş
Ehl-i rāz ol göze çek sürme ihfā ihfā
- 5 Naķş-ı bend ol yazılır levĥ-i dile naķş-ı nigār
Şanma bī-cā bu sözi söyleme ĥāşā ĥāşā
- 6 Medĥ ü zemle sözüümüz şatmaġa me·mūr deġiliz
Biz cününuz sözüümüz şohbet-i Leylā Leylā

- 7 Kıl ü kâl itme faşâhatle muqayyed değilim
5a Zıkr ü fikrim heme Giryan ile Mevlâ Mevlâ*

Harfü'l - bâ

11. Gazel

fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün

- 1 Hamd kim imâna geldim rüyı dıvânuñ görüb
Bende-i dergâhuñ oldum luţf-ı ihsânuñ görüb
- 2 Öyle bir hayr engâm yok bende benlikden nişân
Ĥâb-ı ġafletden uyandım devr-i 'irfânuñ görüb
- 3 Nîm nigâhuñdan ne âteşler 'iyân itdüñ baña
Nâra şaldım vârimı süzâna cevlanuñ görüb
- 4 Ğamze-i tizüñ ĥakîma zaĥmdâr itmiş beni
Ĥükmüñe dağlar baş eğmiş tiğ-ı bürrânuñ görüb
- 5 Çâr pâ dağlandı kim sînem şadâ eyler şadâ
Tâ ebed gitmez tenümden tîr-i müjġânuñ görüb
- 6 Bülbül çeçe zenânım rüz u şeb vaşfuñla ben
Zevġ-i bî-pâyâne yetdim la'l-i ĥandânuñ görüb
- 7 Seyre çıksañ bir gün elbet ĥalk-ı 'âlem ser-te-ser
Cân virürler Giryanuñ teg şevket ü şânuñ görüb

12. Gazel

mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün

- 1 Münâcâtım ġabül it kim ġapuñda sâ'ilim yâ Rabb
Bağışla cürmimi lüţfen nazâr ġıl bâ'ilim yâ Rabb
- 2 Nedür Ĥaġġımda bilmem ben ĥayr ancak bilen sensüñ
Rızâdur maţlabım her dem ne virseñ ġâ'ilim yâ Rabb
- 3 Semersiz ġoyma naĥl-i şî'rüm olsun muĥterem her ân
Elim boş dönmezem bağş u 'aţaya mâ'ilim yâ Rabb
- 4 Neyim var lâf idem yaĥşi vü yamân ben öz ĥayâlimden
Virüp alan hemîn sensüñ ki sensiz câhilim yâ Rabb

* Şalâtuda sâkine Şemse'd-dîn et-ţahallus şehlâ şâ'ire taraf-ı dervîşânımdan temennâ-yı tâb-u gazel eş'âr idüp binâ'en 'aleyh (Bu Not 4b'dedir.)

- 5 Ğarīb Ğiryānkām kim her murād eyledüñ ikrām
Döner peymāneler zevk ü şafaya nā'ilim yā Rabb

13. Ğazel

fe'ilātün(fā'ilātün)/fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilün

- 5b 1 Oķu dīvān-ı āteş-bārımı ehl-i şavāb
Görme dārında sermest gezüb renc ü 'azāb
- 2 Gir şarābhāneye nūş it ki dađılsuñ elemin
Meye cān baħşla dut ħumda vaţan mişl ü ħabāb
- 3 Ğaķķa teslīm ile her demde şehādet meyi iç
Yele vir vāruñı nefsuñ ola mānend-i türāb
- 4 Zāhidā vārlıĝa düşdüñ ki atarsuñ bize t̄aş
Meger ā'mālūñ olupdur saña biñ dürlü ħicāb
- 5 'Aķluñ olsaydı riyādan şaķınurduñ ben teg
Āteş-i faķr ile yanmaķda idüñ misl-i kebāb
- 6 Degme aşĥāb-ı ħarābāta 'uyūbuñ saña bes
Eyleme yok yere gel dīn ile dünyānı ħarāb
- 7 Şorşalar mev'ize-i 'āmmeyi Ğiryāndan eger
Yāru aĝyāra bu ebyāt iledir şāfi cevāb

14. Ğazel

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

- 1 Tīr-i āhum 'arşa deĝmez mi semālardan geķub
Merhem urmaz yārama yārüm cefālardan geķub
- 2 Çekdi el alandan baĝlandı dil bir kāküle
Oldı şehmāruñ esīri ejdehālardan geķub
- 3 Eyledim bir zāhidi dün mest cām-ı 'aşķdan
Secde kıldı bütlere 'aceb rüyālardan geķub
- 4 Tāķ-ı ebrūdur bizim mezhebde dā'im kıbleĝāh
Meyl-i miħrāb itmeyiz biz mehlikālardan geķub
- 5 Her biri birdiler bā-mihmāndur ey Ğiryān bugün
Ķıymetin bildüñ belānuñ iştikālardan geķub

Harfî't-te

15. Gazel

fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün

- 1 Şükr İlahı ey şanem nüş eyledim âb-ı hayât
Seyr-i dîdâruñla mestim bilmezim havf-ı memât
- 2 Dâdres deryâ-yı hayret içre sevdâdur ne gam
Felek efkâra virür tûfân evhâmdan necât
- 6a 3 Leşker-i âlâm ü gam temkînüme virmez hâlel
Hem-demim dildârdır aşkımda buldum hoş sebât
- 4 Lü'lü-yi eşcârım ey erbâb-ı sevdâ bî-bedel
Lafz-ı cân perverdür ammâ ser-te-ser remz ü nikât
- 5 Her gice bir leyli-yi kadre müşâbihdir baña
Hamdü'l-mevlâ kim ey Giryân gelür bir nev berât

16. Gazel

fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün

- 1 Âşık-ı mestâneye her ân görünür kûy-ı dost
Bes nice itmez tavâf anda bulunur rûy-ı dost
- 2 Görme halkuñ aybını sâlik koyub öz aybuñı
Bekle halvet gülşenin al mişk-i anber büy-ı dost
- 3 Zıkr ü fikründen uşanma nâlezen ol bî-karar
Ney gibi âteş saçub gül eyle cüst u cüy-ı dost
- 4 Dem-be-dem deccâl-ı nefsiñ bende çek Mehdî gibi
Aç der-i feyz Hudâya söyle dâ'im hû-yı dost
- 5 Ey muhâlif itmedüñ bî'at şerî'at hükmine
Tîğ-ı huccetdir ki kânın dökdi güft-gü-yı dost
- 6 Du'âyı şür en-nihâyet toğdı gün teg bî-hilâf
Hazret-i Seyyîd Hülüşî kim gelüb ez-süy-ı dost
- 7 İncelüb mahv oldı kim maşşûda Giryân tapdı yol
Geçdi çok ince eleklerden be-hakğ mü-yı dos

17. Ğazel
müfte'ılün/müfte'ılün/fa'ılün

- 1 Yār-ı vefā-dār ile kıl meşveret
Açıla tā kim saña haqq maşlahat
 - 2 Ğam yeme düş meykede-i 'aşka çek
Bādeyi tā hall ola yüz mes'elet
 - 3 Zāhide yok 'aşk-ı şanemden naşib
Mey viririm nüş idemez kaç keret
 - 4 Vā'ız-i cer körlüğüne yā Şamed
Feth kıl 'uşşāka der-i merhamet
- 6b 5 Ölmeden ölmüş ki bu Giryān ebed
Taht-ı beķā üzre sürer saltanat

18. Ğazel
mefā'ılün/mefā'ılün/mefā'ılün/mefā'ılün

- 1 Nigārā āteş-i hicrūñle yandıķ rūyuñ izhār it
Niyāz-mendān-ı 'uşşākuñ beher dem ķatle icbār it
- 2 Ser-i kūyuñda bir yüzden olur her ehl-i dil hayrān
Tükenmez perdeler hikmet ne, birden keşf-i esrār it
- 3 Firaķuñ sāķiyā cem'ıyyet aşhābın helāk eyler
Tağit evhāmı meclisden gelüb bir nāz-ı reftār it
- 4 Hayāl ender hayāl olduķ yaķıldıķ gāh lāl olduķ
Amāndur pür-melāl olduķ pey-ā-pey cām-ı serşār it
- 5 Muķayyed olmaz 'ārif ey müderris medħ ü zemmüñle
Dilerseñ 'ilmüñ iķrār eyle ister gizle inkār it
- 6 Tarıķ-ı 'aşkı inkār eyleyen cerrārı ey Cebbār
Şalub āteşlere yaķ derd-i sevdāya giriftār it
- 7 Mürīd-i cām-ı 'aşk olduñ elüñde ihtiyāruñ yok
Özüñden urma dem Giryān beher dem cehlüñ iķrār it

19. Ğazel
mefā'ılün/mefā'ılün/fe'ülün

- 1 Gör ey hāsıd sözümde var faşāhat
Şemersiz mi olur naħl-i belāgat

- 2 Kelāmımdan olur peydā kemālım
Güneş teg toğdum inkāra ne hācet
- 3 Bilür erbābı gönüm beyt-i Hākkdır
İderdüñ olsa ĩmānuñ ziyāret
- 4 Açıkdur bāb-ı meyhānem ki her dem
Çeker peymāne aşhāb-ı hidāyet
- 5 Geçüb dünyā vü ʿuqba maqşadından
Ĝarezsüz eyler ehl Allah’a ʿibādet
- 6 Hūşūʿen sācid oldıkca belā şavt
Dir Allah yā Halīli kum selāmet
- 7a 7 İder halk içre hürmetlerden ikrāh
Beher dem gösterir reng-i melāmet
- 8 Bilinmez bir velinüñ hāletinden
Meger Hākk bildire zāhir ʿalāmet
- 9 Çeker sedd bāb-ı şöhret üzre Giryān
Bilür hayzüʿr-ricāldür her kerāmet

20.Ĝazel
mefāʿilün/mefāʿilün/feʿülün

- 1 ʿAliyyüʿl-Murtaza cānumda cānest
Oturmuş taht-ı gönüm üzre hānest
- 2 Hāsen tārāc ider varım ki hūbest.
Ata kirpik oqım ebrū kemānest
- 3 Şehīdān üstüne sultān Hüseynim
Ki deşt-i Kerbelā içre ʿiyānest
- 4 Yeter imdāda Zeynüʿl-ʿĀbidīnim
Cihād ekberimize pehlevānest
- 5 Derinde Bāķıruñ kemter kulum ben
İden kulluķ añā çün şādmānest
- 6 Delīlim Caʿfer-i Şādık derinde
Ki ʿilm-i ĝaʿibe biʿl-cümle kānest
- 7 Benim bābında Musa Kāzım’uñ hāk
Der-i dergāhı bekler el ō amānest

- 8 Rızā-yı zü'l-‘aṭā sākī -yi bezmem
Ki cānān ‘aşkına feyz-i revānest
- 9 Takī’ nūñ derdime dermān nigāhı
Ki ‘ilm-i pür-fütūhı bī-gümānest
- 10 Naḳī’ nūñ sâ’ilim bābında muḥtāc
Rumūzātında gencini nihānest
- 11 İder her müşkilātım ‘Askerī ḥāl
Ledünnī bahri içre direfşānest
- 12 Göründü rû-yı Mehdi gitdi ‘aqlım
Güzeller serveri maḥbûb cevānest
- 7b 13 Yeter imdādıma Giryān beher ān
‘Adālet hākım-i şāḥib zamānest
- 14 Açıldı nuṭḳum itdim sırrın ĩlān
Dīvānım içre ger kim bī-nişānest

Ḥarfū’ş-sā

21. Ğazel

fe’ilātün(fā’ilātün)/fe’ilātün/fe’ilātün/fe’ilün

- 1 İtme ey münkir-i peymāne bu meyḥār ile baḥş
Cān ḥulās eyleyemez kim ide ḥūñḥār ile baḥş
- 2 Girme meydāna enāniyyet ile olma helāk
Eyleyen virdi yele dīni fedākār ile baḥş
- 3 Vey tarāfdār-ı Mu‘āviyye küfürdür bu nifāk
Mü’min ölsün mi iden Ḥaydar-ı Kerrār ile baḥş
- 4 Tevbe kıl ölmeden evvelce nedāmet yaşı dök
Girü kuvvet bula Ḥaḳḳ dīn aç aḡyār ile baḥş
- 5 Tiğ-ı nefrīn ile Allāh’a şıḡın mu‘arekede
Ḳorḡma Giryān nice çok olsa kıl eṣrār ile baḥş

22. Ğazel

me’fūlü/mefa’lū/me’fāilū/fe’ülün

- 1 Yandım şanemā lāle renk nārıma bā’iş
Sīnemdeki dāḡlarımā dem zārıma bā’iş

- 2 Kānlar şaçarım çeşm-i ciğer-hāruñ elinden
Ġamzuñ oқıdur āh-ı āteşbārıma bā'is̄
- 3 Eltāf-ı nigāhuñ idemez pāy dil ü cānım
Ol ħarbdedir dīde-i ħūn-bārıma bā'is̄
- 4 Cūş eyledi deryā-yı muħabbetle bu eş'ār
Tab'ımdan aқar şehdle şeker-ħārıma bā'is̄
- 5 Feryād ü fiğānım dime bī-fā'ide Giryān
Her şām u şeher luţf kerem kārıma bā'is̄

23. Ġazel

fe'ilātün(fā'ilātün)/fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilün

- 8a 1 Kılma yā Rabb bizi dünyā ile avlara 'abeş
Tam'-ı ħānıma şalar ħalkı o mekkāra 'abeş
- 2 Saña minķāl olayım şıdķla kulluķ ideyim
Bağlayım nefis ebed uymayayım ağıyāra 'abeş
- 3 Zıkr ü fikrūñle yanup yandırayım ehl-i dāli
Varmayam ħayrı koyub cehlle bed-kāra 'abeş
- 4 Diñle ey yār-ı vefākār sözümi aç gözüñi
Talma ħafletle bu fāñi için efkāra 'abeş
- 5 Her umūruñ ola Allāh için olmazsa eđer
İbn-i Süfyān gibi düşseñ gerek inkāra 'abeş
- 6 İmdi gel ömrüñi deccāl yoluna kılma telef
Neyler ol demde nedāmet düşesiñ nāra 'abeş
- 7 iriñ def'ine sa'y it ki Ĥudā dāda yete
Uyma Giryān ebedī zümre-i ħaddāra 'abeş

Ĥarfü'l-Cīm

24. Ġazel

mefā'ilün/mefā'ilün/mefā'ilün/mefā'ilün

- 1 Uyanğıl ħāb-ı ħafletden bu dehr-i bī-vefādan geç
Ĥudādan ħayri her maţlūb hebādır mā-sivādan geç
- 2 Yatar yālım diyen dünyā vü māfihāya ender ħāk
Düşüñ 'ibretle baқ ölmeden evvel öl fenādan geç

- 3 Helālinden hesāb virmek harāmından ʿazāb çekmek
Zulümdür nefse vir bir āb ü nān artuḡ ezādan geḡ
- 4 Bugün vaḡf eyleyüp vāriyyetin ḡulluḡda çek zillet
Yarın ʿizzet bulursuñ şübhesiz kibr ü riyādan geḡ
- 5 Muḡīm ol ehl-i sevda teg ser-i kūyunda dildārīñ
Beher dem arturub derdūñ yaḡıl āh it devādan geḡ
- 6 Virüb cān sākī-yi erbāb-ı dil Seyyid Yesāriden
Şarāb al dem-be-dem nūş eylegil özge şafādan geḡ
- 7 Uyub rindān-ı ʿālim dirler andan ḡaḡlı rehber yoḡ
İzinden çıḡma Giryān gel muḡālif-i pīşvādan geḡ

25. Ğazel

mefāʾilün/mefāʾilün/mefāʾilün/mefāʾilün

- 8b
- 1 İder bir noḡtadan ḡaydar nice ʿilm delüb iḡrāc
Buyurdu ʿilme ben şehrim o bābum sāḡibü'l-miʿrāc
 - 2 Min-el-evvel ile'l āḡir rümüzātım ledünnīdür
Eger fetḡ eyleseñ al heft iḡlīmden virürler bāc
 - 3 Tūlūʿ-yı semt maşrıḡdan ki ārāmgāḡı maḡribdür
Güneş teg şāmumuñ şubḡ ü mesā başında ninni tāc
 - 4 Ḳamer teg ḡazret-i Seyyid Yesārī ʿaḡs alub andan
İder hāle-yi meskende teferrüc taḡtı sīmīn ʿāc
 - 5 Seḡildi ḡaḡlı ḡaḡsızdan ki aḡkāımı ʿadāletdür
Şeriʿat seyfi destinde başında tācıdır ḡıyḡāc
 - 6 Görüñdi ḡādī vü Mehdī rumüzātuñ budur fetḡi
Tavāf eyle ḡudānuñ zāḡir ü bāḡın evin ḡüccāc
 - 7 Bugün devrānda ey Giryān odur Ḳuḡbü'l-medār Allāḡ
Aña eşnāf-ı maḡlūḡāt ü hem şāḡ u gedā muḡtāc

26. Ğazel

mefāʾilün/mefāʾilün/mefāʾilün/mefāʾilün

- 1 ʿİnāyet eyle Allahım ki yoḡ men teg gedā muḡtāc
Semavāt ü zemīnüñ gerḡi ḡaḡḡı zātuña muḡtāc

- 2 Celālũnden olan nāruñ cemālũnden olan nũruñ
Ne bilsũn h̄ikmetũñ bĩçāre kullar keşfũne muhtāc
- 3 Muqarrer oldı emrũñle cehennem heft cennet heşt
Zebānĩ hũrĩ vũ ğilmān bekke emrũne muhtāc
- 4 Melekler özge maħlũkātđan artuğdur hesāb olmaz
‘Ubũdiyyet iderler zayfata dergāhuña muhtāc
- 5 Şeyāñĩn geldiler noqşān meleklerden ‘aded içre
İderler şerren isti‘cāl kadr-i aħkāmuña muhtāc
- 6 ‘Aded cĩnlerde anurlar şeyāñĩnden velĩ ba‘zen
Muvahhidler öler kim ağlaşur ihsānuña muhtāc
- 9a 7 Uram dem küfr-i çok ta‘ādı az evlād-ı ādemden
Ki var Giryān gibi ‘āşıkłaruñ dĩdārına muhtāc

27. Ğazel

mũfte‘ilũn/mũfte‘ilũn/fā‘ilũn

- 1 Çıkdı yine gün gibi āteş mizāc
Şāh-ı cihāngĩr ki başında tāc
- 2 Veh nice āfet baqamam lerze-nāk
Hāke yıhıldım yaqılub bĩ‘ilāc
- 3 Hind ü Freng cümle geçib destine
Virse gerekdür āña ālem ħarāc
- 4 Qoymayuñ ‘āşıkłarı zũhhād ile
Zağ ile bũlbũl idemez imtizāc
- 5 Şordum eṭıbbā didiler özge yok
Derdũne Giryān leb-i gülgũn ‘ilāc

Harfũ‘l-hā

28. Ğazel

fā‘ilātũn/fā‘ilātũn/fā‘ilātũn/fā‘ilũn

- 1 Gösterür rũyun şeb-i firqatde yansañ yār şubħ
Vaşl gelür ħār içün bũlbũl gibi kıl zār şubħ
- 2 Ey şeb-i ğafletde rāħat uykusuz ħũlyā iden
Ferşĩni merqad bilüb ol ħaşr içün bĩ-dār şubħ

- 3 Hıyr ü Őerrüñçün muĸarrerdür hızer kıl nuru nār
Uyĸudan ĸalkub iderseñ Şübhesiz bir kār Őubĸ
- 4 El çeküb tül-i emel fikrinden āmmā pür melāl
Adli yād itseñ olurdu gözleriñ ĸün-bār Őubĸ
- 5 Yan yaĸıl ĸavf ü ricādan ĸurtulursuñ ‘āĸıbet
‘Afv ile Giryān nāzar eyler saña dildār Őubĸ

29. Ėazel
müfte‘ilün/müfte‘ilün/fā‘ilün

- 1 Eyle gönül bir gül-i bī-ĸārı Őerĸ
Ya‘ni ki bir Őāni‘-yi bī-dārı Őerĸ
- 2 Feyz-i beĸā bulsa bir ‘āŐıĸ eger
Dā‘im ider ravza-i dīdārı Őerĸ
- 9b 3 Őubĸ u mesā mest gezer meyperest
Eylemesün mi mey ü mey-hārı Őerĸ
- 4 ĀteŐ için Tūr-ı tecellāya çık
Nūra ĸavuş kıl leb-i gülnārı Őerĸ
- 5 Yandı nedem nāy teg eczā-yı ten
Nāle-i pür-süz ider esrārı Őerĸ
- 6 Secde kılub bütlere dīvāne dil
Eyledi büthāneyi zünnārı Őerĸ
- 7 Őevĸle Giryān yine çeçe zenān
ĸān Şaçub eyler güli gülnār-ı Őerĸ

30. Ėazel
fe‘ilātün(fā‘ilātün)/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

- 1 Eyledim Őıdĸla çok nāle vü efgān bu Őabāĸ
İrdiler dādıma bī-Şek iki sultān bu Őabāĸ
- 2 Biri Mīr Ėamza ki bī-perde teveccüh buyurub
ĸıldı bir derdime biñ çāre vü dermān bu Őabāĸ
- 3 Biri Serdār-ı Niĸābdār -ı Yesārī-yi dilīr
ĸi ider seyf-i ‘adāletle ĸün-efŐān bu Őabāĸ

- 4 Kaldırub şerr-i Mu'aviyyeyi bir bir aradan
İnkıyād itse gerek emrine devrān bu şabāh
- 5 Ehl-i dünyādır iden zen gibi inkārını şek
Geliyor bir'at için zümre-i merdān bu şabāh
- 6 Kātli ider gerçi ne maqtūl vü ne hūn olmaz 'iyān
Doldı bātında Yezīd lāşesi meydān bu şabāh
- 7 Nola cān virsem anuñ rāhına Giryān heme dem
Hük-m-ü Qur'an iledir itdügi cevlan bu şabāh

Harfū'l-hā

31. Gazel

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

- 1 Ey gönül gam çekme gel ağıyardan geç yāre baḡ
Rind rüsvā ol virüb cān bāde çek bāzāra baḡ
- 2 Zülmet-i dünyā maḡūfdur vādī-yi eyemen mişāl
Tur-ı sevdādan kabes maḡlūbuñ olsun nāra baḡ
- 10a 3 İhtiyāruñ emre taḡvīl it Kelīmullah gibi
Nār-ı firḡātden ḡülāş ol şu'le-yi envāra baḡ
- 4 İtse ger lütfen tecellī gizle ezvāḡın müdām
Sırruñı fāş itme zinhār Maḡtel-i Serdāra baḡ
- 5 Dem-be-dem vāruñ fedā kıl kim ḡicāb endāz olur
Geçme erinden niyāz it lücce-i esrāra baḡ
- 6 Bāde-i esmāyı nūş itseñ müsem mā-yı keşf olur
Perde-i dārını çāk it muttaşıl deyyāra baḡ
- 7 İntizāruñla helāk olmaḡda Giryānuñ ĩmān
ḡāline raḡm eyle sākī çekdiḡi āzāra baḡ

32. Gazel

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

- 1 El-Cemāleddīn niḡābuñ ey şanem meydāna çıḡ
Zülmet-i hicrūñ daḡılsun gün gibi cevlanāna çıḡ
- 2 Rüz u şeb vaşluñ temennā eyliyor uşşāḡ-ı zār
Cān ü bāş oynatmaḡ isterler bugün seyrāna çıḡ

- 3 Urmadım vādī-yi vahdet içre ey cānın seven
 atlı-gāh-ı aşdan urtar başuñ bir yāna ı
- 4 Nefs-i bedkārıñ elinden yan yaıl Giryān gibi
 Yāre hālūñ rūy-ı zerdūñ arz ider dīvāna ı
- 5 ār vāruñ vir yele her laza istimdād ıl
 İl seni dīvāne bilsün gam deil devrāna ı

33. azel

müfteilün/fāilün/müfteilün/fāilün

- 1 Zencir-i zülfüñ düşen bendine dīvāne o
 Şan viriyor alkası rütbe-i iāna o
- 2 Nālesi baş arıdır Őabrsız aşklarūñ
 Şal öle abs eyleme āh-ı zenadāna o
- 3 Alı Őıār eylemez aşa uyan serkeŐüñ
 Neyleyelim meyli yo küfr ile imāna o
- 4 Bunca tekellüf eşer ılmadı ey ibn-i üsür
 İmedi vahdet meyin sen gibi bī-gāne o
- 5 Nukun aan pür-hüner ıldı iyān bir güher
 Tane daşından leziz yo didi uryāna o
- 10b 6 Cızbız ile anlı yāŐ pişmek için devrler
 NeŐe virir nār-ı aşkuñdaki biryāna o
- 7 Eyledi bed-nām özin tutmuyor āil sözin
 Resm ü edebden suāl eyleme Giryāna o

34. azel

müfteilün/fāilün/müfteilün/fāilün

- 1 A gözüñi ey gönül lema-yı envāra ba
 GuŐŐa-yı dārımı oy neŐe-yi diyāra ba
- 2 Perdesin atmış meer merd-i fedāyı diler
 Tūra tecellā ider cilve ki yāre ba
- 3 Görme özüñ tart sözüñ ama emirsiz gözüñ
 Gösterür elbet yüzün itdii irāra ba

- 4 Derde taḥammül gerek tā ola ḥāşıl dilek
Kesme ümîd çek emek pāye-i ḥün-hāra baḡ
- 5 Seyrde heb suḥteler lerzede nā-puḥteler
Kıldı zarar ḥufteler mu‘adelet-kāra baḡ
- 6 Sehv ü ḥaḫādan beni men‘ kılub ‘ākıbet
Vākıf -ı esrār iden Ḥaydar-ı Kerrāra baḡ
- 7 Kesdi yolum mekr ider eğri yola sevḳ için
Nefise tābi‘ olan şūfî-yi ‘ayyāra baḡ
- 8 Bāḫılı terk itmiyor, ṭođrı yola gitmiyor
Bir pula dīnin şatar vā‘iz-i cerrāra baḡ
- 9 Rehzeni baş bağla geç yār ile ađyārı seç
Gir yola Giryān merīḥ sākî-yi seyyāra baḡ

35. Ğazel

mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün

- 1 Murāduñ puldur ey vā‘iz ki hiç pendüñde lezzet yoḡ
Olurdu bir eşer Allah için olsaydı ger az çoḡ
- 2 Virir maḫlūk yedeynden kısmetiñ Ḥālık tevekkül ol
Kānā‘at köşesin bekle gözüñ her laḫza olsun toḡ
- 3 Tevekkül derdi mühlikdür tesellī olmaḫ isterseñ
İrirseñ feyz-i bî-pāyāna al vaḫdet gülünden koḡ
- 11a 4 Çıķarsañ ‘ilm ü a‘mālūñle bir gün nūra zulmetden
Cihād aç nefse ism -i Allahdan kaçdıķça ḥançer soḡ
- 5 Elüñden koyma Giryān teg gümān-ı şevḳ-i tecrīdi
Görünse rāhzenī rāhuñda at nefrūñden bir oḡ

36. Ğazel

müfte‘ilün/fā‘ilün/müfte‘ilün/fā‘ilün

- 1 ‘Aşķa düşenler bilür yāreme bir çāre yoḡ
Mevtimi dirler devā çünkü beter yāre yoḡ
- 2 Oldı ḥayālāt ile ‘aḫl u fikr serseri
Ṭur-ı tevellā-yı dilde dime āvāre yoḡ

- 3 Münkir* -i āsār-ı haq olma gel ey ʿandelīb
Arta gerek qadr-i gül şanma sebab hāre yoḡ
- 4 Lezzet-i vuslatdan artıq gam-ı firqāt meger
Meyli fedāyīleriñ nāra var envāre yoḡ
- 5 Hısta yatan zaḡmdār hañçer-i hicriñle çoḡ
Āh bu Giryān gibi bađrı dū-şad pāre yoḡ

Ḥarfū'd-dāl

37. Ğazel

müfteʿilün/müfteʿilün/fāʿilün

- 1 Tırma göñül tırına çık şevkmend
Eyle kelām yār ile be-şehd ü qand
- 2 Göstere şāyed yüzünü zār zār
Ney gibi yalvar yaqılub bend bend
- 3 Vir serüñi virme şağın sırruñı
Qurbuñu ʿaşqda ol ser-bülend
- 4 Ey niçe dīvāne-i zencir şiken
Zülf kerakir ile vurdur kemend
- 5 Rāh-ı göñülden gidiyor dem-be-dem
Sinede Naqqāş iledir naqş-i bend
- 6 Hayfuña zāhid yana Haqq rāhına
Çekdi çeper itdi mürīdane pend
- 7 Mekr ile Giryān için ol kazdıḡuñ
Çāha düşersiñ özüñ ey hōd-pesend

38. Ğazel

fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün

- 11b 1 Bī-nevā bir sāʿilim dergāha geldim hey meded
Ḥācetim ihsān buyur qurbān olam boş qılma red
- 2 ʿĀr vārım terk idüp kūyuñda iskān eyledim
Baş açık ayak yalın eğnimde bir köhne nemed

* Milli Kütüphane B nüshasında bu kelime “müskir” olarak verilmiştir.

- 3 Mağşadım sensiñ hemīn dūnyā vü ʿuqbā istemem
Zīkr ü fikrūñle beni şād eyle yā Ḥayy Vāhid
- 4 Āh ü feryādım şerer-bār ile emmā bī-ķarār
Nār-ı ʿaşkuñla derūnum dađlanub yansun kebed
- 5 Kālmasun pāk eyle Giryān dilde aşla küfr ü kīn
Zerrece meyl-i şanem ķalsa mekān tūtmaz şamed

39. Ğazel

mefʿülü/mefāʿilü/mefāʿilü/feʿülün

- 1 Oldum yine pervāne-i envār-ı Muḥammed
Yandırdı beni lemʿa-yı esrār-ı Muḥammed
- 2 Mest eyledi meclisdeki rindānı pey-ā-pey
Devr itdi bugün kāse-i serşār-ı Muḥammed
- 3 Bir nefḥa virür vaşfını şerḥ eylemek olmaz
Dil ravzasınuñ sünbülidir tār-ı Muḥammed
- 4 Her derde devā lik gönül derdine maḥzā
İksīr oluyor nergis bī-mār-ı Muḥammed
- 5 Bir remzde biñ kenz nihān eyledi bī-şek
Taķdīs olunur laʿl-i kehribār-ı Muḥammed
- 6 Ḥayrān ķalıyor cümle nebīlerle velīler
Keşf olsa eger şīve-i reftār-ı Muḥammed
- 7 Beş vaķt müʿezzinler ider daʿveti Giryān
Her yerde güşād olmada bāzār-ı Muḥammed

40. Ğazel

fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün

- 1 Olmasun dīvāne gönülüm vuşlatuñdan nā-ümīd
Āteş-i ʿaşkuñda yandukça disün helmīn mezīd
- 2 Cān alub virmekde olsun pür vefā meydāna çek
Ḥançer ü tīrūñ dirīğ itme beher ān kıl şehīd
- 3 Ey Ḥüseynīler Yezīdīlerle dostluk itmeyiñ
Farķ olsun emr-i Mehdīdir şaķīlerden saʿid

- 12a 4 İbn-i Süfyān mekrine aldandılar çok Sünniler
Oldılar dünyā için İmān ü islāmdan bī'ad
- 5 Yalvarır Giryān emīn olmaz mekrden āh ider
Raḥm kıl kim sālīmen maḳşūda irsün yār-ı şehīd

41.Ġazel
müfte'ilün/müfte'ilün/fā'ilün

- 1 Doğrıya her yerde ider Ḥaḳḳ meded
Düşmen eger olsa ne ğam bī'aded
- 2 'İlm ü 'amel ehli olur müstaḳīm
Cehd ile dilden ider evhāmı red
- 3 Şöhret ü cem'iyet için çok denī
Zühd şatar Ḥaḳḳ yoluna çekdi sed
- 4 Aç kuda Giryān eriyüb maḥv ola
Rü'yet-i dīdāra hicābdur cesed
- 5 Özgeyi bī-'ayb gör 'aybuñ yeter
Bir düşün iblīsı ne kılmış ḥased

42.Ġazel
müfte'ilün/müfte'ilün/fā'ilün

- 1 Bakmadı nitdim baña yār ey meded
Düşdi dil ü cānuma nār ey meded
- 2 Leşker-i ğam 'aḳıbet eyler helāk
Ḥafr ola yok çāre mezār ey meded
- 3 Keşret-i ālām ü sitemden şaşub
Oldım ayaklara ğubār ey meded
- 4 Kaçdı şikāyetle bütün hemdemüm
Toldı ünüm dār u diyāra ey meded
- 5 Eyledi cem'iyetümi tār mār
Turre-i tarrār-ı nigār ey meded
- 6 Dem-be-dem itsem yine raḥm itmiyor
Rāhına cān naḳdı nişār ey meded

- 7 Viridi yele ʿāḳluñı Giryan bugün
Dāda yetiş Kıtıb-i medār ey meded

Harfü'z-zal

43. Ğazel

mefāʾilün/mefāʾilün/mefāʾilün/mefāʾilün

- 12b 1 Yerişdi destüme maġmüm iken dildārdan kāġaz
Tapub ġüyā ki bir mücrim kıutardı nārdan kāġaz
- 2 Olubdur nefıa-yı cān baışıdan çok mürdeler ihyā
Getürmişdir selām zīrā tel-i řarrārdan kāġaz
- 3 řifāyāb oldı enfāsı iren bī-mārlar bir bir
Bi-ıamdi-Allah hūlař itmekde her izārdan kāġaz
- 4 Kıırāʾat eyledikce lezzetüm müzdād olur zirā
Açar bī-ġāye niʿmetler şeker ġüftārdan kāġaz
- 5 Alıřdıñ cezb-i baır yandıñ řarāb-ı ʿařkı iġüb kıandıñ
Alub ey bülbül ġöñlüm ünler řasārdan kāġaz
- 6 Gözünden kıan şaçar bir ān kıarār itmez döner Giryan
Yetende dāġlanur billah ol āteř-bārdan kāġaz
- 7 Virirdim cānımı Mecnün gibi řādāna bi-d-defʿāt
Getürse ger řabā Leylā-yı meşk efřārdan kāġaz

44. Ğazel

feʾilātün(feʾilātün)/feʾilātün/feʾilātün/feʾilün

- 1 şeh niġāruñ baña taġrīr ile düřnāımı lezīz
Cān virüb nūř iderim zehrle pür-cāmı lezīz
- 2 Ğam u řādında tefāvüt ġöremem ehl-i dilün
Olur elbet reh-i sevdāda ser-encāmı lezīz
- 3 ʿĀr vāruñ virüb al muġbeçenün büsesini
Puştesi telhi ʿaceb meyve ki baķ hāmı lezīz
- 4 Yār ile şohbet eger ister iseñ al Giryan
ʿAřkıla şubı u mesā aķ oku peyġāmı lezīz
- 5 Tıtalım pīr-i müġanuñ eteġin kām alalım
Ĥum u Ĥumġānesi hem bāde-i ġülfāmı lezīz

Harfû'r-râ

45. Ğazel

mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün

- 1 Muhabbet âteşi gönlümde ger rûz-ı ezeldendür
Yanub maḥviyyetim dünyâda bir ḥulkı güzeldendür
- 13a 2 Kesüb Ḥalîkden ümmîdin olan kıl ibn-i Sufyâna
Libâs-ı zühde maḥlûk için şüret düzeldendür
- 3 Fenâ mülkünden el çekmiş ḥarâbândır ḥarâb olmuş
Ricâlü'l-ğayb zîrâ kim bekâ mülkin bezeldendür
- 4 Elüñ çek ḥod-fürüş naḥl-ı şîrinden ki bî-esmâr
Âteşsiz derdsiz bî-ma'ni elfâz-ı hezldendür
- 5 Dem-â-dem derde kıl dermân sineñde naḫş idüb Giryân
Ser-â-pâ verdi mest-lezim bû hemtâ ğazeldendür

46. Ğazel

fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün

- 1 Vādî-yi tecrîdi her kim görse ger uryân olur
Rûz u şeb aşḫ âteşinde devr ider biryân olur
- 2 Tâzelendi derd-i pinhânum mürüvvet çâğıdur
Bir nazar kıl kim ṭabîbim bî-bedel dermân olur
- 3 Cân virenler buldılar her dem ḥayât-ı cāvidân
Ḳatlgâhında anuñçün bî-aded ḳurbân olur
- 4 Ey gönül kayd-i ḳafes gam arturur bir hû çeküb
Yaḫ tenüñ kim mürġ-ı rûḥuñ pür açar ḥandân olur
- 5 Bezm-i vâ'izde yazuḫ bî-mey geçürdüñ ömrüñi
Meclis-i meyde vaṭan ṭut işretüñ her ân olur
- 6 İsmе sa'ıy it kim müsemmâ zevḫe mevc ursun müdâm
Cür'a cür'a mey çekersiñ baḫr bî-pâyân olur
- 7 Derd ile bezm-i semâ' cân atub devr eyleyen
Na're-i yâ Ḥayy urur ben teg hemîn Giryân olur

47. Gazel
mefā'īlün/mefā'īlün/fe'ülün

- 1 Dolan sākī bu meydānlar senüñdür
Ser-ā-ser top ü çevgānlar senüñdür
- 2 Diler bī-mār-ı sevdā iltifātuñ
Oñalmaz derde dermānlar senüñdür
- 3 Müsaḥḥar eyledüñ maḥlūḳu bir bir
Siyāset tīḡı fermānlar senüñdür
- 4 Kaṭar çekmiş gelür Hıccāc her yān
Reh-i sevdāda kār vānlar senüñdür
- 13b 5 Melerler kaṭlgāhında nazar kıl
Şenā-ḥān bunca ḳurbānlar senüñdür
- 6 Meyüñ nüṣ eyledikçe oldı muḥkem
Unutmam 'ahd ü peymānlar senüñdür
- 7 Pey-ā-pey şunduḡun Giryāna cāmlar
Tükenmez dürlü iḥsānlar senüñdür

48. Gazel
(fe'ilātünfā'ilātün)/fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilün

- 1 Dolanur meygede ney şevkle meyḥār gelür
Tavaf ider ya'ni germdār ney-i cerrār gelür
- 2 Eyle mestāne şilā-yı cāmla ḳum ya sākī
Cān nişār itmek için gör nice züvvār gelür
- 3 Añlamaz münkir-i peymāne rümüzāt-ı ledün
'Āşıḳa zerreden ĩmā ile iḥbār gelür
- 4 Ḳalma zulmetde gel ĩmāna der-i meygededen
Meye ta'zīm ile gir ḳalbüñe envār gelür
- 5 Seyr kıl ḡam ne tevekkül saña bes ṭālib iseñ
Dād u feryāda hemīn Ḥaydar-ı Kerrār gelür
- 6 Nefsüñi bende çeküb āteşe merdāne giriş
Nefy ü işbāt idegör cezbe-yi aḥrār gelür

- 7 Ehl-i derdüñ yine derd ehli alurlar ğamını
Müsterih ol nola Giryān saña ğamhār gelür

49. Ğazel

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

- 1 Ğayr ü şerden halk-ı 'ālem bādeler içmekdedür
Nār u nürdan öz eliyle cāmeler biçmekdedür
- 2 Bağlanur dünyā-yı ā'māl halāyık denk denk
Rüz u şeb mülk-i beķāya kārவān göçmekdedür
- 3 'Arşa-yı rüy-ı zemīnde nīk ü bed maḥşülü var
Sa'y ider peyk-i ecel güyā ekin biçmekdedür
- 4 Āferīn ol 'ārif billahi kim pür mu'adelet
Ğaḫḫ ü bāṭıl her ne ḫavl ü fi'l var seçmekdedür
- 5 Nāz ü ni'metlerle düşmān nefis her ān besleriz
Ğayf kim ğafletle Giryān 'ömrümüz geçmekdedür
- 14a

50. Ğazel

mefā'ilün/mefā'ilün/mefā'ilün/mefā'ilün

- 1 Bilün Seyyīd Yesārī şübhesiz şāh-ı vilāyetdür
Cehālet zulmetinden ḫurtarır nūr-u hidāyetdür
- 2 Nümāyān oldu Mevlānā vefātından 'aceb bir sır
Ki aşḫabuñ mürīdān şıdḫ u kezbinden kināyetdür
- 3 Seçildi ibn-i Şufyāna uyub aşḫāb-ı şer bir bir
'Aliyyü'l-Murtażanuñ dostı aşḫāb-ı dirāyetdür
- 4 Bu sırdan Mehdī vü Deccāl muḫarrer oldı ender hāl
Bilenler ḫaldılar ḫayretde pür-ma'na ḫikāyetdür
- 5 Gözüñ aç var mı baḫ 'ālemde bir bī-ism neyü'l-icād
Mutalsım zāhir ü bāṭın defāin bī-nihāyetdür
- 6 Virir ser sırrı fāş itmez münāfık silkine gitmez
Şarāb remz-i mey nūş eyleyen er bī-şıḫāyetdür
- 7 Sīnemden çarpa daĝlanmışım kim dem-be-dem Giryān
Reh-i sevdāda ḫānlar saçdıĝım maḫzā'ināyetdür

51. Ğazel

fe·ilātün(fā·ilātün)/fe·ilātün/fe·ilātün/fe·ilün

- 1 Kesme ikrāmuñı sākī mey-i gülfāmı getir
Yandıķ Allāh için olsun o güzel nāmı getir
- 2 Kaşd-ı cān eyledi hicrān elemi bir ayağ al
Muntazır kıalmayalım dāda yetiş cāmı getir
- 3 Ehl-i derdüñ bize evşāfımı ta·rīf gerek
Oķu teşīr ile tūmār-ı serencāmı getir
- 4 Bādesiz kıoyma ki evhāma giriftār oluruz
İstiķāmet bulalım bā·is-i ilhāmı getir
- 5 Vir bugün meclise teşrīf ile bir tāze nızām
Ney ü mey her ne ki var vasıta-yı kāmı getir
- 6 ‘Aql tedbiri melül eyledi bī·ilm ü ‘amel
Bizi dīvāne kııl ol rāfi·yi aķkāmı getir*
- 7 Genc-i vīrānede Giryān gibi çok ‘āşık var
Nice bir bekleye şahbā-yı gül endāmı getir

52. Ğazel

mefā·ilün/mefā·ilün/mefā·ilün/mefā·ilün

- 14b 1 Hāyālimden ebed gitmez kemālūñ sezdiğim yerler
Olur reşk-āver-i cennet senūñle gezdiğim yerler
- 2 Bilür haķķ ey nigārım hışm-ı dilden görmüşüm rūyuñ
Ne rü·yā şübhesiz zāhirdi bağrım ezdiğim yerler
- 3 Beher ān Tūr-ı sevdānuñ tecellīgāhıdır zīrā
Yanar dīdāra karşı bāde-yi ān süzdüğim yerler
- 4 Alışdım lāle teg yandım ki olmaz hātırımdan dūr
Görüb hāl-i ruħuñ sīnemde dağlar dizdiğim yerler
- 5 Şafādan hayretim arturdu tenden özdi ki cānım
Tutub gāhī gezüb birlikdeki el üzdüğüm yerler
- 6 Ne hoşdur dem-be-dem peymāneler çekdücce la·lūñden
Olub sermest vaşfuñla ğazeller düzdüğüm yerler

* Milli Kütüphane B nüshasında bu beyit yer almamaktadır.

- 7 Mübeddel oldu Giryān seng-i la'le rāh-ı zulmetden
Göñülden seyr idüb cān u cihāndan bezdiğim yerler

53. Ğazel

mefā'īlün/mefā'īlün/mefā'īlün/mefā'īlün

- 1 Muḥabbet nārı dilde ğamz eltāf-ı Ḥudādandur
Dem-ā-dem nefy ü işbātım Muḥammed Muştafādandur
- 2 Hevā-yı nefse uymuşdum şarāb-ı fıskā toymuşdum
Ṭarīķ-ı aşkı duymuşdum ki ḥavfum ibtidādandur
- 3 Sa'ādetden şeķāvetden düşüb kılķub içerdim mey
Bu telvīnden ḥulāşım iltifāt-ı Murtażādandur
- 4 Görüñdi zāhir ü bātında bī-ḥad feyz idüb ilķā
Naşīḥat kenzine şaldı atām şāḥib 'atādandur
- 5 Belā şeķ almadı zāhirde bir mürşīdden el āmma
Nigāḥ-ı Ḥazret-i Seyyīd Yesārī kimyādandır
- 6 Ki evvel 'aciz ile gitdim ḥuzūrunda niyāz itdim
Nigāḥ-ı lütfuna yetdim mükemmel aşfiyādandur
- 7 Şunub peymāne-i vaḥdet pey-ā-pey virdi bir temkīn
Benimçün şübhesiz Giryān cefā çekmek safādandur

54. Ğazel

mefā'īlün/mefā'īlün/mefā'īlün/mefā'īlün

- 1 Düşüb āteşlere bülbül seherler zār ilen oynar
Açılmış ğonçe gül gülşende nādān hār ilen oynar
- 15a 2 Zebūnum ḥükm-i cebbārānesinde mümteḥin şūḥuñ
Alub virmekdedir cānım yedi bāzārilen oynar
- 3 'Acā'ib cılve-ġāḥ-ı mu'adeletdir aşķ bāzārı
Gedālar şāḥ olur ġāḥice i'cār yār ilen oynar
- 4 Virüb dildāra dil bī-dil ider bülbül gibi gulġul
Sever tenhāyı her dem zülf 'anber bār ilen oynar
- 5 Geçüb dünyā vü 'uķba maķşadından rüz u şeb Giryān
Ķapılmış lāle rūḥlar siḥrine dil nār ilen oynar

55. Gazel
mefā'ilün/mefā'ilün/mefā'ilün/mefā'ilün

- 1 Devā-yı derdimi var dīde-yi mestānelerden şor
Dil-i sūzānımuñ hālin yanan pervānelerden şor
- 2 Gezüb beyhūde Mecnūn Hudāyı şorma çöllerden
O bī-hod ʿāşık aḥvālını vīrānelerden şor
- 3 Ne bilsün ehl-i ḥālūñ ḥāl ü şānın mürde ḳal ehli
Tecerrüd lezzetin ʿuryān olan divānelerden şor
- 4 Şorulmaz zāhid-i bī-derde resm rah-ı vaḥdetden
Fedāyiler sülūkuñ ʿāşık -ı sūzānelerden şor
- 5 Teveccüh eyleyen kāmīl değil ḥām şeyḥ ğafil teg
Şarābuñ cūşış ü teşīrini meyḥānelerden şor
- 6 Taşarruf ʿilmi maḥviyyetledir yanmaḳ gerek varlık
Cihaduñ vaşfını nāra giren merdānelerden şor
- 7 Gözünden derdli Giryānıñ düşen incülerüñ ḳadrin
Cihānda ḳadri nā-maḳdūr olan dürdānelerden şor

56. Gazel
fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

- 1 Cān viren ʿuşşāḳına ʿarz-ı cemāl eyler nigār
Bāde-i la'l-i lebin her dem ḥelāl eyler nigār
- 2 İddi'ā-yı ʿaşık iden kezzāba vācibdir ğazāb
Şübhesiz her lahza izḥār-ı Celāl eyler nigār
- 3 Virmedüñ erini dirseñ cānuñı ey bī-ḥayā
Güş-dār ol len-terānīden maḳāl eyler nięār
- 4 Koy ʿabeş tol emel ü fikrüñ nedāmet yaşı dök
Āh u feryād eyle kim ʿafv ü vebāl eyler nigār
- 15b 5 Küşe-yi vīrāneden ayrılma it ḥavf ü ricā
ʿĀḳıbet yüz gösterir def'-i melāl eyler nigār
- 6 Küfr ü işyān sendedür ey bī-ḥaber Ḥaḳḳ dostuna
Tut dilüñ nā-ḥaḳ yere bes itme lāl eyler nigār

- 7 Çıkma gel Giryān tarīk-i istikāmetden yakıl
Ser virüb sırr açma kim şāhib kemāl eyler nigār

57. Ğazel

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

- 1 Herkesüñ başında ʿaşkuñ güft-gü gavgāsı var
Fāni vü bākī ne yüzden olsa bir sevdāsı var
- 2 Bülbülün feryadı fānī gül içündür bilsün
Zevk-i bākī bilmiyor beyhüde bir dūʿāsı var
- 3 ʿĀr vāruñ terk idüb ister bekā bezminde kām
Ehl-i tecridün reh-i sevdāda biñ hulyāsı var
- 4 Halkı bi'l-cümle mürīd itmek diler bir şeyh-i hām
Hayr u şerden boş değil elbette bir maʿnāsı var
- 5 Nīk ü bed maṭlūbunu ṭālib bulur bī-iştibāh
Aşlına ricʿat için her meşrebün mecrāsı var
- 6 Görmedim kārḫāne-yi ʿālemde elḫāşıl ʿabeş
Her kuluñ Mevlāsı her bir dilberün rüsvāsı var
- 7 Öyle bir maḥbūba dil virmiş bu Giryān kim anuñ
Enbiyā vü evliyādan nice biñ şeydāsı var

58. Ğazel

mefā'ilün/mefā'ilün/mefā'ilün/mefā'ilün

- 1 Dem-ā-dem kånımı içmiş ki ey büt gözleriñ toḫdur
Çekilmiş kaşlarıñ yay teg düzülmüş kirpiğün oḫdur
- 2 Nazar itdükce tār-mār oldı ʿaqlım neylesem bilmem
Murādım her zamān bakmak velīkin ṭākatım yoḫdur
- 3 Niḳābuñ al ki uşşakuñ dilerler cān atub yanmak
Döner fānūs-ı şemʿ-i rüyuña pervāne teg çoḫdur
- 4 Şehādet eyler āyāt ü aḫādīs ḫarf-be-ḫarf Giryān
Ledünni kenzine muḫtāc kelāmuñ cümle mevşūḫdur
- 5 ʿİbādātım kabāḫatdür ḫacīlüm bārgāhuñda
16a ʿUyubum setr kııl yā Rabb günāhım ḫaddden artuḫdur

59. Ğazel

fe'ılātün(fā'ilātün)/fe'ılātün/fe'ılātün/fe'ilün (fā'lün)

- 1 Sākıyā bādeyi lütf eyle beher dem serşār
Şād ü ħandāne pey-ā-pey açayım çok esrār
- 2 'Aql-ı tedbırine pābeste olan çekdi cefā
Gezmedi ehl-i şafā dehrde bir ān huşyār
- 3 Mā-sivādan geçen Allāhı bulur ey sālİK
Ĥāb-ı ğafletden uyan söyle ene-l-ħağ her-bār
- 4 Oldı Ĥağğım diyenüñ cilve-gehi bezm-i bekā
Rūhı bī-ħavf-ı memāt koy teni olsun ber-dār
- 5 Yanarım vaşfuña endām ile her şām u seher
Bülbül bātınım ervāh-ı muğaddes gülizār
- 6 Fağr mülkinde iğāmet kılan āzādeye bağ
Heb selāñin-i cihān üstüne olmuş serdār
- 7 Dem-be-dem nār-ı zikir perde-güşādır Giryān
Olsa ger ħavf riya gizlü gerekdür ezkār

60. Ğazel

fe'ılātün(fā'ilātün)/fe'ılātün/fe'ılātün/fe'ilün(fā'lün)

- 1 Verd-i ruhsārımı seyr itmeye aldım destür
Ya'ni kim āteşe cān atmağa oldum mecbür
- 2 Niçe şeydāları var Leyli-yi devrānuñ kim
Pür-ħayāl küh u beyābānda gezerler mesrür
- 3 Cāhilüñ ekesine kāmilüñ iğānı belī
Dehr-i fāñide vırān¹⁸³- dārı görürler ma'cūr
- 4 Ĥağğ-ı 'ālem idemez emrsüz aşla ħarekāt
Nīk ü bed-kār ne tağdīr ile işler mağdūr
- 5 Ĥahr-ü lütfundan açar perde ki her şām u seher
Kāfiri nāra şalub mü'mini eyler mağfūr
- 6 Mey-i maħviyyet iğer seyrde merdān-ı Ĥudā
Mey-i vāriyyet iğün oldı şeyātın mağrūr

¹⁸³ Milli Kütüphane B nüshasında bu kelime “yıkık” olarak verilmiştir.

- 7 Kesme ümîdüñi Giryân idegör havf ü ricâ
Oddan âzâd ile Hâk cürmüñi eyler mestür

61. Ğazel

mefâ'îlün/mefâ'îlün/mefâ'îlün/mefâ'îlün

- 16 b 1 Kamaşdı gözler ey büt şamdan envâr cemâlüñ var
Yağarsuñ tarafü'l-‘ayn içre çok cânlar celâlüñ var
- 2 Nedâmet yaşı dökdü açduñ ‘afv eyleyüb rüyuñ
Bulut mânendi ‘işyânım hicâb olmuş melâlüñ var
- 3 Unutma mevti ey mağrūr olan kıl havf kıl zîrâ
Toğub ay gün gibi nâm eyleseñ âhîr zevâlüñ var
- 4 Niyâz it rûz u şeb şâyed tereccüm eyler ender nâz
Ümîdüñ kesme nâlân ol nola ger çok vebâlüñ var
- 5 Dem-â-dem ‘acziñ izhâr it ki olsun kurbîyet merdân
Ene-l-haqq sırrını fâş itme ey Giryân kemâlüñ var

62. Ğazel

fe'îlâtün (fâ'îlâtün)/fe'îlâtün/fe'îlâtün/fe'îlün

- 1 Bağrımı deldi şanem tîr-i müjg cāna gider
Şanki cerrâhdi açar yâremi dermāna gider
- 2 İrer erbāb-ı dile kande olursa nefehât
Değse ger zülfe şabā bû ile her yana gider
- 3 Yel gibi geçdi gözümde bu seher âfet-i cān
Mişl-i cellād hūn efşān yine bir kâna gider
- 4 Balsa bir merd-i hidāyet yakılub na‘re zenān
‘Ār vārın dağıdur meclis-i rindāne gider
- 5 Dem-be-dem bāde-i mîşâkı içen ehl-i vefā
Cān atar bāruñı vuşlata kurbāna gider
- 6 Gezme bî-mār için ey hazık emrāz gönül
Kimde kim derd ola tıbhāne-i ‘irfāna gider
- 7 Mey içüb ney çalarak hayfuña yanmış Giryân
Mevlevî tekyesine ‘aşkla cevelāna gider

63. Ğazel

fe'ılātün(fā'ılātün)/fe'ılātün/fe'ılātün/fe'ılün(fā'ılün)

- 1 Çarhı serkeşte kılan dūd-keş-i āhımdur
Ararım od şaçarak maqşadım Allahımdur
- 2 Cümle akrāna taqaddüm ile serverligime
Özge yoğdur sebab illā nazār-ı şāhımdur
- 3 Öyle bir maḥviyyetim var ngehendāzım ile
Kūh-ı temkīn devām üzere qarārgahımdur
- 17a 4 Dem-be-dem zāhir ü bātında mü'essir söz açan
Levh-i mürvedi müfesser-i dil-āgāhımdur
- 5 Mey içüb aşkla bī-ḥavf seyāhat iderim
Sāki-yi bezm-i şafā mūnis ü hemrāhımdur
- 6 Derd-i sevdāyı taleb itmeyen adam olamaz
Ol sebebden nice biñ derd ola dil-ḥāhımdır
- 7 İftihār it ki şorub ḥālūñi Giryān saña yār
Didi dün ḥādime gelib der-i dergāhımdır

Harfū' z-za'

64. Ğazel

Müfte'ilün/müfte'ilün/fā'ilün

- 1 Şandı bu yollarda pür vebālimiz
Oldı perīşān nidelim ḥālimiz
- 2 Dāda yetiş kim yaturuz pür melāl
Ḥoş ola kıl bir nazār iqbālimiz
- 3 Cürmle geçmekde eger 'ömrümüz
'Ucbe riyādan ne elem sālımız
- 4 Şūfi-yi ḥōdbīne eşer kılmıyor
Mürdeye cān baḥş kılan kālimiz
- 5 Cehle şalan 'aqlımızdı aldı 'aşk
Ders-i cünūn virdi bedel 'ālimiz
- 6 Bāb-ı tevekkülde vekīl ḥarc olub
Ḥaḳ yoluna şarf ideriz mālımız

- 7 Ğam yime Giryān ireriz menzile
Müjde-i vuşlat viriyor fālmız

65. Ğazel

mefā'ılün/mefā'ılün/mefā'ılün/mefā'ılün

- 1 Ğaddüñ teg serviler āzādelikde pāyidār olmaz
Yüzüñ āyine-i vech-i ilahīdür ğubār olmaz
- 2 Görenler ey şanem rüyuñ ğalurlar ben gibi ğayrān
‘Aceb sehħārsuñ meftūnlaruñda iħtiyār olmaz
- 3 Geçerler ‘ar vārından komazlar vaşl içün hā'il
Görürler özge ‘ālemler ki hiç leyl ü nehār olmaz
- 17b 4 Tükenmez perdeler ey merd yetmiş biñ muğarrerdür
Geçerseñ cism ü cāndan dem-be-dem bağ perde-dār olmaz
- 5 Çekübdür cām-ı heyhātı unutmuş nefy ü işbātı
Açar remz ü ğafiyyātı ğöñül teg nüktedār olmaz
- 6 Açılmaz sırr-ı vuşlat cümle vāşıllar bilür ‘aczin
Girenler çıkmıyor deryā-yı vaħdetde kenār olmaz
- 7 Ğuzūru'llāhda ‘āsī bī-nevā miskīn muğarrebler
‘İbādātın görenler mişli Giryān şermsār olmaz

66. Ğazel

- 1 Gözlerüz gözlerüz selāmuñ gelmez
Nefha-yı ğākülden peyāmuñ gelmez
- 2 Bā'is ne oldı kim unutduñ bizi
‘İtābāna olsun kelāmuñ gelmez
- 3 Ağlayup yalvardığ bağmaduñ bir kez
Dögüb ğovmak içün ğulāmūñ gelmez
- 4 ‘Affımız ğatlimiz añlaşılmıyor
Va‘de geçdi peyk-i merāmuñ gelmez
- 5 Ğasretle ğapuñda öldük çürüdük
Cān virmeye yuhyi'l-‘izāmuñ gelmez
- 6 Meyperestler meysiz evhāma ğalmış
Meclise sākī-yi be-nāmuñ gelmez

- 7 Gözler yollaruñı hasta Giryānuñ
Hayālūñe kebg-i hırāmuñ gelmez

67. Ğazel

mef'ülü/mefā'ılün/mef'ülü/mefā'ılün

- 1 Odlar şaçarım ney teg ben gibi yanar olmaz
Feryād iderim her dem 'aşkımda qarār olmaz
- 2 Ey felek-i 'aql nā-ħaqq ğark olmana bī-pāyān
Deryā-yı muħabbetde göñlümde kenār olmaz
- 3 Var āb-ı hayāt ammā geçmez ele bī-rehber
Hū-bānı tefekkür teg zulmetde fenār olmaz
- 4 Her demde gerekdür dılcārı ola nefy işbāt
Deryā-yı ebed görmez kim terk-i diyār olmaz
- 18a 5 Tevfīk-i ilāhi ger bir dilde refīk olsa
Mirāt-ı mücellā teg ol dilde ğubār olmaz
- 6 Geç sīrete şüretten aqtāba temāşā kıl
Zann eyleme ba'de'l- pīr irşāda medār olmaz
- 7 Taqlıdden eyler 'ār taħkīk ile ender kār
Her işde cehāletden 'ārif lekedār olmaz
- 8 Rāh rū-yı tevhīde her bār beķādandur
Dünyā tolu olsun māl bir zerrece bār olmaz
- 9 'Aqlın itirüb Giryān hayretle gezer 'uryān
'Alemler biliyor bī-şek dīvānede 'ār olmaz

68. Ğazel

mefā'ılün/mefā'ılün/mefā'ılün/mefā'ılün

- 1 Öter gülşende bülbül hayf kim gülden şadā gelmez
Marīz-ı 'aşka bā'ış noldu Loķmandan devā gelmez
- 2 Kelāmuñ lezzet-efzādur ki şem'ı ehl-i sevdāya
'İtāb dil-rübā mānend mü'eşşir bir nidā gelmez
- 3 Tıutulmuş sensüz ey büt göñlümü hem-demlerim aħmaz
'Acebdür bezme bunca māh-rūlardan ziyā gelmez

- 4 Virir ses seyr t̄a pervāne āsābı nişān olmuş
Atub cān şem^c-i ruhsāra yanan ehl-i vefā gelmez
- 5 Üzülmüş ʿār vārından ki maḥzānım nigāhuñçün
Bugün dergāhuña Giryān gibi muḥtāc gedā gelmez

69. Ğazel

(fe^ʿilātün(fā^ʿilātün)/fe^ʿilātün/fe^ʿilātün/fe^ʿilün(fā^ʿlün)

- 1 Ayru zan eyleme rencür ikimiz bir cānız
İltifāt eylemedüñ vechi nedür ihvānız
- 2 Reh-i sevdāya giren emre virir cān heme-dem
Kā^cbe-i ʿaşka berāber gidelim ḳurbañız
- 3 Doğrıdan giçmeyelim kim lü^ʿlü zer soñra ḥacil
Seçelim ʿaql ile ḥayvān değıliz insānız
- 4 Kāmil ü nāḳısı temyīze gerekdür ikdām
Fitne çıksun aradan böyle niçün ḥayrānız
- 5 Oldı āyetle hadīş nuḥkuma şāhid Giryān
Derd evhāma mü^ʿessir söz ilen dermānız

18b

70. Ğazel

mefā^ʿilün/mefā^ʿilün/mefā^ʿilün/mefā^ʿilün

- 1 Riyādan kaçsa ger sālİK arar şeytān izin sezmez
Çeker ḥalvetde mey keşretde aşla emrsüz gezmez
- 2 Bilür her kār Ḥālİḳdan ki maḥlūḳuñ cefāsından
Şafā bulmaḳdadur her dem şikāyet eyleyüb bezmez
- 3 Muḳallid da^cvā-yı ʿaşḳ itse aldanmaz muḥaḳḳİKler
Yanub Allāh için feryād ḳılmaz sinesin ezmez
- 4 Fesāduñ men^cine incinme güç yetmezse ḥİKmet vār
Belā şek Ḥālİḳuñ taḳdİrini tedbİr-i ḳul büzmez
- 5 Yezİde uydı ger dūnyā için nā-merd olan ammā
Şarılmış dāmen-i āl-i ʿabādan merd el üzmez
- 6 Ayırmaz yār ü ağıyārı yañılmıŞ güL şanur ḥārı
Ḥarāretten yaḳılmıŞ rind şarābuñ tortusuz süzmez

- 7 Belāgat nahlūñ Giryan ki nuṭkuñ meyve-i ʿirfān
Kazaḫda sen gibi teʿsīrlī bir şāʿir ḡazel düzmez

71. Ğazel

mefāʾilün/mefāʾilün/mefāʾilün/mefāʾilün

- 1 Mürīd-i cām-ı sevda çāker-i pīr-i muḡānız biz
Ezelden maḫlaş-ı peymāne rind-i bī-ḡümānız biz
- 2 Münācāt eyleriz ḡāk-i der-i ḡübāna sürtüb yüz
Beher dem sācid-i ṭāḫ rū-yı ebrū-yu bütānız biz
- 3 Giceler ḡābdan bī-dār bülbul teg ḡılub ḡulḡul
ḡül endāmlar şenāsında fiḡān ender fiḡānız biz
- 4 Bilür ḡalḫ-ı cihān irşāda meʾmūruz bi-ḡamdiʾllah
Toḡub şubḡ u mesā her yerde ay ḡün teg ʿiyānız biz
- 5 ḡaṭır ḡavfindan ārām itmeyiz bir laḡza ey Giryan
Nidelim kārvān-ı rāh-ı ʿaşḡa pāsibānız biz

72. Ğazel

mefāʾilün/mefāʾilün/mefāʾilün/mefāʾilün

- 1 O büt pervāne teg yanmazsañ ey ʿāşıḡ niḡāb almaz
Niteḡīm şorsa bülbul rüz u şeb ḡülden cevāb almaz
- 2 Muḡaḡḡaḡ zāhidūñ ĩmānı yok kim sāḡi-yi ʿaşḡuñ
Ayaḡın būs idüb her laḡza destiden şarāb almaz
- 19a 3 Tevellānuñ ḡülünden bī-ḡaberdür bezm-i vaḡdetde
Ḳalursa bū-yı maḡviyyet ebed ehl-i ḡadab almaz
- 4 Gerekdür evvelā aʿmāle niyyet bī-ḡaraż zīrā
Niḡe biñ ḡayr ü ṭāʿatden mürāyī bir şevab almaz
- 5 Niḡün geḡmez taʿaşşubdan çeken peymāne-i vaḡdet
Meger şiddiḡ -ı ekberden ḡelüb bū-yı kebāb almaz
- 6 Virür cān naḡme-i şiʿrümle dostum düşmenüm virmez
ḡülābuñ büyünı bülbul alur zīrā ḡurāb almaz
- 7 Libās-ı ʿaḡıldan ʿārısañ ey Giryan ṭolan ʿuryān
Ne ḡam dīvāneden ḡaḡḡ rüz-u maḡşerde ḡesāb almaz

73. Gazel
fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

- 1 Her kim almış olsa ger pīr-i muġāndan bir nefes
Dem-be-dem cānāna cān virmek için eyler heves
- 2 Bāġ-ı vaġdetden cüdā düşdüm ġam u hicrāndayım
Murġ-ı rūġum ġün tenim mānend-i zindān bir ġafes
- 3 Āteřüm tuġyān ider ölmek muġarrerdür bugün
Āh u nālem yer-i bīr dönmez misiñ ey dādres
- 4 Z̄ulmet-i dünyā vü ʿuġbādan geġüb tapsam seni
şehd-i la'lüñ āb-ı ġayvāndur ki içsem baña bes
- 5 Nār-ı ʿařġum kā'ināt olmazdan evveldür belī
Cilve-i ġālū belādan ġaldı gönlümde ġabes
- 6 Deřt-i ġamdan bezmese Mecnūn-ı Leylā dem gelür
Müjde-yi vuşlat virür şabr itse avāz ġaber ses
- 7 Rızġını Mevlā virür bekle kanā'at köşesin
Olma ey Giryān şama'ġār cırġılar teg bül-heves

74. Gazel
fe'ilātün(fā'ilātün)/fe'ilatün/fe'ilātün/fe'ilün

- 1 İbn-i Süfyān olamaz Ĥaydar-ı Yezdāna ġıyās
Ĥazret-i Ādemi gel eyleme řeytāna ġıyās
- 2 Ĥaġġı bātıldan ayırmak gerek ařġāb-ı ʿuġūl
Ĥutmasam bahreni şüheda-yı ʿummāna ġıyās
- 19b 3 Seġilür merd ile nāmerd bugün mu'arekede
Zulm iden řāhı dimem ʿādil ü devrāna ġıyās
- 4 Emr-i maġlūġı ġutub ġālıġa ʿāři olamam
Yazdı fermān niġe şem oldu Ĥurāna ġıyās
- 5 Ehl-i ġālīñ iremez lezzetine ehl-i maġāl
Laġm nā-puġteyi Giryān dime biryāna ġıyās

75. Ğazel
fe>ilātün(fā>ilātün)/fe>ilatün/fe>ilātün/fe>ilün

- 1 Eyliyor ehl-i gönül derd ile düşünāma heves
İstemez şöhreti kim itmedi hoş-nāma heves
- 2 Aldanur keşf ü hayālāta ne şek zāhid-i ħar
Getürür ħabb-ı riyāset niçe evhāma heves
- 3 Olma ey t̄alib es̄ir ʿaqla şaşarsıñ yoluñı
Meyperest ol heme dem cān ile kıl cāma heves
- 4 Cehd ü saʿy it gice gündüz yakılıb dosta ulaş
Çekdi bī-gāye ħacālet iden arāma heves
- 5 Çok düşün cürmüñü ilhām ile az eyle sürür
Çok gelir şöhret için mā>il ilhāma heves
- 6 Ser-te-ser ʿucbe ğurūr oldı ayıklıkda kızanç
Ne için itmeyelim bāde-i ğülfāma heves
- 7 Bezm-i işretde ğurūr eyleme Giryān ħazer it
Mey-i ğaflet içerür ʿaşkıda çok cāma heves

76. Ğazel
müfte>ilün/müfte>ilün/fā>ilün

- 1 ʿĀqlım alan dīde-i Leylā imiş
Bende şalan zülf-i muṭallā imiş
- 2 ʿAşka düşenler itürüb ʿaqlını
Mest gezer ben gibi şeydā imiş
- 3 Ħalk-ı cihāndan kaçan ʿaşıklaruñ
Şam u seher yerleri şahrā imiş
- 4 Her birinüñ duz saçıyor lebleri
ʿİlmine yok ğāye ne deryā imiş
- 20a 5 Kūh-ı tevellāsı tecellāsı heb
Ehl-i dilün sīnede peydā imiş
- 6 Yār olur ağyār ile zāhirde ger
Sırrı bilinmez ne muʿammā imiş

- 7 ʿAşqda Giryān gibi dīvānenüñ
Maqşadı Leylā dime Mevlā imiş

77. Ğazel

mefāʾilün/mefāʾilün/mefāʾilün/mefāʾilün

- 1 Göñül taʿrīfi nā-kābil mey-i maʿnāya ğarķ olmuş
Şanurlar müstemiʿler kim yem-i rüʾyāya ğarķ olmuş
- 2 Ne qaldı ʿaql u ne fikri ki Leylādur hemīn zikri
Dalub Mecnūn mişāli lücce-i sevdāya ğarķ olmuş
- 3 Hāķīkat baħrine irmek dilermiş Qadirīler teg
Coşub kānlar şaçar seylābe-i ħuy hāya ğarķ olmuş
- 4 Mükedderseñ meĝer mekrüñden olmaz nefʾüñ ey zāhid
Muħālif yel esüb güyā gemīn deryāya ğarķ olmuş
- 5 Bilürseñ sen teg ey cerrār perişān oldı çok tācir*
Tamaʿ baħrinde seyr eyler iken sermāye ğarķ olmuş
- 6 Qazaķda müddeʿi var kim urur dem yem-i vaħdetden
İçüb benlik şarābın katre-i ħulyāya ğarķ olmuş
- 7 Müsemma lezzetinden olub Giryān ider cevlan
Meger cān virdiĝim peymāne-i esmāya ğarķ olmuş

78. Ğazel

feʾilātün(fāʾilātün)/feʾilatün/feʾilātün/feʾilün(fāʾlün)

- 1 Rūyuña gözgü şanem ben gibi ħayrān olmuş
Ayrı olmaz iki ten öyle ki bir cān olmuş
- 2 Ğayli ʿāşıkларуñ emvāta karışmış bī-rūħ
Sen nazar eylemedüñ dilleri vīrān olmuş
- 3 Baʿzısında görünür varlıĝuñ āşarı henüz
Nār-ı firķātde yanar yerleri nīrān olmuş
- 4 Gizlenür ħalk arasında nice dīvānelerüñ
Ğasedinden* ne ʿaceb ʿilm ile ʿuryān olmuş

* Milli Kütüphane B nüshasında bu kelime “aceb” olarak verilmiştir.

* Milli Kütüphane B nüshasında bu kelime “cesed” olarak verilmiştir.

- 20b 5 Tîr-i müjgānuñu şaf şaf göricek sîmede dil
Âh u zâr eyledi biñ derd ile Giryān olmuş

79. Ğazel

fe·ilātün (fā·lātün)/fe·ilatün/fe·ilātün/fe·ilün (fā·lün)

- 1 Bu gice ben yoğ idim hāneme cānān gelmiş
Ya·nī on dördine bāliğ mah-i tābān gelmiş
- 2 Nazar-ı lütfle baħş eyledi bir tāze hayāt
Zulmet-i ğamda yatan mürdeye şan cān gelmiş
- 3 Koydı ‘aşıklar terbiyyet için tāze nizām
Sırr-ı Mehdīden urur dem sed-i amān gelmiş
- 4 Yem-i sevdāda meded isteyen erbāb-ı dilüñ
Açılan ellerine baħ niçe dāmān gelmiş
- 5 Hālīkuñ lütfuna mazhar düşen ‘aşıklar için
‘Alemüñ kaħt ü ğalā ħalkına bārān gelmiş
- 6 Gizle Giryān ney ü mey vaşfını dīn-baħsini aç
Münkir-i ‘aşk-ı Ħudā ħāce-i nādān gelmiş
- 7 Sākıyā cām şun Allāh için ālāmı gider
İşidüb da‘vetüñi meclise yārān gelmiş

80. Ğazel

mefā·ilün/mefā·ilün/mefā·ilün/mefā·ilün

- 1 Çıkar bir bir ne kim elbetde küttāb-ı ezel yazmış
Kiminüñ pür ħalal baħtın kiminüñ bī-ħalal yazmış
- 2 Ğam ü miħnetleri günden güne zevke mübeddeldir
Dem-ā-dem ehl-i ‘aşkuñ zıkr ü fikrin heb güzel yazmış
- 3 Kalemle ħaħkı bātıldan seçen erbāb-ı dil azdır
Selefde çok muşannif ki mu‘ammāyla meşel yazmış
- 4 Niçe şā‘ir ğarazle medh idüb nā-merdi merd āsā
Söz şöhretüñe dīvān cem‘ ider pek çok ğazel yazmış
- 5 Ħaħıķat sırrını rü-yı micāzda gizlemiş dānā
Görünce zann ider nādānuña ma‘nāsız hezl yazmış

- 6 Düşer hayretle maḥbūbdaki kudret ḥaṭṭından dil
Ne bir gülüñ öyle reftār eylemiş aşla ne el yazmış
- 7 Seni meftūn iden şūḥuñ cihānda mişli yok Giryān
Ezelden ḥulḳını ḥallaḳ-ı ʿālem bī-bedel yazmış

81. Ğazel
müfteʾilün/müfteʾilün/fāʾilün

- 21a 1 Dil yine dildārını yād eylemiş
Nāle vü feryādı murād eylemiş
- 2 Şehri koyub ḳūhda tenhā gezer
Başını minnetden azād eylemiş
- 3 Bāde-i tecrīdi şunar mey fürüş
Ḳaydsız ʿāşıḳlara dād eylemiş
- 4 Cismle cāndan çeküb el dem-be-dem
Zikr ile Giryān dili şād eylemiş
- 5 Leyli vü Şīrini alub āh ider
Ḳaysla Ferhād gibi ād eylemiş

82. Ğazel
fāʾilātün/fāʾilātün/fāʾilātün/fāʾilün

- 1 Nūr didim sen gibi nūr-ı dirahşān gelmemiş
Ṭavḳ-ı cān zülfüñ gibi aşlā zerefşān gelmemiş
- 2 Her biri Ḥātemden artuḳdur saḫāvetde belī
Sāʾil-i kūyuñ gibi aşḫāb-ı iḥsān gelmemiş
- 3 Bāḡbān ʿaḳlın itürdi ʿişve-i ḥanduñ görüb
Gül yüzüñ mānendi bir gül bāḡda ḥandān gelmemiş
- 4 Çāre bulmaz nuṭḳuñu duymazsa bī-māruñ ebed
Bāde-i laʿlüñden özge aña dermān gelmemiş
- 5 Bi ser ü pā vādī-yi sevdāda seyr itmekdeyim
Ben gibi ʿuşşāḳ içinde mest ü ḫayrān gelmemiş
- 6 Munṭazırdur bāşım üzre ḳatlı için cellād-ı ʿaşḳ
Ḳānımı alan femüñden emr ü fermān gelmemiş

- 7 Yād-i vaşlūñle ferāmūş itdi Giryān miñnetin
Şandı miñnet başına güyā ki bürrān gelmemiş

Harfū'ş-şad

83. Ğazel

mef'ülü/mefā'ilü/mefā'ilü/fe'ülün

- 1 Vaşf eyleyemez kimse seni şānuña maḥşūş
Kimdür aça göz nūr-ı dirāḥşānuña maḥşūş
- 2 İrmez ebedī 'aql-ı beşer köhne zīrā
Yoқ cāme biçen 'aybsız endāmuña maḥşūş
- 21b 3 Cān virmese 'aşık göremez rūyuñu bir ān
Var perdeleriñ neş'e-i dīdāruña maḥşūş
- 4 Dil bülbüli teg yanmasa zākirleriñ ey dost
Feryād idemezler gül-i gülzāruña maḥşūş
- 5 'İşyānımızı 'afv buyur olma mu'azzeb
Hürmet idemez seksek-i dergāhuña maḥşūş
- 6 Besdir bize bir қuluña қulluқ idersek
Mümkin mi 'ubūdiyyetimiz zātuña maḥşūş
- 7 Giryān gibi te'sīrli zıkr eylemek olmaz
Pāk olmasa dil ā'zam olan nāmuña maḥşūş

84. Ğazel

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

- 1 Derd-i bī-dermānımı dün eyledim Loқmāna 'arz
Bende yoқdur didi çāre kıll leb-i ḥandāna 'arz
- 2 Dāguma merhem bulunmaz āh yandım neylesem
Yüz dutub eṭrāfa ger ki eyledim her yana 'arz
- 3 Leşker-i sevdā hücūmundan ḥarāb oldı gönül
Çār nā-çār itdim artık ḥazret-i Sübhāna 'arz
- 4 Ḥamdeleli tesellī rāh-ı keşf olmaқdadır
Meyle aldı nārı kıldım sāki-yi devrāna 'arz
- 5 Uğradurlar soñra biñ derde şaқın bir derdini
Eyleme dermān umub her gördiğüñ insāna 'arz

- 6 Şabr kıl Mevlā açar her müşkīlün āsān olur
İhtiyācuñ itme zinḥār zulm iden sulṭāna ʿarz
- 7 Merd olub Giryān çeker meyhāne şahnında şalā
İtmek istermiş meyüñ esrārını rindāna ʿarz

85. Gazel
fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

- 1 Ādemi ḥulḳ eylemekden vaşl-ı zāṭuñdur ʿarz
Sırr-ı mirātdan daḥī seyr şifātuñdur ʿarz
- 2 Zūlmet-i ḥalvetde cidd ü saʿydan her şubḥ ü şām
Feyz-i laʿlden aḳan āb-ı ḥayātuñdur ʿarz
- 22a 3 Tūr-ı sevdāya gönüldendür ʿazīmet ʿaşḳla
ʿİlm-i maʿnādan hemīn remz ü nikātuñdur ʿarz
- 4 Ehl-i dil bülbül gibi çeçe zenāndır ey gülüm
Bes bilürseñ kim gülüb bir iltifātuñdur ʿarz
- 5 Derd ü miḥnetlerle Giryān imtiḥān olmaḳdasıñ
Bī -sebeb olmaz ʿaşḳında sebātuñdur ʿarz

86. Gazel
fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

- 1 Cānumı sevdā yolunda yāre virdim bī-ğarez
Çille çekdim bī-nihāyet zevḳe irdim bī-ğarez
- 2 Ḥānümānım tār u mār itdim pey-ā -pey mey içüb
ʿAşḳ şahrāsında yandım nāra girdim bī-ğarez
- 3 Rūz u şeb ḥalvetde zıkr itdikce oldım feyż-yāb
Bāğ-ı vaḥdetden tükenmez verd dirdim bī-ğarez
- 4 Nefs-i aḥlāḳ-ı zemimden geçüb bend eyledim
Zıkr ü nefrīn ṭıḡı çekdim ḥaşmı kırdım bī-ğarez
- 5 Nefsiz sözden uşandım neyleyim Giryān gibi
Durmadım nādān ile bir yerde cırdım bī-ğarez

Harfü' t-ta
87. Gazel
müfte³ilün/müfte³ilün/fā³ilün

- 1 İtmese nā-merd ile merd ihtilāt
Şer^c-i muṭahharda olub inbisāt
- 2 Mehdi münāfıqlara virmez amān
İtmek için merd-i Hūdā irtibāt
- 3 Şādık olan k̄āzibe aldanmasun
H̄ile-i Deccālde gerek ihtiyāt
- 4 Qalbüni pāk eyle qoma fitne kim
Qal^a emīn olmadı bī-inzibāt
- 5 Cümle-i Haq rāhnümā da^cvet kılub
‘Aşq ile açdım yine Giryān simāt

Harfü' z-zā
88. Gazel
fā³ilātün/fā³ilātün/fā³ilātün/fā³ilün

22b

- 1 Rūz u şeb yā Rabb beni sehv ü ḥaṭādan eyle hıfz
Halk içinde nām için baḥş ü ‘aṭādan eyle hıfz
- 2 H̄ile-i nefsimden aşla olmazım bir dem emīn
Zālime yār eyleme zulm ü ezādan eyle hıfz
- 3 Qavl ü fi^clinden ḥuqūq-ı şer^ce bir ān baqmayub
Ṭarz-ı küffāra uyan her bī-ḥayādan eyle hıfz
- 4 Halka zāhid teg yalāndan evliyālıq şatmayım
Toğrı yolda cān virem ‘aceb ü riyādan eyle hıfz
- 5 Arınub az uluyam az söyleyüb çok āh idem
Farqu Deccāl gibi zevk ü şafādan eyle hıfz
- 6 Kürsi-i şöhretde cerrār ḥāce āsā kibr ile
‘Aşksuz merkeb gibi nā-ḥaḳ şadādan eyle hıfz
- 7 Erleri başdan çıkarmaq kaşd ile ziynet şatub
Mekrine şeyṭān şaşan mekr-i nisādan eyle hıfz
- 8 Āfiyetle beklesün Giryān derüñde kelb olub
Ṭā^catüñden kalmasun derd ü belādan eyle hıfz

- 9 Sevdiğün kullar için yâ Rabbenâ er-Ḥamlenâ
Bî-nevâ miskînleriz kaḥṭ ü galâdan eyle hıfz

89. Gazel

mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün

- 1 Üç aylar geldi nâçâkken yakıldıñ noldu ey vâ'iz
Meger zer aşkına rüyuñ şaraldı şoldı ey vâ'iz
- 2 Cânın ḥasretle çıksın kûy be kûy ayrıldı heb cerrâr
Ṭapunduğı ölerək dağı sen teg puldı ey vâ'iz
- 3 Bu râhuñ evvel ü âhir nedâmet râhıdur billâh
Tevekkül râhı tütidek selâmet yoldı ey vâ'iz
- 4 Unutmuş Ḥâlîkı pendüñ tutanlar yüz tutar halka
Olar da sen gibi şeytâna cândan kuldı ey vâ'iz
- 5 Görüb ḥânuñda halkuñ izdihâmuñ va'z idersiñ sen
Dimiş Giryan ki itbâ'ñ ile düzâḥ doldı ey vâ'iz

90. Gazel

müfte'ilün/müfte'ilün/fâ'ilün

- 23a 1 Her işe bürhân ile itdim şürü'
Müjde-i Kur'ân ile itdim şürü'
- 2 'Aşkla yandukca çekerdim şarâb
'İşrete biryân ile itdim şürü'
- 3 Kâ'be-i 'uşşâkı tavâf itmeğe
Cânımı kurbân ile itdim şürü'
- 4 Kâzibi şadıqdan ayırmaqlığa
Nâme-i sulṭân ile itdim şürü'
- 5 Şî'r ile sırr açmağa Giryan bugün
Va'de-i Sübhân ile itdim şürü'

Ḥarfü'l-ğaym

91. Gazel

müfte'ilün/fâ'ilün/müfte'ilün/fâ'ilün

- 1 Meclise zulmet gelir olma nigârum irâğ
Ṭavaf ide pervâne dil rüyuñu mişl çerâğ

- 2 İŖve-i luřf nigāhuñla ebed sönmiyör
Sĩnede yanmaşdudur rüz-ı ezelden oçāğ
- 3 Munşazırım rüz ü Ŗeb rāhına mihmānlaruñ
Cān viririm gelseler Ŗübhe ne ĥazĩr ořāğ
- 4 Yāyla řarĩķında ĥurbānuñ olam her sene
şavaf-gehumdür benim cilve-gehüñ āğ bulāğ
- 5 Bāde vü maĥbüb ile yaz günü zevķ eyleyen
Ehl-i dile bĩ-bedel keyf virür Ŗaĥn-ı bāğ

92. Ėazel

fā·ilātün/fā·ilātün/fā·ilātün/fā·ilün

- 1 Ādeme ėālemde farzdur ėaŖķla bĩ-dārlığ
ėAŖķsız eŖŖekdür ol kes kim diler bĩ-nārlığ
- 2 Urulub cebren ne çāre bār çıķ Ŗıķ ĥarb olur
Gerçi her iŖüñ dilerse rüz u Ŗeb bĩ-bārlığ
- 3 Ėalma ey Ėaķ řālibi nā-ĥaķ muğaştal var zarar
Sağy ĥıl lā·yık değildür řālibe bĩ-kārlığ
- 4 Bülbülün gül vā·izüñ pul serĥoŖuñ mül yārdur
ĖāŖılı ĥiçbir kese mümķĩn değil bĩ-bārlığ
- 5 Dem-be-dem feryād ü efgān eyleyen ėaŖıķlara
ĖoŖ gelür Ŗeksiz viŖāl yār içün bĩ-mārlığ
- 23b 6 Her biri bir dürlü rüŖvālığla yād olmaşdudur
Bağis-i faĥr oldı sevdā ehline bĩ-ārlığ
- 7 Yār ile āgyārı hem-dem görse Giryān Ŗabr ider
Neylesün zĩrā yaķıŖmaz güllere bĩ-ĥārlığ

93. Ėazel

fā·ilātün/fā·ilātün/fā·ilātün/fā·ilün

- 1 Yā ėAli vaŖlũñ temennāsında cān itdim telef
Rüpyetüñden ayru olmam kim baña her yer Necef
- 2 Sāķı-yı kevŖersiñ ėilm-i ĥaķdan olmazsıñ cüdā
İçmedi sensiz mey-i tevĥĩdi rindān-ı selef

- 3 İbn-i Süfyan çekdi baş senden olur bağışla mār
Aldılar ʿibret ki senden korçar ayrılmaz halef
- 4 Girdiler melʿün münāfıklar Yezīdüñ silkine
Līk hiç olmaz Hüseyñiler yerinden tarāf
- 5 Sen gibi arslan ölür düşmān içinde dostlaruñ
Emrsüz dönmez alur her dem şadā-yı lā-tuhaf
- 6 Kalmayım bir dem cüdā senden pey-ā-pey kām alām
Halk-ı ʿālem kaşd kılsun cānum itmeme esef
- 7 Ölmedim taʿn u sitemden bir dem ey Giryān hulāş
Tır-i nā-merdān için güyā ki sinemdür hedef

94. Gazel

mefāʿilün/mefāʿilün/feʿülün

- 1 Degilsin ey muḳallid sırra vāḳıf
Ağız-ı kuvvā-yı fek olmazsañ ʿārif
- 2 Hidāyet olsa Haḳdan zarar dur
Kırat itmese çok kütüb şahāif
- 3 Kerāmet şatma şat her dem melāmet
Seni sen olma olsun özge vāşif
- 4 Garezsiz yan münācātında tenhā
Tuyurma halka iç mey virse hātif
- 5 Ačanlar emr ile sırr açdı Giryān
Emirsiz düşdi hālden hayli kāşi

24a

Harfūʿl-ḳaf

95. Gazel

mefāʿilün/mefāʿilün/feʿülün

- 1 Yazuḳ nahlüñde ey dervīş semer yok
Aduñ ersin de erlikden eşer yok
- 2 Şemersiz bir huḫabsuñ lāʿyıkuñ nār
Ki daʿvā-yı bülendüñ teg şecer yok
- 3 Şaḳın teslīmiyetden urma çok dem
Çalışmazsañ miyānında kemer yok

- 4 †Aceb fenbāz-cer hāmmāl-ı zersīñ
Yıġarsıñ cīfe şırtıñda semer yoġ
- 5 Fedāyi olmayan mürşidleriñ heb
Mürīd ininde tevħidden hūner yoġ
- 6 Cehālet fitnesinden tıldı dūnyā
Ĥarāb olmaz mı ışlah-ı beşer yoġ
- 7 Münāfıġlar ulurlar ġayra māni† ...
Ma†nīsiz ġaldı kāmiller zafer yoġ
- 8 Muġarrebler yaturlar mest ü bī-ġor
Ser-i kūyunda dildāruñ sefer yoġ
- 9 N’olur encām-ı ġārım bilmezim ben
Şaşar †aġlım ġulāşımġün ġaber yoġ
- 10 Gören taġsīn ider Giryān belā-şek
Senüñ nuġġuñ gibi maġbūl ġüher yoġ

96. Ėazel

müfte†ilün/müfte†ilün/fā†ilün

- 1 Āh ki artar sīnede iştıyāġ
Kül ider āġir nideyim iġtirāġ
- 2 Nār-ı cehennemden eşeddür baña
Ey nice ġaşd itdi od iftirāġ
- 3 †ışret iġün ġüşe-yi külġen yeter
Gerġi şehüm istemezim ġumturāġ
- 4 Meclis-i cem†iyyetimiz dildedür
Bozmaġa yol tapmadı ehl-i nifāġ
- 24b 5 Seyfüñi Giryān yine bātından ur
Olmadı zāhirde nidem ittifaġ

97. Ėazel

müfte†ilün/müfte†ilün/fā†ilün

- 1 Eyle dilā kudret-i Mevlāyı meşġ
Kühda Mecnūn gibi Leylāyı meşġ

- 2 Āteş-i sevda ile yansun kebed*
Kıl nice demler dem hüyhāyı meşķ
- 3 Şi'rimi mevzūn okıyub nār şaç
Nāyzen- āsā ki ider nāyi meşķ
- 4 Bādeyi çek cezbeye düş derd ile
Dem-be-dem it çüşiş-i deryā-ya meşķ
- 5 Bāṭını zāhir gibi Giryān görür
Dilden açar dīde-i ma'ṇāyı meşķ*

98. Ğazel
fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

- 1 Seyr-i dīdāruñla her dem cān viren merdāna baķ
Tıĝ-ı nefrīn ellerinde hūn-feşān cevḷāna baķ
- 2 Ehl-i ḫāl añlar seniñ ḳadrūñ ne añlar ehl-i ḳal
Meclis-i ma'ṇāyı seyr it sūziş rindāna baķ
- 3 Ğişve iltifāt çeşmūñ ḳılma zā'yi' ey şanem
Şūfī bī-aşķdan geç 'aşıķ devrāna baķ
- 4 Rūz u şeb vaşlūñ temennā eylerim sermest ü zār
Çarḫ devr eyler ölümdeñ çekdiĝim efgāna baķ
- 5 Eşķ-i dīdemdir ser-i kūyuñda çār-ı muttaşıl
Hū çeker āb-ı şafā 'aşķuñda ser-gerdāna baķ
- 25a 6** Ḳatlüme ḫançer çeker her bir ḫurūfi şaf-be-şaf
Dest-i ḳudretle ḳānımçün yazduĝuñ fermāna baķ

* 35 Sayfadan Oluşan Nūshada Bu Kelime "ciĝer" Olarak Verilmiştir.

* Hānım müşārūleyhānuñ irsāle buyurduķları ĝazel

Gūlferāş göñlümüz ey şem'ı ruḫşāruñ diler

Tūṭi-yi cānum daḫı ol ḳand güftāruñ diler

Rūyumuz eyler temennā ḫāk-i pāk her zamān

Ğuşumuz āvāz muṭrib ḳal-i meyḫāruñ diler

'Aynımız seyr ü vişālūñ deşmez dāmānuñı

Hem dehen şevķ ile büsi pāy huşķāruñ diler

Seyr-i dīdāruñla dā'im kāmyāb olmaĝ için

Vaşlūñı tekrār ile bu 'aşıķzāruñ diler

Munṭazırdır şevķetüñçün ey gözüm bir cāmla

Dest-i pākūñden şifā rencür bī-mārūñ diler

Şā'ire-i edībe sertācımız Şehniĝār Hānım Ḥazretlerinin Mevlānā vü Emīr nā Es-seyyīd Yesāri Ḥüseyn ḫulūşi el-İstānbūli kuddise sırāhu eb-bārı efendimiz ḫazretlerine irsāle buyurduķları ĝazele Mevlānā-yı müşārūnileyhūñ fem-i çākerānıñdan ḳaleme alduķları cevāb ḫaḳīķat meāb' ile ḫānım müşārūnileyhānuñ yazduĝı ĝazel teberriken işbū muḫallasa taḫrīr ḳılındı cevābı

- 7 Şalma ferdāya anım dok bir gun evvel dāda yet
ıblegāh-ı muhrde erini diyen Giryāna ba

Harf'l-kāf

99. azel

fā'ilātn/fā'ilātn/fā'ilātn/fā'iln

- 1 Gnlm eyler ey niārum ārz-y tal'ātn
h yandım neyleyim olmaz muyesser vuslatun
- 2 Klbe-i azān sensz seyle virdim ekden
em^c teg cismim eritdi yadı nār- firātn
- 3 İtmedin gzden nihān bir yād olmu cismimi
Reng reng eylersn imdi anlaılmaz hikmetn
- 4 amım bir derdden tomadadır bin derd-i dil
Aql u fikrim tār mār itdin aub her udretn
- 5 Bunca esrārun sonunda baam ıldın 'iyān
Ehl-i beytn hasmına yodur belā ek rametn
- 6 Mjde-yi valn alub her dem ider hāv f recā
Rāh- aunda arazsuz kim ekerse rametn
- 7 Zāhir  bāında Giryān virdi masudum Hudā
İstikāmet eyleyb gidem ehādet hlun

100. azel

fā'ilātn/fā'ilātn/fā'ilātn/fā'iln

- 1 ubh dek feryād ider gel or afāsın bl bln
Bir gle cān virmek ister gr vefāsın bl bln
- 2 Cssesi pek muhtaardur ne^cesi āyet blend
Duyd mrān- cihān adı adāsın bl bln
- 3 Kimde kim sevdā olursa rz u eb b-hāb or
Zār in tenhā sr tutmu hevāsın bl bln
- 4 uvvet-i sevdāy fehm it kim btn hāyvān deil
Aksız insān da aldırılmaz cefāsın bl bln
- 5 or afāsından cefāsından serencāmin iit
Anlamazsn nukunu bul āināsın bl bln

- 6 Bū-yı gül duyduḡda zevḡ-i cāvidan derdın alur
Vaşf gelir ḡasār imiş bildim devāsın bülbülün
- 25b 7 Kākül-i yār ʿuḡdesinde gizlenen ʿāşık mişāl
ʿAkd-i gülbende bulur Giryān yuvāsın bülbülün

101.Ġazel
mefʿülü/mefāʿilü/mefāʿilü/feʿülün

- 1 Ey büt naẓar itdi bizi tenge getirün
Bī-hüş eyleyüb ʿaqlımızı benge getirün
- 2 Yoḡsa bizi kāfirlere hem-dem mi idersiñ
Bu fikr ile mi zevke alub zenge getirün
- 3 Yaḡduñ dilimi şems-i cihānım aradub dün
Ḳaçduñ daḡı Tebrīze kelef renge getirün
- 4 Bir cilve ile urduḡuñ avaz u tepikden
Taḡyīr virüb ḡāletimi lenge getirün
- 5 Sīnemde Şīrīn şūretüñi naḡışla her dem
Ferḡād gibi tīşe virüb senge getirün
- 6 Ḳarşımda dem-ā-dem dolanur gerden mīnā
Şūret bezeyüb şām u seher renge getirün
- 7 Bir nūr-u tecellā mey-i vaḡdetde yereşdi
Bī-ḡod eyleyüp Giryānuñı denge getirün

102.Ġazel
fāʿilātün/faʿilātün/faʿilātün/fāʿilün

- 1 Öyle sermestem ki bilmem yār ü aḡyāruñ senün
ʿAynıma gül görünür ey ḡonca gül hāruñ senün
- 2 Sīm ü zer teg ḡām olan ʿāşık irer ender niyāz
Büte-i sevdāda pāk eyler yaḡub nāruñ senün
- 3 Mest iken ervāḡ ādemi aldı bāruñ yoḡsa kim
Hiç bir ʿāḡil cebel ḡaldırmamış bāruñ senün
- 4 Ḳahr u luḡfuñdan ʿavālim reng alur āyine teg
Ādemī şeklinde cārīdir bütün kāruñ senün
- 5 Yā şafiʿül-mücrimün Giryān teg yet dādına
Dād olur dāmen-i beligde ölgün efkāruñ senün

103. Ğazel
fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

- 1 Görmedim bir dil senüñ devründe abād ey felek
Eylıyor şāh u gedā zulmüñle feryād ey felek
- 26a 2 Az ü çok özr eylemişsiñ kim tapılmaz hiç sağ
Çenberüñden olmamış bir kimse azād ey felek
- 3 'Aybsız Mevlādır ancak kullar olmaz 'aybsız
Kulları Mevlā senüñle kıldı bir yār ey felek
- 4 Hıyır ü şerden çizginür öz başına mecbūr olub
Yaz ü kış her cismi terbiyyetde berād ey felek
- 5 İstiķāmet ehli öz 'aybın düşünmekden yanub
Merd-i Mevlādan diler her yerde imdād ey felek
- 6 Seyr idüb bī-ihtiyār 'ilm-i ledundan ders oğur
Emrsiz olmaz olar bir kāra mu'cād ey felek
- 7 Sır-ı bezā nev- gūşe-i ğamda bu Giryān hāzīn
Özgeye bakmaz ider dildārını yād ey felek

104. Ğazel
Fe'ilātün(fā'ilātün)/fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilün (fā'lün)

- 1 Ey göñül 'ömrüñü sevdā ile bir yād itdüñ
Kimse dād eylemedi bunca ki feryād itdüñ
- 2 Ārzü-yı leb-i Şirīn ile dāğlar dağıdub
'Ālemi dutdı aduñ kendüñi Ferhād itdüñ
- 3 'Aceb olmaz viresiñ 'āleme ay ğün gibi nūr
Dilberi nāra girüb şām ü seher yād itdüñ
- 4 Tolanur rind cihān başuña āteş şacarak
Mey içer sinede meyhānemi mey bünyād itdüñ
- 5 Bārek Allah ne ğüzel nağmelerüñ var bülbül
Nāle vü zār ile Giryānı bugün şād itdiñ

Ḥarfü'l-Lām
105.Ġazel
fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

- 1 ʿAşksız feryād iden ḥardır biliñ insān deĝil
Maķşadı zaḥmet olur muḥtāca iḥsān deĝil
- 2 Ḥalkdan bir şey umar vā'iz veyāḥūd muḥatab
Niyyet ü kavli o şeytānīlerüñ yeksān deĝil
- 3 Pend ider āḥir zamanda ḥayli şeytān kürside
Didi peygamber belā şek görmüşüm bühtān deĝil*
- 26b 4 Ey Yezīdān ḥükm-ü Qurʾān oldı sizden mürtefiʿ
Ḥükm için kânün-ı şeytān size bes Qurʾān deĝil
- 5 Ehl-i zulmüñ korķusundan ḥaķķı gizlersiz müdām
Zulm iden sulṭān sizüñ maʿbūduñuz Sübhān deĝil
- 6 Nāz ü niʿmetlerle zevķ eyler Yezīdīler bugün
İstikāmetle Hüseyñiler gibi kurbān deĝil
- 7 Zāhir ü bāṭında Giryān ictihād itmekdeyim
Rāh-ı tecrīd içre bir er ben gibi ʿuryān deĝil

106.Ġazel
fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

- 1 Görinenler dīdeme Leylādı yā Leylā deĝil
Cümle ʿālem ķudret-i Mevlādı yā Mevlā deĝil
- 2 Şübheden ķurtulmamış zāid ki ḥālā bilmiyor
Nūr u zulmet ʿaşķdan peydādı yā peydā deĝil
- 3 Sırr-ı küntü kenzi fehmi itmez müderris cenk ider
Fi'l maķāl ḥāl ʿilmine ĩʿmādı yā ĩʿmād deĝil
- 4 İkilere birde ķarār itmek nedür ḥamr añlamaz
Aşlma ricʿat için ĝavĝası yā ĝavĝā deĝil

*** Şerḥ Mısrāʿ**

Evvelci beytūñ ikinci mısrasına mülāḥaza itmeli bir kes hevāyı nefse uyub maĝrūriyetde maĝlub olsa kavānīn-i ilāhīden maḥrūm ḳalub cenāb-ı Ḥaķķuñ muḥtāc olan ehl-i dil ḥāngi fenā vü beķā arzū talebinde olmayan ḳullarına yardım itmeyüb de kendi muvāşilatında bulundu o demekdedir ve's-selām ʿakiddür Allah

- 5 Öyle bir hayr engām ey nazenīnem bilmezem
Benliğüm benden alan sevdādı yā sevdā değil
- 6 Tār u mār itdüñ gönül cem‘iyyetüñ zülfüñ gibi
Añlaşılmaz zıkr ile güyādı yā güyā değil
- 7 Şüret ü sīret müsāvīdür bugün Giryān ki ben
Gördiğim derk itmezem rü’yādı yā rü’yā değil

107. Ğazel
fā’ilātün/fā’ilātün/fā’ilātün/fā’ilün

- 1 Ey muḳallid ol muḫaḳḳıḳ ĩ’tıḳād tutsun temel
Şübheye ĩ’mān ile maḳbül değil ekşer ‘amel
- 2 Yār ile ağıyārı tefrīḳ itmeğe yok ḳudretüñ
Cān virüb ḳaldır hicābuñ gelmeden sa‘y it ecel
- 3 Bī-ğarez ḫaḳḳ rāhını gösterele cenk itme kim
Küfrdür teklīf-i şer‘ī eyleyenlerle cedel
- 4 Ğāfili ĩḳāza biz sa‘y eyleriz be-emr-i ḫaḳḳ
Bilmişiz tağıyār olunmaz gerçi taḳdīr-i ezel
- 27a 5 Ḥacca ‘özüñ var bu yıl gönder revānuñ ey Cemāl
Cümle ehl-i ‘özü için bī-şübhe şer‘idür bedel

108. Ğazel
fā’ilātün/fā’ilātün/fā’ilātün/fā’ilün

- 1 Māh-ı nev teg toğdı bir er buldı peyder pey kemāl
Perdeli nūrdur nola ki bedr olur gāhī helāl
- 2 Nūr-ı Bāḳī’ nūñ tecellīgāhıdur her bir velī
Reng reng nūrānī kisvetler giyer bulmaz zevāl
- 3 Zıkr-i Leylā ‘āşıḳı mest eylese Mecnūn gibi
Mūnis-i vaḫşet idüb ḫayretde ḳur zevḳ-i vişāl
- 4 Sevdığinden ḳān alınsa kendü cisminden görür
Ayrı bilmez ḳānını ol demde ḫayrān cemāl
- 5 Cilve-i bār yāda kāmīl renk-i cām göstermemiş
Luḫfdan ya‘nī beşāşet ḳaḫrdan rüy-ı melāl

- 6 Şüreti insān velākin sīreti hayvāne bil
Ni‘met-i dünyā vü ‘uqbā olmadı şer‘en helāl
- 7 Kānuñı Giryan dök düşmenlerüñ dost ‘aşkına
Dār-ı islāmı bilür pāk itmede yokdur vebāl

109. Gazel
fā·ilātün/fā·ilātün/fā·ilātün/fā·ilün

- 1 Olmuşum pervāne-i envār-ı evlād-ı resül
Ser-tā-ser yandım kül oldım bilmezem resm ü uşul
- 2 Ğam deĝildür ihtiyār olmazsa destimde bugün
Bī - tekellüf seyre geldim bulmuşum zevk-i vuşul
- 3 Derd ü miñnetlerden ikrāh itmezem kām almışım
Derdsüz zīrā muħabbet ĝayr-ı mümkündür ĥuşul
- 4 Her nice afķürsa incinmem münāfıklar bilüñ
Olmamış seng-i Yezīdīden Hüseyniler melül
- 5 Yād-ı şehiddür ħurb-ı Ħaĝĝda her biri Giryan gibi
Şanmasunlar efķar billāhi cāhiller zelül

Ħarfü’l-Mīm
110. Gazel
fā·ilātün/fā·ilātün/fā·ilātün/fā·ilün

- 1 Mest iken açdı baña luţfuñla çok sırr yārim
Şaldı āsānlıķa elbet ne ki ol cümle vārim
- 27b 2 Gösterüb her ne ki var eyledi bir bir taķrīr
Kıldı āsān baña vuşlat yolunu kesdi zārim
- 3 ‘Ālem-i ‘aşķda dā‘im gezerim māh şıfat
Meskenim hāle bütün şems-i mażiyye ararım
- 4 Şūfī bī-mezeler zühd şatarlar her yān
Nār ile nūr-ı melāmetle benim de şikārim
- 5 Nisbet olmazsa eger ‘āşık-ı zār maķşādına
Söylemez meşreb-i ĥaĝdan diyüb illā vaķārim
- 6 Eyledim fāş dili ben de bugün ey Giryan
Yār ü aĝyār işidüb añlaya āteş mezārim

- 7 Çok muhal olmuş idi rāh-ı muhabbet baña da
Almışım şimdi fünūn ʿilmi de ben hem kararım

111. Gazel
mefaʿilün/mefaʿilün/feʿülün

- 1 Diler her şubḥ u şām dildārı gönlüm
Anıñçün eyliyor āh zārı gönlüm
- 2 Alur nefhā-yı yār bū-yı ʿıtrī
Teli tarrardan her bārı gönlüm
- 3 Oḡur nağme-i şıʿri dil-güşādır
Açar her ḥarfinde esrārı gönlüm
- 4 Düzülmüşdür kadeḫlerle şuraḫı
Döker peymāneden serşārı gönlüm
- 5 Eger nūş eylese ṭālib bulur feyz
İder irşād bir bir vārı gönlüm
- 6 Olubdur merkez imdi ʿāleme bil
Tolanur eṭrāfı pür-kārı gönlüm
- 7 Kanāʿat köşesinde oldu Giryān
Tariḫat mülkinüñ serdārı gönlüm

112. Gazel

- 1 Açıldı yārān benim kemālim
Āşikār oldı mah teg cemālim
- 2 Cevalān eyliyor cümle ʿālemi
Aʿmā deḡil mi görmedi zālīm
- 28a 3 Eylemez idrāk şūfī-yi nā-pāk
Rütbe-yi ʿālem cāh-ı celālim
- 4 Döner bādeler şekde müşekkek
Çeker ṭālibān meyi vişālim
- 5 Düzülmüş şurāḫī çeng ü mutrib
Devr eylemez mi şirin gāzālim
- 6 Konub dizimde maḫbūb-ı dildār
Alur būseler ʿaceb ḫayālim

- 7 Şīve-i yāre havf eyledim ben
İtdim tefā'ül hūş geldi fālım
- 8 Ol serv-i nāze oldım mülāzım
Biñ renge şaldı açıldı hālım
- 9 Azādeyim ben Giryan mişālim
Görmeye zālım şeksiz zevālim

Harfū'n-Nūn

113. Ğazel

mef'ülü/mefā'ülü/mefā'ülü/fe'ülün

- 1 Va'ad eylemiş yār ile biz kalü belādan
El çekmeziz aldık nazarın şah-ı velādan
- 2 Biz mestlikāyız veli esrārdan agāh
Zevk eyleriz el-minnet her derd ü belādan
- 3 Meyhānedür menzilimiz işret iderken
Başka sözümüz yokdı bizim gayrı şalādan
- 4 Ādāb ü sülūk oldı bize vakıf ki yoksa
Şormağ ne revā aşk -ı lezizi cühelādan
- 5 Kim tālib ise bezmimizi eyledi bu fehm
Bildi ki olub devr-i haqīkat ukalādan
- 6 Gel terk eyle tehdīşleri meyperest ol kim
Geçdi işimiz āyet ahādīş meselādan
- 7 Me'mūriyetüñ billah saña kim yeter āhır
Giryān olur elbette meded kerb belādan

114. Ğazel

mefā'ülün/mefā'ülün/mefā'ülün/mefā'ülün

- 28b 1 Dimek rüsvādı bu dīvāne-i Leylā cünūnumdan
Dil uşşāka aşık olmuş iki kaşı dünūnumdan
- 2 Nedür tağyīr me'al oldı diyenler çokdı fi'l-cümle
Velīkin vir irüb aklı bilür sālīk sükūnumdan
- 3 Muqayyed olma ey ārif ki varlık maḥviyetdendür

Geçüb teşhîrime ʿâlem tamâm ʿaql-ı fünūnumdan

- 4 Göz açub her yana bir ân bakar mı vâh kim sâlik
Açılmış bertarâf seyrân benim şimdi ʿanūnumdan
- 5 Alubdur şeş cihet âvâz nihân âhımdan ey Giryân
Anuñçün yüz dutub halka saçur âteş derūnumdan

115.Ġazel

mefâʿilün/mefâʿilün/mefâʿilün/mefâʿilün

- 1 Çek ey fâsiķ el imdi sen bu bed halk nifâķından
Açılmış başka ʿâlemler zarar gelmez yasâķından
- 2 Münîban aldılar ʿibret ki fısķuñla bölünmezler
Çînin râh-ı bâtiluñ alan bilinmişdür merâķından
- 3 Hevâ-yı pür haţipsiñ kim bilinür lâʿyıķuñ nârdur
Cemʿ itme bezmiñe herġiz semer almaz bu tâķıñdan
- 4 Nedir bunca riyâ itdüñ bütün aʿlâ vü ednâya
Duyanlar nuţķuñu çoķdur şiʿâr oldu sorâķuñdan
- 5 Kırubsuñ bir binâ kim bu fenâ içre beķâdan yek
Görülmez bir eşer billahi daġılır heb duzâķdan
- 6 Yaķın Deccâl-ı ʿâlemsiñ fesâduñ şark ile ġarba
Dutubdur aldılar ʿibret nedür bu tımţurâķından
- 7 Yaķubsuñ bezmi ey Giryân daġıt nefrîñ oġun her yan
Nice biñ câna kaşd itdüñ yine belli siyâķuñdan

116.Ġazel

fâʿilâtün/fâʿilâtün/fâʿilâtün/fâʿilün

- 1 İbtidâ almaķ gerekdür t̄alibân ders-i cünün
Her ķademde bellemek lâzımdurur râh-nümün
- 2 Seyr idüb şahrâ-yı ʿaşķı añlamaķdurur vaţan
Saliküñ nuţķı bilinmek s̄aniyen ʿaql ez-sükün
- 3 H̄alvetdür encümen her kesb ü kârı haķķıyla
İylemekdür intihâ ol anda üstâd fünün*

* Tercüme-i Ġazel

Mürîd-i şadıkda zuhûr iden âşâr-ı ʿaşķ

- 29a 4 Şimdi gel şarf eyle vārīñ Hakk yola kıl dāvañı
İbtidā vü intihāya eylerim heb güne gün
- 5 Meşreb ayru olsa yol bir nola Giryān it kerem
On iki tarafa muhaqqak sen koyarsıñ nev kānūn

Harfü'l-ha

117. Gazel

mefā'ılün/mefā'ılün/mefā'ılün/mefā'ılün

- 1 Każā fermāndur ey dil gel şikāyet kılma Yezdān'a
Zarūrī eyliyor hıdmet halāyık cümle sultāna
- 2 Kılub izhār-ı dīn āhır nübüvvetle gelüb cānān
Ser-ā-pā haq yolın gösterdi bir bir ehl-i 'irfāna
- 3 'Umūmen buldı isti'dādı miqdārınca terbiyyet
Ki heb aşhāb-ı hayrūñ medhi vācibdür müselmāna
- 4 Hilāfetde EbūBekr ü 'Ömer 'Oşmān otur dise
Münāsibdir velākin sırr virildi Şah-ı Merdāna
- 5 Bu sırrı kimseler duymaz meger Haq eyliye peydā
Rümūzum añlar ol kelīm gönülden geldi seyrāna
- 6 Bil ol mezhebini bātil Yezidīler neler itdi
Yaqub dīnūñ esāsın geldiler her yerde tuğyāna
- 7 Girūñ tiz bezm-i 'irfāna idek la'net o eşrāra
Geçūñ hōdbīn-i Deccālden gelūñ sermest cevelāna
- 8 Doğub şemsüm hüveydādır gezür her yerde peydādır
Dutubdur hüccet-i kat'i uyuñ ahkām-ı Qur'āna
- 9 Çıhūb Mehdī inüb 'İsā seçildi cümle nāhīler
Atıl gavvāş teg ey merd şādık iseñ bu 'ummāna
- 10 Cihāduñ vaqtidir cenk eyle dök Mervānīler kanın
İrer nefrīn oqu at kande olsañ İbn-i Sufyāna
- 11 'Aceb hoşbahtsıñ Giryān delilik 'aşqdur her ān
Elüñde seyf teg bir dūn çıhūbsun mest meydāna

118.Ġazel
mefā'īlün/mefā'īlün/mefā'īlün/mefā'īlün

- 1 Celālī gir ya zātūn munakķış levh-i sīnemde
Cemālūn nūrı enverdir Ĥudāya ħalk-ı 'ālemde
- 29b 2 Tapanlar luṭfīnı maġrūr olub merdūdiyet buldı
Velī ḳahruñla az oldı alan rütbe-i ādemde
- 3 Kimi ḥandān olub şādāne gezdi bir fenā içre
Kimisi faḳr mülkinde düşüb āteşlere ġamda
- 4 Senüñle hem-süḥan olmaḳ gerekdür cümle vāşillar
Nitekim bir vücūd olmuş 'aḳıl başda gönül tende
- 5 Baña maḳşūd yüzün gösterdi dil-va'd eyledi Giryān
Anuñçün şüret ü siyret müsāvidir dem-ā-demde

119.Ġazel
mefā'īlün/mefā'īlün/mefā'īlün/mefā'īlün

- 1 Dilā seyr it fenā içre gönül virme bu dünyāya
Bu dünyā fānidür elbet çevirme yüz temennāya
- 2 Bütün tefriḳ ile aġyār ü yārı dār u diyyārı
Nuḳuş-ı tende Naḳḳaşı tefehhüm eyle bī-ġāye
- 3 Dem-ā-dem ḳıl temennā ṭālib-i sevdā ol efhemde
Çalış isme sükūnetle iriş zevḳ-i müsemmayā
- 4 Fünūnuñla reb'-i meskūn muḳarrer ḳılsun 'ālemde
Ki dutsun berr ile bahri yerleşsün 'arşda 'abāya
- 5 Cem' eyle bezme 'uşşākı ki olsun hemdemüñ Mehdī
Şerā'yī şartını pāk it ki düşsün cümle sāye
- 6 'Adālet seyfi destüñde min-el-maşriḳ ile'lmaġrib
Dök ol Deccāliler ḳānın tolaş çār-sū-yı şahrāya

Ḥarfü'l-vav
120.Ġazel
mefā'īlün/mefā'īlün/mefā'īlün/mefā'īlün

- 1 Ĥudāya 'izzetüñ haḳḳı olur benden ḥezā ayru
Temennā eylerim şām u seḥer senden 'atā ayru

- 2 İle bir cürmkārım ben siyeh alb ü siyeh rüyum
Ki düşmez her zamāna çün bile ednī gedā ayru
- 3 Ki am çekmekte āzāduñ gibi yo aş muannetde
Virir kim dem-be-dem merdāne ol hem cān fedā ayru*
- 30a 4 Semāvāt ü zemīnünde egerçi hikmetüñ çodur
Var ol ālemler ire bir nümāyiş mā‘adā ayru
- 5 İle pür ram Giryāna idübsiñ her dü ālemde
Bütünde bir vücūd olmuş Hudā ayru gedā ayru

121. azel
fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

NECĀTĪ‘YE

- 1 Eyyüha‘n-nās sizlere bir sır deyü
Fehm idüñ dergüş-ı cān ile eyü
- 2 Evvelim ādem şafıyyu-llahdur
Āhirim şāhib zamān Mehdī-yi hū
- 3 Ĥayf gedi vat fırşat destden
Kimsenüñ ansız Necātī olmayu
- 4 atl-i Deccāl Mehdī ‘İsā en-nüzül
Ĥükmi-i şerre‘n-nāsdır rabbü bī-dayu
- 5 İmdi meydān-ı belāda kimse yo
Çıdı Yecüc ü Me‘cüc söyleyü
- 6 Bil kıyamet opması oldu yakın
Bozular gerdış-i devrān yo tayu
- 7 Söyledi eşrāt-ı sā‘at haını
Söylemez Giryān hevāyı ey dayu*

* Ey sālīk-i rāh-ı taī egerçi naşdan naāşı seyr idüb münfelim olur iseñ birāz daa ne nazār idüb diatle diñlerseñ bu vechile ki cenāb

Müte‘āl haretlerinüñ kemāl-i bülendānesinde cemāl ü celāl derecelerine giriftār olub berzah-ı kübrāsında tefri oluna fuarā ü aniyā ile yār ü ayār faat fenā-yı şufrāda bulunan far-ı eclālinde nümāyān olub beā-yı kübrāda aniyā ya‘ni cemāl derecesinde mütteskin bula velākin aniyā şofrāda cemāl-i kübrāda celāl-i muātaralarına giriftār olunub el ‘iyāzen b‘illāh te‘ālā min şer zālīk fā-fehm. Temşal ıldan ata hadan aā.

Ḥarfü'l-ya
122. Ğazel
mefā'ilün/mefā'ilün/mefā'ilün/mefā'ilün

- 1 Güzārīñ düşse ey dilberim efgān eylemezdim mi?
Yıguban başıma meyḥārı nālān eylemezdim mi?
- 2 Geleydüñ bir beni yād eyleyüb her şubḥ u şām amma
Bu ben üftāde cān yolında ḳurbān eylemezdim mi?
- 3 Çıḥub cevłāna ād itseñ görünse zerrece rüyuñ
Düşüb dağlara Mecnūn teg ten ʿuryān eylemezdim mi?
- 4 Atub müjgān oḥuñ eymese ger peyvest ḳılayduñ
Tökerdim ḥūn-ı gülgūnum ciğer şān eylemezdim mi?
- 30b 5 Ḳabūl itseydüñ ey cānān bu Giryañuñ tedābirin
Dikerdim āşiyān başımda miḥmān eylemezdim mi?

123. Ğazel
müfte'ilün/müfte'ilün/fa'ilün

- 1 Söyleme Giryañ dilüñ esrārını
Söyleyen hergiz unudur yārini
- 2 Kimse görürse bile tartıḳ ider
Bildirür ālemlere efkārını
- 3 Ḥaḳḳ sözi her kim idiyor ĩ'tinā
Şebt ide gör kendine iḳrārını
- 4 Āh ne sevdā yetmedi te'sīr baña
Çünki naşihūñ görüb inkārını
- 5 Ey ki gören ʿaḳl-ı perişānımı
Taşdıḳ ider sırrımuñ izhārını
- 6 Sīret ü şüret nedi fehm itmezem
Vuşlata sa'ı itdi gönül vārını
- 7 Cevr imiş ʿālemleri Giryañ nider
Şeḥv ile ḥayfa geçürüb kārını

* Altıncı beytüñ evvelinci mışra'sında olan işāre-i yāḳīn imlāsında ḥarfü'l-ḳaf ḥurūfih-ḥa ile nisbet olunur lākin ma'nā cihetinde münāsebetlik ḡayri mümkündür faḳat=bu ḥinde ḥā ile de oḳunsa münāsib görülür.

124. Gazel
fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

- 1 Herçe itdim gönüm ābād olmadı
Kaşd kıldım dār berbād olmadı
- 2 Almış ol ağyār zālīm çevremi
Bī-vefā dostlardan imdād olmadı
- 3 Gözlemekden vaşl ü dildārı gönül
Çıkdı fermān kıl āzād olmadı
- 4 Āhum āteş oldı ʿummān hem ünüm
Böyle dul ile geçen şād olmadı
- 5 Kimse bir katre şarāba vāriyet
İçse andan bil ki üstād olmadı
- 6 Maḥviyetle buldı ol müştāk ü şen
Kayd-ı vāriyetle bünyād olmadı
- 7 Varlığından açılır Ḥaqqı Giryānuñ
31a Eyleyen inkārın irşād olmadı

125. Gazel
müfte'ilün/müfte'ilün/fā'ilün

- 1 Eyle dilā muşhaf-ı dīvānı tayy
Defter-i gül gonca-yı ḥandānı tayy
- 2 Urmaya nefis şuhbet gelir ḥāra
Lebleri yum eyle süḥāndānı tayy
- 3 Gezme bu miḥnetde hevā-yı gönül
Cehd kıl it gaflet-i dünyānı tayy
- 4 Dinme fasāhatle belāgatda çok
Söyleme āşüfte kıl inşānı tayy
- 5 Her ne ki mazmūnidi mefhūmdur
Nüşa-yı ḥıfz eyle kıl imlānı tayy
- 6 Bir yere cem'iyyeti cem' eyle çün
Kıra'āt ʿāşıkı şeydānı tayy

- 7 Varṭa-yı ihlāka düşer mi özüñ
 Ƙıl leb-i gülnārı temāşanı ṭayy
- 8 Çek nazarı çeşmüñi şeş cāneden
 Gezme hevāyī ile şahrānı ṭayy
- 9 Ḥayli zaman eyledi bednām özüñ
 İtdi cihān Seyid Giryānı ṭayy

Subūtiyye

Ne devletdür ki ey dil çāker-i ƙuṭb-ı zamān oldıñ
 Nitekim çāker-i Şīr-i Ḥudā Selmān ü yā Ƙanber

Ed-duʿā

Ḥazret-i feyyāz muṭlağ cümlemizi evvelā edeb-i şāniye hıdmet şart oldığını bilerek aḥkāmını levh-i cāna nağşla peyder pey tecdīd ü tenvīr-i nuḳūşdan mütelezziz olan muḥaḳḳıqlardan buyursun vü yalnız ziynet nuḳūş zāhiri ile aldanub envār-ı leṭāif-i bāṭnīden ü tezkiye ü nefsdan bī-ḥaber ƙaldıqları hālde kendülerini insan zan iden ḥayvān şıfatlu muḳallid ü muʿannid ğāfiller sālikinden ittīḳā vü ayular.İktıdad-ı daʿvet dāʿimisini ḥāb-ı ğafletten bālā yaḳaz-ı ʿumūm ehl-i tevḥīdūñ semʿ cānına ṭayursun āmin ... Seyyid el-Mürselīn

31b

Dünyāda māl ü cemāl sevdāsiyla yaşıyan kimselerüñ niyet-i ḥayr aşḥābından maʿadāsı hevā-yı nefse şeyāṭine muḳarenetlerinden nāşibi'l-ʿumūm helāk olmaları muḳarrerdür.Zīrā bu māl ü cemāl cāhillerin kibr vefā dillerini artırub ʿāḳıbet çirkin şıfatla ḥaşr olunmalarına sebebiyet virür=Aza ƙanāʿatle ḥüsn-i ḥulḳ arzūsunda bulunanlarıñ daḥı eyülere muḥannetle cenāb-ı Ḥaḳḳuñ emrine tābiʿ olduklarından ṭolayı necāt bulmaları muʿayyendür çünki bu ƙanāʿatle ḥüsn-i ḥulḳ ʿāḳıllerüñ tevāzū ile ḥayırlarını çoğaldub mülk-i beḳāda aḥsen şüretle naʿm-ı mālā nihāyiye muvāşılātı bāʿiṣ olur=Eyü kimsenüñ ḥalālüñden her ne ƙadar çok mālı olsa münāsib maḥalle vü ekser ḥayra şarf idüb bī-lüzüm ü isrāfa ne muşārifden ictināb eyleyeceğinden malıñ izdiyādı erbāb-ı ḥasedden ğayrı cümleñ müceb-i memnūniyyeti olur =Ƙuvva-yı cazibe ile Arasta olan ḥüsn-i şüret daḥı =değil cezb itmeyen ʿuşşāḳı maʿşūḳ olmağa ƙābil ne ḥāşıl ḥüsn-i şüretten ki cezb ehl-i ḥāl itmez=Beytinüñ mā-şadāḳınca ḥüsn-i şirete mālīk olmayan güzellerden seçildiği cihetle şehvet-i nazār ile baḳmayan ehl-i hużūr için fāʿidelidür zīrā anlardaki ḥabāb ḥaḳḳa olan iştıyāḳuñ izdiyādını müʿeddibdür lākin irādet-i zāyi itmez ehl-i maʿnā şürete her giren ḥaḳḳat cevherin vecd-i mücāze peymāl itmez.

32a

Beytinüñ meāl istiğnāsıyla maḥfūzdurlar yaʿnī ehl-i irfān hiçbir kimsenüñ zenginliğine vü güzelliğine iltifāt itmez āncaḳ kelāmına vü aḥlāḳına diḳḳat buyurur eger ḥulḳı güzel ü kelāmı fāʿideli olub ğınā vü cemālī daḥī bulunur ise nūr-ı ʿalā nürdur faḳat māl ü cemāl şāḥibinüñ eḥibbāsı vü aşınāsı çok olur ü bunlar ekserisi

yār-ı şādık değıldür kemāl şāhibi olan faķırüñ dağı eĥibbāsı az bulunur amma şadākatlı olur İmdi kemāldeki cemāle baķıla ki hādi mehdi fark oluna ebyāt-ı istiāze

Yā Rab beni şehrāh-ı selāmetden ayırma
Zümre-i ʿabbāslik saʿādetden ayırma

Deccāl-ı şaķı zühd ile gāfilleri aldar
Ķahr eyle aña nār-ı nedāmetden ayırma

Ķadrin bilemez āl-i ʿabānuñ bu ĥanāzır
Mecmūʿunu yaķ dār-ı felāketden ayırma

Zamānımızda bulunan ehl-i necāt ĥāl-ı delīle bu gibi beyitler okuyub istiāze vü maķām-ı muķaddesede ictimāc ile her birerleri ʿAli Ķadar el-istiʿdād istifāde iderler.

Ehliyyetüñ var ise işāret yeter pendimi tüt kim bu beşāret yeter muĥaşşılıʿl-keļām

32b

ātideki silsile-i manzūmeye tarāf-ı dervīşānumdan biʿt-tertib ʿilāve olunan ĥı nāmındaki iki beyit Ĥuzūr ʿĀli ĥazret-i Reşād pūtenāhīde Ķabüle Ķarın buyurulmağla lā-celal maʿlūmāt taĥrīr Ķılındı.

Nebī Şiddık ü Selmān Ķāsim-est ü Caʿfer ü Tayfūr ve baʿd ezin Ebūʿl- Hasan şud bu ʿAli ü Yusūfiş Gencūr ez-ʿAbdüʿl-Ĥālīķ āmed ʿĀrif ü Maĥmūd rā-bühre ki zişān şud diyār-ı Māveraüʿn-nehr Ķüh-ı tūr ʿAli Bābā Kūlāl vü Naķşbend est ʿAlāʿd-dīn

Pes ez YaʿĶüb Ķarĥı-ı Ĥace-i Ahrār şud meşhūr Muĥammed Zāhid ü Dervīş Muĥammed Ĥacegi Bāķı

Müceddid ʿUrvetüʿl-Vesāķı vü Seyfeʿd-dīn ü Seyyīd nūr Ĥabībuʿllāh mażhar-ı şāh ʿAbdullah Mevlānā

Ez-nehār-ı şek şubĥıyd şud amārā seb dicūr pes ez-ı şān-ı şud zāhiri Ziyāʿed-dīn Ĥālid Şah

Ez ān-ı pes bā Sırāceʿd-dīn eyn esrār şud Meşhūr ez ān-ı şāh-ı cihān amed Emīrʿüd-dīn Şāh-ı Ĥamza

33a

Ki bā feyzeş dil-i vīrāne-i ʿuşşāķ şod maʿmūr
Ķū ān şāh-ı cihān daʿvet koned biʿl-cümle ey sāmīc
Yed-i bīʿat bede yā daʿvi-i islām meĥōr ey dūr
Şeved ehl-i ĥüdā yek-dil be-defʿ-i münkir ez-meydān
Keşed şemşīr-i dil ez-zīkr-i Ĥaķķ Ķün vaʿde-i mezkūr
Ezʿīn sādāt nazār şod ber-niyāz dārān ki der ʿİşeʿst
Ĥulūşı zʿīn sebep der kūy-ı işān sāʿil mesrūr
Bi-ĥamdillāh müyesser şod be-mā maķşūd-ı dil ez-ı şāķ
Ki der-darīn şād aşĥāb-ı dil aġyār şod maĥhūr
Cuyüşeş bī-ʿaded ĥün-rīz benger ber-sereş tācī
Ķū giryān şod ʿilm-i derdeʿst ān şāhinşeh manzūr

Ez-ĥaraf-ı tālib

Bu sādātüñ fuyüzātından ey feyyāz Ķıl sīrāb
tarīķ-i istiķāmetde olalım rüz u şeb manşūr

Temmet

İtmām yāft ve ihtimām pezīroft terķīm-i dīvān-ı cedīd-i belāgat-
serīd Es-Seyyid Cemālū'd-dīn el-müteħalliş be-Giryān El-Ķazaķī
ķaddese'llāhu te'ālā esrārahū el-bāķī ki ez-cümle feyziyā

Bendegān mevlānā ve mürşidünā hādī el-mehdī şāh

Yesārī Es-Seyyid Ĥüseyn Ĥulūşıyyı El-İstanbulī

Efāza'llāhu 'aleynā min feyzihi's-sārī

Būde'end temmet

Sene 1312

m.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SÖZLÜK

-A-

- āb** : (Far.) su
- ʿabeş** : (Ar.) boş, saçma [şey].
- āb-ı hayāt** : hayat suyu. Şark efsanelerine göre; bu, içene sonsuz ömür veren bir su imiş ve karanlıklar diyarında bir çeşmeren akarmış. Hızır ve İlyas peygamberler bu sudan içmişler.
- ʿāc** : (Ar.) fildişi, bağa.
- ʿacz** : (Ar.) beceriksizlik.
- ʿadālet** : (Ar.) hak tanırlık, doğruluk.
- ʿadüvv** : (Ar.) düşman, yagı, hasım.
- āfet** : (Ar.) mec. Çok güzel insan.
- ʿāfiyet** : (Ar.) sağlık, esenlik.
- afkur-** : (t.) havlamak.
- ağyār** : (Ar.) yabancı.
- ʿahd** : (Ar.) yemin, devir.
- aḥkām** : (Ar.) emirler, hükümler.
- aḥlā** : (Ar.) (daha, en, pek) tatlı.
- aḥrār** : (Ar.) serbest olanlar.
- ʿaḳd** : (Ar.) sözleşme.
- ʿaḳl** : (Ar.) akıl, us.
- ālām** : (Ar.) elemeler, acılar, kederler.
- ʿālem** : (Ar.) cihan, dünya.
- ʿAliyyü'l-Murtaza** : Dört halifeden biri olan Hz. Ali.
- ʿamāl** : (Ar.) iş.
- ān** : (Far.) güzellik cāzibesi, tılsım ; şu, bu.

ʿanber	: (Ar.) güzel koku.
ʿandelīb	: (Ar.) bülbül.
ārāmgāh	: (Far.) dinlenme yeri.
ʿārif	: (Ar.) bilen, bilgili, irfan sahibi.
ʿarz	: (Ar.) bir büyüğe sunma, gösterme, bildirme, önüne koyma.
āsā	: (Far.) esneme.
āsān	: (Far.) kolay.
asfiyā	: (Ar.) samimi dostlar.
aşhāb-ı ḥarābāt	: (Ar.) meyhāne sakinleri.
ʿāşık	: (Ar.) birine, bir şeye tutkun.
āşikār	: (Far.) açık, belli, aşikār.
ʿaşk	: (Ar.) sevgi, [aslı ışık dır].
ʿatā	: (Ar.) bağışlama, bahşiş.
āteş	: (Far.) od, hararet, kırgınlık.
āteş-bār	: (Far.) ateş yağdıran.
ʿavālim	: (Ar.) dünyalar.
avāz	: (Far.) ses.
ʿayān	: (Ar.) belli, açık, meydanda (doğrusu "ıyān").
āyine	: (Far.) ayna.
ʿayyār	: (Ar.) hilekār, dolandırıcı.
ʿazāb	: (Ar.) işkence, keder.
azād	: (Far.) kurtulmuş, serbest olan, kimsenin kölesi olmayıp istediği gibi hareket eden.
āzār	: (Far.) incitme, tekdīr.
	-B-
bāb	: (Ar.) kapı.

- bāc** : (Far.) gümrük vergisi.
- bāde** : (Far.) (mec.) aşk, Allah sevgisi.
- baʿde'l-pīr** : (Far. Ar. tam.) pirden sonra.
- bāġ-ı vaĥdet** : birlik baġı.
- baĥr-i ʿummān**: (Ar.) Arap yarımadasının güneyi ile İran güneyi arasında kalan deniz.
- baĥş** : (Far.) baġış, ihsan.
- bālīġ** : (Ar.) erişmiş, yetişmiş.
- bārān** : (Far.) yağmur.
- bed-kār** : (Far.) işi, hareketi kötü.
- bedr** : (Ar.) ay
- beher** : (Far.) her
- beķā** : (Ar.) devam, sebat, evvelki hal üzere kalmak, bākilik.
- bekke** : (Ar.) Mekke'nin eski adı.
- belā** : (Ar.) gam, keder, musibet, āfet, ceza, gayet zor iş, büyük gaile.
- belāġāt** : (Ar.) iyi, güzel, pürüzsüz söz söyleme, uz dillilik.
- be-nām** : (Far.) ünlü.
- bende** : (Far.) kul, köle.
- beng** : (Far.) esrār
- ber-dār** : (Far.) 1. Asılmış. 2. Yemişli.
- ber-ṭaraf** : (Far. Ar. bil. sıf.) 1. bir yana atılan. 2. Şöyle dursun, lazım değil, ne ise ne
- bes** : (Far.) yeter, tamam, kāfi.
- beşāšet** : (Ar.) güler yüz.
- beyabān** : (Far.) çöl, kır.
- beyt** : (Ar.) ev.

bezm	: (Far.) içkili, eğlenceli meclis, dernek.
bī- ʿār	: (Far.Ar.b.sf.) arsız, utanmaz.
bīʿad	: (Ar.) kabul ve tasdik muamelesi.
bī-ʿaded	: (Far.Ar.b.sf.) sayısız
bī-bedel	: (Far.Ar.b.sf.) benzersiz.
bī-cā	: (Far.) yersiz.
bī-çāre	: (Far.) zavallı.
bi-d-defʿāt	: (Ar.) defalarca.
bī-devā	: (Far.Ar.b.sf.) devāsı bulunmayan, çaresiz.
bī-eşmār	: (Far.Ar.b.sf.) meyvesiz.
bī-gümān	: (Far.) şüphesiz.
bī-ḥaber	: (Far.Ar.b.sf.) habersiz.
bī-ḥadd	: (Far.Ar.b.sf.) sınırsız.
bi-ḥamdillāh:	(Ar.) Allah'a şükürler olsun.
bī-ḥayā	: (Far.Ar.b.sf.) arsız, utanmaz.
bī-hemtā	: (Far.) benzersiz.
bī-hūde	: (Far.) boş, boşuna.
bī-ʿilāc	: (Far.Ar.b.sf.) çaresiz, dermansız.
bī-inzibāt	: (Far.Ar.b.sf.) umūmī emniyetin yolunda olmaması, sağlamlaşmaması.
bī-iştibāh	: (Far.Ar.b.sf.) şüphesiz.
bī- ḳarār	: (Far.Ar.b.sf.) kararsız.
bil-cümle	: (Ar.) hep, bütün toptan.
billāh	: (Ar.) Allah için.
bī-minnet	: (Far.Ar.b.sf.) ettiği iyiliği başa kakmayan.
bī- pāyān	: (Far.) sonsuz, tükenmez.

bī-ruḥ	: (Far.Ar.b.sf.) cansız.
bīr	: (Far.) yıldırım.
biryān	: (Far.) tava tepsi gibi şeylerde susuz veya az suda pişirildikten sonra kızartılan et kebabı.
bisāt	: (Ar.) kilim, döşek.
bī-vāye	: (Far.) nasipsiz, mahrūm.
bī-vefā	: (Far.Ar.b.sf.) vefasız.
bū	: (Far.) koku.
būse	: (Far.) öpme, öpüş.
bustān	: (Far.) Gül ve çiçek kokularının çok olduğu yer, bahçe.
būlbūl	: (Ar.) güzel öten marūf kuş.
būrhān	: (Ar.) delīl, ispat, tanık.
būrrān	: (Far.) keskin.
būt	: (Far.) 1.put. 2. Güzel.

-C-

cāh	: (Ar.) makam, yer, ītibār.
cāhil	: (Ar.) bilgisiz, toy
cām	: (Far.) sırça, cam; bardak, kadeh, şişe ve toprak cinsinden şarap kadehi.
cāme	: (Far.) elbise.
cānān	: (Far.) sevgili, gönül verilmiş, ma'sūkAr.
cār	: (Ar.)1. Komşu. 2. Müşteri. 3. Çarşaf, örtü.
cebbār	: (Ar.) kudret ve kuvvet sahibi, Allah.
cebbārāne	: (Ar.) zorbalıkla.
cedd	: (Ar.) dede, büyük baba, ananın veya babanın babası.
cedel	: (Ar.) sert münakaşa, tartışma.

cefā	: (Ar.) eziyet, incitme.
cehd	: (Ar.) çalışma, çabalama.
cehl	: (Ar.) bilmezlik.
celāl	: (Ar.) büyüklük, ululuk.
cemāl.	: (Ar.) yüz güzelliği.
cem^{ci}yyet	: (Ar.) topluluk.
cer	: (Far.) yarık, çatlak.
cerrāḥ	: (Ar.) doktor.
cerrār	: (Ar.) 1.dilenci. 2. Arkasından sürükleyen.
cesed	: (Ar.) ölü vücut.
cevān	: (Far.) genç, delikanlı, taze.
cevlān	: (Ar.) dolaşma, dolanma, gezinme.
cezbe	: (Ar.) ruhun heyecana gelmesi, tarikat ehlinin kendinden geçmesi.
cır-	: (t.) kaçmak
cidd	: (Ar.) bir işi gerçekten çalışıp işleme.
ciger-ḥār	: (Far.) ciğer yiyen.
cihād ekber	: (Ar.) kendi kalbi içinde, Tanrı emirlerini yerine getirebilmek amacıyla Dünya'ya musallat olan benlikle savaş.
cihān-gir	: (Far.) dünyayı zapt eden.
cilve-gāh	: (Ar.Far.b.sf.) tecellī yeri.
civār	: (Ar.) çevre, yöre.
cūş	: (Far.) coşma, kaynama.
cūhelā	: (Ar.) bilgisizler.
cünūn	: (Ar.) delirme, çıldırma, delilik.
cürm	: (Ar.) suç.
cüst ü cū	: (Far.) arayıp sorma, soruşturma.

-Ç-

çāh-i zenaḥdān : (Far.) çene çukuru.

çarḥ : (Far.) felek, gök.

çār-sū : (Far.) dört taraf, çarşı.

çeç- : (t.) çöz-.

çeng : (Far.) kanuna benzer, dik tutularak çalınır bir çeşit saz.

çeşm : (Far.) göz.

çevgān : (Far.) cirit oyununda atlıların birbirlerine attıkları değnek.

çīn : (Far.) kıvrım, büküm, çatıklık, buruşukluk.

çöl : sahra.

-D-

dād : (Far.) ihsān, vergi.

dādres : (Far.) yardıma yetişen, yardımcı.

dāḡ-ı dil : (Far.) gönül yarası.

dāmān : (Far.) etek.

dāmen : (Far.) etek.

dānā : (Far.) bilen, bilgiç.

dār : (Ar.) yurt.

Deccāl : (Ar.) 1. kıyametten az evvel çıkacak ve Hz. Isa tarafından öldürülecek olan yalancı ve zararlı şahıs, yalancı Mesih. 2. s. yalancı, sahtekār.

def^c : (Ar.) öteye itme, savma.

defāīn : (Ar.) gömüler.

dehen : (Far.) ağız.

dehr : (Ar.) dünyā

dem : (Far.) nefes, soluk.

- dem-be-dem** : (Far.) vakit vakit, dāimā.
- denī** : (Ar.) alçak, rezil.
- der** : (Far.) kapı.
- derd** : (Far.) dert, gam, keder, kasavet, tasa, kaygı.
- dergāh** : (Far.) tekke.
- derūn** : (Far.) gönül.
- ders-i cünūn** : (Ar.) cünun dersi.
- derviṣān** : (Far.) dervişler.
- deryā** : (Far.) deniz.
- dest** : (Far.) el.
- deṣt** : (Far.) bozkır, çöl, ova.
- Deṣt-i Kerbelā** : (Ar.Far.tam.)Irak'ta İmā Hüseyin'in şehit edildiği ve mezarının bulunduğu yer.
- devlet** : (Ar.) bir hükümet idaresinde teşkilâtlandırılmış olan siyāsī topluluk.
- devr** : (Ar.) dolaşma.
- devrān** : (Ar.) dünyā, felek, zaman, talih, kader; devir.
- deyān** : (Far.) kışlar.
- deyyān** : (Ar.) mükāfatlandırıcı veyā cezalandırıcı, hākim, Tanrı.
- deyyār** : (Ar.)1. biri. 2.Manastır sahibi.
- dīdār** : (Far.) yüz, çehre.
- dīde** : (Far.) göz.
- dil** : (Far.) Gönül, yürek, kalb.
- dil-agāh** : (Far.) gönül anlar; akıllı, bilgîn.
- dildār** : (Far.) sevgili.
- dil-ḥāh** : (Far.) gönül isteği.
- dil-rübā** : (Far.) gönül kapan.

diraḥṣān	: (Far.) parlak, parlayan.
dirāyet	: (Ar.) zeka, bilgi, kavrayış.
direfṣān	: (Far.) sancaklar.
dīvān	: (Ar.) 1. büyük meclis. 2. Dīvān şairlerinin şiirlerinin toplandığı kitap.
dūr	: (Far.) uzak.
dūzāḥ	: (Far.) cehennem.
dünyā	: (Ar.) içinde yaşadığımız âlem.
dü-şād	: (Far.) 200
düşnām	: (Far.) sövüp sayma.

-E-

ebed	: (Ar.) sonu olmayan gelecek zaman.
ebrū	: (Far.) kaş.
ebyāt	: (Ar.) iki mısra'dan meydana gelen manzum sözler, beyitler.
eczā	: (Ar.) parçalar, kısımlar.
edā	: (Ar.) borç veya borç gibi olan herhangi bir şeyi ödeme; yerine getirme.
edīb	: (Ar.) edebiyatla uğraşan (kimse)
efḡān	: (Far.) ızdırıp ile haykırma, bağırıp çağırma; inleme, bağışma.
efhem	: (Ar.) düşünceler.
efḡar	: (Ar.) daha muhtaç, daha fakir.
efṣār	: (Far.) sıkma, sıkılmış
ehl-i dil	: (Ar.Far.tam.) gönül adamı, kalender.
ehl-i şavāb	: (Ar. tam.) doğruluk sahibi.
ejderhā	: (Far.) büyük yılan.
ekber	: (Ar.) daha (en, pek) büyük.
el-amān	: (Ar.) yardım ve şikāyet edatı olarak “aman, medet!” mānāsınadır.

eḷpān	: (Ar.) Şimdi, Őimdiki halde; henüz, daha, bu āna kadar.
elem	: (Ar.) ağrı, acı, sızı, sancı; keder, dert, maddī ve manevī ıztırap.
elfāz	: (Ar.) kelimeler, sōzler.
el-hāşıl	: (Ar.) kısacası.
eḷtāf	: (Ar.) iyi muameleler, iyilikler, iyilikseverlikler; okşamalar; nezāketler.
emrāz	: (Ar.) hastalıklar.
emvāt	: (Ar.) ölüler.
enāniyyet	: (Ar.) bencilik.
encām	: (Ar.) nihayet, son.
encūmen	: (Far.) cemiyet, komisyon.
endāz	: (Far.) atıcı
enfās	: (Ar.) nefesler.
engām	: (Far.) vakit, mevsim.
envār	: (Ar.) ziyālar, aydınlıklar.
erbāb	: (Ar.) sahipler, mālİKler.
ervāḥ-ı ḳudsī	: (Ar.) kutsal ruhlar.
esef	: (Ar.) acıma, keder, gam.
eşer	: (Ar.) te'sir.
esmā	: (Ar.) adlar.
eşnāf	: (Ar.) zümreler.
esrār	: (Ar.) gizlenen ve bilinmeyen şeyler, aklın eremeyeceği işler.
eşedd	: (Ar.) daha Şiddetli, çetin ve sert.
eşk	: (Far.) gözyaşı.
eşrār	: (Ar.) fesat karıştıranlar, kötülük edenler.
eḷıbbā	: (Ar.) doktorlar.

evhām : (Ar.) kuruntular, kuşkular.
ezvāk : (Ar.) tatlar, neşeler, lezzetler, hazlar.

-F-

faqr : (Ar.) yoksulluk, fakirlik.
fānī : (Ar.) geçici, ölümlü.
fānūs : (Ar.) abajur, fener.
faşāhat : (Ar.) güzel ve açık konuşma.
fedākār : (Ar.Far.b.sf.) kendini veya şahsī menfaatlerini fedā eden, cömert.
feh̄m : (Ar.) anlama, anlayış, ["etmek, olunmak" masdarlarıyla kullanılır].
felek : (Ar.) gökyüzü, semā.
fenā : (Ar.) yok olma, yokluk, geçip gitme ["bulmak" fiili ile kullanılır],
"beka" nın zıddı, [tasavvufta maddī varlıktan sıyrılıp hakka ulaşma].
fenn-bāz : (Ar.Far.b.sf.) marifetli, bilgin
fermān : (Far.) emir, buyruk; [evvelce] pādişāh tarafından verilen yazılı emir,
berat, buyrultu.
fermān-ber : (Far.) aldığı emri yerine getiren.
ferş : (Ar.) şilte, halı.
feryād : (Far.) sızlanma, şikāyet.
fesād : (Ar.) bozukluk.
feth : (Ar.) açma, açılma.
feyz : (Ar.) bolluk, çokluk, verimlilik, fazlalık, gürlük, ilerleme, çoğalma.
fisk : (Ar.) 1. Allah'a karşı isyan etme. 2. Dinsizlik. 3. sefāhate dalma. 4.
hainlik
fiğān : (Far.) ızdırap ile bağırıp çağırma, inleme.
fıkr : (Ar.) murad, maksat, niyet.
firāk : (Ar.) ayrılık.
firqat : (Ar.) ayrılık.

fütüh : (Ar.) zafer, galibiyet, üstünlük.

-G-

ğaddār : (Ar.) çok gadreden, zulmeden, hāin, merhametsiz, kıyıcı.

ğaflet : (Ar.) gafillik, dikkatsizlik, dalgınlık.

ğam : (Ar.) keder, üzüntü.

ğamz : (Ar.) kaşla, gözle işāret, göz kırpma.

ğamze-i tūz : (Ar.Far.tam.) keskin bakış.

ğaraz : (Ar.) kötü niyetsiz.

ğarķ : (Ar.) boğulma, batma.

ğazab : (Ar.) dargınlık, hiddet, öfke.

ğazel : (Ar.) klasik şark şiirinin en çok kullanılmış olan, önemli nazım şeklidir.

gedā : (Far.) dilenci, yoksul.

genc : (Far.) hazine.

gerden : (Far.) 1. gerdan. 2. boyun.

gerdīş-i devrān : (Far.Ar.tam.) zamanın dönüşü.

germ : (Far.) sıcak.

gevher : (Far.) 1. elmas, cevher. 2. inci. 3. değerli taş.

ğılmān : (Ar.) tüyü, bıyığı çıkmamış gençler, delikanlılar.

giriftār : (Far.) esir.

giryān : (Far.) ağlayıcı, ağlayan.

gövün- : (t.) yanmak.

gözgü : (t.) ayna.

ğubār : (Ar.) toz.

ğulgul : gürültü, şamata.

ğurāb : (Ar.) karga.

gūṣ-dār	: (Far.) kulak veren.
gūft gū	: (Far.) dedikodu
gūl	: (Far.) çiçek.
gūl-āb	: (Far.) gülsuyu.
gūlfām	: (Far.) gül renkli.
gūlgūn	: (Far.) gül renkli.
gūlzār	: (Far.) gül bahçesi, gül tarlası, (bkz: gül-bağ, gül-istān, gül-şen).
gūmān	: (Far.) zan, sanma, sezme.
gūṣād	: (Far.) açma, açılış.
gūzār	: (Far.) geçme, geçiş.

-H-

ḥāb	: (Far.) uyku.
ḥabāb	: (Ar.) su üzerinde olan hava kabarcıkları.
ḥaber	: (Ar.) çürüme, bereleme.
ḥaber	: (Ar.) son ve yeni havādis, bilgi.
ḥacālet	: (Ar.) utanma.
ḥaccāc	: (Ar.) hacılar.
ḥācet	: (Ar.) lüzum.
ḥāciz	: (Ar.) ayıran, bölen.
ḥādīm	: (Ar.) hizmet eden, yarayan.
ḥafīyyāt	: (Ar.) gizli, saklı şeyler.
ḥafr	: (Ar.) [toprak] kazma.
ḥakīm	: (Ar.) tabip, doktor.
ḥākīm	: (Ar.) her şeye hükmeden, Allah.
Ḥakḫ	: (Ar.) 1. Allah, tanrı., 2. doğru, gerçek.
ḥāl	: (Ar.) durum.

hāle	: (Ar.) bazen Ay ve Güneş'in etrafında görülen parlak dāire.
halef	: (Ar.) sonra gelen [kimse]
halel	: (Ar.) bozma, eksiklik.
hālet	: (Ar.) hal, suret, keyfiyet, nitelik.
Ḥālīk	: (Ar.) yaratan, yoktan var eden, yaratıcı, Allah.
ḥalīl	: (Ar.) samīmī.
ḥall	: (Ar.) çözme
ḥallāk	: (Ar.) yaratıcı.
ḥalvet	: (Ar.) yalnız, تنها kalma, tenhaya çekilme, tenhalık.
ḥamd	: (Ar.) Tanrı'ya olan şükran duygularını bildirme.
ḥammāl	: (Ar.) 1. para karşılığında, arkasıyla, eliyle yük taşıyan adam, hamal. 2. s. mec. kaba ve terbiyesiz, ["haml" Arapçada "yük" mānāsına gelir].
ḥān	: (Far.) kervansaray.
ḥān	: (Far.) sofrası.
ḥand	: (Ar.) sürekli, devamlı, gülen.
ḥandān	: (Far.) gülen.
ḥānümān	: (Far.) ev bark, ocak.
ḥar	: (Far.) eşek.
ḥār	: (Far.) diken.
ḥarābāt	: (Far.) 1. virāneler. 2. meyhāne.
ḥarāc	: (Ar.) haraç.
ḥāsīd	: (Ar.) haset eden, kıskanan, kıskanç .
ḥāşıl	: (Ar.) peydā olan, çıkan, türeyen.
ḥasret	: (Ar.) özleyiş
ḥaşr	: (Ar.) kıyāmet.

- Hātem** : (Ar.) Arab kabileleri arasında tanınmış “Tayyī” kabilesine mensup ve cömertliğiyle meşhur İbnü Abd-illāh Bin Sa’d.
- ḥaṭır** : (Ar.) keyif, hāl.
- Hātif** : (Ar.) gaipten haber veren melek.
- ḥavf** : (Ar.) korku.
- ḥayāl** : (Ar.) insanın kafasında tasarlayıp canlandırdığı şey.
- ḥayāt-ı cāvidān** : (Ar.tam.) daimi hayat.
- Ḥaydar** : (Ar.) Hz. Ali.
- Ḥaydār -ı Kerrār** : (Ar.tam.) Hz. Ali
- ḥayr** : (Ar.) iyilik; iyi, faydalı iş; faydAr.
- ḥayrān** : (Ar.) şaşmış, şaşa kalmış, şaşırmış, (bk.: hāir).
- ḥayret** : (Ar.) şaşma, şaşırma.
- Ḥayy** : (Ar.) 1. Allah’ın adlarındandır. 2. canlı, diri.
- ḥazer** : (Ar.) sakınma, kaçınma.
- hāzık** : (Ar.) usta. İşinin ehli.
- ḥāzır** : (Ar.) göz önünde olan.
- hebā** : (Ar.) yok yere, boş, nafile.
- heft** : (Ar.) yedi.
- Heft-ıqlīm** : (Ar.tam.) Batlmyos’un ayırdığı dünyanın yedi bölgesi.
- helāk** : (Ar.) mahvolma, ölme.
- helmin mezīd** : (Ar.) daha yok mu?
- hem-dem** : (Far.) sıkıfıki, canciğer arkadaş.
- heme** : (Far) cümle, hep, bütün.
- hemīn** : (Far.) tıbkı bu.
- hemrah** : (Far.) yoldaş
- hemtā** : (Far.) benzer, taydaş.

heşt	: (Ar.) 8 sayısı.
hezl	: (Ar.) şaka, latife.
hıdmet	: (Ar.) iş, hizmet, vazife (görev).
hırām	: (Far.) nazlı, edālı.
hışm	: (Far.) kızgınlık, öfke.
hicāb	: (Ar.) utanma, sıkılma
hier	: (Ar.) ayrılık.
hidāyet	: (Ar.) doğru yola kılavuzlama.
hiddet	: (Ar.) öfke.
hikmet	: (Ar.) 1. hakimlik. 2. sebep.
hilāf	: (Ar.) yalan.
hıle	: (Ar.) oyun, aldatma, dubara.
hiřār	: (Ar.) kale, etrafı istihkāmly kale, bent.
hod-bın	: (Far.) bencil.
hod-fürüş	: (Far.) kendini satan, övüngen.
hod-pesend	: (Far.) kendini beğenen.
hüb	: (Ar.) güzel, hoş, iyi.
hübān	: (Ar.) güzeller, iyiler.
hufte	: (Far.) yatmış, uyumuş.
hulķ	: (Ar.) huy.
hum	: (Far.) şarap küpi.
humhāne	: (Far.) meyhane, şarap küplerinin konulduğu yer.
hün	: (Far.) kan.
hün-bār	: (Far.) kan yağdıricı.
hün-feřān	: (Far.) kan saçan.
hunhār	: (Far.) kan ićen, kan dökücü, zalim.

ḥūr	: (Far.) Güneş.
ḥūrī	: (Far.) cennet kızı, sevgili.
ḥuṣūʿen	: (Ar.) gönül alçaklığıyla.
ḥuṭāb	: (Ar.) hutbe.
hūyhāy	: (Far.) çığlık.
ḥüccet	: (Ar.) senet, vesīka, delil, [eskiden, şeriat mahkemesinden verilen bir hak veya bir sahiplik gösteren resmī vesika (belge)].
ḥüccet-i k̄atīʿ	: (Ar.) kesin delil
ḥükm	: (Ar.) hüküm, emir, komuta.
hüner	: (Far.) mārifet, ustalık.
ḥürmet	: (Ar.) saygı.
ḥüsn	: (Ar.) güzellik, iyilik.
ḥüsr	: (Ar.) zarar, ziyan, kayıp.
-İ-	
ıṣlāḥ	: (Ar.) düzeltme, iyileştirme.
-İ-	
ʿibād	: (Ar.) kullar
ʿibādet	: (Ar.) kulluk.
iblīs	: (Ar.) şeytan.
ʿibret	: (Ar.) kötü bir hādiseden (olay) alınan ders.
icbār	: (Ar.) cebretme, zorlama.
iftirāk	: (Ar.) dağılma, ayrılma, perişan olma.
iḥbār	: (Ar.) haber verme, bildirme.
iḥfā	: (Ar.) gizleme, saklanılma, saklama.
İhlāk	: (Ar.) 1. öldürülme, yok etme. 2. Harcama, tüketme.
iḥsān	: (Ar.) iyilik, bağış.

ih̄tilāt	: (Ar.) 1.karışma, katışma 2. Karşılaşıp görüşme.
ih̄tirāk	: (Ar.) tutuşup yanma.
ih̄tişār	: (Ar.) toplanma.
ih̄tiyār	: (Ar.) seçme, seçilme.
ih̄tiyāṭ	: (Ar.) tedbirli.
ih̄rāc	: (Ar.) dışarı atma; çıkarma.
ih̄tiyār	: (Ar.) seçme.
ih̄vān	: (Ar.) bir tarikat arkadaşları.
ik̄ān	: (Ar.) sağlam biliş, bilme.
ik̄bāl	: (Ar.) baht.
ik̄dām	: (Ar.) gayret ve sebatla devamlı çalışma.
ik̄rāh	: (Ar.) iğrenme, tikslenme.
ik̄rām	: (Ar.) bir şeyi hediye, armağan olarak verme.
ik̄rār	: (Ar.) tasdik, kabul.
iḥlān	: (Ar.) yayma.
ilhām	: (Ar.) gönüle doğan şey.
ilkā	: (Ar.) bırakma, terk.
ḥilm	: (Ar.) okuyarak öğrenilen bilgi.
imān	: (Ar.) inanma, inanç.
iḥmār	: (Ar.) şenlendirme, bayındır hāle getirme.
imtizāc	: (Ar.) geçinme, uyuşma.
ḥināyet	: (Ar.) lütuf, ihsan, iyilik.
inbisāṭ	: (Ar.) 1. yayılma, açılma, genişleme. 2. Ferahlık.
inkār	: (Ar.) yaptığımı saklama, gizleme; yapmadım deme.
inkıyād	: (Ar.) boyun eğme, kendini teslim etme.
inşā	: (Ar.) nesir yazı.

intizār	: (Ar.) gözleme, gözlenilme.
ʿirfān	: (Ar.) bilme, anlama.
istiʿcāl	: (Ar.) tez olmasını isteme.
istimdād	: (Ar.) yardım isteme.
ʿisyān	: (Ar.) itaatsizlik, emre boyun eğmeme.
işāret	: (Ar.) iz, alāmet, nişan.
ʿişret	: (Ar.) içki içme, geçinme, yaşama.
iştikā	: (Ar.) şikāyet etme, yanıp yakılma.
iştiyāk	: (Ar.) şevklenme, özleme.
ʿitābān	: (Ar.) azarlamalar, terslemeler.
ittifāk	: (Ar.) sözleşme, birleşme.
izhār	: (Ar.) gösterme, meydana çıkarma.
ʿizzet	: (Ar.) değer, kıymet.

-K-

ķabes	: (Ar.) parlak ateş közü.
ķaḥṭ ü ġalā	: (Ar.) kıtlık ve pahalılık.
ķāʿil	: (Ar.) razı olmuş, boyun eğmiş.
ķāʿināt	: (Ar.) var olan şeylerin hepsi, mevcūdāt.
ķākül	: (Far.) kākül, perçem.
ķāl	: (Ar.) söz.
ķalʿa	: (Ar.) kale
ķālū belā	: (Ar.) evet dediler.
ķam	: (Ar.) ezme, kırma; zaptetme.
ķām	: (Far.) isteğine kavuşmuş.
ķamer	: (Ar.) ay.
ķand	: (Ar.) şeker.

ḳande	: (T.) nerede
ḳatī	: (Ar.) öldürme.
ḳavl ü fiʿl	: (Ar.) söz ile iş.
ḳavm	:(Ar.) insan topluluğu.
Ḳays	: (Ar.) Leylā ile Mecnūn hikāyesinin erkek kahramanı olan Mecnūn-i Āmmirī'nin asıl adı.
Ḳayyūm	: (Ar.) (aslı sıfatlardan kıyām binefsihi sıfatı dolayısıyla) Allah. (bāki ve kaim olan ezeli mānāsınadır.)
ḳāzib	: (Ar.) yalancı.
kebg	: (Far.) keklik.
kelām	: (Ar.) söyleyiş, konuşma.
kelef	: (Ar.) şiddetli sevgi.
kelīm-ullah	: (Ar.tam.) Tūr-ı Sīnā'da Allah'ın hitabını duyan Hz. Musa.
kemāl	: (Ar.) olgunluk, yetkinlik, tamlık, eksiksizlik.
kemter	: (Far.) daha aşağı, hākir.
kenz	: (Ar.) hazīne, define, yeraltında saklı değerli eşya.
kerāmet	: (Ar.) ikram, ağırlamAr. 3. velilerin lüzumu ānında gösterdikleri fevkalāde hal
kerb	: (Ar.) tasa, kaygı, gam, keder.
kes	: (Far.) kimse, kişi.
kesret	: (Ar.) çokluk, bolluk.
keşf	: (Ar.) meydana çıkarma.
kezzāb	: (Ar.) çok yalan söyleyen.
ḳiblegāh	: (Ar.Far.b.is.)kiblenin bulunduğu semt.
ḳıl ü ḳāl	: (Ar.) dedikodu.
ḳırāʿat	: (Ar.) okuma.
ḳiyās	: (Ar.) karşılaştırma.

ķıyķāc	: (T.) eğri, meyilli, kaygan.
ķıymet	: (Ar.) değer.
ķibr	: (Ar.) bŷyŷklŷk taslama, yŷksekte bakma [birisine].
ķināyet	: (Ar.) ŷstŷ kapalı sŷz.
ķisvet	: (Ar.) elbise.
ķizb	: (Ar.) yalan.
ķutar-	: (T.) kurtarmak.
ķuda	: kucak.
ķŷh	: (Far.) dağ.
ķŷrān	: (Ar.) Hz. Muhammed'e inen kutsal kitap.
ķurb	: (Ar.) yakınlık.
ķurbān	: (Ar.) bir gaye uğrunda fedā olma.
ķurbiyyet	: (Ar.) yakınlık.
ķŷfr	: (Ar.) imansızlık.
ķŷfr-i zŷlf	: (Far.Ar.tam.) zŷlfŷn karanlığı.
ķŷlbe-i aķzān	: (Far.tam.) gam, keder, tasa evi, hŷzŷnler kulŷbesi.
ķŷlĥen	: (Far.) hamam ocağı.
ķŷttāb	: (Ar.) kātipler.

-L-

lāf	: (Far.) sŷz.
lafz	: (Ar.) sŷz.
lahm	: (Ar.) et.
lahza	: (Ar.) gŷz ucu ile bakıncaya kadar geçen zaman.
lāl	: (Ar.) dilsiz.
la᳚	: (Ar.) kırmızı ve değerli bir sŷs taşı.
la᳚-i ĥandān	: (Ar.) gŷlen dudak.

- lāle** : (Far.) lāle.
- lāle-rūḥ** : (Far.) lale yanaklı.
- lāşe** : (Far.) leş
- leb** : (Far.) dudak
- leb-i ḥandān** : (Far.Ar.tam.) gülen dudak.
- ledünnī** : (Ar.) Allah bilgisi ve sırlarına āit.
- lemʿa** : (Ar.) parıltı.
- leng** : (Far.) topal, aksak.
- len-terānī** : (Ar.) [sen] beni görmeyeceksin.
- lerze-nāk** : (Far.) titreyen.
- leşker** : (Far.) asker.
- levh-i dil** : (Ar.Far.tam.) gönül levhası.
- Levh-i mahfūz**: (Far. tam.) Allah'ın, kâinatın mukadderatını belirlediği manevî levha.
- Leylā** : (Ar.) Leylā ile Mecnūn hikāyesinin kadın kahramanı.
- leyl-i ḳadir** : (Ar.tam.) Kādir gecesi, Kurʿān-ı Kerīm'in indirildiği gece.
- lezzet** : (Ar.) tat, çeşni.
- libās** : (Ar.) elbise.
- luḫf** : (Ar.) hoşluk, güzellik.
- lucce** : (Ar.) ayna.
- lüʿlū** : (Ar.) inci.

-M-

- maʿbūd** : (Ar.) kendisine tapılan, Allah
- mağdūr** : (Ar.) haksızlığa uğramış.
- mağfūr** : (Ar.) Allah tarafından günahları affedilmesi için duā edilen kimse.
- mağmūm** : (Ar.) tasalı, kederli, gamlı.

Mağrib	: (Ar.) Güneş'in battığı taraf, batı.
mağrūr	: (Ar.) gururlu.
mah-ı t̄abān	: (Ar.) parlak ay.
maḥbūb	: (Ar.) sevgili.
maḥlaş	: (Ar.) eskiden şairlerin şiirlerinde kullandıkları ad.
maḥlūkāt	: (Ar.) yaratılmışlar.
maḥşer	: (Ar.) haşroluna-cak, toplanılacak yer; kıyamette ölümlerin dirilip toplanacakları yer.
maḥv	: (Ar.) yok etme, ortadan kaldırma; harābetme, perişan etme; batma, bitme, yok olma.
maḥzā	: (Ar.) ancak, sadece.
mā'il	: hevesli, istekli, düşkün.
maḥşad	: (Ar.) kasdolunan, istenilen şey. (bk.: merām).
maḥşūd	: (Ar.) kasdolunan, istenilen şey.
maḥtel	: (Ar.) öldürülen yer.
maḥtūl	: (Ar.) öldürülmüş.
ma'ḥmūr	: (Ar.) bayındır.
mānend	: (Far.) benzer, eş.
māni'isiz	: (Far.) anlamsız, münasebetsiz.
mārız	: (Ar.) hasta.
mā-sivā	: (Ar.) Allah'tan başka her şeyle ilgisini kesmek, dünyadan geçmek.
maşlahat	: (Ar.) 1. iş, emir, husus, madde, keyfiyet. 2. ehemmiyetli iş. 3. barış, dirlik düzenlik.
maşriḥ	: (Ar.) Güneş'in doğduğu taraf, doğu.
maḥlab	: (Ar.) istek, meram.
maḥlūb	: (Ar.) talebedilen, istenilen, aranan şey.
Mecnūn	: (Ar.) Leylā ile Mecnūn hikāyesinin erkek kahramanı, Kays.

mecrā	: bir işin gidiş yolu.
medār	: (Ar.) yörünge.
medḥ	: (Ar.) takdīr, övgü.
mefṭūn	: (Ar.) gönül vermiş, tutkun.
mehdī	: (Ar.) 1. hidāyete eren, doğru yolu tutan. 2. h. i. [Şūilerin itikadına göre yaşamakta olup kıyameti beklemektedir; sāhib-üz-zemān].
mehliḳā	: (Far.)ay yüzlü, güzel.
mekkār	: (Ar.) düzenbāz, hileci.
mektūm	: (Ar.) ketmolunmuş, gizli, saklı.
melāl	: (Ar.) sıkıntı.
melāmet	: (Ar.) ayıplama, kınama; azarlama, çıkışma
memāt	: (Ar.) ölüm.
meʿmūr	: (Ar.) emir almış olan kimse.
menzil	: (Ar.) yollardaki konak yeri.
merdüdiyyet	: (Ar.) kovulmuşluk, geri çevrilmişlik.
merḥamet	: (Ar.) acıma, şefkat.
merhem	: (Ar.) ilaç, melhem.
merih	: (Ar.) Dünya'dan sonra Güneş'e en yakın gezegen, Mars.
merḳād	: (Ar.) kabir.
mert	: (Far.)çevik, hareketli.
mesā	: (Ar.) akşam
meşel	: (Ar.) örnek.
mesʿele	: (Ar.) problem.
mesken	: (Ar.) sakin olacak, oturulacak yer, oturulan ev.
mestāne	: (Far.) sarhoşça, sarhoşçasına.
mestūr	: (Ar.) yazılmış, çizilmiş.

- Meşreb** : (Ar.) yaradılış.
- meşveret** : (Ar.) danışmaAr.
- mevc** : (Ar.) dalgAr.
- mev'ize-i cāmme:** (Ar. tam.) umūma mahsus olan öğüt.
- Mevlā** : (Ar.) Allah.
- mevt** : (Ar.) ölüm; tas. benliği öldürme.
- mevzūn** : (Ar.) vezinli.
- mey** : (Far.)şarap
- meyhōr** : (Far.)şarap, içen, içkici, ayyaş.
- meykede** : (Far.)meyhāne.
- meyl** : (Ar.)eğilme, eğiklik.
- mezheb** : (Ar.) bir dinin şubelerinden her biri.
- mihmān** : (Far.)konuk, misafir.
- mihrāb** : (Ar.) camilerde, mescidlerde yönelinen taraftaki duvarda bulunan ve imamlık edene ayrılmış olan oyuk, girintili yer.
- min-el-evvel ile'l-āhīr** : (Ar.)ezelden sona kadar .
- minḳāle** : (Ar.)iletki.
- minnet** : (Ar.) bir iyiliğe, bir iyilik yapana karşı kendini borçlu görme.
- mirār** : (Ar.) kereler, kezler.
- mirāt** : (Ar.) ayna.
- Mirāt-ı mücellā** : (Ar.) parlak ayna.
- mīšāk** : (Ar.) sözleşme, andlaşma.
- misk** : (Ar.) güzel kokulu madde.
- miyān** :(Far.) bel
- mizāc** : (Ar.) huy, tabiat.
- mū** : (Far.)kıl.

mu ^ʿ adelet	: (Ar.) denklik.
mu ^ʿ ammā	: (Ar.) bilmece, (mec.) Anlaşılmaz iş.
mu ^ʿ areke	: (Ar.) kavga, vuruşma; savaş.
mu ^ʿ aṭṭal	: (Ar.) kullanılmaz; boş, işsiz.
mu ^ʿ azzeb	: (Ar.) eziyet çeken.
muğbeçe	: (Far.) meyhaneci çırağı.
muḥabbet	: (Ar.) sevgi.
muḥakḳik	: (Ar.) gerçeği arayıp meydana çıkaran; soruşturucu.
muḥannet	: (Ar.) kalleş
muḥkem	: (Ar.) sağlamlaştırılmış, tahkīm edilmiş.
muḥtāc	: (Ar.) ihtiyācı olan, kendisine bir şey lāzım olan, bir eksiği olup onu tamamlamak isteyen.
muḥtaşar	: (Ar.) kısatılmış, kısa.
muḳābil	: (Ar.) karşılık.
muḳallid	: (Ar.) taklitçi.
muḳarrer	: (Ar.) anlatılmış, bildirilmiş.
muḳarreb	: (Ar.) yakın.
muḳayyed	: (Ar.) kayıtlı, bağlı, bağlanmış.
muḳīm	: (Ar.) ikamet eden, oturan.
mūnis	: (Ar.) cana yakın, alışmış.
munṭazır	: (Ar.) gözleyen, bekleyen.
murād	: (Ar.) arzu, istek, dilek.
muşannif	: (Ar.) kitap yazan, mü'ellif.
mu ^ʿ sibet	: (Ar.) felāket, ansızın gelen belā, sıkıntı.
muṭahhar	: (Ar.) temizlenmiş, mübarek, temiz.
muṭallā	: yaldızlanmış, yaldızlı.

mutalsım	: (Ar.) büyü yapan.
muṭrib	: (Ar.) çalgıcı, şarkıcı.
muttaşıl	: (Ar.) aralıksız.
mübeddel	: (Ar.) değişmiş, değiştirilmiş.
mücrim	: (Ar.) suçlu.
müdām	: (Ar.) sürekli, devam eden.
müddeī	: (Ar.) iddiā eden.
müderris	: (Ar.) ders veren, ders okutan; medrese dersi okutan.
müʿeṣṣir	: (Ar.) etkili, tesirli.
müʿezzin	: (Ar.) ezan okuyan.
müfesser	: (Ar.) tefsir edilmiş, açıklanmış.
mühlik	: (Ar.) helak eden, öldüren, öldürücü.
mükedder	: (Ar.) kederli.
mül	: şarap
mülk	: (Ar.) bir devletin ülkesi.
müʾmin	: (Ar.) müslüman, iman etmiş.
mümteḥin	: (Ar.) deneyen, sınavan.
münācāt	: Allah'a dua etme, yalvarma.
münībān	: (Ar.) āsīliği, azgınlığı bırakarak Allah'a yönelenler.
münkir	: (Ar.) inkār eden, kabul etmeyen.
mürāī	: (Ar.) ikiyüzlü (kimse).
mürde	: (Far.) ölü.
mürg	: (Far.) kuş.
mürīd	: (Ar.) bir şeyhe bağlı olan kimse.
mürtefiʿ	: (Ar.) yükselen, yükselmiş.
mürüvvet	: (Ar.) insaniyet, yiğitlik.

- müsaḥḥar** : (Ar.) elde edilmiş, tutkun.
müsāvī : (Ar.) eşit, denk
müsemmā : (Ar.) bir ismi olan adlanmış, adlı.
müstakim : (Ar.) temiz, namuslu, doğru.
müstemī : (Ar.) dinleyici.
müsterih : (Ar.) rahat, kaygısız.
müşābih : (Ar.) benzeyen, benzer.
müşekkek : (Ar.) şüpheli
müşkilāt : (Ar.) güçlükler, zorluklar.
müyesser : (Ar.) kolaylıkla olan.
müzdād : (Ar.) artmış, çoğalmış.

-N-

- nādān** : (Far.)bilmez
nāfile : (Ar.) lüzumlu değil iken yapılan iş.
nağme : (Ar.) ahenk, ezgi, güzel ses.
nāḥī : (Ar.) cümle bilimi ālimi.
naḥl : (Ar.) hurma ağacı.
nā-kābil : (Far. Ar. b. sf.)imkansız, kabul edilemez.
naḥd : (Ar.) peşin para.
naḥş : (Ar.) resim.
naḥş-ı bend : (Ar. Far. b. is.)kumaşların nakışlarını bağlayıp ipek tellerle tezgāha hazırlayan kimse, süslemeli dokuma sanatkārı.
nālezen : (Far.) inleyen, inilleyen.
nām : (Far.) ün.
nān : (Far.) ekmek.
nā- puḥte : (Far.) ham, olmamış

nār	: (Ar.)1. ateş, od. 2. cehennem.
naşīb	: (Ar.) pay, hisse.
nā-şād	: (Far.) hüzünlü, gamlı, kederli, tasalı.
nā-ümīd	: (Far.) ümitsiz, ümidi kırılmış.
nāyzen	: (Far.) ney çalan.
nażar	: (Ar.) bakma, göz atma.
necāt	: (Ar.) kurtulma, kurtuluş.
nedāmet	: (Ar.) pişmanlık.
nef̄	: (Ar.) çıkar, kār.
nefhā	: (Ar.) üfürük.
nefrīn	: (Far.) ilenç.
nefs	: (Ar.) insanın yeme, içme gibi biyolojik ihtiyaçları.
nev-i berāt	: (Far.Ar.b.sf.) rütbe verildiğini belirten yeni ferman.
nidā	: (Ar.)bağırma, çağırma.
nigār	: (Far.) (resim gibi güzel) sevgili.
nifāk	: (Ar.) münafıklık, iki yüzlülük, ara bozukluğu, bozuşukluk.
nigeh-endāz	: (Far.) bakıveren.
nihān	: (Far.) gizli.
nīk ü bed	: (Far.) iyi kötü.
niķāb	: (Far.) peçe, yüz örtüsü.
nikāt	: (Ar.) ince mânalı sözler.
nīm	: (Far.) yarı, yarım, buçuk.
niḥmet	: (Ar.) azık, yiyeceğe, içeceğe dāir şeyler, ekmek.
nīrān	: (Ar.) cehennem.
nişār	: (Ar.) saçma, serpme.
nisbet	: (Ar.) 1. ilgi. 2. kıyaslama, ölçü.

nişān : (Far.) nişan, iz, belirti, (bk.: alāmet).
niyāz : (Far.) ihtiyaç, muhtaçlık.
niyāz-mendān : (Far.) muhtaçlar
nūr : (Ar.) aydınlık, parıltı, paklaklık.
nūş : (Far.) "içen, içici" mānālarıyla kelimelere takılır.
nuḡḡ : (Ar.)söz, konuşma.
nūmāyān : (Far.) görünen, meydanda.

-O-

oñal- : (T.)iyileşmek.

-Ö-

özge : (T.) başka, farklı.

-P-

pā : (Far.) ayak. (bk.: pāy).
pā-māl : (Far.) ayak altında kalmış, çiğnenmiş.
pāre : (Far.) bölük
pāye : (Far.) rütbe, derece.
pehlevān : (Far.) yiğit, güreşçi.
pend : (Far.) nasihat, öğüt.
perde-güşā : (Far.) perde açan.
pervāne : (Far.) geceleri ışığın etrafında dönen küçük kelebek.
perver : (Far.) besleyen, besleyici, büyüten.
peydā : (Far.) meydanda, açıkta.
pey-ā-pey : (Far.) 1.birbiri ardınca. 2.azar azar.
peyk-i ecel : (Far. Ar. tam.) azrail.
peymān : (Far.) yemin, and.

peymāne	: (Far.) büyük kadeh; şarap bardağı.
peyvest	: (Far.) ulaşma, kavuşma mǎnǎlarıyla birleşik kelimeler yapar.
pinhān	: (Far.) gizli.
pīr-i muġan	: (Far.) meyhaneci.
pişvā	: (Far.) reis, başkan.
pūr-ġam	: (Far.Ar. b.sf.)keder dolu, hüzünlü.
pūr-ġuzūr	: (Far. Ar. b. sf.) huzur dolu, huzurlu.
pūr-maʿnā	: (Far. Ar. b. sf.) mǎnā dolu.
pūr-melāl	: (Far. Ar. b. sf.) hüznü dolu.
pūr-neşʿe	: (Far. Ar. b. sf.) mutluluk dolu, neşeli.
pūr-şafā	: (Far. Ar. b. sf.) eğlence dolu.
pūr-şahbā	: (Far. Ar. b. sf.) şarap dolu.
pūr-söz	: (Far. t. b. sf.) sözler dolusu.

-R-

Rab	: (Ar.) Allah.
Rabbenā	: (Ar.) Allah
rāfiʿ	: (Ar.) kaldıran, yükselten.
rāh	: (Far.) Yol.
rahm	: (Ar.) merhamet.
Rāhman	: (Ar.) dünyāda her canlıya müʾmin, kâfir ayırt etmeksizin herkese merhamet eden Allah.
rahmet	: (Ar.) acıma, esirgeme, koruma, yarlıgama.
rah-nümün	: (Far.) yol gösteren.
rahş	: (Far.) gösterişli, yürük ve güzel (at).
ravza	: (Ar.) (ravzāt, riyāz) ağacı, çayırı, çimeni bol olan yer, bahçe.
rāz	: (Far.) sır, gizlenen şey.

redd	: (Ar.) inkar etme.
refīk	: (Ar.) arkadaş.
refṭār	: (Far.) salınarak edālī yürüyüş
rehzen	: (Far.) haydut, hırsız..
remz	: (Ar.) gizli ve kapalı bir surette söyleme.
renc	: (Far.) zahmet, eziyet, sıkıntı.
rencūr	: (Far.) sıkıntılı; hasta dertli.
reng	: (Far.) hīle, oyun.
resm	: (Ar.) yazma, çizme; desen, pentür.
reşk	: (Far.) kıskanma.
reşk-āver	: (Far.) hasede düşüren, kıskanmayı uyandıran.
revān	: (Far.) yürüyen, akan, giden, su gibi akıp giden.
riżā	: (Ar.) hoşnutluk, memnunluk.
ricā	: (Ar.) ümit, umma.
ric ^c āt	: (Ar.) geri dönme.
rindān	: (Far.) kalender, dünyā işlerini hoş gören kimse, aldırışsız.
riyā	: (Ar.) özü, sözü bir olmama, ikiyüzlülük.
riyāset	: (Ar.) başkanlık.
rū(y)	: (Far.) yüz, çehre.
rumūzāt	: (Ar.) işaretler.
rūz	: (Far.) gündüz.
rūsvā	: (Far.) rezil, itibarsız.
rūtbe-i a ^c lā	: (Ar.) yüksek derece.
rūyā	: (Ar.) düş.
rūyet	: (Ar.) görme, bakma.

- saʿādet : (Ar.) mutluluk.
- şaba : (Ar.) gün doğusundan esen hafif ve latif rüzgar.
- sācid : (Ar.) secde eden, alnını yeren koyan.
- şadā : (Osm.) yankı.
- şafiyy-ullah : (Ar. tam.) Hz. Ādem.
- şafhā : (Ar.) yazılmış veya yazılabilir sahife.
- şaḥāvet : (Ar.) cömertlik
- şahbā : (Ar.) şarap (bk. : bāde, hamr, mey).
- şāḥibū'l-miʿrāc : (Ar.) miʿrac sahibi.
- şaḥn : (Ar.) avlu.
- saʿid : (Ar.) 1. mutlu, 2. Ahretini hazırlamış.
- sāʾil : (Ar.) dilenci.
- sāḳī : (Ar.) kadeh, içki sunan.
- sāl : (Far.) yıl.
- şalā : (Ar.) Cuma ve cenaze namazına çağırarak için okunan salavat.
- sālīmen : (Ar.) sağ, sağlam.
- salṭanat : (Ar.) hükümdarlık.
- Şamed : (Ar.) kimseye ve hiçbir şeye muhtaç olmayan Allah.
- şanem : (Ar.) güzel kimse.
- şanem-ken : (Ar. Far. b. sf.) put kazıcı.
- şavt : (Ar.) ses.
- saʿy : (Ar.) gayret, emek.
- sedd : (Ar.) tümsek, engel.
- seḥer : (Ar.) sabah.
- seḥḥār : (Ar.) büyücü.

seḥv	: (Ar.) yanlış.
selām	: (Ar.) selam, esenleme.
semā	: (Ar.) gökyüzü.
semā ^c	: (Ar.) sema töreni.
semer	: (Ar.) mahsul, verim.
senā-ḥān	: (Ar. Far. b. sf.) öven, medh eden.
seng	: (Far.) taş.
ser-bülend	: (Far.) başı yüksek, yüce.
ser-dār	: (Far.) kumandan, asker başı.
ser-encām	: (Far.) bir işin sonu.
sergeşte	: (Far.) başı dönen.
sermest	: (Far.) sarhoş.
serşār	: (Far.) ağızına kadar dolu, taşkın.
ser-te-ser	: (Far.) baştan başa, hep, bütün.
setr	: (Ar.) örtme, kapama, gizleme.
sevdā	: (Far.) aşk, sevgi.
seyf	: (Ar.) kılıç.
seyrān	: (Ar.) gezinme.
şıdḳ	: (Ar.) doğruluk, gerçeklik.
sīm	: (Far.) gümüş.
sīmā	: (Far.) yüz, çehre.
simāṭ	: (Ar.) sofrası, ziyafet.
sīmīn	: (Far.) gümüşten, gümüş gibi.
sīne	: (Far.) yürek (kalb).
sīret	: (Ar.) hāl tercümesi.

siyāk	: (Ar.) ifade şekli.
siyāset	: (Ar.) politika.
şorak	: (T.) sormakla öğrenilen şey, bilgi, hakikat.
suhte	: (Far.) yanmış, yanık.
şūr	: (Ar.) Kıyāmette Hz. İsrāfīl'in üfleyeceği boru.
şūret	: (Ar.) biçim, görünüş, kılık.
sūzān	: (Far.) yakan, yakıcı.
Sübhān	: (Ar.) Allah
sünbül	: (Far.) 1. sünbül. 2. güzellerin saçı.
sürme	: (Far.) sürme
sürūr	: (Ar.) sevinç

-Ş-

şād	: (Far.) sevinçli.
şādān	: (Far.) sevinçli, keyifli.
şāfī	: (Ar.) 1. şifalı. 2. Yeter görünen.
şahmār	: (Far.) yılanların başı.
şam	: (Far.) akşam
şān	: (Ar.) şöhret, ün.
şarābhāne	: (Ar. Far. b. is.) şarap evi.
şeb	: (Far.) gece.
şecer	: (Ar.) ağaç
şehādet	: (Ar.) şehitlik, şehit olma.
şehd	: (Ar.) bal
şehīdān	: (Ar.) dīn veya yüksek bir ülkü uğrunda ölen kimseler.
şehlā	: (Ar.) tatlı şaşı.
şekāvet	: (Ar.) bedbahtlık.

şekk	: (Ar.) şüphe, zan, tereddüd.
şem^c	: (Ar.) mum
şerer-bār	: (Ar. Far. b. sf.) kıvılcımlar saçan.
şerh	: (Ar.) açıklama, açıklama [bir ibareyi veya eseri-].
şerī^tat	: (Ar.) āyet, hadīs ve icmā-yı ümmet esaslarına dayanan din kaideleri.
şerr	: (Ar.) kötülük, fenalık.
şevket	: (Ar.) büyüklük, heybet.
şeyā^tīn	: (Ar.) şeytanlar.
şeydā	: (Far.) aşktan aklını kaybetmiş, dīvāne, düşkün, şaşkın.
şifāyāb	: (Ar. Far. b. sf.) şifa bulmak.
şikāyet	: (Ar.) sızlanma, yanıkma, yakınma.
şūh	: (Far.) 1. hareketlerinde serbest. 2. neşeli, şen ve oynak [kadın]. 3. açık saçık, hayasız [kadın]
şu^cle	: (Ar.) alev, ateş alevi.
şühedā	: (Ar.) şehitler.
şükr	: (Ar.) görülen iyiliğe karşı gösterilen memnunluk, minnettarlık.
şürū^c	: (Ar.) başlama.

-T-

ta^caşşub	: (Ar.) birine taraftarlık etme.
tā^cat	: (Ar.) ibadet, Allah'ın emirlerini yerine getirme.
tāb	: (Far.) tazelik.
tab^c	: (Ar.) huy.
tācir	: (Ar.) ticāretle uğraşan.
tağrīr	: (Ar.) müşteriye aldatma.
taht	: (Far.) hükümdārların oturduğu büyük koltuk.
taḥvīl	: (Ar.) değiştirilme, döndürme, çevirme.

ṭāk	: (Ar.) 1. bina kemeri. 2. Yarım daire şeklinde kapı ve pencere üstü.
ṭāk-ı ebrū	: (Ar. Far. b. sf.) kaş kemeri, kemer biçimindeki kaş.
ṭalʿāt	: (Ar.) 1. Yüz, çehre. 2. Güzellik.
ṭālib	: (Ar.) isteyen, istekli.
ṭamʿ	: (Ar.) açgözlü.
ṭamaʿkār	: (Ar. Far. b. s.) aç gözlü
ṭaʿn	: (Ar.) sövme,yerme; ayıplama.
ṭaʿne	: (Ar.) sövme; zemmetme, çekiştirme, yerme.
ṭap-	: (T.) bulmak.
tārāc	: (Far.) yağma, talan.
ṭarīḳ	: (Ar.) yol.
tār-mār	: (Far.b.s.) karmakarışık; dağınık; perişan.
ṭavāf	: (Ar.) etrafını dolaşma.
ṭavḳ	: (Ar.) halka, tasma.
taẓarruʿ	: (Ar.) kendini alçaltarak yalvarma.
taʿzīm	: (Ar.) büyük sayma, saygı gösterme, ikrem etme.
tecellī	: (Ar.) görünme; belirme.
tecerrüd	: (Ar.) soyunma, çıplak olma.
teḍbīr	: (Ar.) önlem, bir şeyi te'min edecek veya önleyecek yol, çäre.
tefāvüt	: (Ar.) iki şey arasındaki fark.
tefehḥüm	: (Ar.) yavaş yavaş anlama, farkına varma.
teferrüc	: (Ar.) gezinti.
teg	: (T.) gibi.
tekellüf	: (Ar.) özenme.
tekye	: (Ar.) tekke.

telef	: (Ar.) boş yere harcama.
telh	: (Far.) acı.
tel-i țarrār	: (Ar.) yankesici saç.
telvīn	: (Ar.) renk verme, boyama.
temennā	: (Osm.) dileme, dilek, istek.
temkīn	: (Ar.) tedbir.
teng	: (Far.) dar, sıkıntı.
tenhā	: (Far.) yalnız, ıssız.
teselli	: (Ar.) avutma, avundurma.
teşhīr	: (Ar.) zapt ve istilā etme, ele geçirme, elde etme.
teşīr	: (Ar.) alāmet, nişan bırakma.
teskīn	: (Ar.) sakin kılma, kılınma, yatıştırma, yatıştırılma.
teşrīf	: (Ar.) şereflendirme, şereflendirilme, şeref verme, verilme.
teveccüh	: (Ar.) hoşlanma, sevgi, güler yüz gösterme.
tevekkül	: (Ar.) işi Allah'a bırakıp kadere razı olma.
tevellā	: (Ar.) tas. ehl-i beyt'i, Hz. Ali'yi sevme, onlardan medet ve şefaath isteme, kendilerine olan yakınlık, bağıllık.
tevfīk-i ilahī	: (Ar.) 1. İlahī uygunluk. 2. Allah'n yardımına kavuşma.
tīg-ı bürrān	: (Far.) keskin kılıç.
tīr	: (Far.) ok.
tīr-i müjgān	: (Far.) kirpik okları.
tīz	: (Far.) çabuk, tez; keskin.
țül-i emel	: (Ar. Tam.) tükenmez arzu, hırs, tamah.
țümār	: (Ar.) tomar, dürülmüş nesne.
tuğyān	: (Ar.) taşma, taşkınlık; coşkunluk.
țulūc	: (Ar.) doğma, doğuş.

- ṭumṭurāk** : (Far.) gösteri, debdebe.
ṭūr : Sīnā Dağı (Sīnā yarımadasında Allah'ın tecellī ve Hz. Musa ile tekellüm ettiği yer.
ṭurre-i ṭarrār : (Ar.) yankesici saç.
türāb : (Ar.) toprak.

-U-

- ʿubūdiyyet** : (Ar.) kulluk, kölelik.
ʿucbe : (Ar.) şaşılacak şey.
ʿuḳalā : (Ar.) akıllılar, akıllılık taslayan.
ʿuḳbā : (Ar.) ahiret.
ʿuḳde : (Ar.) düğüm.
ʿuryān : (Ar.) çıplak.
ʿuṣṣāk : (Ar.) āşıklar.
ʿuyūb : (Ar.) ayıplar, kusurlar.

-Ü-

- ün** : (T.) şöhret.
üñ : (T.) ses

-V-

- vādī-yi eymen** : (Ar. tam.) Hz. Musa'nın Tūr dağında Allah'ın tecellisine mazhar olduğu yer.
vāʿiz : (Ar.) dīnī öğütlerde bulunan.
vaḳf : (Ar.) bir malı veya mülkü ösatılmamak kaydıyla-bir hayır işine bağışlamAr.
vāriyet : (T. Ar. is.) varlık, zenginlik.
varṭa : (Ar.) uçurum, içinden çıkılması zor, tehlikeli.
vaşl : (Ar.) kavuşma vuslat.
vebāl : (Ar.) günah

vech	: (Ar.) yüz, çehre.
vefādār	: (Ar. Far. b. sf.) vefalı, sözünde, sevgisinde duran
velīyy	: (Ar.) ermiş, eren.
verd	: (Ar.) gül.
vuşlat	: (Ar.) sevgiliye kavuşma, ulaşma.

-Y-

yāde	: (Far.) hatıra.
yaḥşi	: (T.) iyi, güzel.
yāl	: (Far.) boyun, gerdān.
yaman	: (T.) kötü.
yār	: (Far.) sevgili, dost
yārān	: (Far.) dostlar, sevgililer.
yār-i kūy	: (Far. tam.)sevgilinin mahallesinde.
yedeyn	: (Ar.) iki el.
yeriş-	: (T.) yetişmek, ulaşmak.
yüz sür-	: (T.)Büyük sevgi, saygı gösterilen birinin katına çıkarkeneşiğine, ayağına -yüzünü yere sürercesine- eğilmek, yalvarmak, önünde eğilmek.

-Z-

zağ	: (Far.) karga.
zāhid	: (Ar.) 1. çok, aşırı sofu; kaba sofu. 2. [alevilerce] Kızılbaş olmayan.
zaḥmdār	: (Far.) yaralı.
zā'id	: (Ar.) gereksiz.
zār	: (Far.) [sesle] ağlayan, inleyen.
zarar	: (Ar.) zıyan, kayıp, eksiklik.
Zāt	: (Ar.) 1. Kendi. 2. Sahip, malik.

zayf	: (Ar.) misafir, konuk.
zebānī	: (Ar.) cehennemlikleri cehenneme atmaya me'mūr edilen melek.
zebūn	: (Far.) zayıf, güçsüz.
zelül	: (Ar.) yavaş ve başı yumuşak olanlar.
zem	: (Ar.) ayıplama, yerme.
zenān	: (Fr.) kadınlar.
-zenān	: (Fr.) vurarak mānāsıyla birleşik kelimeler yapar.
zencir-şiken	: zincir kıran.
zeng	: (Far.) 1. Pas. 2. Zil.
zerd	: (Far.) sararmış, solgun.
zer-efşān	: (Far.) altın saçıcı
zevāl	: (Ar.) yerinden ayrılıp gitme.
zevķ	: (Ar.) tatma, tad; hoş giden hal, haz.
zıkr	: (Ar.) anma, anılma.
zillet	: (Ar.) hakirlik, aşağılık.
zūhd	: (Ar.) her türlü zevke karşı koyarak kendini ibadete verme.
zümre	: (Ar.) topluluk, sınıf.
zūnnār	: (Ar.) papazların bellerine bağladıkları ipten örme kuşak.
zūvvār	: (Ar.) ziyaretçiler.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DİZİN

- A-
- āb** : 24/3, 98/5
- ʿabā** : 119/4
- abād** : 103/1, 124/1
- āb-ı hayāt** : 15/1, 67/3, 85/2
- āb-ı hayvān** : 73/4
- ʿabes** : 10/1, 23/1, 23/2, 23/3, 23/4, 23/5, 23/6, 23/7, 56/4, 57/6
- ʿāc** : 25/4,
- ʿacāʾib** : 54/3
- ʿaceb** : 14/3 , 45/3, 50/2, 64/3, 65/2, 68/3, 75/6, 78/4, 88/4, 95/4, 104/3, 112/6, 117/1
- ʿacz** : 53/6, 61/5, 65/6
- aç-** : 2/2, 2/5, 4/2, 4/3, 9/5, 21/4, 23/4, 33/5, 34/1, 34/3, 35/4, 41/4, 43/4, 44/4, 46/4, 50/5, 56/7, 59/1, 60/5, 61/2, 62/1, 63/4, 65/5, 79/6, 83/1, 84/6, 87/5, 90/5, 94/5, 94/6, 97/5, 99/4, 110/1, 111/3, 114/4
- açık** : 19/4, 38/2
- açıl-**: 2/5, 4/3, 5/1, 17/1, 20/14, 54/1, 65/6, 79/4, 112/1, 112/8, 114/4, 115/1, 124/7
- ād** : 81/5, 95/1, 104/2, 122/4
- ādāb** : 113/4
- ʿadālet** : 20/13, 25/5, 30/3, 119/6
- ʿaded** : 26/5, 26/6,
- ādem** : 63/6, 85/1, 92/1, 102/3, 118/2, 121/2
- ādemī** : 102/4
- ʿadl** : 28/4
- ʿādil** : 74/3
- ʿadüvv** : 5/4
- āferin** : 49/4
- āfet** : 27/2, 61/3
- ʿāfiyet** : 88/8
- afkur-** : 109/4
- ʿafv** : 28/5, 56/4, 61/2, 66/4, 83/5
- ağ** : 91/4
- āgāh** : 63/4, 113/2
- ağız** : 94/1
- ağrı-** : 9/2
- ağrı-**: 33/2
- āgyār** : 13/7, 21/4, 23/2, 31/1, 34/9, 70/6, 75/6, 92/7, 102/1, 107/2, 110/6, 119/2, 124/2
- ağla-** : 66/3
- ağlaş-**: 26/6
- āh** : 8/3, 14/1, 24/4, 36/5, 38/4, 40/5, 56/4, 63/1, 63/6, 73/3, 78/5, 81/5, 84/2, 88/5, 96/1, 99/1, 111/1, 114/5, 123/4, 124/4
- aḥ-** : 68/3

aḥādīs : 58/4, 113/6

ʿahd : 47/6

āḥīr : 61/3, 89/3, 96/1, 105/3, 113/7,
117/2, 121/2

aḥkām : 25/5, 51/6, 117/8, 119/7

aḥrār : 48/6

āh u fiḡān : 9/2

aḥlā : 10/1

aḥlāk : 86/4

aḥkām : 26/5, 51/6

aḥvāl : 55/2

aḥ- : 4/6, 22/4, 85/2

ʿākībet : 28/5, 34/6, 42/2, 56/5,

ʿakd : 6/4, 100/7

ʿakīl(ʿakīl) : 4/1, 13/5, 20/12, 33/3,
36/2, 42/7, 51/6, 58/2, 59/2, 64/5,
67/2, 67/8, 69/3, 72/7, 75/3, 76/1, 76/2,
77/2, 82/3, 83/2, 95/9, 99/4, 101/1,
114/2, 114/3, 116/2, 118/4, 123/5

ʿākīl : 33/7, 102/3

aḥrār : 63/2

ʿaḥs : 25/4

aḥtāb : 67/6

āl : 6/2,

al- : 3/4 4/1, 7/1, 12/4, 14/2, 16/2,
24/6, 25/2, 25/4, 35/3, 40/2, 43/5, 44/3,
44/4, 44/5, 48/7, 51/2, 53/5, 54/2,

58/3, 60/1, 64/5, 72/1, 72/2, 72/3,
72/4, 72/5, 72/6, 72/7, 73/1, 76/1,
81/5, 82/6, 84/4, 93/3, 93/5, 99/6,
100/6, 101/2, 102/3, 102/4, 106/5,
108/4, 109/3, 110/7, 111/2, 112/6,
113/1, 114/5, 115/2, 115/3, 115/6,
116/1, 118/2, 124/2

ʿālā : 5/2

aʿlā : 115/4

ālām : 15/3, 42/3, 79/7

ʿālāmet : 19/8

aldan- : 40/4, 70/3, 75/2, 87/3

ʿālem : 2/5, 6/1, 7/5, 11/7, 27/3, 49/1,
50/5, 57/6, 60/4, 65/3, 67/8, 79/5,
80/7, 92/1, 93/6, 104/2, 104/3, 106/1,
110/3, 111/6, 112/2, 112/3, 114/3,
115/1, 115/6, 118/1, 119/4, 120/4,
120/5, 123/2, 123/4

alış- : 43/5, 52/4

ʿAlī : 64/5, 93/1

āl-i ʿabā : 70/5

ʿAliyyü'l-Murtaza : 20/1, 50/3

ʿālim : 24/7

Allah : 15/1, 19/5, 19/6, 21/5, 23/5,
26/1, 35/1, 35/4, 51/1, 59/3, 63/1,
65/7, 70/3, 79/7

Allāhümme : 121/2

aʿmā : 112/2

aʿmāl : 10/4, 13/4, 35/4, 41/2, 49/2,
51/6, 107/1

ammā : 15/4, 28/4, 70/5, 122/2

‘āmmē : 13/7

amān : 18/4, 79/3, 87/2

ān : 2/4, 6/4, 12/3, 16/1, 43/6, 46/5,
49/5, 52/3, 52/3, 59/2, 114/4, 117/11

an- : 26/6

aña : 20/5, 27/4

‘anber : 16/2, 54/4

ancaḡ : 12/2, 103/3

anda : 116/3

andan : 124/5

‘andelib : 36/3

anıñçün : 114/5, 118/5

añla- : 48/3, 98/2, 100/5, 106/4, 110/6,
116/2, 117/5

añlaşıl- : 66/4, 99/3, 106/6

añlat- : 98/2

ansız : 121/3

ār : 32/5, 38/2, 44/3, 57/3, 62/4, 65/3,
67/7, 67/9, 68/5

ara- : 63/1, 110/3

arad- : 101/3

ārām : 71/5, 75/4

ārāmgāh : 25/3

‘ārı : 72/7

arın- : 88/5

‘ārif : 18/5, 49/4, 67/7, 94/1, 114/3

‘arşā : 49/3

arslān : 93/5

‘arş : 14/1, 119/4

art- : 2/2, 2/4, 36/3, 96/1

artıḡ (attıḡ, artıḡ) : 3/1, 3/2, 3/3, 3/4,
3/5, 3/6, 3/7, 24/3, 26/4, 36/4, 58/5,
81/2, 82/2, 84/3

artur- : 24/5, 46/4, 52/5

‘arz : 2/3, 9/5, 56/1, 84/1, 84/2, 84/3,
84/4, 84/5, 84/6, 84/7, 85/1, 85/1,
85/2, 85/3, 85/4, 85/5

‘arzsız : 94/4

arzū : 99/1, 104/2

āsā : 88/6, 97/3

āsābı : 68/4

āsān : 84/6, 110/2

āsānlıḡ : 110/1

āsār : 36/3, 78/3

asfiyā : 52/6

aşhāb : 13/6, 18/3, 19/4, /50/2, 50/3,
50/3, 74/2, 82/2, 117/3

‘Askerı : 20/11

aşla : 38/5, 60/4, 70/1, 80/6, 82/1,
88/2, 95/6

aşıl : 57/5, 106/4

‘ası : 65/7, 74/4

‘aşk : 2/2, 8/1, 8/5, 10/4, 14/3, 15/3,
17/2,17/3, 18/6, 18/7, 20/8, 32/3, 33/3,
33/6, 36/1, 37/3, 38/4,40/1, 43/5, 44/4,
46/1, 53/2, 54/3, 56/2, 57/1, 62/7,
63/5, 64/5, 67/1, 68/1, 69/2, 70/3,
71/5, 72/2, 73/5, 75/2, 75/7, 79/6,
80/2, 82/6, 85/3, 85/5, 86/2, 86/5,
88/6, 89/1, 90/2, 92/1, 98/5, 99/6,
100/4, 106/2, 108/7, 110/3, 113/4,
116/2, 117/11, 120/3

‘aşksız : 92/1, 105/1

‘aşık : 6/2, 16/1, 26/7, 27/4, 29/2, 33/2,
48/3, 51/7, 55/2, 55/4, 72/1, 78/2,
79/3, 81/3, 83/3, 92/5, 98/3, 100/7,
102/2, 108/3, 110/5, 114/1, 125/6

āşikar : 8/4, 112/1

āšinā : 100/5

āšiyān : 122/5

āšüfte : 125/4

at - : 20/2, 34/2, 35/5, 46/7, 58/3, 60/1,
61/5, 68/4, 117/10, 122/4

‘atā : 4/5, 12/3, 20/8,53/4, 88/1, 120/1

āteş : 2/4, 3/1, 8/5,11/3, 13/5, 16/3,
18/1, 18/6, 27/1, 29/4, 40/1, 45/4,
46/1, 48/6, 54/1, 60/1, 73/3, 92/1,
97/2, 104/4, 110/6, 114/5, 118/3,
124/4

āteş-bār : 13/1, 22/2, 43/6

āteşsiz : 45/4

atıl- : 117/9

av : 23/1

‘avālim : 102/4

āvāre : 36/2,

āvāz : 73/6, 101/4, 114/5

āver : 52/1

ay : 61/3, 71/4, 89/1, 104/3

‘ayb : 103/5

āyet : 69/5, 113/6

‘ayn : 61/1, 102/1

ayrıl- : 56/5, 93/3

‘ayyār : 34/7

ayağ : 51/2, 72/2

ayağ : 38/2, 42/3,

āyāt : 58/4

‘ayb : 16/2, 41/5

‘ayıbsız : 83/2, 103/3

ayıklık : 75/6

ayır- : 70/6, 73/2

ayırmaçlık : 90/4

āyine : 2/7, 65/1, 102/4

ayrıl- : 89/2

ayru : 69/1, 78/1, 93/1, 108/4, 116/5,
120/1, 120/2, 120/3, 120/4, 120/5

az : 26/7,35/1, 75/5, 80/3, 88/5, 103/2,
118/2

‘azāb : 4/4, 13/1,

āzād : 5/4, 60/7, 103/2, 120/3, 124/3

āzādelik : 65/1

āzāde : 59/7, 112/9

āzam : 83/7

āzār : 31/7

‘azīmet : 84/3

-B-

bā : 115/5

bāb : 19/4, 19/9, 20/7, 20/10, 25/1, 64/6

bāc : 25/2

bāde : 7/1, 7/2, 17/2, 31/1, 31/6, 44/5, 49/1, 52/3, 56/1, 59/1, 61/5, 75/6, 81/3, 82/4, 91/5, 97/4, 112/4

ba‘de’l-pīr : 68/6

bādesiz : 5174

bā-emr : 107/4

bāğ : 4/8, 73/2, 82/3, 86/3, 91/5

bāğbān : 82/3

bā‘is : 22/1, 22/2, 22/3, 22/4, 22/5, 51/4, 66/2, 68/1

bağır : 36/5, 52/2, 62/1

bağışla : 12/1, 93/3

bağla-: 23/2, 34/9, 49/2,

bağr-i Ummān : 4/6

bağr : 20/11, 43/5, 46/6, 74/2, 77/3, 77/5, 119/4

bağş : 21/1, 21/2, 21/3, 21/4, 21/5, 79/6

bağş : 12/3, 13/2, 43/2, 64/4, 88/1

baht : 80/1

bā‘il : 12/1

bā‘is : 92/6

bağ (bağ-) : 2/5, 2/7, 5/2, 24/2, 27/2, 31/1, 31/2, 31/3, 31/4, 31/5, 31/6, 31/7, 34/1, 34/2, 34/3, 34/4, 34/5, 34/6, 34/7, 34/8, 34/9, 42/1, 44/3, 50/5, 58/2, 59/6, 65/4, 66/3, 79/4, 88/3, 98/1, 98/2, 98/3, 98/4, 98/5, 98/6, 98/7, 99/5, 103/7, 114/4

bāğī : 57/2, 108/2

bāliğ : 79/1

bā-mānend : 68/2

baña : 3/1, 3/2, 3/3, 3/4, 3/5, 3/6, 3/7, 4/1, 4/2, 4/3, 4/4, 4/5, 4/6, 4/7, 4/8, 7/1, 7/2, 7/3, 7/4, 7/5, 9/2, 15/5

Bākir : 20/5

bār : 54/4, 58/3, 61/5, 67/8, 67/8, 102/2, 102/3, 108/5, 111/2

bar- : 92/2

bārān : 79/5

Bārek Allāh : 104/5

bārgāh : 58/5

baş- : 34/7, 38/2, 57/1

baş : 9/2, 9/4, 25/3, 25/5, 27/1, 32/2, 32/3, 33/2, 81/2, 82/6, 82/7, 88/7, 93/3, 103/4, 104/4, 118/4, 122/1, 122/5

başka : 113/3, 115/1

bāṭıl : 34/8, 49/4, 74/2, 80/3, 115/2, 117/6

bāṭın : 25/6, 30/6, 50/5, 53/4, 59/5, 63/4, 96/5, 97/5, 99/7, 105/7

bāzār : 31/1, 39/7, 54/2, 54/3

baʿzen : 26/6

baʿzı : 78/3

bed : 49/3, 57/5, 115/1

bedel : 64/5, 107/5

bed-kār : 23/3, 32/4, 60/4

bed-nām : 33/7, 125/9

bedr : 108/1

beher : 18/1, 18/7, 19/7, 20/13, 24/5, 40/2, 52/3, 59/1, 71/2

beḡā : 8/6, 13/6, 17/5, 29/2, 45/3, 49/2, 57/3, 59/4, 67/8, 115/5

bekle- : 16/2, 20/7, 35/2, 51/7, 73/7, 88/8

belā : 14/5, 19/6, 53/5, 70/4, 88/8, 95/10, 99/5, 105/3, 121/5

belāgat : 19/1, 70/7, 125/4

belī : 73/5, 82/2

belīā : 113/2, 113/7

belig : 102/5

belle- : 116/1

belli : 113/7, 115/7

ben (baña): 2/5, 3/1, 3/2, 3/3, ¾, 3/5, 3/6, 3/7, 4/1, 4/2, 4/3, 4/5, 4/6, 4/7,

4/8, 6/5, 7/1, 7/2, 7/3, 7/4, 7/5, 8/1, 8/3, 8/6, 9/2, 11/2, 11/3, 11/4, 11/6, 12/2, 12/4, 13/5, 15/5, 20/5, 20/7, 25/1, 34/6, 38/3, 39/1, 42/1, 44/1, 46/7, 53/7, 65/2, 67/1, 73/4, 76/2, 78/1, 79/1, 82/5, 84/1, 88/1, 91/4, 93/1, 95/9, 96/2, 105/7, 106/5, 106/7, 110/1, 110/2, 110/4, 110/6, 110/7, 112/1, 112/7, 112/9, 114/4, 118/5, 120/1, 120/2, 122/2, 123/4,

benām : 6676

bend : 16/4, 33/1, 37/2, 48/6, 76/1, 86/4

bende : 11/1

beng : 101/1

benlik : 2/7, 3/2, 3/3, 11/2, 77/6, 106/5

berāt : 15/5, 103/4

berāber : 69/2

berbād : 124/1

berdār : 59/4

berr : 119/4

ber-ṭaraf : 114/4

bes : 6/3, 16/1, 48/5, 56/6, 73/4, 83/6, 85/4, 105/4

be-ser ü pā : 82/5

besle- : 8/7, 49/5

beş : 39/7

beşāşet : 108/5
beşer : 83/2, 95/6
beter : 36/1
beyabān : 60/2
beyt : 19/3
bez- : 52/7, 70/2, 73/6, 115/7, 119/5
bezā : 103/7
beze- : 101/6
bezelden : 45/3
bezm : 6/4, 14/4, 20/8, 46/5, 46/7, 57/3, 59/4, 63/5, 68/3, 72/3, 75/7, 113/5, 115/3, 115/7, 117/7, 119/5
bī'ad : 40/4
bī-aded : 41/1, 46/3
bī- arım: 2/5
bī- arlıg : 92/6
bī- aşumān : 45/4
bī-aşık : 98/3
bī'at : 16/5, 30/5, 67/6
bī'ayb : 42/5
bī-bārlıg : 92/2, 92/4
bī-bedel : 15/4, 46/2, 80/7, 91/5
bī-cā :10/5
biç- : 49/3, 83/2
bī-çāre : 26/2
bī-dār : 28/2, 71/3
bī-dārlıg : 92/1
bī-dāyu : 121/4
bi-d-def'āt : 43/7
bī-derd : 55/4
bī-dermān : 84/1
bī-devā : 6/5
bī-dil : 54/4
bī-fā'ide : 22/5
bī-garaş : 72/4
biğāne : 33/4
bī-garez : 86/1, 86/1, 86/2, 86/3, 86/4, 86/5, 107/3
bī-gāye : 43/4, 75/4, 119/2
bī-gümān : 20/9, 71/1
bī-hāb : 100/3
bī-ğaber : 56/6, 72/3
be-ğakk: 16/7,
bī-ğalel : 80/1
bī-halāf : 16/6
bi-ğamdi-llah : 2/1, 43/3
71/4
bī- ħār : 29/1
bī-ğārlıg : 92/7
bī-ğavf : 59/4, 63/5
bī-ğayā : 56/3, 88/3

bī-hemtā : 5/5
bī-ḥod : 55/2, 101/7
bī-ḥor : 95/8
bī-hūde : 9/3, 55/2, 57/2
bī-hūş : 101/1
bī-iḥtiyār : 103/6
bī-ʿilāc : 27/2
bī- inzibāt : 87/4
bī-ism-i neyü'l-ʿicād : 50/5
bī-iştibāh : 57/5
bī-ḫarar : 16/3, 38/4
bī-kārlıg : 92/3
bil(me)- : 19/3, 19/8, 19/9, 26/2, 28/2, 32/5, 36/1, 50/1, 52/2, 55/3, 57/2, 58/2, 65/6, 70/2, 71/4, 77/5, 85/4, 95/9, 105/1, 100/6, 102/1, 106/5, 106/2, 107/4, 108/4, 108/6, 108/7, 109/1, 109/4, 111/6, 113/5, 114/2, 117/6, 120/2, 121/6, 124/5
bildir-: 123/2
bilenler : 50/4
bilin-: 115/2, 115/3, 116/2
bilinmez : 76/6,
bi'l-cümle : 20/6
billāh : 8/3,
billāhi : 43/6, 49/4, 89/3, 109/5, 115/5
bi'l-cümle : 57/4
bī-maʿni : 45/4
bī-mār : 39/4, 43/3, 47/2, 61/6, 82/4
bī-mārlıg : 92/5
bī-mey : 46/5
bī-perde : 30/2
bī-meze : 110/4
bī-minnet : 4/6
biñ : 2/5, 3/2, 7/3, 9/1, 13/4, 30/2, 39/5, 57/3, 57/7, 72/4, 78/5, 84/5, 99/4, 112/8, 115/7
binā : 115/5
bī-nārlıg : 92/1
bī-nevā : 38/1, 65/7, 88/9
bī-nihāyet : 50/5, 86/1
bī-nişān : 20/14
bī-pāyān : 11/6, 35/3, 46/6, 67/2
bī-perde : 30/2
bī-rehber : 67/3
birlikdeki : 52/5
bī-rūh : 78/2
biryān : 46/1, 90/2
bī-sebeb : 85/5
bī-şek : 30/1, 39/5, 67/9
bī-şikāyet : 50/6
bī-şübhe : 107/5
bīr : 2/2
bir bir : 30/4, 47/3, 117/2

biri : 30/2, 30/3

birden : 18/2

biryān : 33/6, 74/5, 90/2

bīstar : 29/1

bī-tekellūf : 109/2

bī-vefā : 24/1, 124/2

bī-vāye : 9/5 ,

biz : 9/4, 10/1, 10/2, 13/4, 14/4, 23/1

böyle : 124/4

boş : 12/3, 38/1, 57/4

boz- : 96/4

bozılar : 121/6

bölün- : 115/2

bu : 13/7, 17/5, 18/2, 21/1, 21/3, 22/4, 23/4, 24/1, 25/6, 30/1, 30/1, 117/5, 122/5

bū : 3/6, 4/7, 45/5, 50/4, 62/2, 72/3, 72/5, 72/6, 100/6

bugün : 2/3, 4/7, 5/5, 14/5, 24/4, 25/7, 32/7, 39/2, 42/7, 51/5, 68/5, 73/3, 74/3, 90/5, 104/5, 105/6, 106/7, 109/2

bul-: 5/2, 15/3, 21/4, 24/4, 29/2, 46/3, 51/4, 57/5, 59/3, 62/4, 70/2, 82/4, 84/2, 100/5, 100/7, 108/1, 108/2, 109/2, 110/6, 111/5, 117/3, 118/2, 124/6

bulāğ : 91/4

bulun- : 16/1, 84/2,

bulut : 61/2

bunca : 47/5, 115/4

būs : 72/2

būse : 44/3, 112/6

bustān : 3/6

būte : 102/2

būy : 16/2, 111/2

buyur- : 25/1, 30/2, 38/1, 83/5

bü'l heves : 73/7

bühtān : 105/3

bülbül : 3/6, 4/8, 11/6, 27/4, 28/1, 43/5, 54/1, 54/4, 57/2, 59/5, 68/1, 71/3, 72/1, 72/6, 83/4, 85/4, 92/4, 100/1, 100/2, 100/3, 100/4, 100/5, 100/6, 100/7, 104/5

bülend : 95/2, 100/2

bünyād : 104: 4, 124/6

bürhān : 90/1

bürrān : 11/4, 82/7, 88/3

bürrār : 108/1

büt : 14/3, 29/6, 58/1, 61/1, 68/3, 72/1, 101/1

bütān : 71/2

büthāne : 29/6

bütün : 5/3, 42/4, 100/4, 102/4, 110/3, 115/4, 119/2, 120/5

büz- : 70/4

-C-

Ca'fer-i Şādık : 20/6,

cāh : 112/3

cāhil : 12/4, 60/3, 109/5

cām : 2/3, 14/3, 18/4, 18/7, 47/7, 48/2, 51/2, 71/1, 75/3, 75/7, 79/7, 108/5

cāme : 83/2

cān : 2/4, 3/1, 3/3, 6/2, 8/4, 8/7, 9/1, 11/7, 13/2, 20/1, 20/1, 21/1, 22/3, 24/6, 30/7, 31/1, 32/2, 32/3, 40/2, 42/1, 42/6, 43/7, 44/1, 46/3, 46/7, 48/2, 51/2, 52/7, 54/2, 56/1, 56/3, 58/3, 60/1, 61/1, 62/1, 62/3, 62/5, 64/4, 65/4, 66/5, 68/4, 69/1, 69/2, 72/6, 73/1, 75/3, 77/7, 78/1, 79/2, 81/4, 82/1, 83/3, 86/1, 88/4, 89/2, 90/3, 91/3, 93/1, 93/6, 98/1, 100/1, 107/2, 115/7, 120/3, 121/1, 122/2

cānān : 2/4, 20/8, 73/1, 79/1, 117/2, 122/5

cāndan : 89/4

cāne : 125/8

cārī : 102/4

cāvidān : 46/3, 100/6

cebbār : 18/6

cebbārāne : 54/2

cebel : 102/3

cebren : 92/2

cefā : 59/2, 70/2, 100/4, 100/5

cefā çek- : 53/7

cedd : 4/1

cedel : 107/3

cehālet : 50/1, 67/7, 95/6

cehd : 41/2, 75/4, 125/3

cehennem : 26/3, 96/2

cehl : 18/7, 23/3, 64/5

celāl : 26/2, 56/2, 61/1, 112/3

celālī : 118/1

cellād : 62/3, 82/6

cem^c : 80/4, 115/3, 119/5, 125/6

cemāl : 2/7, 26/2, 56/1, 61/1, 107/5, 108/4, 112/1, 118/1

cem^ciyet : 6/4, 18/3, 41/3, 42/5, 96/4, 106/6, 125/6

cenk : 106/3, 117/10

cennet : 26/3, 52/1

cer : 17/4

cerrāḥ : 62/1

cerrār : 18/6, 34/8, 48/1, 77/5, 88/6, 89/2

cesed : 41/4, 78/4

cevāb : 13/7, 72/1

cevlān(cevelān) : 6/1, 11/3, 30/7, 32/1, 62/3, 77/7, 98/1, 112/2, 117/9, 122/3

cevr : 123/7

cezb : 43/5

cezbe : 48/6, 97/4

cidd : 85/2

cīfe : 95/4

ciğer : 122/4

ciğer-hār : 22/2

cihād : 20/4, 35/4, 55/6, 117/10

cihān : 52/7, 55/7, 59/6, 71/4, 76/3,
80/7, 100/2, 101/3, 104/4, 125/9

cihāngir : 27/1

cihet : 114/5

cilve: 34/2, 73/5, 101/4, 108/5

cilve-gāh : 54/3, 59/4, 91/4

cīn : 26/6

cīred : 86/5

cism : 65/4, 81/4, 99/2, 99/3, 103/4,
108/4

civār : 4/2

coş- : 77/3

currā : 62/1

cūş : 22/4

cūşiş : 55/5, 97/4

cüdā : 73/2, 93/2, 93/6

cüheliā : 113/4

cümle : 27/3, 39/6, 58/4, 63/2, 65/6,
81/4, 87/5, 106/1, 107/5, 110/1, 112/2,
117/1, 117/9, 118/4, 119/5

cünūn : 7/1,10/6, 64/5, 114/1, 116/1

cūr'a cūr'a : 46/6

cürm : 12/1, 60/7, 64/3, 75/5

cürmkār : 120/2

cüst ü cū : 16/3

cüsse : 100/2

-Ç-

çağ :46/2

çāh : 37/7

çāh-ı zenehdān : 33/2

çāk : 31/6

çāker : 71/1

çal- : 9/4, 62/7,

çalış- : 95/3, 119/3

çār : 84/3, 98/5

çāre :30/2, 36/1, 42/2, 82/4, 84/1, 92/2

çarḥ : 9/2, 63/1, 98/4

çarp- : 50/7

çar-su : 119/6

çeç- : 11/6, 29/7, 85/4

çek- : 17/2, 19/4, 19/9, 24/3, 24/4,
28/4, 31/1, 31/1, 31/7, 34/4, 37/6,
40/2, 41/3, 45/3, 45/5, 46/4, 46/6,
47/4, 48/6, 52/6, 59/2, 65/5, 70/1,
72/5, 75/4, 81/4, 84/7, 86/1, 86/4,
90/2, 93/3, 97/4, 98/4, 98/5, 98/6,
99/6, 113/1, 115/1, 120/3, 125/8

çekilmiş : 58/1

çenber : 103/2

çeper : 37/6

çerâğ : 91/1

çeşm : 8/4, 22/2, 98/3, 125/8

çevgân : 47/1

çevirme- : 119/1

çevre : 124/2

çık- (çıl-) : 24/7, 27/1, 29/4, 32/1, 32/2, 32/3, 32/4, 32/5, 37/1, 56/7, 65/6, 69/4, 80/1, 89/2, 92/2, 117/9, 121/5, 1 22/3, 124/3

çıkar- : 35/4, 88/7

çille : 86/1

çin : 115/2

çizgin- : 103/4

çok(çoğ) : 42, 5/2, 16/7, 21/5, 26/7, 30/1, 33/1, 33/2, 33/3, 33/4, 33/5, 33/6, 33/7, 35/1, 36/5, 40/4, 41/3, 43/2, 58/3, 59/1, 61/1, 61/4, 75/5, 75/7, 77/5, 80/3, 80/4, 88/5, 94/2, 95/3, 103/2, 110/1, 110/7, 114/2, 115/4, 120/4, 125/4

çöl : 4/1, 33/2, 55/2

çün : 20/5, 120/2, 125/6

çünkü : 123/4

çürü- : 66/5

-D-

dād : 6/2, 7/2, 23/7, 42/7, 48/5, 51/2, 64/2, 81/3, 98/7, 102/5, 104/1

dādres : 15/2, 73/3

dağ : 11/4, 122/3

dāğ : 9/3, 22/1, 52/4, 84/2, 104/2

dağlan- : 43/6, 50/7

dağıl- : 13/2, 115/5

dağıt- : 62/4, 104/2, 115/7

dağlan- : 38/4

dağı : 3/1, 85/1, 89/2, 101/3

dā'im : 14/4, 29/2, 110/3

dal- : 77/2, 113/1

dāmen : 70/5, 79/4, 102/5

dānā : 80/5

dār : 5/2, 5/2, 13/1, 22/1, 31/6, 34/1, 42/4, 108/7, 119/2, 124/1

da'vā : 70/3, 116/4

da'vet : 39/7, 79/7, 87/5

dayu : 121/7

de- : 24/2, 121/1

Deccāl : 16/4, 23/6, 50/4, 87/3, 88/5, 115/6, 117/7, 121/4

Deccālī : 119/6

def : 23/7, 56/5

defāin : 50/5

defter : 125/1

değ- : 13/6, 14/1, 62/2

değil : 6/3, 100/4, 106/1, 106/2, 106/3, 106/4, 106/5, 106/6, 106/7, 107/1, 109/2

dehen : 9/3

dehr : 24/1, 59/2, 60/3

dek : 100/1

del- : 25/1, 62/1

delī : 9/2

delīl : 20/5

delilik : 117/11

dem : 8/5, 12/2, 13/3 , 18/1, 18/7, 18/7, 19/4, 19/7, 22/1, 23/6, 24/5, 26/7, 46/3, 54/4, 56/1, 59/1, 67/1, 67/4, 68/3, 69/2, 70/2, 71/2, 73/6, 75/3, 77/6, 79/3, 88/2, 93/5, 93/6, 93/7, 94/3, 95/3, 97/2, 97/2, 98/1, 99/6, 101/5, 108/4

dem-ā-dem : 45/5, 53/1, 58/1, 61/5, 80/2, 101/6, 118/5, 119/3

dem-be-dem : 5/5, 8/6, 16/4, 24/6, 31/5, 37/5, 42/6, 50/7, 52/6, 59/7, 62/5, 63/4, 65/4, 73/1, 81/4, 92/5, 97/4, 120/3

deng : 101/7

denī : 41/3

denk : 75/2

denk denk : 49/2

der : 2/3, 16/4, 17/4, 20/5, 20/6, 20/7, 48/4, 63/7, 71/2, 88/8

derd : 6/5, 8/1, 9/1, 9/5, 18/6, 20/9, 24/5, 30/2, 34/4, 35/3, 39/4, 45/5, 46/2, 46/7, 47/2, 48/7, 48/7, 55/1, 62/6, 63/6, 63/6, 69/5, 75/1, 78/5, 84/1, 84/5, 84/5, 85/5, 88/8, 97/4, 99/4, 100/6, 109/3, 113/2

derdli : 55/7

derdsiz : 45/4, 109/3

dergāh : 2/3, 11/1, 20/7, 26/4, 38/1, 63/7, 68/5, 83/5

dergūş : 121/1

derk : 106/7

dermān : 20/9, 30/2, 45/5, 46/2, 47/2, 62/1, 69/5, 82/4, 84/5

ders : 7/1, 64/5, 103/6, 116/1

derūn : 38/4, 114/5

dervīş : 95/1

dervīşān : 3/7

deryā : 4/3, 22/4, 65/6, 67/2, 67/4, 76/4, 77/4, 97/4

dest : 5/4, 9/5, 25/5, 27/3, 43/1, 72/2, 98/6, 109/2, 119/6, 121/3

destūr : 60/1

deşt : 20/3

deşt-i Ğum : 73/6

devā : 9/1, 24/5, 36/1, 55/1, 68/1, 100/6

devālik : 39/4

devām : 63/3

devlet : 5/1

devr : 6/1, 11/2, 39/2, 46/1, 46/7, 98/4, 103/1, 112/5, 113/5

devrān : 10/3, 25/7, 30/4, 32/5, 60/2, 74/3, 84/4, 98/3, 121/6

deyyān : 24/2, 98/7

deyyār : 31/6

dırāh : 22/2

dıraḥṣān : 82/1, 83/1

dī- : 12/2, 22/5, 24/7, 40/1, 56/3, 68/2, 89/5, 114/1, 114/2

dīdār : 6/2, 9/1, 15/1, 26/7, 29/2, 41/4, 52/3, 83/3, 98/1

dīde : 4/6, 22/3, 55/1, 76/1, 97/5, 98/5, 106/1

dīk- : 122/5

dīl (gönül): 2/1, 3/7, 4/2, 9/3, 9/5, 10/5, 14/2, 18/2, 22/3, 24/6, 29/6, 36/2, 38/5, 39/3, 41/2, 42/1, 44/2, 52/2, 53/1, 54/5, 55/1, 57/7, 62/2, 63/4, 63/6, 67/5, 76/5, 78/2, 78/5, 79/4, 80/3, 80/6, 81/1, 81/4, 83/4, 83/7, 85/4, 91/1, 91/5, 96/4, 97/1, 97/5, 99/4, 101/3, 103/1, 110/6, 114/1, 117/1, 118/5, 119/1, 123/1, 125/1

dīl (organ) : 2/6, 56/6

dīlber : 57/6, 104/3, 122/1

dīl- cār : 67/4

dīldār : 15/3, 24/5, 28/5, 43/1, 54/4, 81/1, 95/8, 103/7, 111/1, 112/6, 124/3

dīle- : 8/5, 18/5, 34/2, 47/2, 57/4, 58/3, 77/3, 92/1, 92/2, 103/5, 111/1

dīlek : 34/4

dīlhū : 63/6

dīl-rübā : 68/2

dīn : 13/6, 21/2, 21/4, 79/6, 115/5, 117/2, 117/6

dīñ- : 23/4, 34/8, 125/4

dīr-: 86/3

dīraḥṣān : 82/1, 83/1

dīrāyet : 50/3

dīrefṣān : 20/11

dīrīg : 40/2

dīvān : 11/1, 13/1, 20/14, 32/4, 32/5, 80/4, 125/1

dīvāne : 8/7, 29/6, 33/2, 37/4, 40/1, 51/6, 55/3, 67/9, 72/7, 76/7, 78/4, 114/1

dīyār : 31/6, 34/1, 42/4, 67/4, 67/4, 119/2

dīz- : 52/4

dōg- : 19/2, 117/8

dōgrı : 41/1, 69/3

dol- : 30/6, 89/5

dolan -: 47/1, 48/1, 101/6

dost : 16/1, 16/2, 16/3, 16/5, 16/6, 16/7, 50/3, 56/6, 72/6, 83/4, 93/5, 108/7, 124/2

dostluk : 40/3

dōg- : 66/3

dök-: 21/4, 56/4, 61/2, 98/7, 108/7, 111/4, 117/10, 119/6

dön- : 43/6, 58/3, 73/3, 93/5, 112/4

duā : 16/6, 57/2

dūd-keş : 63/1

dul : 124/4

dūr : 52/4

dur- : 30/4, 86/5

durdur- : 37/4

dut- : 84/2, 104/2, 114/5, 115/6, 117/8, 119/4

duy- : 52/2, 82/4, 100/2, 100/6, 115/4, 117/5

duz : 76/4

dūzāḥ : 89/5

duzak : 115/5

dū : 120/5

dün : 2/3, 4/7, 7/1, 14/3, 63/7, 101/3

dünün : 114/1

dünyā : 5/1, 5/1, 5/3, 13/6, 19/5, 23/1, 24/2, 30/5, 31/2, 38/3, 40/4, 45/1, 49/2, 54/5, 67/8, 70/5, 73/4, 95/6, 108/6, 119/1, 125/3

dürdāne : 55/7

dürlü : 13/4, 47/7

dü-şādpāre : 36/5

düş- : 17/2, 23/6, 33/1, 36/1, 37/7, 42/1, 53/3, 54/1, 55/7, 73/4, 76/2, 79/5, 94/5, 97/4, 118/3, 119/5, 120/2, 122/1, 122/3, 125/7

düşmen(düşmān) : 41/1, 49/5, 72/6, 93/5, 108/7

düşnām : 44/1, 75/1

düşün- : 24/2, 41/5, 75/6, 103/5

düz- : 52/6, 70/7

düzelden : 45/2

düzül -: 111/4, 112/5

düzülmüş : 58/1

-E-

ebed : 11/5, 17/5, 23/2, 52/1, 67/4, 72/3, 82/4, 91/2

ebedī : 23/7, 83/2

ebrū : 14/4, 20/2, 71/2,

Ebu Bekir : 117/4

ecel : 49/3, 107/2

eczā : 29/5

edā : 9/4

edeb : 33/7

edibā : 2/1

ednā : 115/4

ednī : 120/2

efgān : 3/7, 30/1, 92/5, 98/4, 122/1

efhem : 119/3

efkār : 15/2, 23/4, 102/5, 123/2

efkar : 109/5

efşār : 43/7,

efzā : 68/2

eğer : 3/6, 5/1 8/2, 13/7, 23/5, 29/2 39/6, 41/1, 44/4111/5, 119/7, 122/4

eğerci : 120/4

eğni : 38/2

eğri : 34/7

ehl : 10/4, 13/1, 18/2, 19/5, 23/3, 24/5, 41/2, 44/2, 48/7, 48/7, 51/3, 55/3, 57/3,59/2, 62/5, 68/4, 72/3, 74/5, 75/1, 76/5, 80/2, 85/4, 91/5, 92/6, 96/4, 98/2, 98/2, 103/5, 105/5, 107/5, 117/2

ehl-i beyt : 99/5

ejdehā : 14/2

ekber : 5/4, 20/4, 72/5

eke : 60/3

ekin : 49/3

ekser : 107/1

el : 2/3, 5/2 , 12/3, 14/2, 20/7, 22/2, 28/4, 32/4, 35/5, 45/4, 49/1, 52/5, 53/5, 67/3, 70/5, 80/6, 81/4, 98/1, 113/1, 117/11

el-amān : 20/7

el-pān : 2/7

elbet (elbette): 3/2, 8/5, 10/2, 11/7, 34/3, 44/2, 57/4, 80/1, 110/1, 113/7, 119/1

el- Cemale'd-dīn : 32/1

elek : 16/7

elem : 13/2, 51/2, 64/3

elfāz : 2/1, 45/4

el-hāşıl : 57/6

el-ḳayyūm : 2/6

el-minnet : 113/2

elṭāf : 22/3, 53/1

emek : 34/4

emel : 28/4, 56/4

emīn : 40/6, 87/4, 88/2

emirsiz : 34/3, 70/1

emmā : 38/4

emr : 26/3, 26/3, 30/4, 31/3, 40/3, 69/2, 73/4, 82/6, 94/5

emirsiz : 60/4, 93/5, 94/5, 103/6

emrāz : 62/6

emvāt : 78/2

enāniyyet : 21/2

enbiyā : 57/7

encām : 95/9

encümen : 116/3

endām : 51/7, 59/5, 71/3, 83/2

endāz : 31/5

ender : 18/4, 24/2 , 50/4, 61/4, 67/4, 71/3, 102/2

ene-l-ḥaḳḳ : 59/3, 61/5

enfās : 43/3

engām : 11/2

en-nihāyet : 16/6

envār : 34/1, 36/4,

envār : 31/3, 34/7, 39/1, 48/4, 61/1, 109/1

enver : 118/1

er : 31/5, 50/6, 56/3, 88/7, 95/1, 95/1, 105/7, 108/1

erbāb : 15/4, 19/3, 24/6, 62/2, 79/4, 80/3

eri- : 41/4

erit- : 99/2

ervāḥ : 7/5, 59/5, 102/3

es- : 4/7, 77/4

esāsen : 117/6

esef : 93/6

eşer : 4/8, 9/3, 33/4, 35/1, 64/4, 95/1, 115/5

esīr : 5/4, 14/2, 75/3

esmā : 77/7

eşnāf : 25/7

esrār : 2/5, 18/2, 29/5, 31/5, 34/6, 39/1, 59/1, 84/7, 99/5, 111/3, 113/2, 117/7, 123/1

eşār : 15/4, 22/4

eşedd : 96/2

eşk : 98/5, 99/2

eşrār : 21/5

eşrāt : 121/7

eşşek : 92/1

etām : 53/4

etrāf : 84/2, 111/6

etek : 44/5

eṭbbā : 27/5

ev : 25/6

evvel : 53/6, 73/5, 119/6, 121/2

evhām : 15/2, 18/3, 41/2, 51/4, 66/6, 69/5, 75/2

evlād : 26/7, 109/1

evliyā : 57/7

evliyālık : 88/4

evşāf : 51/3

evvel : 24/2, 89/3, 98/7, 117/6

evvelā : 72/4

evvelce : 21/4

ey : 2/7, 4/8, 5/3, 6/1, 7/5, 8/1, 8/5, 8/7, 9/4, 10/1, 14/5, 15/1, 15/2, 15/4, 15/5, 16/5, 18/5, 18/6, 19/1, 21/1, 23/4, 25/7, 28/2, 31/1, 32/1, 32/3, 34/1, 37/4, 37/7, 40/3, 42/1, 42/2, 42/3, 42/4, 42/5, 42/6, 42/7, 43/5, 46/4, 52/2, 56/3, 56/6, 61/1, 61/3, 62/6, 58/1, 59/3, 65/4, 67/2, 68/3, 71/5, 72/1, 72/7, 73/3, 73/7, 75/3, 77/4, 77/5, 83/4, 89/1, 89/2, 89/3, 89/4, 89/5, 92/3, 93/7, 94/1, 95/1, 96/2, 98/3, 99/1, 101/1, 102/1, 103/1, 103/2, 103/3, 103/4, 103/5, 103/6, 103/7, 104/1, 105/4, 106/5, 107/1, 107/5,

110/6, 114/3, 114/5, 115/1, 117/1,
117/9, 119/7, 121/7, 122/5, 123/5

eyle (me)- : 2/2, 2/4, 4/5, 5/3, 6/1, 8/2,
8/3, 8/5, 9/3, 10/4, 11/5, 12/5, 13/3,
13/6, 14/3, 15/1, 16/3, 18/3, 18/5,
18/6, 19/5, 21/1, 21/2, 22/4, 23/6,
24/4, 24/6, 25/2, 25/6, 26/1, 28/5,
29/1, 29/3, 29/6, 29/7, 30/1, 31/7,
32/2, 33/2, 33/3, 33/7, 37/1, 38/2,
38/3, 38/5, 39/2, 39/3, 39/5, 42/2,
42/5, 43/4, 46/7, 47/3, 47/6, 48/2,
50/6, 51/2, 51/6, 55/5, 56/1, 56/2,
56/3, 56/4, 56/5, 56/6, 56/7, 58/4,
59/1, 60/5, 61/2, 61/3, 61/4, 67/6,
67/7, 69/1, 70 /2,71/2,73/1, 74/1, 75/5,
75/7, 77/5, 78/2, 78/5, 79/2, 80/6,
81/1, 81/2, 81/3, 81/4, 81/5, 83/1,
83/7, 84/1, 84/2, 84/5, 85/1, 86/4,
87/4, 88/1, 88/2, 88/3, 88/4, 88/5,
88/6, 88/7, 88/8, 88/9, 91/5, 92/5,
97/1, 98/4, 99/1, 99/3, 99/7, 101/1,
101/7, 102/2, 103/2, 104/1, 105/6,
107/4, 108/3, 110/2, 110/5, 111/5,
112/3, 112/5, 112/7, 113/1, 113/2,
113/5, 113/6, 116/4, 117/10, 118/5,
119/2, 119/5, 120/1, 122/1, 122/2,
122/3, 122/4, 122/5, 124/7, 125/1,
125/2, 125/5, 125/6, 125/9

eyü : 121/1,

eyyüha'n-nās : 121/1

ez- : 52/2, 70/3

ezā : 24/3, 88/2

ezel : 45/1, 71/1, 80/1, 80/7, 91/2,
107/4

ezkār : 59/7

ez-sekūn : 116/2

ez-sūy : 16/6

ezvāk : 3/7, 31/4,

-F-

fahr : 92/6

fakr : 13/5, 59/6, 118/3

fāl : 64/7, 112/7

fānī : 23/4, 57/1, 57/2, 60/3, 119/1

fānūs : 58/3

farq : 40/3, 88/5

farz : 92/1

faṣāhat : 10/7, 19/1, 125/4

fāsık : 115/1

fāş : 31/4, 50/6, 61/5, 110/6

fedā : 9/1, 31/5, 34/2, 120/3

fedākār : 21/2

fedāyī : 36/4, 55/2, 95/5

fehm : 5/4, 100/4, 106/3, 113/5, 121/1,
123/6

fehmā : 24/2

fek : 94/1

felek : 4/6, 15/2, 67/2, 103/1, 103/2,
103/3, 103/4, 103/5, 103/6, 103/7

fem : 82/6

fenā : 8/6, 24/2, 45/3, 115/5, 118/3,
119/1

fenār : 67/3

fenbāz : 95/4

ferāmuş : 82/7

ferdā : 98/7

Ferhād : 81/5, 101/5, 104/2

fermān : 3/5, 47/3, 73/4, 82/6, 98/6,
117/1, 124/3

fermānber : 8/4

ferş : 28/2

feryād : 3/6, 9/3, 22/5, 38/4, 48/5,
56/4, 57/2, 67/1, 70/3, 81/1, 83/4,
92/5, 100/1, 103/1, 104/1, 105/1

fesād : 70/4, 115/6

feth : 17/4, 25/2, 25/6

feyz : 3/6, 20/8, 29/2, 35/3, 53/4,
85/2, 111/5

feyz-yāb : 86/3

fırşat : 121/3

fısk : 53/2, 115/2

fiğān : 2/2, 22/5, 71/3

fıkr : 8/6, 10/7, 16/3, 23/3, 28/4, 36/4,
38/3, 77/2, 80/2, 99/4, 101/2

fi'l : 106/3

fi'l-cümle : 114/2

fıraķ : 18/2

fırķāt : 36/4, 78/3, 99/2

fırķat : 28/1, 31/3

fitne : 69/4, 87/4, 95/6

Freng : 27/3

fünün : 110/7, 114/3, 116/3, 119/4

-G-

ğadāb : 24/3, 72/3

ğaddār : 2/3, 23/7

ğafil : 55/5, 107/4

ğaflet : 11/2, 23/4, 24/1, 28/2, 49/5,
59/3, 75/7, 125/3

ğāh : 18/4

ğāhi : 108/1

ğāhice : 54/3

ğa'ib : 20/6

ğalā : 79/5, 88/9

ğam : 4/2, 8/3, 15/2, 15/3, 32/5, 36/4,
41/1, 42/2, 44/2, 46/4, 48/7, 48/7,
58/3, 64/7, 72/7, 73/2, 73/6, 79/2,
80/2, 103/7, 109/2, 118/3, 120/3

ğamhār : 48/7

ğamz : 3/5, 22/2, 53/1

ğamze : 11/4

ğarb : 115/6

ğaraz : 72/4, 80/4

ğarezsiz : 19/5, 94/4, 99/6

ğarīb : 12/5

ğark : 5/5, 67/2, 77/1, 77/1, 77/2, 77/3,
77/4, 77/5, 77/6, 77/7

ğavğa : 57/1, 106/4

ğavvāş : 117/9

ğāye : 76/4

ğāyet : 100/2

ğayr : 109/3

gayri : 24/1, 113/3

ğazāb : 56/2

ğazel : 45/5, 52/6, 70/7, 80/4, 112/5

geç- : 2/5, 5/3, 14/1, 14/2, 14/3, 14/4, 14/5, 16/7, 24/1, 24/2, 24/3, 24/4, 24/5, 24/6, 27/3, 31/1, 31/5, 34/9, 49/5, 54/5, 59/3, 62/3, 64/3, 65/3, 65/4, 66/4, 67/3, 67/6, 72/5, 73/4, 86/4, 98/3, 113/6, 114/3, 118/7, 121/3, 124/4

geçür-(giçür-) : 46/5, 123/7

gedā : 9/5, 25/7, 26/1, 54/3, 68/5, 103/1, 120/2, 120/5

gel-(me) : 4/7, 5/3, 6/2, 7/3, 8/6, 10/2, 11/1, 13/6, 15/5, 16/6, 19/3, 24/7, 26/5, 28/1, 30/5, 31/1, 36/3, 38/1, 47/4, 48/1, 48/2, 48/3, 48/4, 48/5, 48/6, 48/7, 56/7, 63/7, 66/1, 66/2, 66/3, 66/4, 66/5, 66/6, 66/7, 68/1, 68/2, 68/3, 68/4, 68/5, 72/5, 73/6, 74/1, 75/5, 79/1, 79/2, 79/3, 79/4, 79/5, 79/6, 79/7, 82/1, 82/2, 82/3, 82/4, 82/5, 82/6, 82/7, 89/1, 91/1, 91/3, 92/5, 100/1, 100/6, 109/2, 112/7, 113/6, 115/1, 116/4, 117/1, 117/2, 117/5, 117/6, 117/7, 122/2, 125/2

gemi : 77/4

genc : 20/10, 51/7

ger : 5/1, 20/14, 26/6, 31/4, 43/7, 46/1, 70/1, 70/5

gerçi : 26/1, 30/6, 107/4

gerden : 101/6

gerdīş : 121/6

gerek : 23/5, 27/3, 30/4, 34/4, 36/3, 55/6, 59/7, 67/4, 69/4, 72/4, 74/2, 87/3, 116/1, 118/4

germdār : 48/1

getür- : 43/2, 43/7, 51/1, 51/1, 51/2, 51/3, 51/4, 51/5, 51/6, 51/7, 75/2, 101/1, 101/2, 101/3, 101/4, 101/5, 101/6, 101/7

gez- (me) : 29/3, 52/1, 52/5, 55/2, 59/2, 60/2, 67/9, 70/1, 76/2, 110/3, 117/8, 118/3, 125/3, 125/8

gevher(Güher) : 2/1, 33/5, 95/10

gilmān : 26/3

gibi : 3/3, 6/5, 8/6, 16/3, 16/4, 23/5, 23/6, 26/7, 27/1, 28/1, 302/5, 31/3, 32/1, 32/4, 33/4, 36/5, 37/2, 43/7, 51/7, 54/4, 61/3, 62/3, 65/2, 67/1, 68/5, 70/7, 76/2, 76/7, 78/1, 81/5, 82/1, 82/2, 82/5, 83/7, 85/4, 88/5, 88/6, 89/4, 93/5, 95/10, 97/1, 97/5, 101/5, 104/3, 105/6, 105/7, 106/6, 108/3, 109/5, 120/3

gice : 15/5, 71/3, 75/4

gir- : 21/2, 48/4, 55/6, 65/6, 69/2, 86/2, 93/4, 104/3, 117/7, 117/7, 118/1

giriftār : 18/6, 51/4

girü : 21/4

Giryān : 2/7, 3/7, 4/8, 5/5, 6/5, 7/5, 8/7, 9/510/7,11/7, 12/5, 13/7, 14/5, 15/5, 16/7, 17/5, 18/7, 19/9 , 20/13, 21/5, 22/5, 23/7, 24/7, 25/7,26/7, 26, 27/5, 28/5, 29/7, 30/7,31/7, 32/4,33/7, 34/9, 35/5, 36/5, 37/7, 38/5, 39/7, 40/5, 41/4, 42/7, 43/6, 44/4, 45/5, 46/7, 47/7, 48/7, 49/5, 50/7, 51/7, 52/7, 54/5, 55/7, 56/7, 57/7, 58/4, 59/7, 60/7, 61/5, 62/7, 63/7, 64/7, 65/7, 66/7, 67/9, 68/5, 69/5, 70/7, 71/5, 72/7, 73/7, 74/5, 75/7, 76/7, 77/7, 78/5, 79/6, 80/7, 81/4, 82/7, 83/7, 84/7, 85/5, 86/5, 87/5, 88/8, 89/5, 90/5, 92/7, 93/7, 94/5, 95/10, 96/5, 97/5, 98/7, 99/7, 100/7, 101/7, 102/5, 103/7, 104/5, 105/7, 106/7, 108/7, 109/5, 110/6, 111/7, 112/9, 113/7, 114/5, 115/7, 116/5, 117/11, 118/5, 119/7, 120/5, 121/7, 122/5, 123/1,123/7,124/7

git- : 20/12, 37/5, 53/6, 62/1, 62/1, 62/2, 62/3, 62/4, 62/5, 62/6, 62/7, 69/2,99/7

giy- : 108/2

gizle- : 18/5, 31/4, 78/4, 79/6, 80/5, 105/5

gizlen- : 100/7

gizlü : 59/7

gonçe (gonca) : 54/1, 102/1, 125/1

göç- :49/2

gök : 38/2

göñül : 2/7, 6/4, 7/4,10/3, 19/3, 20/1, 29/1, 31/1, 34/1, 37/1, 37/5, 39/4, 40/1, 43/5, 45/1, 46/4, 52/7, 62/6,

65/5, 67/2, 68/3, 73/5, 75/1, 77/1, 84/3, 85/3, 99/1, 106/6, 111/1, 111/1, 111/2, 111/3, 111/4, 111/5, 111/6, 111/7, 117/5, 118/4, 119/1, 123/6, 124/1,124/3,125/3

gönder- : 107/5

gör (me)- : 7/1, 8/2, 11/1, 11/2, 11/3, 11/4, 11/5, 11/6, 11/7, 13/1, 16/2, 19/1, 34/3, 41/5, 44/2, 46/1, 48/2, 48/6, 52/2, 52/4, 57/6, 60/3, 65/2, 65/3, 67/4, 78/5, 80/5, 82/3, 83/3, 84/5, 89/5, 95/10, 97/5, 100/1, 105/3, 106/7, 108/4, 112//2, 112/9, 123/4, 123/5,123/5

görül- : 115/5

görün-: 2/6, 4/4, 16/1, 20/12, 25/6, 35/5, 53/4, 78/3, 102/1, 106/1, 122/3, 124/3

göster- : 19/7, 28/1,34/3, 37/2, 56/5, 107/3,108/5,110/2,118/5

gövün- : 45/1

göz : 10/1, 23/4, 28/4, 34/1, 34/3, 35/2, 43/6 , 55/7, 58/1, 61/1, 62/3, 83/1, 99/3, 114/4, 123/3

gözgü : 78/1

gözle : 66/1, 66/1, 124/3

ğubar : 42/3, 65/1, 67/5

gulām : 66/3

gulğul : 54/4, 71/3

gurāb : 72/6

gurūr : 75/6, 75/7

guşsa : 34/1

gūş-dār : 56/3

güç : 70/4

güftār : 43/4

güft-güy(gū) : 16/5, 57/1

gül : 3/6, 4/3, 4/5, 16/3, 23/6, 29/11, 29/7, 35/3, 36/3, 51/7, 54/1, 57/2, 68/1, 70/6, 71/3, 72/1, 72/3, 80/6, 82/3, 82/3, 83/4, 85/4, 92/4, 92/7, 96/3, 100/1, 100/6, 102/1, 125/1

gül- : 85/4

gülāb : 72/6

gülfām : 44/5, 51/1, 75/6

gülfreng : 101/3

gülgūn : 27/5, 122/4

gülizār(gülzār) : 4/4, 59/5, 83/4

gülnār : 29/4, 29/7, 125/7

gülşen : 16/2, 54/1, 68/1

gümān : 35/5

gün : 16/6 , 27/1, 32/1, 35/4, 61/3, 71/4, 91/5, 98/7, 104/3, 116/4

günāh : 58/5

gündüz : 75/4

güneş : 19/2, 25/3

güşā : 59/7, 111/3

güşād : 6/3, 39/7

güyā : 43/1, 49/3, 106/6

güzār : 122/1

güzel : 51/1, 80/2, 104/5

-H-

hā : 97/2

hāb : 11/2, 24/1, 59/3, 71/3

hābāb : 13/2

hābb : 75/3

hābs : 33/2

hāber : 33/6, 73/6, 95/4, 95/9

hāberci : 73/7

hāc : 107/5

hāccāc : 25/6, 47/4

hāce : 79/6, 88/6

hācet : 19/2, 38/1

hācīl : 58/5, 69/3

hācizmān : 20/13

hādd : 58/5, 62/1

hādīm : 63/7

hādī : 25/6

hādīs : 69/5

hāfiyyāt : 65/6

hāfr : 42/2

hāfte : 34/5

hā'il : 65/3

Hāḳḳ : 4/2, 13/3, 17/1, 19/3, 19/8, 36/3, 37/6, 41/1, 41/3, 52/2, 56/6, 59/4, 60/7, 64/6, 72/7, 92/3, 93/2, 94/2, 105/5, 107/3, 107/4, 109/5, 110/5, 116/4, 117/5, 123/3, 124/7

ḥaḳ : 7/3, 12/2, 21/4, 49/4, 74/2, 80/3, 87/5, 117/2

ḥāk : 20/7, 24/2, 27/2, 71/2

ḥaḳḳı : 120/1, 121/7

ḥaḳḳıyla : 116/3

ḥaḳıḳat : 77/3, 80/5, 113/5

ḥākım : 20/13

ḥaḳım : 11/4

ḥaḳlı : 24/7, 25/5,

ḥaḳsız : 25/5

ḥāl : 3/5, 9/5, 20/11, 31/7, 32/4, 52/4, 55/1, 55/3, 63/7, 64/1, 74/5, 94/5, 98/2, 106/3, 112/8

ḥālā : 106/2, 110/3

ḥalāyıḳ : 49/2, 117/1

ḥāle : 25/4

ḥalef : 93/3

ḥalel : 15/3, 80/1

ḥalet : 19/8, 101/4

Ḥalīli : 19/6

ḥalk : 11/7, 16/2, 19/7, 23/1, 26/1, 49/1, 57/4, 60/4, 71/4, 76/3, 78/4, 79/5, 88/1, 88/4, 89/4, 89/5, 93/6, 94/4, 105/2, 115/1, 118/1

ḥalka : 33/1, 114/5

ḥālik : 4/5, 35/2, 45/2, 70/2, 70/4, 79/5, 89/4

ḥall : 17/2

ḥallāk : 80/7

ḥalvet : 16/2, 70/1, 85/2, 86/3, 93/4, 116/3

ḥām : 44/3, 55/5, 57/4, 102/2

Ḥamd : 11/1,

ḥame : 21/5

ḥamdü'li-llāh : 84/4

Ḥamdü'l-ilmevlā : 15/5

ḥammāl : 95/4

ḥamr : 106/4

ḥān : 23/1

ḥān: 20/1, 47/5, 89/5

ḥançer : 35/4, 36/5, 40/2, 98/6, 117/11

ḥāne : 79/1

ḥand : 82/3

ḥandān : 11/6, 46/4, 59/1, 82/3, 82/3, 84/1, 118/3, 125/1

ḥānümān : 86/2

ḥār : 4/3, 8/6, 28/1, 36/3, 54/1, 70/6, 102/1, 105/1, 125/2

ḥarāb : 13/6, 45/3, 84/3, 95/6

ḥarābān : 45/3

ḥarābāt : 13/6

ḥarāc : 27/3

ḥarām : 24/3,
ḥarāret : 70/6
ḥarb : 22/3, 92/2
ḥarc : 64/6
ḥarf : 111/3
ḥarf-be-ḥarf : 58/4
ḥarekāt : 60/74
ḥasār : 43/5, 100/6
Ḥasan : 20/1
ḥased : 41/5
ḥāsīd : 2/6, 19/1
ḥāşıl : 34/4, 92/4
ḥasım (ḥasm): 86/4, 99/5
ḥasret-: 6/2, 6/3, 66/5, 89/2
ḥasta : 36/5, 66/7
ḥāşā : 10/5
ḥaşr : 28/2
ḥaṭā : 34/6, 88/1
Ḥatem : 82/2
ḥaṭır : 7/2, 52/4, 71/5
ḥātīf : 94/4
ḥaṭīp : 115/3
ḥaṭṭ : 80/6
ḥavf : 15/1, 28/5, 37/6, 53/2, 56/5,
59/4, 59/7, 60/7, 61/3, 71/5, 99/6,
112/7, 121/3
ḥayāl : 12/4, 18/4, 18/4, 52/1, 66/7,
112/6
ḥayālāt : 36/2, 75/2
ḥayāt : 46/3, 79/2
Ḥaydar : 25/1
ḥaydar-ı kerrār : 21/3, 34/6, 48/5
Ḥaydār-ı Yezdān : 74/1
ḥayf : 49/5, 62/7, 68/1, 123/7
ḥayli : 78/2, 94/5, 105/3
ḥayr : 8/7, 11/2, 12/2, 23/3, 28/3, 49/1,
57/4, 72/4, 95/7, 103/4, 117/3
ḥayrān : 6/1, 18/2, 39/6, 65/2, 69/4,
78/1, 82/5, 108/4
ḥayrānkām : 106/5
ḥayret : 15/2, 50/4, 52/5, 67/9, 80/6,
108/3
ḥayvān : 69/3, 100/4, 108/6
ḥayli : 125/9
ḥayy : 2/6, 38/3, 46/7
ḥayzür-ricāl : 19/9
ḥazer : 28/3, 75/7
ḥāzık : 62/6
ḥazın : 103/7
ḥāzır: 91/3
Ḥazret-i Sübhān : 84/3
Ḥazret-i Ādem : 74/1
Ḥazret-i Seyyīd Ḥulūşī : 16/6

heb : 59/6, 80/2, 89/2, 114/5, 115/5,
116/4, 122/5

hebā : 24/1

hecālet : 75/4

hedef : 93/7

heft : 5/4, 25/2, 26/3,

helāk : 8/3, 18/3, 21/2, 31/7, 42/2

helāl : 24/3, 56/1, 108/1, 108/6

helmin : 40/1

hem : 25/7, 44/5

hem-dem : 15/3, 42/4, 92/4, 101/2,
119/5

heme-dem : 69/2

heme : 10/7, 30/7

hemīn : 12/4, 38/3, 46/7, 48/5, 77/2,
85/2

hemrāh : 63/5

hem-sūḥan : 118/4

hemtā : 45/5

her : 2/4, , 3/5, 4/4, 4/5, 6/4, 6/5, 9/1,
12/2, 12/3, 12/5, 13/3, 14/5, 15/5,
16/1, 19/4, 19/9, 20/11, 22/5, 23/5,
24/1, 32/5, 39/4, 39/7, 41/1, 43/3,
54/4, 56/1, 56/2, 57/4, 57/4, 58/2,
59/3, 60/5, 67/1, 67/4, 67/7, 67/8,
70/2, 71/4, 72/2, 73/1, 75/3, 76/4,
84/5, 84/2, 85/3, 88/3, 90/1, 91/4,
92/4, 93/1, 93/5, 98/1, 98/6, 99/4,
99/6, 101/5, 103/4, 103/5, 108/2,
109/4, 109/5, 110/2, 110/4, 113/2,
114/4, 115/1, 115/7, 116/1, 116/3,

117/6, 117/8, 117/11, 120/2, 120/5,
122/2, 123/3, 125/5

herçe : 124/1

hergīz : 115/3, 123/1

herkes : 57/1

hesāb : 24/3, 26/4, 72/7

heşt : 26/3

hevā : 53/2, 100/3, 115/3, 121/7, 125/3

hevāyī : 125/8

heves : 73/1, 75/1, 75/1, 75/2, 75/3,
75/4, 75/5, 75/6, 75/7

hey : 38/1

heyhāt : 65/5

hezā : 120/1

hezl : 45/4, 80/5

ḥıdmet : 4/5, 117/1

ḥıfz : 88/1, 88/2, 88/3, 88/4, 88/5,
88/6, 88/7, 88/8, 88/9, 125/5

ḥırām : 66/7

ḥışm : 52/2

ḥıcāb : 13/4, 31/5, 41/4, 61/2, 107/2

ḥıcābāt : 2/2

hicr : 3/1, 18/1, 32/1, 36/5

hicrān : 51/2, 73/2

hiç : 102/3, 103/2

hiçbir : 92/4

hidāyet : 19/4, 50/1, 62/4, 94/2

hikāyet : 50/4
hikmet : 18/2, 26/2, 70/4, 99/3, 120/4
hilāf : 16/6
hilāfet : 117/4
hīle : 7/3, 87/3, 88/2
Hindū : 27/3
hişār : 4/2
hodbīn : 64/4, 117/7
hod-fürüş : 45/4
hod-pesend : 37/7
hoş : 15/3, 52/6, 64/2, 92/5, 112/7
hoş-baht : 117/11
hoşla : 10/2
hoş-nām : 75/1
hū : 46/4, 97/2, 98/5, 121/2
hūb : 20/1, 107/3
hūbān : 71/2
hū-bānī : 67/3
huccet : 16/5
hudā : 23/7, 24/1, 25/6, 53/1, 55/2, 60/6, 79/6, 87/2, 99/7, 118/1, 120/1, 120/5
hufte : 34/5
hukūk : 88/3
hulāş : 21/1, 31/3, 43/3, 53/3, 95/9, 93/6
hulķ : 45/1, 80/7, 85/1, 99/7
hulyā : 28/2, 57/3, 77/6
hum : 13/2, 44/5
humhāne : 44/5
hūn : 5/5, 30/6, 122/4
hūn-bār : 22/3, 28/4
hūn-efşān : 30/3, 62/3
hūnfeşān : 98/1
hūnhār : 21/1, 34/4
hūr : 37/7
hūrī : 26/3
hurūf : 98/6
huşul : 109/3
huşū'en : 19/6
huşyār : 59/2
huţub : 95/2
hūyhāy : 77/3, 97/2
hużūr : 53/6, 65/7
hūccet : 117/8
hūcūm : 84/3
hūkm : 11/4, 16/5, 30/7, 54/2, 105/4, 105/4, 121/4
hūner : 10/3, 95/5
hūrmet : 19/7, 83/5
Hūseyn : 20/3
Hūseynī : 40/3, 93/4, 105/6, 109/4
hūveydā : 117/8

-I-

ırag : 91/1

ıslah : 95/6

ıtri : 111/2

-İ-

ıbad : 70/5

ıbadat : 58/3, 65/7

ıbadet : 19/5

ıblis : 41/5

İbn-i Hüsr : 33/4

İbn Süfyân : 23/5, 40/4, 45/2, 50/3,
74/1, 93/3, 117/10

ıbret : 24/2, 93/3, 115/2, 115/6

ıbtidâ : 53/2, 116/1, 116/4

ıcbâr : 18/1

ictimâd : 105/7

ıç : 2/1, 4/4, 82/5, 88/1, 93/5

ıç- : 7/2, 10/3, 13/3, 33/4, 43/5, 58/1,
62/5, 62/6, 62/7, 63/5, 73/4, 94/4,
104/4, 124/5

ıçre : 4/3, 4/8, 15/2, 19/7, 20/3, 20/11,
20/14, 26/5, 32/3, 60/6, 105/7, 115/5,
118/3, 119/1, 120/4

ıçün : 4/2, 8/3, 8/7, 23/4, 23/5, 28/1,
28/2, 29/4, 30/5, 33/6, 34/7, 35/1,
37/7, 40/4, 41/3, 45/2, 48/2, 51/1,
57/2, 57/5, 60/6, 65/3, 66/3, 69/4,
70/3, 70/5, 73/1, 75/5, 75/6, 79/3,
79/5, 79/7, 82/6, 86/2, 87/2, 88/1,

88/9, 92/5, 93/7, 96/3, 100/3, 105/4,
106/4, 107/5

ıddiâ : 56/2

ıdrâk : 112/3

ıftihâr : 63/7

ıftirâk : 96/2

ıhbâr : 48/3

ıhfâ : 10/4

ıhlâk : 125/7

ıhrâc : 25/1

ıhsân : 3/2, 11/1, 26/6, 38/1, 47/7, 82/2,
105/1

ıhtilât : 87/1

ıhtirâk : 96/1

ıhtiyâc : 84/6

ıhtiyâr : 18/7, 31/3, 65/2, 109/2

ıhtiyât : 87/3

ıhvân : 69/1

ıhyâ : 43/2

ıkân : 60/3

ıkâmet : 59/6

ıkân : 33/1

ıkâz : 107/4

ıkbâl : 64/2

ıkdâm : 69/4

iki : 30/1, 69/1, 106/4, 114/1, 116/5

iḳlīm : 25/2

ikrāh : 19/7, 109/3

ikrām : 12/5, 51/1

iḳrār : 18/5, 18/7, 34/3, 123/3

iksīr : 39/4

il(el) : 4/1, 32/5

īlāc : 27/5

ilāhī : 65/1, 67/5

īlān : 20/14

ile : 9/4, 9/5, 18/1, 21/1, 21/2

ile'l maḡrib : 119/6

illā : 110/5, 119/7

īlm : 41/2, 55/6, 106/3, 110/7

īlmān : 107/3

iki : 5/2

ile : 17/1, 21/1, 21/2, 21/3, 21/4, 21/5,
23/1, 23/2, 120/2, 120/5, 123/7

ilhām: 2/1, 51/4, 75/5, 75/5

ilḳā : 53/4

illā : 63/2

īlm : 7/4, 18/5, 20/6, 20/9, 25/1, 35/4,
51/6, 76/4, 78/4, 85/3, 93/2, 103/6

iltifāt : 47/2, 53/3, 69/1, 85/4, 98/3

īmā : 48/3

i'mād : 106/3

īmān : 3/3 ,11/1,19/3, 31/7, 33/3,
40/4,48/4, 72/2, 107/1

i'mār : 54/3

imdād : 20/4, 20/13, 103/5, 124/2

imdi : 7/5, 99/3, 111/6, 115/1, 121/5

imlān : 125/5

imtiḥān : 85/5

imtizāc : 27/4

in : 95/5, 117/9

īnāyet : 26/1, 50/7

inbisāt : 87/1

ince : 16/7

incel- : 16/7

incin- : 70/4, 109/4

incü : 55/7

inkār : 18/5,18/6, 19/2, 23/5, 30/5,
123/4, 124/7

inkıyād : 30/4

insān : 69/3, 84/5, 100/4, 105/1, 108/6,
125/4

inşā : 10/2

intihā : 116/3, 116/4

intizār : 31/7

inzibāt : 87/4

īrfān : 11/2, 62/6, 70/7, 117/2, 117/7

iriş- : 119/3

irşād : 68/6, 71/4, 111/5, 124/7
irtibāt : 87/2
Īsā : 117/9
Ġsāen-nüzūl : 121/4
iskān : 38/2
islām : 40/4, 108/7
ism : 35/4, 46/6, 119/3
iste- : 3/5, 18/5, 32/2, 35/3, 38/3, 44/4, 57/3, 79/4, 84/7, 96/3, 100/1
istiċcāl : 26/5
istiċdād: 117/3
istikāmet : 51/4, 56/7, 99/7, 103/5, 105/6
istimdād : 6/5, 32/5
Ġisyān : 4/3, 56/6, 61/2, 83/5
iş : 113/6
işāret : 3/5
işit- : 79/7, 100/5, 110/6
Ġişret : 46/5, 75/7, 90/2, 96/3, 113/3
iştikā : 14/5
Ġişve : 82/3, 91/2, 98/3
iştiyāk : 96/1
it (me)- : 2/1, 2/3, 3/4, 3/6, 4/1, 4/5, 4/8, 5/1, 5/3, 5/4, 6/3, 6/4, 6/5, 7/2, 7/5, 8/2, 8/3, 9/2, 9/4, 10/7, 11/3, 11/4, 12/1, 12/4, 13/2, 13/5, 14/4, 16/1, 15/6, 16/5, 18/1, 18/2, 18/3, 18/4, 18/5, 18/6, 18/7, 20/1, 20/2, 20/3, 20/4, 20/5, 20/6, 20/7, 20/8, 20/9, 20/10, 20/11, 20/12, 20/13, 20/14, 21/1, 21/3, 23/2, 23/7, 24/5, 26/4, 27/4, 28/2, 28/3, 28/4, 29/2, 29/5, 30/3, 30/4, 30/5, 30/6, 30/7, 31/3, 31/4, 31/5, 31/6, 32/4, 34/3, 34/6, 34/7, 34/8, 37/6, 38/2, 3/2, 39/7, 40/2, 40/3, 40/5, 41/1, 41/2, 42/6, 43/3, 43/6, 44/1, 45/5, 46/1, 46/6, 48/1, 48/2, 48/6, 49/3, 50/6, 52/7, 53/6, 54/4, 56/2, 56/5, 56/6, 57/3, 57/4, 58/2, 60/1, 60/4, 60/7, 61/4, 61/5, 63/5, 63/6, 63/7, 64/6, 67/1, 70/3, 72/2, 73/3, 73/6, 74/3, 75/1, 75/4, 75/7, 76/2, 77/7, 79/1, 80/4, 80/5, 80/7, 81/5, 82/5, 82/7, 83/4, 83/5, 83/6, 84/3, 84/6, 86/2, 86/3, 88/5, 89/5, 90/1, 90/2, 90/3, 90/4, 90/5, 91/1, 92/7, 93/1, 93/6, 93/7, 94/2, 95/10, 96/1, 96/2, 97/3, 97/4, 98/2, 99/4, 99/6, 100/1, 100/4, 100/6, 101/1, 101/2, 103/6, 103/7, 104/1, 104/2, 104/3, 104/4, 104/5, 105/1, 105/3, 105/5, 105/7, 106/3, 106/4, 106/6, 106/7, 107/2, 107/3, 108/3, 108/7, 109/3, 113/3, 115/3, 115/4, 115/7, 116/2, 116/5, 117/6, 117/7, 118/1, 119/1, 119/5, 120/5, 121/1, 122/3, 122/5, 123/2, 123/3, 123/4, 123/5, 123/6, 124/1, 125/3
Ġitāb : 68/2
Ġitābān : 66/2
itbā : 89/5
Ġtikād : 107/1
Ġtinā : 123/3
ittifāk : 96/5
itür- : 76/2, 82/3

ʿiyān : 3/5, 3/7,11/3, 20/3, 30/6,33/5,
71/4, 99/5

iz : 24/7

ʿizām : 66/5

izār : 43/3

izdihām : 89/5

izhār : 8/5, 18/1, 56/2, 61/5 117/2,
123/5

izin : 70/1

ʿizzet : 24/4, 120/1

-K-

ḳabāḥat : 58/5

kāʿbe : 69/2, 90/3

ḳabes : 31/2, 73/5

ḳabr : 31/2

ḳabūl : 8/2, 12/1, 122/5

ḳaç : 17/3

ḳaç- : 35/4, 42/4, 70/1, 76/3, 101/3

ḳad : 65/1

ḳadeḥ : 111/4

ḳadem : 116/1

ḳadr : 26/5, 36/3, 55/7, 98/2

ḳadir gecesi (leyl-i ḳadir): 15/5

Ḳādirī : 77/3

ḳafes : 46/4, 73/2

ḳāfile : 10/4

kāfir : 60/5, 101/2

kāğaz : 43/1, 43/2, 43/3, 43/4, 43/5,
43/6, 43/7

ḳahr : 60/5, 102/4, 108/5, 118/2

ḳaḥt : 79/5, 88/9

ḳāʿil : 12/2,

kāʿināt : 7/4, 73/5

ḳākül : 3/4, 6/4, 14/2, 66/1, 100/7

ḳāl : 64/4, 98/2

ḳal- : 38/5, 39/6, 48/4, 50/4, 51/2,
55/3, 65/2, 72/3, 73/5, 77/2, 88/8,
92/3, 93/6, 95/7

ḳalʿa : 87/4

ḳalb : 120/2

kaldır- : 100/4, 102/3

ḳalb : 5/3, 48/4, 87/4

ḳaldır- : 30/4, 100/4, 102/3, 107/2

ḳalem : 80/3

ḳalk- : 28/3, 53/3

ḳalū belā : 73/5, 113/1

kām : 12/5, 44/4, 51/5, 57/3, 93/6,
109/3

ḳamaş- : 61/1

ḳamer : 25/4

kāmil : 55/5, 60/3, 69/4, 95/7, 108/5

ḳān : 5/5, 16/5, 20/6, 22/2, 29/7, 43/6,
50/7, 58/1, 62/3, 82/6, 98/7, 108/4,
108/7, 117/10, 119/6

ḳānde : 62/2	ḳatre : 77/6, 105/2, 124/5
ḳan- : 43/5	ḳavl ü fi'l : 49/4, 88/3
ḳanā'at : 35/2, 73/7, 111/7	ḳavm : 48/2
ḳand : 37/1	ḳavuş : 29/4
ḳānlı : 33/6	ḳayd : 46/4, 81/3, 124/6
ḳānūn : 105/4, 114/4, 116/5	Ḳays : 4/1, 81/5
ḳapıl- : 54/5	ḳaz- : 37/7
ḳapu : 12/1, 66/5	ḳazā : 117/1
ḳār : 22/5, 28/3, 34/5, 67/7, 70/2, 95/9, 102/4	Ḳazak : 70/7, 77/6
ḳarış- : 78/2	ḳazanç : 75/6
ḳārnāme : 57/6	ḳāzib : 87/3, 90/4
ḳāra : 103/6	kebāb : 13/5, 72/5
ḳarār : 43/6, 67/1, 106/4, 110/7	kebed : 38/4, 97/2
ḳarārgāh : 63/3	kebg : 66/7
karşu : 101/6	kehribār : 39/5
ḳārvān : 47/4, 49/2, 71/5	kelām : 19/2, 37/1, 58/5, 66/2, 68/2
ḳaşd : 88/7, 93/6, 96/2, 115/7, 124/1	kelīm : 117/5
ḳāse : 39/2	kelb : 88/8
ḳāş : 58/1, 114/1	Kelimu'l-İlāh : 31/3
ḳāşif : 94/5	kemāl : 2/6 , 19/2, 52/1, 56/7, 61/5, 108/1, 112/1
ḳaţar : 47/4	kemān : 20/2
ḳatī : 117/8	kemend : 37/4
ḳatl : 18/1, 30/6, 66/4, 82/6, 98/7, 121/4	kemer : 95/3
ḳatlgāh : 32/3, 46/3, 47/5,	kenār : 65/6, 67/2
	kendi : 108/4, 123/3

kenz : 2/1, 7/4, 39/5, 53/4, 58/5
ker : 101/6
kerakīr : 37/4
kerāmet : 7/3, 19/9, 94/3
kerb : 113/7
Kerbelā : 20/3
kerem : 6/2, 22/5, 116/5
kere : 9/1
kerret : 17/3
kes : 92/1
kes-: 34/4, 34/7, 45/2, 51/1, 60/7, 92/1, 110/2, 116/3
kese : 92/4
kesret : 42/3, 70/1
kesüt : 108/2
keşf : 18/2, 26/2, 31/6, 39/6, 75/2, 84/4
kevşer : 93/2
keyf : 91/5
kezā : 122/1
kez : 9/2
kezzāb : 56/2
ķiblegāh : 14/4, 98/7
ķıl- : 2/3, 4/8, 6/2, 12/1, 14/3, 17/1, 17/4, 21/4, 21/5, 23/1, 23/6, 26/6, 28/1, 28/3, 29/4, 29/6, 30/2, 31/5, 32/5, 33/4, 34/5, 34/6, 38/1, 40/2, 40/5, 41/5, 45/5, 46/2, 48/6, 51/6, 58/5, 59/6, 61/3, 63/1, 64/2, 64/4,

64/4, 70/3, 71/3, 75/3, 84/1, 84/4, 84/6, 87/5, 92/3, 93/6, 97/2, 98/3, 99/5, 103/3, 110/2, 116/4, 117/1, 117/2, 119/3, 119/4, 119/7, 122/4, 124/1, 125/3, 125/4, 125/5, 125/7
ķır- : 86/4
ķırāʿat : 43/4, 94/2, 125/6
ķismet : 35/2
ķiş : 103/4
ķiyāmet : 121/6
ķiyās : 74/1, 74/1, 74/2, 74/3, 74/4, 74/5
ķiyķāc : 25/5
ķıymet : 14/5
ķīl ü ķāl : 10/7
ķi : 2/5, 2/6, 7/1, 16/5, 17/5, 20/3, 20/6, 20/8, 20/9, 23/7, 25/3, 25/5, 27/1,
ķibr : 9/4, 24/4, 88/6
ķim : 6/1, 7/4, 8/1, 8/3, 11/1, 11/5, 12/1, 12/5, 15/5, 16/6, 16/7, 17/1, 20/14, 21/1
ķimi : 118/3
ķimse : 83/1, 103/2, 104/1, 117/5, 121/3, 121/5, 123/2, 124/5
ķimyā : 53/5
ķīn : 38/5
ķināyet : 50/2
ķirpik : 20/2, 58/1

kizb : 50/2

ko- : 65/3, 87/4

koḥ- : 35/3

kon- : 112/7

kop- : 9/3, 121/6

korḥ- : 21/5, 93/3

korḳ- : 93/3

korḳu : 105/5

koru- : 115/5

kov- : 66/3

koy- : 8/4, 12/3, 16/2, 23/3, 27/4, 34/1, 35/5, 51/4, 56/4, 59/4, 79/3, 81/2, 116/5

köhne : 38/2, 83/2

körlük : 17/4

köşe : 8/6, 56/5, 73/7, 96/3, 103/7, 111/7

ḳuda : 41/4

ḳudret : 80/6, 97/1, 98/6, 99/4, 106/1, 107/2

ḳudsi : 7/5

kūh : 4/3, 60/2, 63/3, 76/5, 81/2, 97/1

ḳul : 4/5, 20/5, 26/2, 45/2, 57/6, 61/3, 70/4, 83/6, 89/4, 103/3, 124/3

ḳulluḳ : 20/5 , 23/2, 24/4, 83/6

ḳum : 19/6

ḳur- : 108/3

Ḳurʾān : 74/4, 90/1, 117/8

Ḳurān : 3/1, 30/7, 105/4

ḳurb : 37/3, 109/5

ḳurbān : 6/2, 8/4, 38/1, 46/3, 47/5, 62/5, 69/2, 90/3, 91/4, 105/6, 122/2

ḳurbiyyet : 2/4, 61/5

ḳurtar-: 32/3, 50/1

ḳurub : 115/5

kutar- : 43/1

Ḳuṭb : 42/7

Ḳuṭbü'l-medār Allāh : 25/7

ḳurtul- : 28/5 , 106/2

ḳuvvā : 94/1

ḳuvvet : 21/4, 100/4

kūy : 9/5, 16/1, 18/2, 24/5, 82/2, 98/5

kūy be kūy : 89/2

küffār : 88/3

küfr : 3/3, 21/3, 26/7, 33/3, 38/5, 56/6, 107/3

kül : 96/1, 109/1

külbe-i aḳzān : 99/2

külbend : 100/7

küntü keniz: 106/3

kürsi : 88/6, 105/3.

küttāb : 80/1

kütüb : 94/2

-L-

lāden : 119/7

lāf : 12/4

lafz : 15/4

lahm : 74/5

lahza : 6/5, 9/1, 32/5, 35/2, 56/2, 71/5,
72/2

lāl : 18/4, 56/6, 85/2

laʿl : 11/6, 39/5, 52/6, 52/7, 56/1, 73/4,
82/4

lāle : 4/4, 22/1, 52/4, 54/5

laʿnet : 117/7

lāşe : 30/6

lā-ṭuhaf : 93/5

lā-yıķ : 92/3, 95/2, 115/3

lāzım : 116/1

leb : 27/5, 56/1, 76/4, 84/1, 104/2,
125/7

ledün : 48/3, 103/6

ledünnī : 7/4, 20/11, 25/2, 58/4

leke-dār : 67/7

leng : 101/4

len-teranī : 56/3

lerze : 34/5

lerze-nāk : 27/2

leşker : 15/3, 42/2, 84/3

levh : 10/5, 63/4, 118/1

leyl : 15/5, 65/3

Leylā : 2/5, 10/6, 43/7, 60/2, 73/6,
76/1, 76/7, 77/2, 81/5, 97/1, 106/1,
108/3, 114/1

lezzet : 8/6, 35/1, 36/4, 43/4, 55/3,
68/2, 74/5, 77/7

leziz : 33/5, 44/1, 44/2, 44/3,
44/4, 45/5, 113/4

libās : 45/2, 72/7

līk : 39/4, 93/4

lemʿa : 34/1, 39/1

Loķman : 68/1, 84/1

luṭf(luṭūf) : 4/5, 11/1, 22/5, 53/7, 59/1,
60/5, 79/2, 79/5, 91/2, 102/4, 108/5,
110/1, 118/2

lüplü : 15/4, 69/3

lucce : 31/5, 77/2

lüṭfen : 12/1, 31/4,

-M-

māʿadā : 120/4

maʿbūd : 105/5

mağdūr : 60/4

mağfūr : 60/5

mağmūm : 2/6, 43/1

mağrib : 25/3,
mağrūr : 60/6, 61/3, 118/2
māh : 108/1, 110/3, 112/1
maḥlaş : 8/2, 71/1
maḥbūb : 57/7, 80/6, 91/5, 112/6
maḥlūk : 35/2, 45/2, 70/1, 74/4
maḥlukāt : 25/7, 26/4
māh-rū : 68/3
maḥşūş : 83/1, 83/1, 83/2, 83/4, 83/5,
83/6, 83/7
maḥşer : 5/5, 72/7
maḥv : 4/3, 16/7, 31/2, 41/4
maḥviyyet : 72/3, 124/6
maḥẓ : 9/1
maḥẓā: 50/7
maḥşūl : 49/3
maḥūf : 31/2
maḥviyyet : 45/1, 55/6, 60/6, 63/3,
114/3
maḥẓa : 7/3, 39/4, 68/5
mā'il : 12/3, 75/5
maḳāl : 56/3, 74/5, 106/3
maḳbūl : 95/10, 107/1
maḳşad : 5/3, 19/5, 38/3, 54/5, 63/1,
76/7, 105/1, 110/5
maḳşūd : 16/7, 40/5, 99/7, 118/5
Maḳtel-i Serdār : 31/4
maḳtūl : 30/6
māl : 64/6, 67/8
ma'ḥmūr : 60/3
ma'ḥnā : 57/4, 77/1, 85/3, 97/5, 98/2
ma'ḥnāsız : 80/5
mānend : 4/4, 13/3, 61/2, 73/2, 82/3
māni'siz : 95/7
mār : 93/3
marīz : 68/1
mā-sivā : 24/1, 59/3
maşlahat : 17/1
maşrıḳ : 25/3
maṭlab : 12/2
maṭlūb : 12/2, 24/1, 31/2, 57/5,
maẓhar : 79/5
māziyye : 110/3
mazmūn : 125/5
me'āl : 114/2
mecbūr : 60/1, 103/4
meclis : 18/3, 39/2, 46/5, 51/5, 62/4,
66/6, 79/7, 91/1, 98/2
Mecnūn : 2/5, 43/7, 55/2, 73/6, 77/2,
97/1, 108/3, 122/3
mecrā : 57/5

Meʿcūc : 121/5

medār : 42/7, 48/1, 67/6

meded : 38/1, 41/1, 42/1, 42/2, 42/3, 42/4, 42/5, 42/6, 42/7, 79/4, 113/7

medh : 117/3

mefhūm : 125/5

mefṭūn : 65/2, 80/7

medḥ : 10/6, 18/5, 80/4

meḡer : 4/8, 13/4, 19/8, 34/2, 34/7, 36/4, 72/5, 77/4, 77/7, 117/5

Mehdī : 16/4, 20/12, 25/6, 40/3, 50/4, 79/3, 87/2, 117/9, 119/5, 121/2, 121/4

meh-i tābān : 79/1

mehliḡā : 14/4

mekān : 38/5

mekkār : 23/1

mekr : 37/7, 40/4, 40/5, 77/4, 88/7, 89/1

mektūm : 2/6

melāl : 56/5, 61/2, 108/5

melāmet : 19/7, 94/3, 110/4

mele- : 47/5

melek : 26/4, 26/5

melūl : 51/6, 109/4

memāt : 15/1, 59/4

meʿmūr : 10/6, 71/4

meʿmūriyet : 113/7

men : 26/1

men^c : 34/6, 70/4

menzil : 3/4, 113/3

merā : 72/4

merāḡ : 115/2

merām : 66/4

merd : 5/5, 34/2, 65/4, 74/3, 80/4, 84/7, 87/1, 103/5

merdāl : 70/5

merdān : 61/5, 98/1

merdān-i Ḥudā : 60/6

merdāne : 48/6, 55/6, 120/3

merdūdiyyet : 118/2

merḡamet : 17/4

merhem : 14/1, 84/2

meriḡ : 34/9

merḡād : 28/3

merkeb : 88/6

merkez : 111/6

mervān : 117/10

mesā : 25/3, 29/3, 44/4, 71/4

mesel : 80/3

mesʿelet : 17/2

mesken : 4/1, 25/4, 110/3

meskūn : 119/4

mesliā : 113/6

mesrūr : 60/2

mest : 14/3, 15/1, 29/3, 39/2, 76/2, 82/5, 95/8, 102/3, 110/1

mestāne : 16/1, 48/2, 55/1

mest-lezim : 45/5

mestlikā : 113/2

mestūr : 60/7

meşk : 43/7, 97/1, 97/1, 97/2, 97/3, 97/4, 97/5

meşreb : 57/5, 110/5, 116/5

meşveret : 17/1

mevc : 46/6

mev'ize : 13/7

Mevlā : 2/2, 5/3, 10/7, 57/6, 73/7, 76/7, 84/6, 97/1, 103/3, 103/5, 106/1

Mevlāna : 50/2

Mevlevī : 62/7

mevsūh : 58/4

mevt : 36/1, 61/3

mevzūn : 97/3

mey : 10/3, 13/2, 13/3, 29/3, 33/4, 46/5, 46/6, 47/6, 48/4, 50/6, 51/1, 51/5, 60/6, 60/6, 62/1, 62/7, 63/5, 70/1, 75/7, 77/1, 79/6, 81/3, 84/7, 86/2, 93/2, 94/4, 101/7, 104/4, 112/4

meydān : 6/1, 21/2, 30/6, 32/1, 40/2, 117/11, 121/5

meyfürūş : 81/3

meygede : 48/1

meyhāne : 19/4, 55/5, 84/7, 104/4, 113/3

meyhār : 21/1, 29/3, 48/1, 122/1

meykede : 17/2, 48/4

meyl : 5/1, 14/4, 33/3, 36/4, 38/5, 84/4

meyperest : 29/3, 66/6, 75/3, 113/6

meysiz : 66/6

meyve : 44/3, 70/7

mezār : 42/2, 110/6

mezheb : 14/4, 117/6

mezīd : 40/1

micāz : 80/5

min-el-evvel ile'l āhır : 25/2

min-el-maşrıķ : 119/6

mihmān : 14/5, 91/3, 122/5

miḥnet : 80/2, 82/7, 82/7, 85/5, 109/3, 125/3

mihrāb : 14/4

miķdārınca : 117/3

mīnā : 101/6

minķāle : 23/2

minnet : 4/5, 81/2

mirāt : 67/5, 85/1

Mīr Ḥamza : 30/2

mişāl : 100/7	muḥannet : 120/3
mişāk : 62/5	muḥattab : 105/2
mişāl : 31/2, 77/2, 112/9	muḥkem : 47/6
mişk : 16/2	muḥtāc : 4/5, 20/10, 25/7, 26/1, 26/1, 26/2, 26/3, 26/4, 26/5, 26/6, 26/7, 68/5, 105/1
miskīn : 65/7, 88/9,	muḥtaşar : 100/2
mişl : 13/2, 13/5, 62/3, 65/7, 80/7, 91/2	muḥterem : 12/3
miyān : 95/3	muḥābil : 10/2
mizāc : 27/1	muḥaddes : 59/5
mū : 16/7	muḥallid : 70/5, 94/1, 107/1
muʿadelet : 34/5, 49/4, 54/3	murğ : 73/2
muʿammā : 76/6	muḥarrer : 26/3, 28/3, 50/4, 65/4, 73/3, 119/4
muʿammā : 80/3	muḥarreb : 65/7, 95/8
muʿareke : 21/5, 74/3	muḥayyed : 10/7, 18/5, 114/3
muʿaṭṭal : 92/3	muḥīm : 24/5
Muʿaviye : 21/3	munakkiş : 118/1
muʿazzeb : 83/5	mūnis : 63/5, 108/3
muğbeçe : 44/3	munṭazır : 10/1, 51/2, 82/6, 91/3
muḥabbet : 8/1, 22/4, 45/1, 53/1, 67/2, 109/3, 110/7	murād : 2/5, 12/5, 35/1, 58/2, 81/1,
muḥakḳak : 72/2, 116/5	Murtażā : 53/3
muḥakḳik : 70/3, 107/1	Musa Kāzım : 20/7
muḥal : 110/7	muşannif : 80/3
muḥālif : 16/5, 24/7, 77/4	muşhaf : 125/1
Muḥammed (Muḥammed Muştafā) : 39/1, 39/2, 39/3, 39/4, 39/5, 39/6, 39/7, 53/1	muşibet : 4/3

muṣṭād : 103/6
muṭahhar : 87/1
muṭallā : 76/1
mutalsım : 50/5
mutrīb : 112/5
muttaşıl : 31/6, 98/5
muvaḥḥid : 26/6
mübeddel : 52/7, 80/2
mücellā : 67/5
mücrim : 43/1, 102/5
müdām : 31/4, 46/6, 105/5
müddeī : 8/5, 77/6
müderriş : 18/5, 106/3
müḥessir : 63/4, 68/2, 69/5
müfesser : 63/4
müḥezzin : 39/7
mühlik : 35/3
mühr : 98/7
müjde : 64/7, 73/6, 90/1, 99/6
müjg : 62/1
müjgān : 11/5, 78/5, 122/4
mükedder : 77/4
mükemmel : 53/6
mül : 92/4
mülāzım : 112/8

mülk : 45/3, 49/2, 59/6, 64/2, 111/7, 118/3
müḥmin : 21/3, 60/5
mümkin : 83/6, 92/4, 109/3
mümteḥi : 54/2
münācāt : 12/1, 71/2, 94/4
münāfık : 50/6, 87/2, 93/4, 95/7, 109/4
münāsib : 117/4
münīban : 115/2
münkir : 21/1, 23/7, 36/3, 48/3, 79/6
mürāī : 3/3, 9/4
mürde : 43/2, 55/3, 64/4, 79/3
mürġ : 46/4
mürġān : 100/2
mürīd : 18/7, 57/4, 71/1, 95/5
mürīdān : 50/2
mürīdane : 37/6
mürr : 34/9
mürşīd : 53/5, 95/5
mürtefi : 105/4
mürved : 63/4
mürüvvet : 46/2
müsaḥḥar : 47/3
müsāvī : 106/7, 118/5
müselmān : 117/3
müsem mā : 46/6, 77/7, 119/3

müstakīm : 7/2, 41/2

müsemma : 31/6

müstemi^c : 77/1

müsterih : 48/7

müşābih : 15/5

müşekkik : 112/4

müşkīl : 84/6

müşkilāt : 3/5, 20/11,

müştāk : 124/6

müyesser : 99/1

müzdād : 43/4

-N-

nāçāk : 89/1

nā-çār : 84/3

nādān : 54/1, 79/6, 80/5, 86/5

nağme : 4/8, 72/6, 104/5, 111/3

nāḥ : 34/9

nāḥī : 117/9

nā-ḥaḳḳ : 56/6, 67/2, 88/6, 92/3

naḥl : 12/3, 19/1, 45/4, 70/7, 95/1

nāḥil : 12/5,

nā-ḳābil : 77/1

naḳdi : 42/6

nāḳıs : 69/4, 101/5

Naḳī : 20/10

naḳş : 45/5

naḳḳāş : 37/5, 119/2

Naḳşbend : 10/5, 37/5

nālān : 61/4, 122/1

nāle : 29/5, 30/1 33/2, 73/3, 81/1,
104/5

nālezen : 16/3

nām : 51/1, 61761/3, 83/7, 88/1

nā-maḳdūr : 55/7

nāme : 90/4

nā-merd : 70/5, 74/3, 80/4, 87/1

nā-pāk : 112/3

nā-puḥte : 34/5, 74/5

nār : 4/4, 6/3, 11/3, 23/6, 26/2, 28/3,
31/2, 31/3, 33/6, 36/4, 38/4, 42/1, 43/1,
49/1, 53/1, 54/5, 55/6, 59/7, 60/5,
73/5, 78/3, 84/4, 86/2, 95/2, 96/2,
97/3, 99/2, 104/3, 110/4, 115/3

nā^cra : 46/7, 62/4

naşīb : 17/3

nāşih : 123/4

naşihat : 53/4

nāşād : 4/7

nā-ümīd : 40/1

nāy : 29/5, 97/3

nāyzen : 97/3

nāz : 18/3, 49/5, 61/4, 105/6, 112/8

naẓar : 3/2, 12/1, 28/5, 46/2, 47/5,
58/2, 63/2, 64/2, 78/2, 79/2, 101/1,
113/1, 125/8

nazenīn : 106/5

ne : 48/5

ne ne : 30/6

nebī : 39/6

necāt : 15/2

Necātī : 121/3

Necef : 93/1

nedāmet : 21/4, 23/6, 56/4, 61/2, 89/3

nef : 77/4

nefehāt : 62/2

nefḡa : 39/3, 43/2, 66/1, 111/2

nefrīn : 21/5, 35/5, 86/4, 98/1, 115/7,
117/10

nefes : 73/1, 88/2

nefs : 5/4, 13/3, 16/4, 23/2, 24/3, 32/4,
34/7, 35/4, 48/6, 49/5, 53/2, 125/2

nefsiz : 86/5

nefy ü işbāt : 48/6, 53/1, 65/5, 67/4

nehār : 65/3

nemed : 38/2

nemūn : 116/1

nergis : 39/4

neş'e : 33/6, 83/3, 100/2

nev : 15/5, 103/7, 108/1, 116/5

ney : 16/3, 37/2, 48/1, 51/5, 62/7, 67/1,
79/6, 119/7

neyle- : 33/3, 58/2, 84/2, 86/5, 92/7,
99/1

nidā : 9/3, 68/2

nice : 16/1, 21/5, 27/2, 57/7, 109/4,
115/7

niçe : 2/5, 37/4, 60/2, 72/4

nifāk : 21/3, 96/4, 115/1

nigāh : 11/3, 20/9, 22/3, 43/5, 53/5,
53/6, 68/5, 91/2

Seyyīd Yesarī : 53/5

nigeh-endāz : 63/3

nigār : 3/1, 4/1, 10/5, 18/1, 22/1, 42/5,
44/1, 52/2, 56/1, 56/2, 56/3, 56/4,
56/5, 56/6, 56/7, 91/1, 99/1, 116/3

nihān : 3/4, 20/10, 39/5, 99/3, 114/5

nihāyet : 50/5, 119/7

nīk : 49/3, 57/5, 60/4

nīkāb : 6/2, 32/1, 58/3, 72/1

nikābdār : 30/3

nikāt : 15/4, 85/3

nīm : 11/3

nīmet : 5/1, 43/4, 49/5, 105/6, 108/6

nīrān : 78/3

nisā : 88/7

nişār : 2/1, 42/6, 48/2

nisbet : 10/2, 110/5

nişān : 11/2, 68/4

nīt- : 7/1, 9/4, 42/1, 64/1, 71/5, 96/1, 96/5, 123/7

nitekīm : 72/1, 118/4

niyāz : 8/2, 31/5, 53/6, 61/4, 102/2

niyāz-mendān : 18/1

niyet : 72/4, 105/2

nizām : 79/3

noḡṣān : 26/5

noḡṣa : 25/1

nol- (ne ol-) : 2/4, 30/7, 48/7, 61/4, 68/1, 89/1, 95/9, 108/1, 116/5

nuḡūṣ : 119/2

nūr : 2/4, 26/2, 28/3, 29/4, 35/4, 49/1, 50/2, 82/1, 83/1, 101/7, 104/3, 106/2, 108/1, 108/2, 110/4, 118/1

nūrānī : 108/2

nūṣ : 13/2, 15/1, 17/3, 24/6, 31/6, 44/1, 47/6, 49/1, 50/6, 111/5

nuṣḡ : 8/5, 20/14, 33/5, 69/5, 70/7, 82/4, 95/10, 100/5, 115/4, 116/2

nübüvvet : 117/2

nüktedār : 65/5

nümāyān : 50/2

nümāyiṣ : 120/4

nūshā : 125/5

-O-

o : 23/1, 55/2

oḡāḡ : 91/2

od : 60/7, 63/1, 67/1, 96/2

oḡ : 35/5, 58/1, 115/7, 122/4

oḡ : 20/2, 22/2, 117/10

oḡı- (oḡı-, oḡı-): 13/1, 44/4, 51/3, 97/3, 100/3, 103/6, 111/3, 117/10, 97/3, 103/6

oḡut- : 7/4

ol(ma)-: 2/1, 2/6, 2/7, 3/2, 3/5, 4/1, 4/2, 4/3, 4/4, 4/6, 5/4, 6/1, 6/2, 6/3, 6/4, 6/5, 7/2, 7/4, 8/4, 8/6, 8/7, 9/1, 9/3, 10/4, 10/5, 11/1, 12/3, 13/3, 13/4, 13/5, 14/2, 16/3, 16/7, 17/2, 18/2, 18/4, 18/5, 18/7, 19/1, 19/2, 19/3, 19/6, 21/2, 21/5, 23/2, 23/5, 24/5, 26/2, 26/3, 26/4, 28/2, 28/4, 30/6, 31/1, 31/2, 31/3, 31/5, 31/6, 31/7, 34/4, 34/7, 35/1, 35/2, 35/3, 36/2, 36/3, 37/3, 38/1, 39/1, 39/3, 39/4, 39/5, 39/6, 39/7, 40/1, 40/2, 40/3, 40/4, 40/5, 41/1, 41/2, 41/3, 41/4, 42/2, 42/3, 43/2, 43/3, 43/4, 44/2, 45/2, 45/3, 46/1, 46/2, 46/3, 46/4, 46/5, 46/6, 46/7, 47/6, 48/7, 50/2, 50/4, 51/1, 51/4, 52/1, 52/4, 52/6, 52/7, 54/3, 55/3, 55/7, 56/3, 57/1, 58/2, 59/2, 59/4, 59/6, 59/7, 60/1, 60/6, 61/2, 61/3, 61/4, 61/5, 62/2, 62/6, 63/6, 64/1, 64/2, 64/6, 65/1, 65/2, 65/3, 65/4, 65/5, 65/6, 65/7, 66/2, 67/1, 67/2, 67/3, 67/4, 67/5, 67/6, 67/7, 67/8, 68/4, 69/5, 70/5, 73/1, 73/5, 73/7, 74/1, 74/4, 75/3, 75/6, 76/6, 77/1, 77/2, 77/3, 77/4, 77/5, 77/6, 77/7, 78/1, 78/2, 78/3, 78/4,

78/5, 83/5, 83/7, 84/3, 84/4, 84/6,
84/7, 85/5, 86/3, 87/1, 87/3, 87/4,
88/2, 88/8, 91/1, 91/4, 92/2, 92/6,
93/1, 93/2, 93/3, 93/4, 94/1, 94/2,
94/3, 95/5, 95/6, 96/5, 99/1, 99/3,
100/3, 102/2, 102/5, 103/2, 103/3,
103/4, 103/6, 104/3, 105/1, 105/4,
107/1, 107/4, 108/1, 108/6, 109/1,
109/2, 109/4, 110/5, 110/7, 111/6,
111/7, 112/1, 112/8, 113/4, 113/5,
113/6, 113/7, 114/1, 114/2, 114/3,
115/4, 116/5, 117/10, 118/2, 118/3,
118/4, 119/3, 119/5, 120/3, 120/5,
121/3, 121/6, 124/1, 124/2, 124/3,
124/4, 124/5, 124/6, 124/7

ol : 3/2, 3/5, 3/6, 5/5, 22/3, 23/6, 37/7,
49/4, 51/6, 89/4, 92/1,108/4, 110/1,
112/8,116/3,117/5,120/1, 120/4,124/2,
124/6

olar : 89/4

on : 116/5

oñal- :47/2

on dörd : 79/1

‘Osmān : 117/4

oṭāğ : 91/3

otur- : 20/1, 117/4

oyna- : 54/1, 54/2, 54/3, 54/4, 54/5

oynat- : 32/2

-Ö-

öğ- : 43/5

öl- : 17/5, 21/3, 21/4, 24/2, 26/6, 66/5,
73/3, 89/2, 109/1

ölgün : 102/5

ölüm : 98/4

‘Ömer : 117/4

‘ömr : 23/6, 46/5, 49/5, 64/3, 104/1

öt- : 68/1

ötrü : 4/5

öyle : 11/2, 102/1, 106/5, 120/2

öz : 9/4, 12/4, 16/2, 18/7, 27/5, 34/3,
37/7, 52/5, 103/4, 103/5, 125/7, 125/9

özge : 8/7, 24/6, 26/4, 41/5, 63/2, 65/3,
82/4, 103/7

‘özr : 107/5

özür : 103/2

-P-

pā : 4/6,

pābeste : 59/2

pāk : 5/3, 38/5, 83/7, 87/4, 102/2,
108/7, 119/5

pā-māl : 3/2

pāsibān : 71/5

pāy : 22/3

pāydār : 676

pāye : 34/4

pāyidār : 65/1,

pehlevān : 20/4

pek : 100/2

pend : 10/4, 35/1, 37/6, 37/7, 89/4, 105/3

perde : 18/2, 31/6, 34/2, 59/7, 60/5, 83/3, 108/1

perde-dār : 65/4

perişān : 64/1, 77/5, 123/5

pervāne : 39/1, 55/1, 58/3, 68/4, 72/1, 91/1, 109/1

perver : 15/4

peyām : 66/1

pey-ā-pey : 2/4, 18/4, 39/2, 47/7, 53/7, 59/1, 86/2, 93/6

peydā : 2/7, 19/2, 76/5, 106/2, 117/5, 117/8

peyder pey : 108/1

peyġam : 44/4

peyġamber : 105/3

peyk : 49/3, 66/4

peymān : 47/6

peymāne : 10/3, 12/5, 19/4, 21/1, 48/3, 52/6, 53/7, 71/1, 72/5, 77/7, 111/4

peyvest : 122/4

pinhān : 9/1, 46/2,

pīr-i muġān : 44/5, 71/1, 73/1

pişmek : 33/6

pīşvā : 24/7

puḡte : 44/3

pūl : 34/8, 89/2, 92/4

pūr : 46/4, 115/3, 120/5

pūr-cām : 44/1

pūr- fütūḡ : 20/9

pūr-ġam : 8/4

pūr- ḡayāl : 60/2

pūr-ḡuzūr : 7/4

pūr-hüner : 33/5

pūr-kā : 111/6

pūr-neş'e : 7/5

pūr -şafā : 6/3

pūr- söz : 4/8, 29/5

pūr-ma'na : 2/1, 50/4

pūr- melāl : 18/4, 28/4

pūr-mülk : 64/2

pūr-mu'adelet : 49/4

pūr-şahbā : 2/3

pūr-vebāl : 64/1

pūr vefā : 40/2

-R-

Rab : 12/1, 12/2, 12/3, 12/4, 12/5, 23/1, 58/5, 88/1

Rabbenārāḡimünna : 88/9

rabbü : 121/4

rāfi' : 51/6

rāh : 4/2, 30/7, 35/5, 37/5, 37/6, 42/6, 44/2, 47/4, 50/7, 52/7, 55/4, 57/3, 67/8, 71/5, 84/4, 89/3, 91/3, 99/6,

105/7, 107/3 110/7, 112/7, 115/2,
116/1

rāḥat : 28/2

raḥm : 31/7, 40/5, 42/6, 120/5

raḥmet : 4/3, 99/5, 99/6

rāhnümā : 87/5

raḥş : 6/1

rāhzen : 3575

ravza : 6/3, 29/2, 39/3

rāz : 10/4, 119/7

reb^c : 119/4

redd: 38/1, 41/2

refik : 67/5

reftār : 18/3, 39/6, 80/6

reh : 69/2

rehber : 24/7

rehzen : 34/9

remz : 15/4, 39/5, 50/6, 65/5, 85/3

renc : 13/1

rencür : 69/1

reng (k): 19/7, 22/1, 99/3, 101/6,
102/4, 108/2, 108/5, 112/8

resm : 3/7 , 33/7, 55/4, 109/1

resul : 109/1

reşk : 4/8, 52/1

revā : 113/4

revān : 20/8, 107/5

rızā : 20/8

rızķ : 73/7

ricā : 28/5, 56/5, 60/7

ricāü'l ğayb : 45/3

ric^cat : 57/5, 106/4

rind : 31/1, 70/6, 71/1

rindān : 24/7, 39/2, 62/4, 84/7, 93/2,
98/2

riyā : 13/5, 14/3, 24/4, 59/7, 64/3,
70/1, 88/4, 115/4

riyāset : 75/2

rızā : 12/2

rū : 71/2, 80/5

rūḥ : 46/4, 52/4, 54/5, 59/4, 73/2

ruḥsār : 60/1, 68/4

rumūz : 117/5

rumūzāt : 20/10

rūy(rū) : 3/1, 8/2, 11/1, 16/1, 18/1,
20/12, 28/1, 32/4, 49/3, 52/2, 58/3,
61/2, 65/2, 67/8, 83/3, 89/1, 91/1,
108/5, 120/2, 122/3

rūz : 6/3 , 11/6, 32/2, 46/1, 49/2, 54/5,
61/4, 72/1, 72/7, 86/3, 88/1, 91/2,
91/3, 92/2, 98/4, 100/3

rūmūzāt : 25/2, 25/6, 48/3

rūsvā : 31/1, 57/6, 92/6, 114/1

rütbe : 5/2, 8/5, 33/5, 112/3, 118/2

rü'yā : 7/3, 52/2, 77/1, 106/7, 108/2

rü'yet : 41/4, 93/1

-S-

sa'adet : 53/3

sā'at : 121/7

şabā : 43/7, 62/2

şabāh : 30/1, 30/2, 30/3, 30/4, 30/5, 30/6, 30/7

şabır(şabr) : 33/2 , 73/6, 84/6, 92/7

sācid : 19/6, 71/2

şaç - : 5/5, 16/3, 22/2, 29/7, 43/6, 50/7, 63/1, 67/1, 76/4, 77/3, 104/4, 114/5

şadā : 9/2, 11/5, 68/1, 88/6, 93/5, 100/2

şādık : 87/3, 90/4, 117/9, 119/7

şaf şaf : 78/5

şaf-be--şaf : 98/6

şafā : 12/5, 24/6, 52/5, 53/7, 59/2, 63/5, 70/2, 88/5, 98/5, 100/1, 100/5

şafha : 3/1

sağ : 103/2

şahāif : 94/2

şahāvet : 82/2

şahbā: 10/3, 51/7

şāhib : 56/7, 121/2

şafiyyu-llah : 121/2

sāhibü'l-mi'rāc : 25/1

şahn : 84/7, 91/5

şahrā : 76/3, 86/2, 116/2, 119/6

sa'id : 40/3

sā'il : 12/1, 20/10, 38/1, 82/2

sākī : 3/5, 10/3, 18/3, 20/8, 24/6 ,31/7, 34/9, 40/3, 47/1,51/1, 59/1, 63/5, 66/6, 72/2, 79/7, 84/4,93/2

şakın- : 13/5, 37/3, 84/5, 95/3

sāl : 64/3

şal- : 3/2, 18/6, 23/1, 33/2, 53/4, 60/5, 64/5, 76/1, 84/7, 98/7, 110/1, 112/8

şalā :84/7

şaliā : 113/3

sālik : 16/2, 59/3, 70/1, 114/2, 114/4, 116/2

şalla- : 98/7

şalţanat : 17/5

şamed : 17/4, 38/5

san- : 22/1, 36/3, 53/7, 64/1, 70/6, 77/1, 79/2, 82/7

saña : 6/1, 8/1, 8/2, 8/3, 8/4, 8/5, 9/1, 17/1, 23/2

şanem : 15/1, 17/3, 38/5, 62/1, 65/2, 78/1, 98/3

şanem-kend : 8/1

şānīc : 29/1

şāniyen : 116/2

şaral- : 89/1

sarāy : 5/3

şarf : 2/4, 64/6, 116/4

şarıl- : 70/5

şat- : 10/6, 34/8, 41/3, 88/4, 88/7, 94/3, 94/3, 110/4

şavāb : 13/1

şavt : 19/6

şafy : 23/7, 46/6, 49/3, 75/4, 85/2, 92/3, 107/2, 107/4, 123/6

sāye : 119/5

sebeb : 36/3, 63/2, 63/6

secde : 14/3, 29/6

sebāt : 15/3, 85/5

şebt : 123/3

seç- : 34/9, 69/3, 74/3, 80/3

seçil- : 25/5, 50/3, 117/9

sedd : 19/9, 41/3, 79/3

sefer : 95/8, 119/7

şehir : 22/5, 54/1, 59/5, 60/5, 61/4, 62/3, 76/3, 101/6, 104/3, 120/1

sehḥār : 65/2

sehv : 34/6, 88/1, 123/7

seksek : 83/5

sel (sil) : 99/2

selām : 4/7, 4/7, 10/1, 43/2, 66/1

selāmet : 19/6, 89/3

selāṭīn : 59/6

selef : 80/3, 93/2

semāf : 14/1, 46/7

semavāt : 26/1, 120/4

semer : 12/3, 95/1, 95/4, 115/3

semersiz : 19/1, 95/2

sen (saña): 6/1, 8/1, 8/2, 8/3, 8/4, 8/5, 8/6, 8/7, 9/1, 9/4, 12/2, 12/4, 13/4, 13/6, 17/1, 23/2, 28/5, 32/5, 33/4, 38/3, 47/1, 47/2, 47/3, 47/4, 47/5, 47/6, 47/7, 48/5, 48/7, 52/1, 56/6, 63/7, 68/3, 70/7, 73/4, 77/5, 78/2, 80/7, 82/1, 83/1, 89/2, 89/4, 89/5, 93/2, 93/3, 93/5, 93/6, 94/3, 95/10, 99/2, 102/1, 102/2, 102/3, 102/4, 102/5, 103/1, 103/3, 113/7, 115/1, 116/5, 118/4, 120/1

senā : 71/3

senā-ḥān : 47/5

sene : 91/4

seng : 52/7, 101/5, 109/4

sensiz : 12/4, 93/2

semt : 25/3

sermest : 98/4, 117/7

ser : 5/4, 18/2, 24/5, 37/3, 50/6, 56/7, 95/8, 98/5

ser-ā-pā : 45/5, 117/2

ser-encām : 44/2, 51/3, 100/5

ser-ā-ser : 3/2, 47/1

ser-bülend : 37/3
serdār : 30/3, 31/4, 59/6, 111/7
ser-gerdān : 98/5
serhoş : 92/4
sergeşte : 9/2, 63/1
serkeşt : 33/3,
sermāye : 77/5
sermest : 13/1, 52/6, 98/4, 102/1
serseri : 36/2
serşār : 18/4, 39/2, 59/1, 111/4
ser-tā-ser (ser-te-ser) : 11/7, 15/4, 109/1
server : 20/12, 63/2
servī(serv) : 65/1, 112/8
ses : 68/4, 73/6
setr : 58/5
sev- : 88/9, 108/4
sevab : 72/4
sevdā : 2/4, 6/5, 7/2, 15/2, 15/4, 18/6, 24/5, 31/2, 44/2, 47/2, 47/4, 50/7, 52/3, 57/1, 57/3, 63/6, 68/2, 69/2, 71/1, 77/2, 79/4, 82/5, 84/3, 85/3, 86/1, 92/6, 97/2, 100/3, 100/4, 102/2, 104/1, 106/5, 119/3, 123/4
sevķ : 34/7
seyf : 25/5, 30/3, 96/5, 117/11, 119/6
seyl : 4/6
seylābe : 77/3

seyr : 11/7, 15/1, 34/5, 48/5, 52/7, 60/1, 60/6, 77/5, 82/5, 85/1, 98/1, 98/2, 103/6, 109/2, 116/2, 119/1
seyrān : 3/4, 6/3, 32/2, 114/4
Seyyīd Giryān : 125/9
Seyyid Yesāri : 24/6, 25/4, 50/1,
seyyār : 34/9
sez- : 52/1, 70/1
sıdķ : 8/4, 23/2, 30/1, 50/2,
şiddiķ : 72/5
şifāt : 85/1, 110/3
şıgın- : 21/5
şıķ- : 92/2
şilā : 48/2
sır : 20/14, 31/4, 37/3, 50/2, 50/4, 50/6, 56/7, 61/5, 65/6, 76/6, 79/3, 85/1, 90/5, 94/1, 94/5, 103/7, 106/3, 110/1, 117/4, 117/5, 121/1
şirt : 95/4
sihr : 54/5
silk : 50/6, 93/4
sīm : 102/2, 120/2
simāt : 87/5
sīmīn : 26/4
sīne : 11/5, 22/1, 37/5, 45/5, 50/7, 52/4, 70/3, 76/5, 78/5, 91/2, 93/7, 96/1, 101/5, 104/4, 118/1, 120/2
sīret : 108/6

sitem : 42/3, 93/7

siret : 67/6, 106/7, 110/1, 118/5, 123/6

siyāk : 115/7

siyāset : 47/3

şoḥbet : 10/6, 44/4

şoḥ- : 35/4

şol- : 89/1

son : 99/5

şoñra : 69/3, 84/5

şor - : 13/7, 27/5, 55/1, 55/2, 55/3, 55/4, 55/5, 55/6, 55/7, 63/7, 72/1, 100/1, 100/5, 113/4

şorak : 115/4

sön- : 91/2

söyle : 59/3, 88/5, 110/5, 123/1, 123/1

söyle- (me) : 121/5, 121/7, 125/4

söz : 10/5, 10/6, 19/1, 23/4, 34/3, 54/4, 63/4, 69/5, 80/4, 86/5, 113/3, 123/3

suʾāl : 33/7

şubḥ : 25/3, 28/1, 28/1, 28/2, 28/3, 28/4, 28/5, 29/3, 44/4, 71/4, 100/1, 111/1, 122/2

şūfī : 34/7, 64/4, 98/3, 110/4, 112/3, 121/2

şuhbet : 125/2

sultān : 20/3 , 30/1, 84/6, 90/4, 105/5, 117/1

şun- : 47/7, 79/7, 81/3

şūr : 16/6, 100/3

şurāḥi : 111/4, 112/5

şūret : 2/6, 45/2, 67/6, 101/5, 101/6, 106/7, 108/6, 118/5, 123/6

şuş : 9/2

sūzān : 11/3, 55/1

sūzāne : 55/4

sūzīş : 98/2

sübḥān : 90/5, 105/5

sūḥān : 125/2

sūkūn : 114/2, 116/2.

sūkūnet : 119/3

sülūk : 55/4, 113/4

sūnbül : 4/4, 39/3

Sūnnī : 40/4

sūr- : 2/3, 17/5, 71/2

sürme : 10/4

sürt- : 71/2

sürūr : 2/2, 75/5

süz- : 52/3, 70/6

-Ş-

şād : 4/7, 38/3, 44/2, 59/1, 67/6, 81/4, 104/5, 124/4

şādān : 43/7

şādāne : 6/1, 118/3

şādmān : 20/5

şāfi : 13/7, 102/5

şāh (şeh): 25/7, 54/3, 50/1, 74/3, 74/4,
96/3, 103/1, 113/1

Şah-ı Merdān : 117/4

şāhid : 63/2, 69/5

şehmār : 14/2

şāh-ı vilāyet : 50/1

şāfir : 10/1, 70/7, 80/4

şām : 22/5, 25/3, 59/5, 60/5, 76/3,
101/6, 104/3, 111/1, 120/1, 122/2

şān : 11/7, 33/1, 55/3, 83/1, 122/4,
125/7

şarāb : 24/6, 43/5, 50/6, 53/2, 55/5,
70/6, 72/2, 77/6, 124/5

şarābhāne : 13/2

şaral- : 89/1

şark : 115/6

şart : 119/5

şaş- : 42/3, 75/3, 88/7, 95/9, 99/4,
100/2

şāyed : 37/2, 61/4

şeb : 6/3, 11/6, 28/1, 32/2, 46/1, 49/2,
54/5, 61/4, 72/1, 88/1, 91/3, 92/2,
98/4, 100/3

şecer : 95/2

şehādet : 13/3, 58/4, 99/7

şehd : 22/4, 37/1, 73/4

şeh: 44/1

şehīd : 40/2, 40/5, 109/5

şehīdān : 20/3

şehlā : 10/1

şehr : 25/1, 39/3

şek : 23/5, 30/5, 53/4, 70/4, 95/10,
99/5, 105/3, 112/4

şekil : 102/4

şeksiz : 92/5

şekāvevet : 53/3

şeker : 43/4

şeker-hār : 22/4

şeksiz : 112/9

şem^c : 58/3, 68/2, 99/2,

şems : 101/3, 110/3, 117/8

şen : 124/6

şer^c : 88/3, 103/4, 107/3, 107/5

şerāfī : 119/5

şer^cen : 108/6

şereⁿ-nās : 121/4

şerer-bār : 38/4

şerḥ : 29/1, 29/1, 29/2, 29/3, 29/4,
29/5, 29/6, 29/7

şerī^tat : 16/5, 25/5,

şerm : 22/4

şer- i Mu^caviyye : 30/4

şerr : 26/5, 26/3, 49/1, 50/3, 57/4, 87/1

şermsār : 65/7

şeş : 114/5, 125/8

şevk : 29/7, 35/5, 48/1

şevket : 11/7

şevkmend : 37/1

şeyātīn : 26/5, 26/6, 60/6

şeydā : 2/6, 57/7, 60/2, 76/2

şeyh : 55/5, 57/4

şeydān : 125/6

şeytān : 70/1, 74/1, 88/7, 89/4, 105/3,
105/4,

şeytānī : 105/2

şicār : 33/4, 115/4

şifāyāb : 43/3

şikāyet : 8/3, 42/4, 50/6, 70/2, 117/1

şikār : 110/4

şiken : 37/4

şimdi : 114/4, 116/4

şicr : 12/3, 45/4, 72/6, 90/5, 111/3

şirāz : 112/5

Şirīn : 81/5, 101/5, 104/2

şiş : 125/8

şive : 39/6, 112/7, 119/4

şöhret : 19/9, 41/3, 75/1, 75/5, 80/4,
88/6

şūh : 54/2, 80/7

şūle : 3173

şübhe : 24/4, 91/3, 106/2, 107/1

şübhesiz : 28/3, 50/1, 52/2, 53/7, 56/2

şühedā : 74/2

şükr : 7/4, 15/1

şürū : 90/1, 90/1, 90/2, 90/3, 90/4,
90/5

-T-

tā : 11/5, 68/4

taʿaşşub : 72/5

tāʿat : 9/4, 26/7, 72/4, 88/8

tāb : 6/5, 22/4

tābiʿ : 34/7

tabīb : 46/2

tāc : 25/3, 25/5, 27/1

tağıt : 18/3

tağrīr : 44/1

tağyīr : 101/4, 107/4, 114/2

taḥallül : 17/2

taḥammül : 34/4

taḥkīk : 67/7

taḥsīn : 95/10

taḥt : 4/6, 17/5, 20/1, 25/4

taḥvīl : 31/3

tāk : 14/4, 115/3

taḥaddüm : 63/2

ṭākāt: 58/2	ṭarāfdār : 21/3
ṭakḍīr : 60/4, 70/4, 107/4	ṭarīf : 51/3, 77/1
ṭakḍīs : 39/5	ṭarīḡ : 18/6, 53/2, 56/7, 91/4
ṭaklīd : 67/7	ṭarīḡat : 111/7
ṭakī : 20/9	ṭār-mār : 6/4, 42/5, 58/2, 86/2, 99/4, 106/6
ṭakrīr : 110/2	ṭarrār : 42/5, 43/2, 111/2
ṭal- : 23/4	ṭart- : 34/3, 89/4, 123/2
ṭal'at : 99/1	ṭarz : 88/3
ṭālib : 5/3, 48/5, 57/5, 75/3, 92/3, 92/3, 111/5, 113/5, 119/3	ṭaşarruf : 55/6
ṭālibān : 112/4, 116/1	ṭaşḍīḡ : 123/5
ṭam ^c : 23/1	ṭāş(daş) : 4/2, 13/4, 33/5
ṭama ^c : 77/5	ṭavāf : 16/1, 25/6, 90/3, 91/1
tamām : 114/3	ṭavāfgeh : 91/4
ṭama ^c kār : 73/7	ṭavḡ : 3/3, 4/4, 48/1, 82/1
ṭa ⁿ : 4/1, 93/7	tayu : 121/6
ṭa ⁿ a : 4/2, 33/5	ṭayy : 125/1, 125/2, 125/3, 125/4, 125/5, 125/6, 125/7, 125/8, 125/9
ṭap- : 5/1, 16/7, 43/1, 73/4, 96/4, 118/2	ṭazarru ^c : 2/3
ṭapıl-: 103/2	tāze : 51/5, 79/3
ṭapun- : 89/2	tazelen- : 46/2
tār : 39/3	tedbīr : 51/6, 70/4
tārāc : 20/2	ta ^c zīm: 48/4
ṭarāf : 93/4, 114/4, 116/5	Tebrīz : 101/3
ṭarafü'l-ayn : 61/1	tecellā : 29/4, 34/2, 76/5, 101/7
	tecellī : 5/3, 31/4,

tecelligāh : 52/3, 108/2

tecerrüd : 55/3

tecrīd : 35/5, 46/1, 57/3, 81/3, 105/7

tedābir : 122/5

tedbīr : 59/2

tefaʿūl : 112/7

tefāvūt : 44/2

tefehüm : 119/2

tefekküriyet : 67/3

teferrüc : 25/4

tefrīk : 107/2, 119/2

teg : 4/1, 6/4, 8/6, 11/7, 13/5, 16/6, 19/2, 24/5, 25/3, 25/4, 26/1, 29/5, 46/7, 52/4, 55/5, 58/1, 71/3, 71/4, 72/1, 88/4, 89/2, 99/2, 102/2, 102/4, 102/5, 108/1, 117/11, 122/3

tehdīs : 113/6

tekellūf : 33/4

teklīf : 107/3

tel : 43/2, 111/2

tekye : 62/7

telef : 23/6, 93/1

telh : 44/3

telvīn : 53/3

temāšā : 125/7

temel : 107/1

temennā : 8/2, 32/2, 93/1, 98/4, 119/1, 119/3, 120/1

temkīn : 15/3, 53/7, 63/3

temyīz : 69/4

ten : 4/6, 8/7, 11/5, 29/5, 46/4, 52/5, 59/4, 73/2, 78/1, 118/4, 119/2, 122/3

teng : 101/1

tenhā : 54/4, 81/2, 100/3

tepike : 101/4

terbiyyet : 79/3, 103/4, 117/3

tereccüm : 61/4

terk : 67/4

terk it- : 34/8, 38/2

tesellī : 35/3, 84/4

teşīr : 51/3, 55/5, 70/7, 83/7

teşhīr : 2/2, 114/3

teşīrli : 70/7

teskīn : 8/3

teslīm : 13/3

teslīmiyyet : 95/3

teşrīf : 51/5

tevbe : 21/4

teveccüh : 30/2, 55/5

tevekkül : 35/2, 35/3, 48/5, 64/6, 89/3

tevellā : 36/2, 72/3, 76/5

tevfīk : 67/5

tevḥīd : 67/8, 93/2, 95/5

ṭıbhāne : 62/6

ṭīġ : 11/4, 16/5, 21/5, 47/3, 86/4, 98/1

ṭīr : 14/1, 40/2, 62/1, 78/5, 93/7

ṭīše : 101/5

ṭiz : 11/4

ṭoġ- : 16/6, 19/2, 61/3, 71/4, 99/4,
108/1

ṭoġri : 34/8, 88/4

ṭoġ- : 35/2, 58/1

ṭol- : 42/4, 56/4, 95/6

ṭolan- : 72/7, 104/4, 111/6

ṭolaş- : 117/6

ṭolu : 67/8

ṭop : 47/1

ṭoprāk : 5/5

ṭortusuz : 70/6

ṭoy- : 53/2

ṭök- : 122/5

ṭūfān : 15/2

ṭuġyān : 73/3

ṭūl-i emel : 28/4

ṭulūc : 25/3

ṭumār : 51/3

ṭumṭurāk : 96/3, 115/6

ṭūr : 29/4, 31/2, 34/2, 36/2, 37/1, 52/3,
85/3

ṭur- : 37/1

ṭurra : 42/5

ṭut- : 33/7, 38/5, 44/5, 46/5, 52/5, 56/6,
74/2, 74/4, 89/4, 100/3, 107/1

ṭūtīdek : 89/3

ṭutul- : 68/3

ṭuyur- : 94/4

ṭūken- : 47/7, 65/4, 86/3

ṭūrāb : 13/3

-U-

ʿubūdiyyet : 26/4

ʿucbe : 64/3, 75/6

uḳāliā : 113/5

ʿuḳbā : 5/1, 5/3, 19/5, 38/3, 54/5, 73/4,
108/6

ʿuḳde : 3/4, 100/7

ʿuḳūl : 74/2

ulaş- : 4

ulu : 4/1

ulu- : 88/5, 95/7

ʿummān : 4/6, 74/2, 117/9, 124/4

umūr : 23/5

unut- : 2/7, 47/6, 61/3, 65/5, 66/2, 89/4

ur (ma)- : 18/7, 26/7, 32/3, 46/7, 77/6,
79/3, 95/3, 96/5, 101/4, 125/2

urıl : 92/2

uryân : 33/5, 46/1, 55/3, 67/9, 72/7,
78/4, 105/7, 122/3

uşan- : 16/3, 86/5

uşul : 109/1

uşşāk : 6/4, 18/1, 32/2, 56/1, 82/5,
90/3, 114/1, 119/5

uy- : 23/2, 23/7, 24/7, 50/3, 53/2, 70/5,
88/3

uyan- : 11/2, 24/1, 33/3, 59/3, 88/3

uyku : 28/3

uykusuz : 28/2

uyüb : 13/6, 58/5

-Ü-

üç : 89/1

üftāde : 122/2

ümīd : 61/4

ün : 42/4, 124/4

üñ : 43/5

üst : 20/3

üstād : 116/3, 124/5

üz- : 70/5

üzre : 3/6, 17/5, 19/9, 20/1, 82/6

üzül- : 68/5

-V-

vaʿad : 113/1

vācib : 56/2, 117/3

va'd : 118/5

vaʿde : 66/4, 90/5

vādī : 32/3, 46/1

Vādī -yi eymen : 31/2

vāh : 114/4

vahdet : 4/8, 32/3, 33/4, 35/3, 53/7,
55/4, 65/6, 72/3, 72/5, 77/6, 86/3,
101/7,

vāhid : 38/3

vahşet : 108/3

vāʿiz : 9/3, 17/4, 34/8, 89/1, 89/2,
89/3, 89/4, 89/5, 92/4, 105/2

vaḳār : 110/5

vaḳf : 24/4

vāḳıf : 34/6, 94/1, 113/4

vaḳt : 39/7, 121/3

vār : 10/3, 11/3, 12/4, 13/3, 19/1, 20/2,
31/5, 32/5, 36/4, 38/2, 49/3, 57/1,
57/1, 57/2, 57/3, 57/3, 57/4, 57/5,
57/6, 57/7, 62/4, 63/3, 65/3, 68/5,
70/4, 83/3, 104/5, 110/1, 110/2, 111/5,
116/4, 120/4, 123/6

var- : 23/3, 61/1, 61/1, 61/2, 61/3, 61/4,
61/5, 107/5

vāriyet : 3/4, 24/4, 60/6, 124/5, 124/6

vārlik : 13/4, 55/6, 78/3, 114/3, 124/7

varṭa : 125/7

vaşf : 11/6, 39/3, 52/6, 55/6, 59/5,
79/6, 83/1, 94/3, 100/6

vaşıl (vaşl): 4/2, 6/3, 28/1, 32/2, 65/6,
82/7, 85/1, 98/4, 99/6, 118/4, 124/3

vasıtā : 51/5

vaţan : 13/2, 116/2

vaʿz : 89/5

ve : 2/6, 5/1, 5/3, 15/3, 19/5, 24/4,
25/7

vebāl : 56/4, 61/4, 108/7

vech : 69/1

vefā : 62/5, 68/4, 100/1

vefā-dār : 17/1

vefākār : 23/4

vefāt : 50/2

veh : 27/2,

vekīl : 64/6

velākīm : 108/6

velī : 26/6, 113/2, 118/2

veliyy : 5/2, 19/8, 39/6

velīā : 113/1

velīkin : 114/2

verd : 60/1, 86/3

vey : 21/3

veyā : 24/2

vir- : 3/4, 7/1, 10/3, 11/7, 12/2, 12/4,
13/3, 15/2, 15/3, 17/3, 21/2, 24/3,
24/6, 25/2, 27/3, 31/1, 32/5, 33/1,
33/6, 35/2, 37/3, 39/3, 40/2, 42/7,
43/7, 44/1, 44/3, 46/3, 50/6, 51/5,
53/7, 54/2, 54/4, 56/1, 56/3, 56/7,
57/7, 64/5, 64/7, 69/2, 72/6, 73/1,
73/6, 73/7, 77/7, 83/3, 86/1, 87/2,
88/4, 91/3, 91/5, 94/4, 98/1, 99/2, 99/7,
100/1, 101/4, 101/5, 104/3, 107/2,
114/2, 117/4, 119/1,

vīrān : 78/2

vīrān-dār : 60/3

vīrāne : 51/7, 55/2, 56/5

viril- : 117/4

vişāl : 92/5, 108/3, 112/4

vur- : 37/2

vuşlat : 2/5, 36/4, 40/1, 62/5, 64/7,
73/6, 99/1, 110/2, 123/6

vuşūl : 109/2

vücūd : 118/4, 120/5

-Y-

yā : 7/3, 12/1, 12/3, 12/4, 12/5, 17/4,
19/6, 23/1, 38/3, 88/1, 88/9, 102/5,
106/1, 106/2, 106/3, 106/4, 106/5,
106/6, 106/7

yād : 28/4, 81/1, 82/7, 92/6, 99/3,
103/7, 104/1, 104/3, 118/1

yāde : 108/5

yaḥşi : 12/4

yaḥ- : 18/6, 46/4, 61/1, 99/2, 101/3

yakıl- : 2/7, 18/4, 24/5, 27/2, 28/5, 32/4, 37/2, 56/7, 70/6, 75/4, 89/1

yakın : 121/6

yakış- : 92/7

yakın : 115/6,

Yakub : 102/2, 115/7, 117/6

yāl : 24/2

yalān : 88/4

yaln : 38/2

yalvar- : 37/2, 40/5, 66/3

yamān : 12/4

yan- : 2/7, 14/5, 18/1, 22/1, 23/3, 28/5, 29/5, 32/4, 38/4, 40/1, 43/5, 45/1, 51/1, 52/3, 52/4, 55/1, 55/6, 58/3, 59/5, 62/7, 67/1, 68/4, 70/3, 72/1, 78/3, 83/4, 84/2, 86/2, 90/2, 91/2, 97/2, 94/4, 97/2, 99/1, 103/5, 109/1

yān : 5/5, 32/3, 62/2, 74/5

yan : 115/7

yana : 37/6

yandır- : 39/1

yañıl- : 70/6

yañı : 28/1, 29/7, 108/5

yār : 2/7, 8/7, 9/5, 13/7, 14/1, 17/1, 23/4, 28/1, 31/1, 32/4, 34/2, 34/9, 37/1, 40/5, 42/1, 44/4, 54/3, 70/6, 86/1, 88/2, 92/4, 92/7, 100/7, 102/1, 103/3, 107/2, 110/1, 110/6, 113/1, 119/2

yārān : 112/1, 79/7

yāre (yara): 14/1, 36/1, 36/1, 62/1

yarın : 5/5, 24/4, 123/1

yārsiz : 4/4

yasāk : 115/1

yaş: 21/4, 56/4

yat- : 24/2, 36/5, yay 58/1, 64/2, 95/8

yayla : 91/4

yaz : 91/5, 103/4

yaz- : 74/4, 80/1, 80/1, 80/2, 80/3, 80/4, 80/5, 80/6, 80/7, 98/6

yazuk : 46/4

ye'cūc : 121/5

yedeyn : 35/2

yedi : 54/2

yek : 115/5

yeksān : 105/2

yel : 4/7, 13/3, 21/2, 42/7, 77/4

yem : 8/6

yemek: 22/2

yemm : 77/1, 77/6, 79/4, 86/4

yer : 2/2, 3/4, 13/6, 39/7, 41/1, 71/4, 76/3, 78/3, 86/5, 93/4, 103/5, 119/4, 125/6

yeriş- (yereş-): 43/1, 101/7

yerleş- : 119/4

yet(me) - : 7/2, 20/4, 20/13, 41/5, 43/6, 70/4, 102/5, 113/7, 117/7, 123/3

yetiş- : 42/7, 64/2

yetmiş biñ : 65/4

Yezīd : 30/6, 70/5, 93/4, 109/4

Yezīdān : 105/4

Yezīdī : 40/3, 105/6, 117/6

Yezdān : 74/1, 117/1

yıġ- : 95/4, 122/1

yıġıl : 27/2

yıl : 107/5

yi(me)- : 17/2

yine : 39/1, 42/6, 115/7

yoġ : 77/1

yoh : 10/2, 35/1, 36/1, 36/2, 36/3,
36/4, 36/5, 58/2, 63/2

yohsa : 101/2, 102/3

yok : 13/6, 17/3, 18/7, 24/7, 26/1,
27/5, 33/3, 33/5, 42/2, 83/2, 84/1,
95/1, 95/2, 95/3, 95/4, 95/5, 95/6,
95/7, 95/8, 95/9, 95/10, 99/5, 107/2,
108/7, 113/3, 120/3, 121/5, 121/6

yoksa : 113/4

yol : 2/4, 4/2, 7/2, 7/3, 8/4, 16/7, 23/6,
34/7, 34/8, 34/9, 41/3, 64/1, 64/6,
66/7, 75/3, 86/1, 88/4, 89/3, 96/4,
110/2, 116/4, 116/5, 117/2, 122/2

yuhyi'l- izām : 66/5

yum : 125/2

Yūřuf : 10/2

yuvā : 100/7

yüz : 2/3, 18/2, 34/3, 37/2, 56/5, 57/1,
65/1, 71/2, 82/3, 84/2, 89/4, 114/5,
118/5, 119/1

yüz : 17/2

-Z-

zarūrī : 117/1

zafer : 95/7

zaġ : 27/4

zāhid : 13/4, 14/3, 17/3, 37/6, 55/4,
75/2, 88/4

zāhir : 19/8, 25/6, 50/5, 52/2, 53/4,
53/5, 63/4, 76/6, 96/5, 99/7, 105/7

zaĥmdār : 11/4

zaĥmet : 105/1

zāid : 106/2

zākir : 83/4

zālim : 88/2, 112/9, 124/2

zamān : 2/6, 58/2, 105/3, 120/2, 121/1,
125/9

zan : 67/6, 69/1, 80/5

zanma- : 109/5

zār : 3/6, 28/1, 32/2, 37/2, 54/1, 78/5,
98/4, 100/3, 104/5, 110/2, 110/5,
111/1

zarār : 34/5, 92/3, 115/1

zarūrī : 117/1

zāt : 26/1, 83/6, 85/1

zayfet : 26/4

zebānī : 26/3

zebūn : 54/2

zehr : 45/1

zelül : 109/5

zem 10/6, 18/5, 86/4

zemīn : 26/1, 49/3, 120/4

zen : 30/5

zeng : 101/2

zenān : 11/6, 29/7, 62/4

zer : 69/3, 89/1, 102/2

zerdīn : 32/4

zerefşān : 82/1

zerre : 38/5, 48/3, 67/7

zerrece : 122/3

zevāl : 61/3, 108/2, 112/9

zevķ : 11/6, 12/5, 57/2, 80/2, 86/1, 88/5, 91/5, 100/6, 101/2, 105/6, 108/3, 109/2, 113/2, 119/3

Zeynūl-Ābidīn : 20/4

zīkr : 10/7, 16/3, 23/3, 38/3, 59/7, 80/2, 81/4, 83/7, 86/3, 106/6, 108/3

zillet : 24/4

zencir : 33/1, 37/4

zindān : 73/2

zinħār : 31/4, 84/6

zīrā : 43/2, 43/4, 45/3, 72/4, 72/6, 109/3

ziyā : 68/3

ziyāret : 19/3

ziynet : 88/7

zulm : 74/3, 88/2, 103/1, 105/5, 105/5

zulmet : 31/2, 32/1, 35/4, 48/4, 50/1, 67/3, 79/2, 85/2, 106/2

zulüm : 24/3, 84/6

zühd: 41/3, 45/2, 110/4

Zühhād : 27/4

zülġ : 3/3, 33/1, 37/4, 54/4, 62/2, 76/1, 82/1, 106/6

zümre : 23/7

zümre-i merdān : 30/5

zūnnār : 29/6

zūvvār :

ÖZ GEÇMİŞ

20.09.1981 tarihinde Gaziantep'in Oğuzeli ilçesinde dünyaya geldi. İlköğrenimini Kılavuz Köyü İlköğretim Okulu'nda, Ortaöğrenimini Oğuzeli Yatılı İlköğretim Bölge Okulu'nda, liseyi Gaziantep 19 Mayıs Lisesi'nde, Yükseköğrenimini ise Gazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları bölümünde tamamladı. 2003'te mezun olduktan sonra aynı üniversitede pedagojik formasyon adı altında tezsiz yüksek lisansa başlayarak 2004'te mezun oldu.

2004-2011 yılları arasında Gaziantep Final Dergisi Dershanesi'nde Türkçe ve Edebiyat öğretmenliği yaptı. 2011'de Kafkas Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Azerbaycan Dili ve Edebiyatı Bölümünde Araştırma Görevlisi olarak göreve başladı. Aynı üniversitede yüksek lisans yapmaktadır.

Divân-ı Seyyid
Giryân-el-Kazakî
(cemîleddîn)
şinyâda eleğesin
ten nişkadır
(müretteb
divân)
 Yektâ (İstanbul) 4343
 (no. 11461. 4893)
 2) Menâkıb-el-Âhrâf

بسم الرحمن الرحيم
 حوالا الف

بسم ذات ان ذوالعطار شدم فاج در علم و سخا را
 خجیل در حضورت کزینکار کینجا هم کند عفو خطا را
 تدا شد روح من و جان بودم زخلفت دل خدو را در کارا
 من آن بچاک تم و رودی عشق بهوم فی تکاشش زک صلا را
 بیایم طالب سوگد بشنو زاسرار و لفظ ظاهر نوا را
 کورستان باشد بند و رکوش غمنا همزم پادیزین صلا را
 بودیم از نعمت زبیران کباب همت نشد ذوق دلارا
 زخلفت مرده شد آن سر دوز بود مرغان حق بر سوز روزارا
 بسم سابقا تو جام همت کینهمان و در من باشد دورا
 دادم شش همت در راه حق قرضع دارم از دل کابین فلارا
 مکن یارب جلدکم بهر جا ز شرع پاک شاه انبیا را

شوم در بارگاهش ز کزین
 کوشیدیک نظر دار و خدارا

101
 Kowloon Detamit
 1911
 1911

9989
 1/1

Akb. 1300...12
 200/327

فروم کجا ایمنه صحنه شوکد الوپ و کوه چایتم به با از ایوان
عجا و جبار که مدله عقوبت برای کوارت اهر کاهیه عجا ایوان ایوان
دیوبند را در لیل میلاد بکن بطن سوزنا یا یادم لطف بی از ایوان

چوب سبزه ایوانه صحنه زانو شکر
تالیق لیل در کوه صحنه زانو ایوان

دوی در دیو در یه سار زانو صحر دایم زانو کمان لیل در زانو صحر
کرتوبه بیرون چوبین صحنه صحر ایوان او صحر صحنه صحر لیل در زانو صحر
زیلیو لیل صحر کمان لیل در زانو صحر تجر و لیل در زانو صحر لیل در زانو صحر
صحر لیل در زانو صحر صحر لیل در زانو صحر صحر لیل در زانو صحر
توبه لیل در زانو صحر لیل در زانو صحر شکر صحر لیل در زانو صحر
تصرف صحر لیل در زانو صحر لیل در زانو صحر صحر لیل در زانو صحر

کوتن در لیل در زانو صحر لیل در زانو صحر
چوب سبزه ایوانه صحنه زانو شکر

جان برون عشا صحنه زانو صحر ایوان لیل در زانو صحر لیل در زانو صحر
از عا صحنه زانو صحر لیل در زانو صحر شکر صحر لیل در زانو صحر
و بر سار زانو صحر لیل در زانو صحر کوه لیل در زانو صحر لیل در زانو صحر
فقد صحنه لیل در زانو صحر لیل در زانو صحر کوه لیل در زانو صحر لیل در زانو صحر

کوتن در زانو صحر لیل در زانو صحر عا صحنه زانو صحر لیل در زانو صحر
کوه صحنه زانو صحر لیل در زانو صحر طوت کمان صحر لیل در زانو صحر
چوب سبزه ایوانه صحنه زانو شکر
صحر لیل در زانو صحر لیل در زانو صحر

کوه صحنه زانو صحر لیل در زانو صحر
صحر لیل در زانو صحر لیل در زانو صحر

لیلیک در زانو صحر لیل در زانو صحر دوق لیل در زانو صحر لیل در زانو صحر
عادر لیل در زانو صحر لیل در زانو صحر اهل صحر لیل در زانو صحر
طوق لیل در زانو صحر لیل در زانو صحر صحر لیل در زانو صحر
لیلیک در زانو صحر لیل در زانو صحر اصل صحر لیل در زانو صحر
کوتن در زانو صحر لیل در زانو صحر صحر لیل در زانو صحر

ایوان لیل در زانو صحر لیل در زانو صحر
ایوان لیل در زانو صحر لیل در زانو صحر

دما در صحر لیل در زانو صحر صحر لیل در زانو صحر
صحر لیل در زانو صحر لیل در زانو صحر صحر لیل در زانو صحر
صحر لیل در زانو صحر لیل در زانو صحر صحر لیل در زانو صحر
صحر لیل در زانو صحر لیل در زانو صحر صحر لیل در زانو صحر

صحر لیل در زانو صحر لیل در زانو صحر